

ЛЮБОВ'Ю СЛУЖІТЬ ОДИН ОДНОМУ

*Посібник
для організації соціального служіння
у парафіях*

Львів • 2017

МБФ Карітас України. **Любов'ю служить один одному.** Посібник для організації соціального служіння у парафіях. – Львів: Логос, 2017. – 276 с. Іл.

Посібник «Любов'ю служить один одному» призначений для допомоги в організації соціального служіння у парафіях УГКЦ.

Цей посібник є методичною допомогою душпастирям та лідерам парафіяльних спільнот, які, відповідно до затвердженої Синодом єпископів Стратегії розвитку соціального служіння УГКЦ, прагнуть заснувати або реорганізувати соціальне служіння на парафіях – парафіяльні Карітаси. Посібник полегшить їхню роботу, надавши чіткі вказівки щодо різноманітних освітніх і формаційних зустрічей з парафіяльними спільнотами.

Видання здійснене
за підтримки Католицької служби допомоги (США)

ЗМІСТ

<i>Владика Василій (ТУЧАПЕЦЬ)</i>	
<i>Вступ</i>	5
<i>Структура посібника</i>	8

Розділ 1 БОГОСЛОВСЬКІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ

1. 1. Служіння ближньому у Святому Письмі.....	13
1. 2. Служіння любові (Карітас) як місія Церкви	21
1. 3. Церква й суспільне життя	30
1. 4. Соціальне служіння УГКЦ.....	37

Розділ 2 СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ У ПАРАФІЇ. ПАРАФІАЛЬНИЙ КАРІТАС

2. 1. Суть соціального служіння у парафії. Функції парафіяльного Карітасу	43
2. 2. Виявлення і аналіз потреб у громаді	56
2. 3. Виховна роль	68
2. 4. Соціальне служіння.....	74
2. 5. Кооперація, координація та співпраця.....	82

Розділ 3 ВОЛОНТЕРСЬКЕ СЛУЖІННЯ

3. 1. Християнські волонтери.....	93
3. 2. Координація волонтерського служіння	104
3. 3. Практичний приклад роботи парафіяльного Карітасу за участі волонтерів	120

Розділ 4

БАЗОВІ НАВИЧКИ

4. 1. Організація зустрічей.....	129
4. 2. Згуртування колективу і командна робота.....	140
4. 3. Розробка проектів і пропозицій.....	152
4. 4. Адвокація	166
4. 5. Варіанти тренінгів.....	185
4. 6. Ви як тренер.....	187
Термінологічний словничок	191

Розділ 5

ДОДАТКИ

«Будьте милосердні». Молитовник (фрагменти).....	195
Про служіння милосердя. Апостольське послання Папи Венедикта XVI «З власного почину»	214
«Служіння ближньому – дияконія – в житті УГКЦ». Посинодальне послання Синоду Єпископів УГКЦ до духовенства, монашества і мирян	222
Постанови Синоду Єпископів УГКЦ. Фрагменти	230
Стратегія соціального служіння УГКЦ	232
Соціальне служіння УГКЦ. План на 2017 – 2020 роки	238
Звернення Блаженнішого Святослава з нагоди Дня соціального служіння та благодійності в УГКЦ	242
Пастирське слово Блаженнішого Святослава про дар осіб з розумовою неповносправністю	246
Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом. Допоміжні матеріали. Фрагменти	249
Пасторальне планування парафіяльного соціального служіння.....	266
Пропозиції на соціальні дні.....	267
Церква для дітей-сиріт. Фрагмент Практичного poradnika у служінні дітям, які позбавлені батьківської опіки «Я потребую тебе...»	269

ВСТУП

Дорогі друзі!

Ми раді представити вам посібник «Любов'ю служить один одному» (див. Гал 5, 13). Він призначений передусім для допомоги в організації соціального служіння у парафіях УГКЦ.

Соціальне служіння Церкви має своїм фундаментом та рушієм віру і виражає дияконійну природу Церкви, будучи частиною триєдиної місії Церкви: звіщати Добру Новину (Керигма), освячувати (Літургія) та служити (Дияконія). Соціальне служіння – діяльність, спрямована на розв'язання соціальних проблем та забезпечення соціальної справедливості. Воно охоплює весь спектр соціальної активності та включає в себе надання волонтерської допомоги, благодійництво і організовані форми надання соціальних послуг потребуючим особам та групам задля забезпечення їхнього цілісного розвитку.

Метою соціального служіння УГКЦ, як це впливає із накресленої Синодом Єпископів УГКЦ стратегії «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом», є об'являти світові материнське обличчя Церкви та бути живим знаком присутності Бога серед людей: «Дияконія, або служіння любові чи «харитативна діяльність» виражає внутрішню природу Церкви та виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія. Діяльна любов до ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Парафіяльний рівень має слугувати фундаментом, на якому будується та діє служіння ближньому. Лише тоді ми зможемо вважатися живими християнами, коли наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання з хворими».

Цей посібник є методичною допомогою єпархіальним куріям та парохам, які, відповідно до затвердженої в 2016 році Синодом єпископів Стратегії розвитку соціального служіння УГКЦ, прагнуть заснувати або реорганізувати соціальне служіння на парафіях – парафіяльні Карітаси. Під «парафіяльним Карітасом» ми маємо на увазі будь-яку

парафіяльну пасторальну структуру або спільноту, яка здійснює соціальне, харитативне або благодійне служіння в місцевій громаді. Ми сподіваємося, що посібник полегшить їхню роботу, надавши чіткі вказівки щодо різноманітних освітніх і формаційних зустрічей з парафіяльними спільнотами.

Організація соціального служіння на парафіях має, на нашу думку, включати такі етапи:

- **Виявлення та залучення до соціального служіння ініціативних і небайдужих парафіян.** Першим кроком для успішного впровадження соціального служіння в парафії є виявлення ініціативних, соціально активних людей серед парафіян, які готові присвятити час на соціальну діяльність в рамках парафії. Всі структури соціального служіння створюються, спираючись на людей доброї волі серед парафіян (волонтерів), які готові пожертвувати свій час та інші ресурси на благодійну діяльність. Тож створення парафіяльних Карітасів є виявом самостійної діяльності парафіяльної громади. При створенні парафіяльних структур соціального служіння слід завжди реально оцінювати наявність людських та матеріальних ресурсів парафії, плануючи соціальну діяльність відповідно до наявних ресурсів.

- **Виявлення соціально незахищених категорій людей, які потребують допомоги.** Жива парафія не повинна закривати очі на потреби, турботи та надії людей, які живуть на території парафії. Зокрема, парафії повинні звернути увагу на вразливі категорії людей, які потерпають від негативних наслідків процесів у державі й у світі та від тривалої економічної кризи. Перш за все тут йдеться про осіб, які без сторонньої допомоги і супроводу не можуть дати собі ради. Крім того, слід звернути увагу на людей, які постраждали внаслідок війни, а зараз живуть серед нас: це сім'ї загиблих, поранені, внутрішньо переселені особи. Вони часто потребують не стільки і не тільки матеріальної допомоги, як нашого співчуття, розуміння і солідарності. Тому в кожній парафії, яка збирається виконувати соціальне служіння, потрібно створити «карту потреб» людей, які живуть на її території. Саме питання про потреби людей також повинно стояти на початку організації соціального служіння на парафії.

- **Підтримка та сприяння парафіям від відповідального за соціальне служіння у єпархії.** Для заохочення та допомоги у створенні структур парафіяльного соціального служіння (тобто парафіяльних Карітасів) у кожній єпархії має бути відповідальна особа (синкел). Там, де діють єпархіальні та екзархальні структури Карітасу, вони надава-

тимуть методологічну та організаційну допомогу парафіяльним громадам для створення і розвитку структур та підтримки діяльності соціального служіння на місцях.

Усі перераховані завдання не потребують великих матеріальних ресурсів. Передумовою для їх виконання є добра воля і готовність пожертвувати свій час та сили для того, щоби виявити милосердя потребуючим. А джерелом і рушійною силою дияконії милосердя є віра. Людина, яка щиро допомагає ближнім, нічого не втрачає, але здобуває і отримує від Господа незрівнянно більше. Як каже апостол Павло: *«Хто скупо сіє, скупо буде жати, хто ж щедро сіє, той щедро жатиме. Нехай дає кожний, як дозволяє серце, не з жалю чи примусу: Бог любить того, хто дає радо. А Бог спроможний обсіяти вас усякою благодаттю, щоб ви всього мали завжди по достатку та, щоб вам ще залишилось на всяке добре діло»* (2 Кор 9, 6-8).

Дана книжка – плід тривалої співпраці між Карітасами різних країн світу задля підтримки розвитку парафіяльних харитативних ініціатив. Також представники різних єпархій УГКЦ брали активну участь у підготовці адаптованого для УГКЦ видання цього посібника, долучаючись до розробки його теоретичних і практичних частин.

Ми щиро вдячні нашим давнім партнерам – Католицькій службі допомоги (США) – за фінансову і професійну підтримку. Завдяки їхній готовності до співпраці ми з радістю передаємо цей посібник до ваших рук.

Бажаю щедрого Божого благословення на Ваше служіння!

† Василій (Тучапець),
Голова Відділу соціального служіння УГКЦ

СТРУКТУРА ПОСІБНИКА

Посібник розроблено як практичний інструмент для відповідальних за соціальне служіння у єпархіях, парафіяльних священників та інших людей, які сприяють розвитку соціального служіння у парафіях. Основна мета посібника – стати корисним знаряддям для тренінгів і практичної роботи. Висвітлені тут теми становлять основу, необхідну для успішного служіння в командах парафіяльних Карітасів.

Оскільки це навчальний посібник, ви помітите, що його підрозділи мають аналогічну структуру. Такий підхід забезпечить вам ґрунтовний матеріал для занять, присвячених розвитку парафіяльних Карітасів. Нижче наведена детальніша інформація про кожен елемент цієї структури та про те, де і як його можна застосувати.

Вступ

Підрозділ розпочинається з короткого вступу, який варто використовувати на початку навчання. Тут міститься базова інформація про теми, які будуть розглянуті, та їхню мету. Коли ви виступаєте перед аудиторією, найкращий спосіб розпочати – це представитися й пояснити, про які теми ви плануєте говорити. Матеріалу, поданого в посібнику, цілком достатньо для презентації тем у вступній частині. Для детальніших пояснень того, як розпочати тренінг, зверніться до підрозділу «Ви як тренер».

Молитва

Ми намагаємося поєднати кожну тему зі Святим Письмом чи духовними текстами. Це допоможе учасникам знайти зв'язок між Богом і харитативним служінням у парафіяльному Карітасі. Звісно, на початку зустрічей чи праці можна додати також традиційну молитву, або молитви, розміщені у Додатках.

Теоретична частина

Тут подані базові аспекти різноманітних тем. Тренер має самостійно вирішити, як донести визначену інформацію до учасників. Радимо

уникати звичайного читання чи переказу, а натомість спробувати зробити презентацію з ключовими словами, пояснюючи їх та заохочуючи учасників до дискусії.

Практична частина – приклади й питання до дискусії

У цій частині підрозділу представлені вправи, питання до дискусії та практичні приклади з різних регіонів. Її мета – допомогти тренерові мотивувати й активно залучати учасників у навчальний процес.

Висновки

Заклучна частина підрозділу підсумовує його основний зміст.

РОЗДІЛ 1.
БОГОСЛОВСЬКІ ОСНОВИ
СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ

1. 1. СЛУЖІННЯ БЛИЖНЬОМУ У СВЯТОМУ ПИСЬМІ

ВСТУП

У цій частині ми подивимося, як представлена любов до ближнього в Біблії. Прочитаємо окремі тексти зі Старого і Нового Завітів, аби зрозуміти, чи вони пов'язані з тим, чим є соціальне служіння Церкви сьогодні, – та як саме.

МОЛИТВА

У Христа немає рук, окрім наших, щоби працювати.

У Христа немає ніг, щоби вести людей Своєю стежкою.

У Христа немає вуст, щоби говорити з людьми про Себе.

Ми – єдина Біблія, яку досі читають народи.

Ми – останнє Господнє послання, написане словами та вчинками.

Нехай наші ноги не ведуть нас до гріха.

Нехай наші вуста не кажуть те, від чого Він би відмовився.

Адже служити Христу можна, лише йдучи за Ним.

Ми маємо стати Божими знаряддями. Маємо бути прикладом, щоби люди з наших учинків могли прочитати, що ми – діти Господа, а Ісус – наш Спаситель.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Погляньмо на фрагменти Біблії, де згадана, пояснена й засвідчена діяльна любов до ближнього.

СТАРИЙ ЗАВІТ

Старий Завіт наголошує на заповіді любові до Бога, за якою йде «друга заповідь» – любити свого ближнього як самого себе (пор. Лев 19, 18). Найдавніші тексти кажуть про те, що кожен, хто ставиться до ближнього

байдуже або вороже, ображає самого Господа (пор. Бут 3, 12; 4, 9 і наступні). Заповіді стосуються як ставлення до Бога, так і стосунків між людьми. Особливого захисту П'ятикнижжя надає бідним і безпомічним – удовам, сиротам, чужинцям та іншим особам, які потребують допомоги (Вих 22, 20-26). Книги пророків (Ам 1-2; Іс 1, 14-17; 10, 1-2; Єр 9, 2-5; Єз 18, 5-9; Мал 3,5) та інші тексти (Прип 1, 8-19; 3, 27-28; 14, 21; 19, 17; 25, 21-22; Сир 3, 30-4,10; 25, 1; Проп 2, 10 тощо) мають спільну рису: людина не може заручитися прихильністю Бога, якщо не бачить інших людей, особливо пригноблених.

«Хто чинить добро бідному, той Господу позичає, і Він йому відплатить за його добродійство»

(книга Приповідок 19, 17).

«Милостиня від смерті вибавляє, вона усякий гріх очищає»

(книга Товита 12, 8-9).

За часів Старого Завіту люди добре знали, що неможливо щиро любити Бога, якщо не любиш свого ближнього. Ось чому пророк Єремія дорікає царю Йоахимові, а з ним – і цілому Ізраїлю: «Гадаєш, що ти цар на те, щоб перевищити кедринею інших? Батько твій їв і пив так само, але зате творив суд і справедливість; от чому й велось йому добре. Він розсуджував справу бідного й сіромахи, тому й велось йому добре. Хіба ж якраз це й не означає знати мене? – слово Господнє» (Єр 22, 15-16).

Старий Завіт не часто використовує слово «любов» щодо ближнього (Лев 19, 18.34). Коли йдеться про чужинців, заповідь любові ґрунтується на опіці Ягве про обраний народ у час утечі з Єгипту: «Бог великий, могутній і страшний, що не зважає на особу й не бере дарунків, що творить суд сироті й удовиці та милує чужинця, даючи йому хліб і одягу. А любіть і ви чужинця, бо ви самі були чужинцями в Єгипетській землі» (Втор 10, 16-18). Любов ізраїльтян до ближнього заснована не просто на солідарності, а на історії спасіння.

Ізраїльський народ поглибив відчуття любові до ближнього перед приходом Ісуса. Ця любов поширювалася також на вихідців з інших народів. Вона стає для Ізраїлю способом посередництва: це продовження Божих діянь на землі.

НОВИЙ ЗАВІТ

У Новому Завіті заповідь любов до ближнього ясно набуває ключової ролі у житті людини.

Дві любові

Загалом у всьому Новому Завіті любов до ближнього нерозривно пов'язана з любов'ю до Господа. Обидві заповіді – це ключ і вершина закону (пор. Мр 12, 28-33). Чільне правило віри – «любов'ю служіть один одному» (Гал 5, 13). Коли християни допомагають одне одному нести тягарі, вони виконують Христовий закон (Гал 6, 2). «З того усі спізнають, що мої ви учні, коли любов взаємну будете мати» (Ів 13, 35). Любов до ближнього зрештою виявляється єдиною заповіддю: «Коли хтось каже: «Я люблю Бога», а ненавидить брата свого, той не правдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого він не бачить. І таку ми заповідь одержали від нього: «Хто любить Бога, той нехай любить і брата свого»» (1 Ів 4, 20-21). Неможливо відділити любов до Бога від любові до ближнього. Врешті-решт, любов є тільки одна.

Любов до ближнього походить із любові Божої й надихається нею (пор. Мт 5, 44нн; Еф 5, 1; Ів 4, 11). Тож вона релігійна, а не просто гуманістична. Господь усиновляє нас (пор. 1 Ів 4, 7). Від Нього ми отримуємо любов, яка приводить нас до Нього. Коли ми любимо ближніх, ми любимо і Його (пор. Мт 25, 40). Так ми будуємо Христове Тіло (пор. Рим 12, 5-10; 1 Кор 12, 12-27) – і таким життям відповідаємо на любов, якою Бог нас полюбив (пор. 1 Ів 3, 16; 4, 19нн).

Любов до ближнього – найважливіша справа учнів Христа, особливо в контексті очікування Його Другого Пришестя. За нею їх судитимуть (пор. Мт 25, 31-46). Це також Христовий Завіт: «Нову заповідь даю вам, щоб ви любили один одного! Як я був полюбив вас, так любіте і ви один одного!» (Ів 13, 34). Любов Ісуса стає явною в дієвій любові Його учнів. З одного боку, це стара заповідь, оскільки вона пов'язана з першим проголошенням Благої Звістки (пор. 1 Ів 2, 7). Але водночас ця заповідь і нова: своєю жертвою Христос розпочинає еру нової спільноти, проголошуваної пророками; еру Духа, який сотворить нове серце. У Христовій любові, яку випромінює християнська спільнота, поєднуються дві заповіді любові.

Любити – це віддавати

Працюючи, треба допомагати слабосильним і пам'ятати слова Господа Ісуса, що сам сказав: «Більше щастя – давати, ніж брати» (див. Діян 20, 35). Християнська любов вічна. Господь віддав Свого Сина в безкорисливу жертву за всіх людей (пор. Мт 10, 45; Тим 5, 6). У святого Павла та у євангелістів Матея, Марка та Луки читаємо, що нескінченна любов Бога руйнує всі соціальні та расові кордони (пор. Гал 3, 28) та нікого не виключає (пор. Лк 7, 39; 14, 13). Ба більше: Христос вимагає

любові до ворогів (пор. Мт 18, 21; 6, 12. 14нн). Любов повертається як беззастережне прощення (пор. Мт 18, 21; 6, 12.14нн), терпіння й відплата добром за зло (пор. Рим 12, 14-21; Еф 4, 25-5, 2). Подружнє обдаровування нагадує Христову жертву за Церкву (пор. Еф 5, 25-32). Любов – це універсальний заклик до взаємного служіння (пор. Гал 5, 13), в якому людина зрікається себе, наслідуючи розп'ятого Христа (пор. Флп 2, 1-11). У Гімні любові (1 Кор 13) святий Павло досліджує природу й велич любові. Хоча вона й не забуває про щоденні потреби, вона терплива. Святий Павло говорить, що без любові ніщо не цінне, що тільки любов ніколи не промине. Якщо ми любимо, як Ісус, то ми вже отримали божественну й одвічну істину. Церква збудована з любові (пор. 1 Кор 8, 1; Еф 4, 16), і любов'ю людина готується до дня Христового (Флп 1, 9).

Любов як спільнота

Євангелист Іван часто наголошує на спільноті Отця, Сина і Святого Духа та на тому, як їхня спільність впливає на зростання любові всередині християнської спільноти. Громада має бути такою спільнотою, де кожен докладаеть всіх зусиль до любові та віри. Світ злих сил – це той світ, якого варто уникати (пор. 1 Ів 2, 15). Християнин любить своїх братів справжньою й дієвою любов'ю, яка вимагає жертви й навіть готовності віддати власне життя (пор. 1 Ів 3, 11-18). Без такої жертвенної любові неможлива справжня плідність (пор. Ів 12, 24). Така любов поєднує християнина з Отцем і Сином (пор. 1 Ів 4, 7-5, 4), і саме в цьому полягало останнє прохання Ісуса в молитві Великого Четверга: «Щоб любов, якою ти полюбив мене, в них перебувала, – а я в них!» (Ів 17, 26). Братерська любов, якою учні живуть у світі, до якого не належать (пор. Ів 17,11.15-26), буде найпевнішим знаком присутності Господа серед них і автентичності Христової місії (пор. Ів 17,21). Ісус обґрунтовує заповідь любові такими словами: «З того усі спізнають, що мої ви учні, коли любов взаємну будете мати» (Ів 13, 35).

Отже, проголошувати Новий Завіт означає дієво любити, служачи кожній людині, – а найдосконалішим є те проголошення, яке несе життя багатьом. Кожна спільнота покликана з Божою допомогою боротися з гріхом. І у цій боротьбі долати також усі форми бідності й соціальної несправедливості, створюючи єдність, що і є основним завданням Церкви.

Євангеліє від Луки (7, 11-17) розповідає нам про зустріч Ісуса з вдовою з Наїна. Євангеліст Лука зосереджує нашу увагу на темі християнського ставлення до страждання бідних і маргіналізованих.

Звернімо увагу на спостережливість Ісуса Христа, який «вміє бачити деталі»: там був великий натовп, але Він «дивиться серцем». Ісус, перебуваючи з учнями серед великого натовпу, зумів побачити людину, «вдову, яка збиралася поховати свого єдиного сина». У Старому Завіті найбіднішими людьми були вдови, сироти та чужинці. У Святому Письмі знаходимо багато настанов щодо турботи про цих осіб, оскільки вдова є самотньою; сирота потребує допомоги, щоб знайти своє місце у суспільстві; а коли мова йде про чужинця чи мігранта, то завжди пригадується єгипетська неволя. Нагадування про це часто знаходимо у книзі Второзаконня, у книзі Левіта, про це говорять також заповіді. Здається, що саме вони – вдови, сироти та чужинці – були найбіднішими, навіть біднішими від рабів.

«Він співчував». Співчуття глибоко торкається нашого серця, охоплює ціле єство людини. Воно не означає просто «жаліти», а «співстраждати». І Христос «співстраждає з вдовою та із сиротою». Тієї хвилини Христос мав можливість промовляти до натовпу, який ішов за ним, але вдова та її мертвий син були для Нього важливіші, тому що Він «співчував».

«Христос наблизився». Співчуття спонукало Христа підійти ближче. Наближення є ознакою співчуття. Ми можемо бачити багато речей, але не наближатися. Можливо, нам навіть шкода когось, але наближитися – це «щось інше». Євангеліє подає нам ще одну деталь: Ісус сказав жінці «не плач». Можливо тоді Господь пригорнув її і доторкнувся до труни. Потрібно наближатися й доторкатися до дійсності. Доторкатися, а не «дивитися здалеку».

«...Повернув його матері». Ісус робить чуда, аби повернути, тобто поставити людей на їхнє місце. І це саме те, що Він зробив із відкупленням: Бог змилосердився, наблизився до нас у Своему Сині, і повернув нам гідність Божих дітей. Він наново створив усіх нас.

Спостерігаючи за трагічними подіями по телевізору, чи читаючи про них на сторінках газет, недостатньо тільки казати: «Бідні люди!», а потім займатися своїми справами. Це не по-християнськи. Потрібно робити іспит сумління, запитуючи себе, чи ми дійсно здатні співчувати, чи трагічні події, які ми бачимо, торкаються нашого єства. І якщо усвідомлюємо, що нам бракує співчуття, то потрібно просити в Бога цієї благодаті.

Також слід замислитися, чи ми здатні наблизитися до потребуючих людей, а чи ми виправдовуємося тим, що «хтось має поганий запах».

Кожен християнин – через молитву та своєю працею – повинен допомагати страждаючим людям повернутися до суспільства, до сімейного життя, до праці, до нормального повсякденного життя.

Не забуваймо про ці три слова: співчувати, наближатися і повертати, та моли́мся, щоб Господь дав нам благодать співчуття до страждаючих людей, дав нам ласку наближення до них і благодать повертати їх до гідності дітей Божих.

ІНШІ ТЕКСТИ СВЯТОГО ПИСЬМА

Для вступного практичного заняття ми пропонуємо наступні тексти. Вони свідчать про те, що милосердя становить ядро християнства. Навіть швидкий перегляд дозволяє побачити, як часто Ісус говорить про милосердя та проголошує його своїми вчинками. Зокрема, погляньмо на такі євангельські фрагменти:

- Мт 6, 1-14; 7, 12; 25, 31-36;
- Мр 10, 21; 10, 43-45; 12, 28-31;
- Лк 4, 16-21; 6, 27-36; 7, 22-23; 10, 25-30; 18, 18-22;
- Ів 13, 1-15.

Варто звернути увагу також на деякі тексти Старого Завіту:

- Бут 18, 1-15; 24, 1-61;
- Лев 19, 11-18; 19, 33-34;
- Втор 14, 22-29; 15, 1-11; 24, 8-22;
- Суд 19;
- Рут 2;
- Тов 1, 10-22; 4, 7-12;
- Іов 31,1-34;
- Прип 3, 1-28;
- Сир 4, 1-10; 27, 30-28,7; 29, 21-28;
- Зах 7, 1-14;
- Іс 25, 4; 41, 17; 49, 13;
- Єр 22, 13;
- Ам 2, 6-8; 5, 11-15.

Інші важливі фрагменти Нового Завіту:

- Мт 5, 3-11; 6, 1-4; 10, 1-9; 19, 16-26; 22, 34-40; 25, 31-46;
- Мр 6, 53-56; 10, 28-31.35-45.46-52; 14, 3-9;
- Лк 8, 1-3; 10, 25-37; 14, 12-14; 17, 7-10.11-19; 18, 15-17.18-30; 19, 1-10; 22, 24-28;
- Ів 12, 20-26; 13, 3-17;
- Діян 2, 42-47; 4, 32-37; 6, 1-7;

- Рим 5, 5; 12, 6-8; 15, 25-27;
- 1 Кор 12, 1-11;
- 2 Кор 8, 1-15; 9, 5.12-13;
- Гал 2, 8-10; 6, 6-10;
- Еф 4, 25-5, 2;
- Флп 4, 12-13;
- Тит 3, 1-15;
- Євр 13, 1-3;
- 1 Пт 4, 9-11;
- 1 Ів 2, 7-11; 4, 7-11.16-21;
- Як 2, 1-9.14-17.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Цю частину потрібно провести на початку, одразу після молитви, перш ніж ви перейдете до теоретичного матеріалу.

МЕТА: подати біблійні фрагменти як осмислену цілісність.

МАТЕРІАЛ: роздаткові матеріали з завданнями / запитаннями, фліпчарт, папір, кольорові маркери.

ЧАС: близько 1 години.

Перебіг заняття

- Тренер кілька разів повторює запитання, яким завершилася молитва: «Чи можна служити Йому, не йдучи за Ним?» – і пропонує інші теми для роздумів. Зокрема, за ким ми йдемо? На які слова Христа спираємося? На які вчинки?
- Розділіть учасників на три або шість груп (залежно від кількості осіб) і дайте кожній листок із завданням. Аби виконати його, групи мають 30 хвилин.
- Попрацювавши у групах, учасники діляться результатами своєї роботи.
- Насамкінець тренер заохочує дискусію, відштовхуючись від поданих нижче запитань:
 - Яке місце має діяльна любов до ближнього в Церкві й особистому житті кожного християнина?
 - Це одна з побічних тем чи ядро християнства?

Роздатковий матеріал

- Про що навчав Ісус? Пригадайте зміст Євангелій і Його навчання. Які конкретні цитати спадають вам на думку? Чи можете ви підсумувати їх в осмислену цілісність?
- Що робив Ісус? Пригадайте зміст Євангелій і Його вчинки. Які конкретні дії спадають вам на думку? Чи можете ви підсумувати їх в осмислену цілісність?
- Як жили святі – люди, які втілили вчення Христа у своє земне життя? Чи можна знайти якісь спільні моменти в біографіях різних святих?

ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Ці запитання можна використати наприкінці заняття, щоб дозволити учасникам глибше замислитися про їхні власні спонуки до милосердя. Додаткові матеріали тут не потрібні; час можна розподілити на розсуд тренера.

- Наскільки я керуюся Біблією в повсякденному житті?
- Наскільки я керуюся нею в ділах милосердя?
- Які тексти зі Святого Письма спонукають мене до активності в соціальному служінні?
- Чи є в Біблії фраза, яку я вважаю своїм особистим девізом?
- Де у своєму харитативному служінні ми застосовуємо (або недостатньо застосовуємо) біблійні настанови?

ВИСНОВКИ

Любов до ближніх, милосердя до інших людей (тобто *caritas*) загалом можна вважати ядром християнства.

Біблія багаторазово наголошує на активних проявах Господньої любові. Зокрема, **життя й учинки Ісуса Христа** в Новому Завіті показують нам, як виявляти любов у щоденному житті.

1. 2. СЛУЖІННЯ ЛЮБОВІ (КАРІТАС) ЯК МІСІЯ ЦЕРКВИ

ВСТУП

У цій частині будуть пояснені деякі основні аспекти церковного соціального вчення й діяльності. Ми розкриємо основний сенс поняття *caritas* та релігійну основу нашої діяльності. Підставою для цього стане енцикліка папи Венедикта XVI «Бог є Любов» (лат. *Deus Caritas Est*) – основний документ Церкви щодо соціального служіння.

МОЛИТВА

*Господи, відкрий † мої уста¹, нехай вони проголошуватимуть
Твою славу і знайдуть добрі слова.*

*Господи, відкрий † мої очі, щоб я бачив Твою красу
і страждання людей.*

*Господи, відкрий † мої вуха, щоб я слухав Твої слова
й чув плач бідних.*

*Господи, відкрий † все моє обличчя, щоб я жив, спрямований до
Тебе, і був відкритий до інших.*

*Господи, відкрий † моє серце, щоб я зробив там місце для Тебе
і для добрих почуттів до всіх людей.*

*Господи, відкрий † мої руки, щоб я торкався повноти життя
і став багатий, віддаючи.*

Християни не живуть ізольовано. Ми покликані бути чутливими до людей у потребі та допомагати їм, тож наше сприйняття завжди має бути відкрите у цьому напрямку.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Чому Карітас?

Людське життя засноване на фундаменті Божої любові. «Він полюбив нас і послав Сина свого» (1 Ів 4, 10), – і Господня любов стала

¹ Знак хреста «†» позначає частину тіла, над якою потрібно зробити малий знак хреста.

явною в Ісусі Христі. Ми бачимо Бога в історії любові, розказаній у Біблії; ми зустрічаємо Його, щоразу по-новому, в чоловіках і жінках, повних Його присутності, в Його Слові, в Таїнствах – а особливо в Євхаристії. «Він бо першим полюбив нас і продовжує першим нас любити; тому ми також можемо відповісти Йому любов'ю. Бог не вимагає від нас такого почуття, якого ми не здатні викликати в собі. Він нас любить, Він дозволяє нам побачити і відчутти Його любов, в нас також може народитися любов у відповідь на «першість» Божої любові»².

Відповіддю на Господню любов є наша любов, скерована в обидва боки: «В Бозі і з Богом я люблю також того, хто не дуже мені подобається або кого я навіть не знаю. [...] Тоді я вчуся дивитися на іншу особу не тільки своїми очима і сприймати її власними почуттями, а також з перспективи Ісуса Христа: Його друзі є моїми друзями»³. З любові до Бога народжується любов до мого ближнього. «Якщо у моєму житті відсутній зв'язок з Богом, я завжди бачитиму в іншій людині лише іншу людину і мені ніколи не вдасться розпізнати в ній Божого образу»⁴. Венедикт XVI пише, що це працює й навпаки: «Лише моя готовність виходити назустріч ближньому і виявляти йому свою любов роблять мене чутливим також і супроти Бога. Тільки служіння ближньому відкриває мені очі на те, що Бог робить для мене і як Він мене любить»⁵. «Любов до Бога і любов до ближнього нероздільні: це одна заповідь. Обидві живляться любов'ю, що походить від Бога, який перший полюбив нас. Отже, вже не йдеться про «заповіді», які приходять ззовні й закликають нас до неможливого, а навпаки, про пізнання любові, подарованої нам зсередини, – любові, якою, згідно з її природою, слід ділитися з іншими»⁶, – так завершується перша частина енцикліки.

У другій частині енцикліки «Бог є Любов» Венедикт XVI підкреслює все те, що спонукає нас до милосердної любові до ближнього. Це і є відповіддю на питання «Чому Карітас?», яку пропонує папа Венедикт XVI.

1) Суть, місія і природа Церкви виявляється у потрійному завданні. Це проповідання Божого Слова – Керигма (*kerygma-martyria*), здійснення Таїнств – Літургія (*leiturgia*) і вчинки любові – Дияконія (*diakonia*). Ці завдання тісно між собою пов'язані, їх не можна розділяти. Вияв милосердя є для Церкви не одним із видів благодійності, яку можна доручити комусь іншому, а належить до її суті, становить прояв її справжнього буття.

² *Deus Caritas est* (далі – DCE), 17.

³ DCE, 18.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

2) Церква – це Божа сім'я у світі. У цій сім'ї не має бути нужденних. Водночас, однак, *caritas-agape* виходить за межі Церкви: притча про милосердного самарянина залишається мірилом, передбачає універсальність любові, скерованої до того, хто потребує допомоги – до випадкового зустрічного (пор. Лк 10, 31), хоч би ким він був⁷.

Де?

Цей світ – місце, де ми живемо в поточний момент, водночас пам'ятаючи про прийдешню реальність. Це місце, де ми покликані для своєї християнської місії. Для її виконання нам потрібно, спираючись на «засоби нової реальності», використовувати інструменти цього світу.

...Колись під час сповіді одна жінка отримала від священника покуту вчинити «добре діло» на власний розсуд. На наступній сповіді вона зауважила, що без проблем «виконала покуту»: «Я помолилася за бідних, яких бачила біля церкви». Але чи це мав на увазі священник? Можна зауважити, що ця жінка жила «немов не в цьому світі», не сприймаючи віру як реальну підставу для дій. Згодом, коли після щирої розмови зі священником вона усвідомила справжній сенс накладеної покути, то зрозуміла, що не можна втікати від добрих діл у молитву, тим самим фактично знецінюючи її. Тоді жінка нарешті змогла насправді виконати покуту, яку отримала. А молитва стала завершенням й увінчанням її доброго вчинку.

«Полюбімо милостиню, бо вона поєднана з постом, вибавляє людину від смерті. Її немає рівні й вона достатня, щоб спасти душі наші»

(Стихира на Вечірні).

Інший бік запитання «Де?» підводить нас до проблеми ближнього, яку Ісус увиразнює у Своїй найбільшій заповіді. Венедикт XVI в енцикліці показує новизну Христового вчення: «Той, хто потребує мене і кому я можу допомогти, є моїм ближнім. Поняття ближнього стало більш універсальним, залишаючись водночас конкретним. Попри поширення на все людство воно не обмежується виявом узагальненої та абстрактної любові, яка сама по собі ні до чого не зобов'язує, а вимагає моєї конкретної участі тут і зараз»⁸.

⁷ Див. DCE 25.

⁸ DCE, 15.

Коли?

Одне з правил католицьких скаутів звучить так: «Щодня роби добру справу». З одного боку, воно прекрасне, оскільки нагадує скаутам про милосердя – активні прояви любові щодо ближнього – і скеровує до нього. Втім, з іншого боку, це правило здається трохи проблемним, оскільки згідно з ним сама людина керує своїми добрими справами, а не потреби її ближніх.

Практичний приклад: якимось скаути з місцевої парафії запропонували розвантажити вантажівки з гуманітарною допомогою, але не тоді, коли машини прибудуть. Вони були готові допомогти після того, як обговорять важливість добрих справ на своїй зустрічі, за власним розкладом. Так відбувається доволі часто: благодійність скаутів, парафіяльних Карітасів чи інших груп залежить не від нагальних потреб, а від їхніх власних планів. На жаль, потреби не особливо зважають на плани чи програми; навпаки, варто було би підлаштовувати свої програми під нагальні потреби.

Формація, спрямована на добрі вчинки, має бути конкретна. Скаути з їхніми принципами ще перебувають у значно кращій ситуації, ніж багато парафіяльних груп, чиє служіння здебільшого складається з розмов про добрі справи та заохочень (часто абстрактних і невизначених) ними займатися. Зростання в добрих учинках має бути реалістичне. Добрі справи мусять бути відповіддю на конкретні проблеми та потреби, а не залежати від настрою чи наявності часу в того, хто їх робить. Коли нужденні приходили до Ісуса, Він, хоча й навчав про потребу відновлення сил, відмовлявся від власного відпочинку та йшов до тих, хто Його потребував: «І змилювався над ними, були бо вони, немов вівці, що пастуха не мають. І він навчав їх чимало» (Мр 6, 34). Точнісінько так само, як Він перевернув з ніг на голову запитання про те, хто мій ближній, Ісус повернув запитання щодо того, коли відповісти на потребу ближнього: тоді, коли вона виникає.

Наше уявлення про те, коли потрібно щось робити, потребує ще одного доповнення. Міра любові людини до ближнього – любов до себе; ця любов – передумова любові до інших. Отже, свої реакції на страждання інших потрібно узгоджувати з любов'ю до себе, зі своїми потребами та потребами своїх близьких. Неочікувана катастрофа, яка потребує негайної відповіді, звісно, відсуне інші потреби набік. Парафразуючи Біблію, треба йти рятувати свого сина чи бика з колодязя навіть у суботу (пор. Лк 14, 5). Але якщо комусь раптово – посеред ночі – знадобиться якась невелика й нетермінова поміч, то його з чистою совістю можна просити почекати до ранку.

Харитативна допомога покликана бути вчасною. Часто це означає передбачати негаразди й діяти ще до того, як вони виникають. Людина здатна прогнозувати, бути завбачливою. Причинно-наслідковий принцип підказує, що можна передбачити, до яких наслідків призведуть певні причини. Змінюючи свою поведінку та поведінку суспільства, людина може активно впливати на майбутнє. Ось чому освіта, прогнозування й запобігання такі важливі. Ними Карітас не тільки відповідає на конкретні ситуації, але й запобігає їм – не кажучи вже про внесок, який така робота може зробити у виправлення певних фундаментальних недоліків.

Що?

«Бідних матимете з собою повсякчас» (Ів 12, 8), – каже Ісус. Він уособлює себе з ними у притчі про Страшний Суд (Мт 25, 35-46). Другий Ватиканський Собор у Пастирській конституції «Радість і надія» наголошує на повазі до особи: «Кожен повинен сприймати ближнього, без жодного винятку, як «другого себе», передусім маючи на увазі його життя і засоби, необхідні для гідного проживання... Особливо сьогодні стає невідкладним наш обов'язок стати ближнім для будь-якої людини і служити ділом кожному, кого зустрічаємо на нашому шляху»⁹. Конституція наводить кілька прикладів людей, яким ми маємо простягнути руку допомоги. Серед них – самотні й покинуті старенькі, діти-сироти та діти з кризових сімей, заробітчани і біженці, голодні та вбогі, інші особи в потребі. Конституція згадує також про вчинки, які зневажають Творця. По суті, вона звертається до людини як цілості з фізичним і духовним виміром та до суспільства, в якому людина живе.

Вихідна точка кожного акту соціального служіння та діяльності Карітасу – це людина з її стражданнями, а також суспільство та стосунки, які створюють страждання або запобігають їм. Святий Іван Павло II в апостольському посланні «На порозі нового тисячоліття» описує стан суспільства: «Існує багато потреб, що хвилюють свідомість християн сьогоднішньої епохи. У нове тисячоліття наш світ входить, сповнений протиріч, пов'язаних із економічним, культурним і технічним розвитком. Останній відкриває величезні можливості перед небагатьма вибраними і, натомість, мільйони людей не лише залишаються на узбіччі прогресу: вони приречені змагатись із принизливими для людської гідності умовами життя. Як таке можливе, щоб у наш час люди вмирали з голоду, були неписьменними, позбавленими найпростішої лікарської опіки і домівки, де знайшли б свій захисток? Можна до безконечності розширювати цю картину убогості, коли до її старих

⁹ *Gaudium et spes*, 27.

проявів додати ще й нові – якщо згадаємо, зокрема, і про багатьох людей, яким, попри їхню матеріальну забезпеченість, загрожує відчай – бо не бачать змісту у житті; які опиняються під загрозою наркоманії, самотності у хворобі чи на старості літ, суспільної деградації чи дискримінації. За такої ситуації для християнина важливо навчитись виявляти свою віру в Христа, відчитуючи Його прихований заклик, який звучить із світу нужди. Таким чином, зможемо продовжити традицію милосердя, яка за минулі два тисячоліття виявлялась у розмаїтих формах і яка сьогодні, мабуть, потребує іще більшої творчої винахідливості. Сьогодні потребуємо нового «розуміння милосердя», яке виявлятиметься не настільки (і не лише) у дієвій допомозі, а й у здатності стати ближнім для людини у її стражданні, у здатності солідаризуватись із нею – так, аби жест допомоги вона відчула не як принизливе подаяння, а як свідчення братерської спільності»¹⁰.

В інших документах святий папа конкретно вказує на пріоритетні сфери для оновлення «розуміння милосердя»¹¹: «Допомагаючи голодному, спраглому, чужинцеві, нагому, хворому, ув'язненому, а також не народженій ще дитині або присмертному старому, ми служимо Ісусові, який сам сказав: «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили» (Мт 25, 40)». Він очікує відданого служіння в центрах природного планування сім'ї, в порадах для подружжів і родин, у притулках для невиліковно хворих, узалежнених від наркотиків чи для осіб із розумовою неповносправністю тощо. Нам необхідно бути слугами й захисниками людського життя.

Милосердна любов може покликати людину вийти за межі звичної для неї спільноти та місцевості. В енцикліці «Місія Відкупителя» Йоан Павло II закликає волонтерів із неурядових організацій працювати в місійних країнах поруч зі священниками, ченцями та світськими для цілісного розвитку осіб і всього суспільства. Працювати в школах, медичних центрах, домах для людей похилого віку й людей з особливими потребами, а також у проектах, спрямованих на підтримку жінок тощо¹².

Людяність і професіоналізм дуже важливі. Щоби наблизитися до людей і перейнятися їхніми стражданнями, потрібно упевнитися, що вони сприймають допомогу, яку від нас отримують, не як приниження, а як прояв братерської підтримки¹³. Важливо не вважати себе вищим за

¹⁰ *Novo Millennio Ineunte*, 50.

¹¹ Див. *Evangelium Vitae*, 87-89.

¹² Див. *Redemptoris missio*, 60.

¹³ Пор. *NMI*, 50.

того, кому допомагаємо, хоч би в якому скрутному становищі він був¹⁴. «Особиста внутрішня участь у потребі та стражданні іншої людини стає таким чином даруванням самого себе: щоб дар не принижував її, треба пожертвувати не тільки щось від себе, а самого себе, зробити відчутною свою присутність у цьому дарі»¹⁵.

Потрібно діяти незалежно від політичних партій та ідеологій¹⁶ – і незалежно від офіційної державної політики, дотримуючись при цьому рамок чинного законодавства. Але перш за все маємо пам'ятати один із найважливіших «законів» милосердя: любов безкорислива! Тому будь-які національні, конфесійні або політичні питання мають бути відокремлені від благодійного служіння. В жодному випадку надана допомога не може бути умовою або спонукую до прийняття певних цінностей та / або поглядів – повага до свободи та гідності людини має бути основним пріоритетом для кожного, хто відкриває своє серце на служіння милосердя.

Хто?

Насамкінець подумаймо про те, хто ж має робити все це. Венедикт XVI виразно підкреслив, що це місія кожного християнина й кожної християнської спільноти: «Любов до ближнього, закорінена в Божій любові, є передусім обов'язком кожного вірного, однак вона також є завданням всієї церковної спільноти, притому на всіх її рівнях: від місцевої спільноти до помісної Церкви і Вселенської Церкви в загальному. Церква як спільнота також повинна плекати любов. У зв'язку з цим для упорядкованого служіння любові потрібна окрема організація... Відповідно до єпископської структури Церкви, у місцевих Церквах єпископи як наступники апостолів несуть першу відповідальність за реалізацію програми, вказаної в Діяннях апостолів (пор. Діян 2, 42-44)... Ми вже з'ясували, що істинним суб'єктом різних католицьких організацій, які займаються благодійництвом, є сама Церква – і то на всіх рівнях: парафіяльному, місцевому і вселенському»¹⁷.

В усіх своїх учинках нам потрібно бути не просто організацією, рухом, згромадженням, групою, асоціацією... Ми – Церква, і ми покликані до всіх людей, особливо нужденних, аби показати їм її материнське обличчя!

¹⁴ Пор. DCE 35.

¹⁵ DCE 34.

¹⁶ Пор. DCE 31.

¹⁷ Див. DCE 20 і 32.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: поглянути, як проголошення Доброї Новини (Керигма), освячення (Літургія) та служіння милосердя (Дияконія) збалансовані в нашій спільноті.

МАТЕРІАЛ: роздаткові матеріали.

ЧАС: 45–60 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на невеликі групи – наприклад, за парафіями, з яких вони походять.
- Роздайте кожній групі завдання, яке потрібно виконати за 30 хвилин.

Окремих презентацій влаштовувати не потрібно. Коли завдання будуть готові, можна просто влаштувати обговорення, спираючись на такі запитання:

- Чи в нашій парафії / єпархії Керигма, Літургія та Дияконія збалансовані? Якщо так, наведіть приклад. Якщо ні, як це можна виправити?
- Чи ми як спільнота відповідаємо на нагальні потреби – тут і зараз?
- Чи ми достатньо добре усвідомлюємо суть Карітасу? Чи бачимо його насамперед як гуманітарну організацію – чи як щось інше?

Роздатковий матеріал

	Керигма	Літургія	Дияконія
Що ми робимо?			
Як часто?			
Скільки осіб бере участь?			
Чи заплановані події заздалегідь?			

ВИСНОВКИ

Соціальне вчення Католицької Церкви часто наголошує на **базовій ролі вчинків** у поширенні справжнього милосердя й Господньої любові.

Любов до ближнього – **один із трьох стовпів життя парафіяльної спільноти**, разом із Літургією та катехизацією. Цей зв'язок детально досліджений в енцикліці «Бог є Любов'ю».

1. 3. ЦЕРКВА Й СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

ВСТУП

Ми ознайомимося з базовими принципами соціальної доктрини Церкви й визначимо, в чому полягають права й обов'язки Церкви щодо висловлювання про певні соціальні питання. Ми прагнемо надихнути учасників заняття до активної участі в соціальному й суспільно-політичному житті.

МОЛИТВА

Пом'яни, Господи, тих, що приносять плоди і добро творять у святих Твоїх Церквах і тих, що пам'ятають про вбогих, воздай їм багатими і небесними Твоїми дарами; даруй їм замість земного – небесне, замість дочасного – вічне, замість тлінного – нетлінне.

Пом'яни, Господи, тут присутніх людей і з оправданих причин відсутніх, і помилуй їх та нас багатством милости Твоєї; скарбниці їх наповни всяким добром; подружжя їх у мирі й одностудності збережи, дітей вигодує, молодь виховай, старців підтримай, малодушних утіш, розсіяних збери... З плаваючими плавай, з подорожніми подорожуй, вдовицям стань на поміч, сиріт захисти, полонених визволи, недужих вилікує; і всіх тих, що на засланнях, і на гірких роботах, і в усякій журбі, і нужді, і утисках, – пом'яни, Боже.

І всіх тих, що потребують великого Твого милосердя, тих, що люблять нас, і тих, що ненавидять, і тих, що доручили нам, молитися за них, і всіх людей Твоїх пом'яни, Господи Боже наш, і на всіх вилий багату Твою милість, даючи всім те, чого вони просять, на спасіння. А кого ми не пом'янули, через невідання, чи забуття, чи через безліч імен, Ти сам пом'яни, Боже, бо Ти знаєш вік і ім'я кожного, Ти ж знаєш кожного від лона матері його.

Ти бо, Господи, поміч безпомічним, надія безнадійним, бурями гнаним спаситель, плаваючим пристановище, недужим лікар; тож для всіх будь усім, знаючи кожного і прохання його, дім, і потреби його. Избав, Господи, місто це, і всяке село, місто, і країну від голоду, пошести, землетрусу, потопу, вогню, меча, навалу чужих народів та міжусобної брані.

*Посіти нас благістю Твоєю, Господи, вияви нам багаті Твої
щедроти, дай нам добре поліття, даруй землі дощі мирні на
врожай, угамуй розбрат Церков, угаси гордовитість народів;
усіх нас прийми в Царство Твоє, показавши нас дітьми світла і
дітьми дня, Твій мир і Твою любов даруй нам, Господи Боже наш,
бо все воздав Ти нам.*

З Анафори святого Василя Великого

.....

Християнин має перейматися проблемами спільноти, в якій живе. У багатьох молитвах можна знайти приклади окремих суспільних проблем та категорій осіб, які потребують допомоги. Зокрема, це малі, вбогі, хворі, грішники, стражденні та знедолені. Ми покликані обдаровувати їх тою самою любов'ю, з якою Отець піклується про своїх дітей.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА З ПРАКТИЧНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ

Соціальна доктрина Церкви

Церкві часто доводилося замислюватися про життя людини в суспільстві та державі. Ситуація багатства та бідності (так зване «соціальне питання») постала вже перед християнам перших століть. Згодом актуальності набували питання війни та миру, позики грошей під відсоток, правильності завоювання та колонізації (моралісти захищали людську гідність автохтонного населення завойованих територій, тоді як тубільців часто взагалі не вважали людьми). Це тільки деякі приклади тих моральних питань, які стосуються суспільства та стосунків у ньому.

Стосунки між різними групами (соціальні класи й боротьба за їхні інтереси, політичні партії); те, як має виглядати політичне й економічне життя; те, яка держава потрібна для життя робітникам і їхнім сім'ям; основи, на яких мають ґрунтуватися суспільство й держава; мир і гонка озброєнь; прогрес, міжнародні відносини та борги – усе це ставало темами папських енциклік. Ці питання обговорюють на богословських факультетах, богослови замислюються над гострими питаннями суспільного й політичного життя. І це слушно, бо соціальна доктрина Церкви належить до найважливіших складових християнського погляду на життя, адже суспільне життя – невід'ємна частина людського життя. Умови, в яких особа живе в суспільстві, важливі для якості її життя. Отож ці питання завжди стосуються людської гідності.

Соціальна доктрина Церкви (СДЦ) – це набір принципів і вказівок Церкви щодо соціальних питань. Найвизначніші енцикліки в цій галузі – це «Нові речі» (*Rerum novarum*, 1891), «Сороковий рік» (*Quadragesimo anno*, 1931), «Мати і Вчителька» (*Mater et Magistra*, 1961), «Мир на землі» (*Pacem in terris*, 1963), «Розвиток народів» (*Populorum progressio*, 1967), «З праці своєї» (*Laborem Exercens*, 1981), «Турбота про соціальні речі» (*Sollicitudo Rei Socialis*, 1987) і «Сотий рік» (*Centesimus Annus*, 1991).

Енцикліка Венедикта XVI «Любов у істині» (лат. *Caritas in Veritate*, 2009), як і інші енцикліки – дуже важливий документ, але якщо особи та спільноти ним не надихатимуться для реальних дій, він так і залишиться мертвими літерами на папері. Два головні принципи СДЦ – це справедливість і спільне благо (*iustitia, bonum commune*). Водночас папа Венедикт XVI вказує на те, що саме любов слугує центральним рушієм соціальної доктрини Церкви.

Любов (лат. *Caritas*) походить від Бога, Який є вічною Любов'ю (гр. *Agape*) та досконалою Істиною (гр. *Logos*). Любов по-справжньому сяє тільки у правді, і тільки через правду ми можемо її справді досвідчувати; вони мусять бути пов'язані. Якби християнство проголошувало тільки любов, без істини, без правди та справедливості, його було б легко переплутати зі зворушенням і з сентиментальністю.

Господня істина – це більше, ніж справедливість, але її нема без справедливості. Справедливість – це перша сходинка любові або, як казав папа Павло VI, її «мінімум». А з іншого боку, як вчить папа Іван Павло II, любов перевершує та доповнює справедливість за логікою дару та прощення.

Спільне благо – це сукупність тих умов суспільного життя, що дають змогу окремим особам і групам осіб досягати своєї досконалості. Поняття спільного блага передбачає: визнання й утвердження основних прав людської особи, розвиток духовного й матеріального добробуту людини і суспільства, мир і безпеку для всіх.

Докладання всіх зусиль до цілісного суспільного розвитку – це невід'ємна частина евангелізації. Основа СДЦ – це Євангеліє, яке опиняється в діалозі з конкретною ситуацією. Йдеться про пошук істини, про поєднання державності й моральності, про роздуми щодо того, що таке демократія і що їй шкодить, про постійний діалог і пошук сенсу. Тобто СДЦ – невід'ємна частина евангелізації.

Обґрунтування соціальної доктрини Церкви

Часто, особливо поза Церквою, виникає запитання: яке право керівництво Церкви має висловлюватися про те, що стосується економіки, соціальних питань чи політики? Чи має Церковний провід – тобто

очільники окремої, нехай і великої релігійної спільноти – право втручатися у світські сфери, в яких вірні співіснують із представниками інших віросповідань чи атеїстами? Або, якщо подивитися з іншого боку, на чому Собори, Папи, єпископи й інші представники Церкви можуть ґрунтуватися, поширюючи принципи католицького вчення і на суспільне життя?

Економічні, соціальні й політичні питання завжди стосуються людей і стосунків між ними, а це означає постійну присутність морального виміру. Людські стосунки завжди містять елемент справедливості чи несправедливості; ми можемо ставитися одне до одного як брати й сестри або як господарі й раби. Суспільні стосунки – чи в сім'ї, чи на роботі, чи на державному або міждержавному рівні – завжди містять моральний аспект. В економіці й політиці йдеться не так про економічні питання, як про етичні, адже там ми маємо справу зі справедливістю й любов'ю.

Уряд Церкви ґрунтує свої погляди на конкретних засадах:

- Боже Одкровення у Святому Письмі (Мт 5; Ів 8, 2-11; Чис 19, 9-37);
- Традиція Церкви;
- природне право (воно спирається на розумінні справедливих людських стосунків, яке ми отримуємо з роздумування про людину та її гідність, наприклад, у зв'язку з життям, війною, медичними експериментами тощо);

Межі соціальної доктрини Церкви

У численних економічних, політичних, освітніх, культурних ситуаціях ми зустрічаємося з різноплановими питаннями, зокрема у двох взаємодоповнювальних вимірах:

1. професійний вимір (тут Церква не має авторитету);
2. моральний вимір (тут Церква має право на висловлення своїх поглядів, які зобов'язують її вірних).

У деяких парафіяльних Карітасах волонтери та працівники обговорюють роль Церкви в певних поточних суспільно-політичних ситуаціях. Доволі цікаво може бути влаштувати в парафії семінар чи дебати на тему певної соціальної проблеми нашої спільноти. Не так уже й складно знайти питання, які стосуються безпосередньо нас, і спробувати поєднати професійні й моральні аспекти в них (наприклад, на місцевому рівні це може бути закриття барів і його наслідки з моральної й економічної точок зору).

Соціальна доктрина Церкви й політика

Спершу варто поміркувати про те, що таке політика, оскільки різні варіанти вжитку цього терміна можуть викликати значну плутанину. Часто політику сприймають як щось, повне брехні, бруду й демагогії, тоді як це насправді політичні патології. Навпаки, політика – це позитивний термін. У широкому сенсі він означає зосередження на соціальній допомозі, поширення справедливості та прав людини, скасування корупції та зловживань. У цьому ракурсі політика – це справді справа Церкви, зокрема єпископів і священників, тож Церкву необхідно включати в політичне життя. У вузькому сенсі політика означає дії, які скеровують і змінюють суспільство. Це сфера політичних партій і тому справа не Церкви загалом, а тільки її частини – мирян.

Християнських моральних принципів потрібно дотримуватися, пам'ятаючи про досягнення науки та про особистий досвід. Тут можливі різні підходи. СДЦ дозволяє обирати з кількох практичних розв'язань, тож вона доволі плюралістична. Тому не може бути однієї певної партії, яка б монополізувала церковне соціальне вчення. Моральні принципи залишаються ті самі, а поза ними потрібно вдаватися до слухних та ефективних заходів. На цьому рівні можливі відмінності, які дозволяють партіям мати різноманітні програми, тим не менш зосереджені на тих самих цінностях.

Утім, політичні відмінності між християнами не можуть бути абсолютні. Коли ми говоримо про принципові питання, наприклад, аборти, розлучення, людську гідність – ті, де йдеться про цінності, – усі християни, незалежно від політичних партій, до яких вони належать, мусять єднатися. Програми, цінності та спосіб життя партій чи їхніх лідерів можуть суперечити СДЦ. Приміром, виразна прихильність до лібералізму, колективізму¹⁸ чи до ідеологій, які зневажають людську гідність, суперечить ученню Церкви. Християни мають триматися подалі від таких партій, а долучатися до тих, які поділяють цінності Церкви. У демократичних державах таких партій зазвичай є кілька.

Активна політична діяльність священників заборонена. Чому? Бо цю роль виконують миряни.

¹⁸ **Колективізм** – система, в якій особа неважлива, вона мусить скорятися правилам, встановленим колективом. Це мета, наприклад, комуністичного суспільства. Індивід мусить жертвувати собою для спільної мети або ним пожертвують інші. **Лібералізм** – система, яка відкидає існування спільних моральних цінностей і спільних цілей людського життя й суспільних дій. У ринковому лібералізмі дозволено майже все. Тут кожен сам за себе – соціальної держави не існує.

Християнин і політика

Усе, сказане раніше про Церкву, стосується також окремих християн. Вірні мають реагувати на суспільні проблеми; можливо, не кожному християнину вдасться досягти миру в усьому світі, але навіть на локальному рівні він завжди може вплинути на численні соціальні, економічні й політичні процеси за допомогою:

- активної участі в діяльності політичної партії, програма якої відповідає СДЦ;
- голосування за відповідні партії (повторіть критерії, за якими можна визначити відповідність програм партій СДЦ, не вдаючись до конкретних прикладів. Залишаючись на рівні інтелектуальних узагальнень, поміркуйте, чому християнин має обов'язок голосувати);
- участь в іншій суспільній діяльності (в межах Церкви і громади): лобіювання, активне залучення в рухи й організації, які працюють згідно з СДЦ (рухи за життя, за права людини тощо).

У своїй спільноті потрібно робити все, що ми можемо, аби просувати соціальну доктрину Церкви.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: краще зрозуміти місце християнина в соціальному й політичному житті спільноти.

МАТЕРІАЛ: Святе Письмо і Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха».

ЧАС: 40 хвилин.

Перебіг заняття

Вправи під час заняття

- Розділіть учасників на три групи.
- Кожна група має 20 хвилин, щоби прочитати й обговорити параграфи з Катехизму УГКЦ «Христос – наша Пасха»:
 1. перша група: 299 і 392;
 2. друга: 921 і 925;
 3. третя: 926.

- Після цього кожна група коротко представляє результати обговорення.

Можливе домашнє завдання

Удома кожен учасник може проглянути Старий і (особливо) Новий Завіт, щоб знайти там принципи, з яких виростає соціальна доктрина Церкви (наприклад, Мт 5; Чис 19, 9-39). Після цього можна взяти програми політичних партій і перевірити, чи узгоджуються вони з СДЦ і наскільки.

ВИСНОВКИ

Суспільне життя – це частина людського життя. Кожні стосунки, кожна подія – у сім'ї, з друзями, на роботі, на рівні державному чи міждержавному – має **суспільний вимір**, і всі вони заторкують моральність (якісь учинки хороші, якісь – ні). Церква не має авторитету у професійному й технічному плані, але має право висловлюватися з приводу моралі, дбаючи про **любов і взаємну повагу між людьми**.

Політика – також частина суспільного життя, адже це спосіб просувати соціальну підтримку, справедливість, права людини. Тому кожен християнин має залучатися та брати активну участь у суспільно-політичному житті: чи через голосування, чи організовуючи діяльність, яка поширюватиме соціальну доктрину Церкви.

1. 4. СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

ВСТУП

Українська Греко-Католицька Церква впродовж цілої своєї тисячолітньої історії постійно давала приклад жертвовного служіння рідному народові, особливо в буремні часи утисків, бездержавності й поневолення різними супротивними потугами... Як рівно ж і в періоди внутрішньодержавних та суспільних криз.

МОЛИТВА

«Я так дуже хотів би обтерти сльози з очей тих, хто плаче, потішити кожного, хто сумує, покріпити кожного, хто слабкий та немічний, уздоровити кожного, хто хворий, просвітити кожного, хто темний... Я хотів би стати всім для всіх, щоб усіх спасти».

Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький

Під час свого довголітнього архиєрейського служіння праведний митрополит Андрей Шептицький часто звертав увагу на незамінність діл милосердя як вияву живої віри і любові: «Свою християнську любов треба ділами доказувати! Всяке тут говоріння пусте, коли за ним не йдуть діла!»¹⁹. За його словами, «нема певнішого способу заслужити на Боже милосердя, як милосердя стосовно ближніх»²⁰. Митрополит Андрей вчить нас, що саме в ділах милосердя Євангеліє стає видимим, а наша віра досягає спасенну конкретність.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Греко-Католицька Церква, сповнюючи заповідь Спасителя та продовжуючи тисячолітні традиції благодійної діяльності Церкви, завжди

¹⁹ Пастирське послання «Найбільша заповідь», 1901 рік.

²⁰ Пастирське послання на Великий піст, 1929 рік.

активно проводила соціальну діяльність на монастирському і на парафіальному рівнях. Особливо активний розвиток і систематизація такої діяльності розпочалися після революційних подій 1848 року, коли на теренах Галичини з новою силою постали проблеми освіти й охорони здоров'я, а також значно підвищилася суспільна активність людей.

Ще до сьогодні у багатьох селах стоять пам'ятні хрести з надписом: «Свобода. Просв'ященіє. Тверезость. Трудолюбіє. Ощадность». Це постійне нагадування про події кінця XIX століття. Тоді наша Церква, розгорнувши в 1870-х роках кампанію, спрямовану проти пияцтва на селі, змогла мобілізувати селян стримуватись від вживання алкоголю. Ця акція, яка відбулася з благословення митрополита Йосифа Сембратовича, стала найбільшим конкретним соціальним досягненням Церкви у ті часи. Саме завдяки активній позиції Греко-Католицької Церкви в Галичині було значно розвинуте громадянське суспільство – з системою кооперативів і просвітницьких організацій.

Прикладом такого служіння в XX столітті став Митрополит Андрей Шептицький. За його служіння особлива увага Церкви була спрямована на виховання дітей, зокрема через заснування та утримання мережі дитячих захоронків (дитячих садочків), особливо поширених у сільській місцевості, та сиротинців. Церковні структури організовували й утримували численні притулки та своєрідні соціальні гуртожитки, середні та професійно-ремісничі школи, аж до вищої освіти, де діти і молодь отримували належну освіту, професію та виховання. Духовенство допомагало формувати різноманітні молодіжні спільноти на парафіях, створювати і поширювати мережі українських молодіжно-виховних організацій «Пласт», «Сокіл» та «Січ». Про здатність Церкви організовувати та виховувати молодь, а особливо сільську, засвідчив з'їзд «Українська молодь – Христові», який у 1933 році зібрав понад 50 тисяч учасників.

Хоча значення Греко-Католицької Церкви як суспільного інституту змінювалось, але аж до 1946 року вона залишалась найбільшою та найвпливовішою організованою структурою українців, особливо в Галичині, яка відігравала важливу соціальну роль, реалізуючи соціальні програми в сфері освіти та виховання, в сфері охорони здоров'я, програми, спрямовані на працю з дітьми та молоддю, на розвиток місцевої громади. За ініціативи та підтримки Церкви в Галичині було сформовано розвинуту сукупність соціальних установ, закладів та організацій, які забезпечували соціальні потреби людей.

Сьогодні Українська Греко-Католицька Церква усвідомлює важливість соціального служіння і прагне, щоб воно мало організований, системний і професійний характер, спрямовувалось на всіх, незалежно від етнічної чи релігійної належності. УГКЦ здійснює своє соціальне

служіння в таких напрямках: робота з дітьми та молоддю, в сфері охорони здоров'я та здорового способу життя, робота з мігрантами, допомога сім'ям, допомога особам з функціональними обмеженнями, допомога самотнім престарілим людям, допомога ув'язненим і людям без постійного місця проживання, а також допомога тим, хто постраждав внаслідок стихійних явищ чи катастроф. Церква реалізує це служіння через місцеві релігійні громади та церковні мирянські рухи, які діють при парафіях, через єпархіальну мережу МБФ «Карітас України», який є офіційною благодійною організацією УГКЦ, через чернечі чини та згромадження та співпрацюючи з громадськими благодійними фондами, організаціями і рухами. Для організації та координації цієї роботи у визначених напрямках створено відповідні структури – комісії. Така структурованість соціального служіння сприяє його систематизації та професіоналізації.

Соціальне служіння є одним з пріоритетних напрямків накресленої Синодом Єпископів УГКЦ стратегії «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом». Його метою є об'являти світові материнське обличчя Церкви та бути живим знаком присутності Бога серед людей. Синод Єпископів УГКЦ 2016 року прийняв рішення (див. у Додатках) задля сприяння соціальному служінню та затвердив Стратегію розвитку соціального служіння УГКЦ, яка має наступні пріоритетні цілі:

- плекання духа жертковності та соціальної відповідальності / свідчення;
- служіння на благо нужденних (збільшення спектру та покращення якості служіння);
- інституційний розвиток та професіоналізація соціального служіння УГКЦ.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Вправа 1

Перегляньте спільно фільм «Соціальне Служіння УГКЦ»²¹. Про які напрямки соціального служіння і організації, що його здійснюють ви дізнались вперше? Яке служіння вас найбільше вражає? Які ви ще знаєте? До якого служіння ви були вже особисто причетні?

²¹ Можна знайти на www.youtube.com, або серед Мультимедійних матеріалів, які додаються до цього посібника.

Вправа 2

Перегляньте спільно фільм з доповіддю Блаженнішого Святослава на Форумі соціального служіння УГКЦ²². Що з сказаного вам найбільше запам'яталось і чому?

Вправа 3

Ознайомте групу з рішеннями Синоду єпископів УГКЦ щодо соціального служіння. Розділіть учасників на групи та дайте завдання ознайомитися з різними посланнями Патріарха і Синоду Єпископів УГКЦ (див. у Додатках). Кожна група має виділити основні думки та презентувати їх для інших.

²² Можна знайти на www.youtube.com, або серед Мультимедійних матеріалів, які додаються до цього посібника.

РОЗДІЛ 2.

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ У ПАРАФІЇ. ПАРАФІЯЛЬНИЙ КАРИТАС

2. 1. СУТЬ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ У ПАРАФІЇ. ФУНКЦІЇ ПАРАФІЯЛЬНОГО КАРІТАСУ

ВСТУП

У цій частині ми спробуємо пояснити суть організації соціального служіння у парафії та розглянемо питання організації парафіяльного Карітасу. Зупинимось на таких аспектах: чим є, а чим не є парафіяльний Карітас? Яка може бути його структура? Як заснувати парафіяльний Карітас? Які його головні функції?

Тут ще раз хочемо пригадати, що під «парафіяльним Карітасом» ми маємо на увазі будь-яку парафіяльну пасторальну структуру або спільноту, яка здійснює соціальне, харитативне або благодійне служіння в місцевій громаді. Немає значення, чи вона зареєстрована офіційно як парафіяльний Карітас або благодійна організація, чи ні.

«Дияконія, або служіння любові чи «харитативна діяльність» виражає внутрішню природу Церкви та виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія. Це служіння ближньому впливає з нашого закорінення в Христі. Діяльна любов ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Парафіяльний рівень має слугувати фундаментом, на якому будується і діє служіння ближньому. Лише тоді зможемо вважатися живими християнами, коли наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання із хворими».

Із Послання «Жива парафія –
місце зустрічі з Живим Христом»

Мета цього заняття – навчити учасників теоретичним засадам організації соціального служіння у парафії та заснування парафіяльного Карітасу. Так, аби вони чітко знали й могли окреслювати необхідні кроки для цього, ролі різних осіб у Карітасі та його базову структуру.

.....

МОЛИТВА

Якби я говорив мовами людськими й ангельськими, але не мав любови, я був би немов мідь брєнєча або кимвал звучний. Якби я мав дар пророцтва і відав усі тайни й усе знання, і якби я мав усю віру, щоб і гори переставляти, але не мав любови, я був би – ніщо. І якби я роздав бідним усе, що маю, та якби віддав моє тіло на спалення, але не мав любови, то я не мав би жадної користи. Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не заздрить, любов не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою; все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить. Любов ніколи не переминає. Пророцтва зникнуть, мови замовкнуть, знання зникне. Бо знаємо частинно й частинно пророкуємо. Коли настане досконале, недосконале зникне. Коли я був дитиною, говорив як дитина, думав як дитина, міркував як дитина. Коли ж я став мужем, покинув те, що дитяче. Тепер ми бачимо, як у дзеркалі, неясно; тоді ж – обличчям в обличчя. Тепер я спізнаю недосконало, а тоді спізнаю так, як і я спізнаний. Тепер же зостаються: віра, надія, любов – цих трє; але найбільша з них – любов.

Апостол Павло, 1 Кор 13, 1-13

.....

Милосердну любов до ближнього святий Павло вважає найкращим способом жити у християнській вірі. Якщо християнин вважає, що віра може існувати без учинків, він «немов мідь брєнєча або кимвал звучний – ніщо».

«Коли береш – наповнюєш руку, коли даєш – наповнюєш серце!»

«Допомагаючи іншим – допомагаємо собі!»

«Тільки допомагаючи іншому, усвідомлюємо, що самі живемо...» Блаженніший Любомир Гузар

«Милостиня – цариця чеснот, швидко підносить людей у Небесні зводи, вона – найкраща заступниця. Високий політ у милостині: вона розтинає повітря, проходить місяць, зноситься понад проміння сонця, досягає самих Небес. Але й там вона не зупиняється; навпаки, переходить і Небо, обходить і збори Ангелів, хори

Архангелів і всі вищі Сили, і стає перед самим царським престолом... Велике діло – милостиня... Вона може змити гріхи й охоронити від засуду. Ти мовчиш – а вона стоїть і тебе охороняє. Що більше, тоді, як ти мовчиш, тисячі уст дякують за тебе. Нема гріха, що його не могла б знищити милостиня. Всякий гріх нижче від неї. Вона – пригожий лік на всяку рану. Дай хліб і візьми рай! Дай мале та візьми велике! Дай смертне і візьми безсмертне! Дай тлінне й візьми нетлінне!» *Святий Іван Золотоустий*

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Що таке парафіяльний Карітас?

«Благодійні організації Церкви виконують властиве їй завдання, в якому Церква є не співучасником, а діє як безпосередньо відповідальний суб'єкт, роблячи те, що властиве її природі. Невід'ємним елементом Церкви є спільна впорядкована благодійна діяльність вірних. Однак, з другого боку, не може бути такого, щоби діла милосердя поодиноких християн стали зайвими, адже людина, крім справедливості, потребує і завжди потребуватиме любові»¹.

Парафіяльний Карітас (ПК) – це пасторальна структура парафії. Мета Карітасу – організовувати та координувати справи милосердної любові, спонукати до них і свідчити про любов до ближнього з особливим наголосом на її виховній ролі.

Карітас – це не просто організація, яка працює для Церкви; він має також важливий пасторальний вимір. Це третя пасторальна гілка (поруч із літургією та проголошенням Доброї Новини), яка допомагає Церкві та християнам жити згідно з заповіддю любові.

¹ Див. DCE, 29.

Центральна роль Карітасу полягає в тому, щоб надихати спільноту вірних на справи милосердя – це його «виховна діяльність». Ідеться не про те, що Карітас вирішує або наказує, а про те, що він спонукає та заохочує християн активно любити ближніх, аби ми всі як християнська спільнота разом долали труднощі.

Завдяки парафіяльному Карітасу вірні парафії стають свідками організованої християнської любові до тих, хто її саме потребує. Але не можна забувати, що Карітас – це тільки засіб, а не остаточна мета нашої праці.

СУТЬ ПАРАФІЯЛЬНОГО КАРІТАСУ

Парафіяльний Карітас – це пасторальна структура. Його мета полягає в тому, аби полегшити та спонукати, можливо, у співпраці з іншими організаціями, свідчення любові у християнській спільноті:

- у формі, яка відповідає часу й потребам;
- у спосіб, який забезпечує цілісний розвиток людини;
- з особливою увагою до найменших;
- із наголосом на виховній ролі.

Уривок із додатку до статуту Карітасу Італії (*La Caritas Italiana*)

Карітас – це не:

- гуманітарна організація;
- недержавна асоціація волонтерів;
- інституція, яка надає соціальні послуги;
- постачальник їжі, одягу, товарів першої необхідності.

Але Карітас – це:

- пасторальна структура Церкви;
- соціальна місія Церкви;
- благодійна організація Церкви;
- спонука християнської спільноти до любові;
- спільнота, яка чинить важливі добрі справи.

ЧОТИРИ ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ ПАРАФІАЛЬНОГО КАРІТАСУ

1. Виховна роль

Особлива роль Карітасу полягає в нагадуванні християнам про активну любов Ісуса до людей, зокрема нещасних і скривджених, та у пробудженні людяності в невіруючих. Карітас має бути відкритий для всіх і пробуджувати всю спільноту до переживання Христової любові. Без цього виміру вся інша його праця (соціальна підтримка, поширення гуманітарної допомоги, дослідження тощо) втрачатиме сенс.

2. Дослідження місцевої громади

Карітас, який не знає потреб людей на своїй території, не заслуговує імені Карітасу. Його працівники й волонтери мають не тільки розуміти загальні потреби, а й знати про кожну нужденну людину на своєму терені. Вони – перші, а часом і єдині, хто дослухається до осіб у потребі. Одна з переваг мережі Карітасів полягає в тому, що ми можемо зав'язати стосунки з кожною особою, і якщо ми цього не робитимемо, якщо працюватимемо тільки з числами й паперами, ми наражаємо свою місію на поразку.

3. Соціальне служіння

Парафіальний Карітас не може відповісти на всі потреби місцевої громади, але мусить пропонувати соціальне служіння як приклад, свідчення та заохочення для всієї спільноти. Уся його діяльність має бути реакцією на конкретні потреби. Мета соціального служіння Карітасу – не просто допомагати людям, а й спонукати всю спільноту до активної участі у справах милосердя.

4. Координація та співпраця

Хороший парафіальний Карітас будує зв'язки з єпархіальними й національними Карітасами, а також із Карітасами інших парафій для обміну досвідом, взаємної підтримки й координації в разі виконання схожої праці. Варто розвивати та підтримувати стосунки ще й із місцевими недержавними організаціями та державною владою.

Парафіальний Карітас співпрацює з іншими пасторальними організаціями (братствами та сестринствами, катехитами, молодіжними спільнотами тощо), щоби забезпечити цілісне життя парафії й залучити якомога більше парафіян до благодійної діяльності та служіння.

ЯК ЗАПОЧАТКУВАТИ СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ У ПАРАФІЇ ЧИ ЗАСНУВАТИ ПАРАФІАЛЬНИЙ КАРІТАС?

«Щодо осіб, які практично здійснюють благодійну діяльність у Церкві, то найважливіше вже було сказано: вони мають керуватися не ідеологіями покращення світу, а вірою, яка реалізується через любов (пор. Гал 5, 6). Ті, які здійснюють благодійну діяльність, мають передусім бути людьми, зворушеними Христовою любов'ю. Ця любов має завоювати їхні серця і розбудити в них любов до ближнього. Їхнім гаслом повинні стати слова з Другого послання до коринтян: «Любов до Христа спонукує нас» (5, 14). Усвідомлення того, що у Христі сам Бог пожертвував собою аж до смерті, спонукає нас жити вже не для самих себе, а для Нього і з Ним для інших. Хто любить Христа – любить Церкву і прагне, щоб вона дедалі більше була виявом і знаряддям Його любові. Співпрацівники кожної благодійної організації також покликані співдіяти з церковною ієрархією, а зокрема – з єпископом, щоб у світі ще більше і потужніше поширювалася Божа любов. Через участь у ділах милосердя, які чинить Церква, кожна людина свідчить Бога і Христа, і саме тому безкорисливо робить людям добро»².

Сценарій 1

- Парафіяльний священник / пасторальна рада скликає зустріч для започаткування соціального служіння.
- Зустріч відбувається у приміщенні парафії. Її учасники висловлюють свої погляди та ставлять запитання.
- Потреба парафіяльного Карітасу та його можливості мають відштовхуватися від досвіду **конкретних людей**.
- Учасники обговорюють **суть і завдання** Карітасу.
- До заснування **залучені інші** – катехити, аніматори, молодь.
- Створено першу робочу **програму**. Наприклад:
 1. ознайомитися з ситуацією в парафії: потреби, бідність, критичні ситуації тощо;
 2. оцінити проблеми та наявні сили, засоби й можливості для їхнього розв'язання (пасторальне планування);
 3. підвищити чутливість спільноти через різноманітні засоби комунікації – парафіяльний часопис, оголошення після Літургії тощо;
 4. надихнути до милосердної любові пасторальну раду й цілу спільноту.

² Див. DCE, 33.

Сценарій 2

- Єпархіальний або національний Карітас висловлює потребу створення парафіяльного Карітасу.
- За участю парафіяльного священика чи пасторальної ради проводять зустріч, на якій пояснюють, чому парафіяльний Карітас потрібен.
- Після цього організовують тренінг, спираючись на порядок у цьому посібнику.
- Під час або після тренінгу має бути укладений перший робочий план.
- Парафіяльний Карітас починає працювати через конкретні вчинки.

СТРУКТУРА ПАРАФІЯЛЬНОГО КАРІТАСУ (ПК)

Залежно від церковної спільноти та кількості вірних, є різні типи Карітасів: від тих, які спираються на суто волонтерську роботу, бо охочих вірних є багато, і до тих, які працюють із невеликою кількістю співпрацівників, тобто без волонтерів.

Треба пам'ятати, що не існує досконалого Карітасу. Можна говорити хіба про оптимальний Карітас: організацію з виразною ідентичністю, яка завжди пам'ятає про свою місію, повсякчасно адаптується до ситуації (криз, проблем, потреб) та відповідно реагує.

Парафіяльний Карітас складається з людей, які слугують «голосом» інших, репрезентуючи різні пасторальні організми й виконуючи різноманітні завдання. Кількість людей в основі структури (керівництво парафіяльного Карітасу) залежить від можливостей і ресурсів парафії. Важливо, щоб Карітас був відкритий для всіх, хоча керують тим, що і як робити, окремі визначені люди. Одна з найбільших помилок, яких припускаються парафіяльні Карітаси, – це брак активних учасників, коли керівництво не залишає іншим можливості до активної праці.

У кожному разі, парафіяльний Карітас мусить бути структурований, адже це полегшує роботу. Нижче подані базові принципи такої структури, але потрібно пам'ятати, що можливі варіанти ними не обмежуються, моделі парафіяльних Карітасів є різні.

1. Парафіяльний священик

Парафіяльний священик відіграє центральну роль у житті парафіяльного Карітасу. Він – керівник парафіяльного Карітасу (часто його називають директором). Необхідно, щоб у парафіяльних священиків у

Карітасі були чіткі функції та щоб усі їх розуміли. Зазвичай роль священника полягає в ухваленні рішень (щодо проектів, діяльності, методів), наглядові й оцінці (через регулярні зустрічі, візити чи звіти) та духовній формації працівників і волонтерів Карітасу. Потрібно також пам'ятати про ключове місце священників у знайомстві з територією, адже вони частіше за інших відвідують місцеві сім'ї, та в надиханні спільноти (через проповідь та інші засоби).

2. Координатор

Це людина, яка опікується всією роботою парафіяльного Карітасу. Деколи координатора також називають виконавчим директором. Ми радимо доручити цю функцію представникові пасторальної ради – так він репрезентуватиме в раді роботу Карітасу. Координатор мотивує інших, дбає про нові ідеї та вже наявні проекти, співпрацює з партнерами тощо. Він – серце парафіяльного Карітасу, тож до його вибору варто поставитися дуже уважно та відповідально.

3. Волонтери

Це всі ті люди, які прагнуть долучитися до соціального служіння. Сила парафіяльного Карітасу полягає в кількості та якості волонтерів, які в ньому є. Ось чому ми любимо вислів: «Краще потроху від багатьох, ніж багато від кількох».

4. Аніматор

Виховна роль парафіяльного Карітасу дуже важлива, тож варто мати особу, яка про неї подбає. Звісно, залежно від парафії це може бути й місія координатора. Діяльність аніматора полягає в організації подій, у підборі методів та ілюстрацій, які будуть використані, та у спонуканні всієї парафіяльної спільноти до служіння милосердя.

5. Особа, відповідальна за матеріально-технічні ресурси

Для доброго функціонування парафіяльного Карітасу важливо мати працівника або волонтера, який дбатиме про фінанси й інші економічні ресурси. Майже в усіх парафіяльних спільнотах уже є свої відповідальні за господарювання, тож часто потрібно просто попросити когось із них приділити час і парафіяльному Карітасові.

6. Керівники різних напрямків соціального служіння

Чому б не призначити осіб, які відповідатимуть за конкретні напрямки соціального служіння або за роботу з проблемами, які виникають у парафії? Навіть якщо наразі конкретного проекту немає, можна дати їм завдання подумати про методологію та засоби для розвитку

певного напрямку соціального служіння, наприклад, роботи з людьми похилого віку, молоддю, жертвами насильства, особами з інвалідністю чи уязвленими, захисту навколишнього середовища, збереження миру тощо.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Цей приклад був застосований під час майстерні для аніматорів. Рольову гру використали як приклад заснування парафіяльного Карітасу. Залежно від ситуації, можна додавати інші ролі чи змінювати подані у списку.

МЕТА: заохотити учасників до роздумів про встановлення парафіяльного Карітасу; дослідити можливі проблеми або перешкоди; розробити власний сценарій заснування парафіяльного Карітасу.

МАТЕРІАЛ: аркуш паперу з роллю для кожного учасника, фліпчарт, папір, кольорові маркери.

ЧАС: близько години.

Перебіг заняття

- Для початку поясніть мету вправи. Зачитайте (або попросіть когось) ситуацію в парафії в містечку А.
(Роздатковий матеріал 1).
- Дайте кожному учасникові один аркуш із роллю (Роздатковий матеріал 2). Якщо осіб більше, ніж ролей, можна або дати ту саму роль двом учасникам, або розділити всіх на дві групи з тим самим завданням. Нехай учасники уважно прочитають свої ролі.
- Попросіть їх зобразити зустріч, під час якої кожен гратиме свою роль. Мета цього – обговорити (з точки зору персонажів) створення парафіяльного Карітасу. Під час гри можна використовувати опис ситуації з першого роздаткового матеріалу. Нехай учасники запишуть висновки на фліпчарті.
- Після презентації висновків заохотьте учасників до дискусії за допомогою запитань:
- Як ви почувались у своїй ролі?

- Які інші ролі можна додати?
- Якби ви могли змінити роль, то яку обрали б?
- Що ви думаєте про зроблені висновки?
- Чи можна застосувати щось із цієї вправи до вашого життя?
- Що, на вашу думку, буде хорошою точкою відліку в заснуванні парафіяльного Карітасу?

Роздатковий матеріал 1.

Опис ситуації в парафії у містечку А

Містечко А. налічує 10 тисяч мешканців. Воно розташоване у здебільшого сільськогосподарському регіоні. Повз містечко тече річка, яка часто виходить із берегів, затоплюючи довколишні будинки та подвір'я.

У часи комунізму неподалік від містечка А. були шахти, де працювала більшість місцевих чоловіків. Унаслідок цього багато мешканців хворіють на рак та інші хвороби, пов'язані зі шкідливою промисловістю.

Тут 50% православних християн, 30% греко-католиків, 10% римо-католиків та 10% людей інших віросповідань (протестантів, юдеїв тощо). У містечку проживає також близько 2,5 тис. ромів, більшість із яких православні, а деякі відвідують протестантські спільноти. Вони здебільшого не працюють через брак робочих місць. Вони називають причиною свого безробіття ще й брак землі, але ромська культурна традиція не дуже поєднується з сільським господарством, де господар вкладає працю й кошти в результат, який побачить тільки через кілька місяців чи навіть рік. Попри різницю в релігії та етнічному походженні, люди в містечку А. живуть мирно.

Великій частині мешканців містечка понад 55 років. Часто це пенсіонери, які повернулися додому з міст, де раніше працювали. Пенсій і вирощених на власних городах продуктів недостатньо для гідного життя. Деякі люди середнього віку працюють на заводі, розташованому за 30 км від А., і їм ведеться значно краще.

У містечку є одна школа (з молодшими й середніми класами) і один дитячий садок. Ромські діти школи зазвичай не відвідують, бо їхнім батькам бракує мотивації й вони жаліються, що не можуть собі дозволити підручників, зошитів, одягу тощо. Садок і школа державні, тож батьки не мусять платити за навчання в них.

Місцеве суспільство ніяк не організоване. Нема постійних громадських організацій. Перед місцевими й парламентськими виборами фонди роздають гуманітарну допомогу, закликаючи голосувати за своїх кандидатів. Протестантська громада на своїй території утримує при-

тулок для бездомних – переважно молодих дівчат, іноді вагітних, іноді вже з дітьми. Вони походять із державної установи для покинутих дітей, розташованої за 5 км від містечка А. Коли юним мамам виповнюється 18, їх випроваджують із установи, але їм нікуди йти. Ромський фонд іноді роздає гуманітарну допомогу, але тільки ромам.

До місцевої греко-католицької спільноти належить півтори тисячі осіб. Переважають літні люди, але є також особи середнього віку й молодь. Парафія має один храм, який у неділю й на свята заповнюють вірні. Здебільшого до церкви ходять старші жінки; чоловіки й жінки середнього віку бувають на Літургіях рідко. Є група молоді, яка часто ходить на Служби й віддано допомагає священикові. Ця група зустрічається у храмі щотижня, щоб обговорювати богословські питання, й організовує спів під час богослужіння. Священикові 30 років, і він нещодавно замінив 75-річного попередника, який тепер на пенсії. Коли молодий отець прибув на парафію, там уже була пасторальна рада з 15 осіб (усі дорослі). Члени ради не мали визначених функцій, а зустрічі відбувалися два-три рази на рік. У парафії також є господарська рада з трьох осіб, які займаються фінансовими й матеріальними справами. На катехизацію й недільні Літургії ходить мало дітей. Парафіяльна спільнота намагається брати участь у заходах, організованих єпархією, але без особливого успіху.

Роздатковий матеріал 2.

Ролі для учасників

Парафіяльний священик. Ви – священик, який щойно прибув на парафію в містечко А. Вам 30, і ви переповнені свіжими ідеями щодо збагачення парафіяльного життя. Ви також хотіли б заснувати щось на кшталт парафіяльного Карітасу, але небагато про нього знаєте. Ваш досвід роботи з Карітасом обмежується тим, що п'ять років тому влітку ви взяли участь у конференції, організованій єпархіальним Карітасом. Ви уважно прочитали енцикліку «Бог є Любов'ю», і вона вам дуже імпонує.

Єпархіальний координатор. Ви – Єпархіальний координатор, відповідальний за роботу з парафіяльними Карітасами. У вас було багато тренінгів, семінарів і зустрічей щодо парафіяльних Карітасів, і ви переконані, що Карітас потрібен кожній парафії. Ваша проблема полягає в нестачі коштів, тож ви працюєте також в інших галузях (наприклад, у програмах протидії торгівлі людьми). На посаді єпархіального координатора ви вже п'ять років.

Керівник єпархіального Карітасу. Ви – 32-річний священник, який останні шість років керує єпархіальним Карітасом. Ваша організація одна з найсильніших у регіоні, ви допомагаєте нужденним у рамках численних проєктів. Загалом у вас 45 працівників, які займаються домашніми візитами, благодійною їдальнею, протидією торгівлі людьми, центром для людей із особливими потребами й молодіжною програмою. На вашу думку, парафіяльний Карітас може функціонувати лише тоді, якщо він добре структурований і співпрацює з єпархіальним. Ви вірите, що все потрібно готувати завчасу.

Шкільний вчитель. Ви вже 17 років учителюєте в місцевій школі. Ви в шлюбі та маєте двох дітей (14 і 18 років), знаєте майже всіх вірних своєї парафії й маєте чимало зв'язків у міській громаді. На вашу думку, одна з найбільших проблем міста – це небажання ромів віддавати дітей до школи. Ви переконані, що парафіяльна спільнота має зробити щось, аби заохотити ромів учити своїх дітей.

Представник молоді. Вам 18, і ви представляєте молодь парафії, зацікавлену в соціальній роботі. Нещодавно прибув новий священник, тож ви з друзями допомагаєте йому в церковному хорі й регулярно зустрічаєтеся, щоби поспілкуватися на богословські теми. Ви чули про молодіжні групи в інших парафіях і про те, які вони корисні для молоді. На вашу думку, збільшити активність у парафії можна, якщо запровадити кілька нових прогресивних ідей, тож ви плануєте запропонувати кілька таких ідей священникові.

Член господарської ради парафії. Ви – один із трьох членів господарської ради парафії. Досі ви троє займались усіма її фінансовими й матеріальними справами. Ресурси парафії надходять здебільшого від парафіян, іноді у вигляді коштів, але переважно сільськогосподарської продукції. По суті, ви вирішуєте, що і як буде вкладене у храм і парафіяльний будинок, а що піде на допомогу нужденним. Є багато речей, які потребують коштів і праці, але вам завжди бракує грошей і волонтерів.

Монахиня. Ви – 40-річна черниця, і останні 10 років ви відповідаєте за катехизацію дітей у початковій школі. В містечку А. у ваших заняттях бере участь дуже мало дітей, і навіть вони не виказують ентузіазму. Попередній священник парафії звинувачував у цьому вас, оскільки вважав, що ваші методи старомодні й непристосовані до сучасних дітей.

Член пасторальної ради. Ви – член пасторальної ради. Вас обрали на цю посаду, але ви, хоча й регулярно ходите на Літургії, не дуже розумієте, що таке пасторальна рада і яке ваше місце в ній.

Парафіянка. Ви – 67-річна вдова на пенсії. У вас є двоє дорослих дітей і чимало вільного часу, який ви прагнете проводити з користю. Ви щодня приходите до храму, як і п'ять ваших подруг, у яких аналогічна ситуація. Ви всі хотіли б разом проводити час не тільки за кавою та розмовами, а й роблячи щось важливе. Але щоразу, коли ви підходите до нового священика, щоби запропонувати допомогу, він вас ніби уникає.

ВИСНОВКИ

Карітас навчає нас, що ми занадто довго жили **одне біля одного** і що сьогодні нам потрібно **жити разом**, щоби завтра навчитися жити **одне для одного**.

Парафіяльний Карітас – це пасторальна структура Церкви. Чотири його основні функції – це виховна, найважливіша; дослідження потреб у своїй громаді; соціальна робота; координація та співпраця з іншими. Структура парафіяльного Карітасу має відповідати структурі парафіяльної спільноти, а сила його полягає у волонтерах, готових докластися до служіння й таким чином свідчити про Любов Ісуса.

2. 2. ВИЯВЛЕННЯ І АНАЛІЗ ПОТРЕБ У ГРОМАДІ

ВСТУП

У цій частині ми поговоримо про одну з центральних функцій парафіяльного Карітасу: дослідження і виявлення людських потреб. Ми спробуємо пояснити, чому для Карітасу так важливо знати про різні типи потребуючих осіб на своїй території, яка роль парафіяльного Карітасу в такому дослідженні та як він може аналізувати дані, зібрані у спільноті.

Ця частина також надасть вам головні інструменти для контакту з потребуючими та дослідження їхніх проблем і познайомить із Консультативним центром, його функціями й діяльністю.

МОЛИТВА

Зроби нас гідними, Господи, служити тим людям, які по всьому світу вмирають від бідності й голоду. Дай їм нашими руками сьогодні хліб їхній щоденний, а через наше розуміння й любов дай їм радість і спокій.

*Я почула заклик покинути все й іти за Христом у міські не-
трі, щоб служити Йому між найбіднішими з бідних. Це був наказ.*

Коли бідний помирає з голоду, це відбувається не тому, що Господь не подбав про нього. Це відбувається тому, що ні я, ні ви не дали тій людині того, чого вона потребувала.

Ви і я, ми Церква, хіба ні? Ми покликані ділитися. Страждання сьогодні існують через те, що люди накопичують, не віддають, не діляться.

Ісус говорив дуже ясно. Що ви робите найменшому з малих цих, те ви робите Мені. Даючи склянку води, ви даєте її Мені. Приймаючи дитя, ви приймаєте Мене.

Свята мати Тереза

Ключ для доброго служіння лежить у словах, сказаних Матір'ю Терезою: «Я почула». Без слухання, до якого долучається не тільки

серце, а й очі, які стежать за довколишнім світом, ми не здатні знайти причин і мотивації для висловлення своєї любові. Дивитися на світ довкола й аналізувати його – найкращий спосіб розпочати свідчення Господньої любові.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Хоча увага до бідності та інших соціальних викликів завжди була дуже важлива для Церкви, Другий Ватиканський Собор її по-новому актуалізував. Це відбулося в Душпастирській конституції «Радість і надія» (*Gaudium et Spes*), яка вкрай виразно зосереджена на ситуації, в якій живуть бідні, та на причинах бідності й різних інших суспільних негараздів.

«Радість і надія, смуток і тривога сучасних людей – особливо бідних і страждених – є радістю й надією, смутком і тривогою Христових учнів, і немає нічого по-справжньому людського, що не знаходило б відгуку в їхніх серцях. Адже їхня спільнота складається з людей, об'єднаних у Христі, яких у їхньому паломництві до Царства Отця провадить Святий Дух і які прийняли благовість спасіння, щоб донести її до всіх. Тому ця спільнота почуває себе тісно пов'язаною з усім людським родом і з його історією»³.

Парафіяльний Карітас, який дбає про людей на своєму терені, має знати точно і ясно всі проблеми й потреби місцевої громади. Завжди важливо розуміти цінність особи та її ситуацію.

Слухати – спостерігати – розрізняти – надихати

Методологію, за допомогою якої працівники та волонтери парафіяльного соціального служіння зможуть краще виконувати свої функції, можна окреслити так: *слухати – спостерігати – розрізняти – надихати*.

Слухати означає здатність розпочати стосунки. Слухаючи людину, ви робите перший крок до глибших стосунків із нею: ви можете зрозуміти її історію, риси, проблеми. Ба більше, у слуханні ви цінуєте людину й даєте їй знак надії: хтось витрачає свій час, щоби встановити хороші стосунки. У Євангеліях Ісус теж часто зупиняється, щоб вислухати слова, прохання, проблеми людей. Тож для Карітасу «слухати» – це ключовий елемент у встановленні контакту з бідними, творенні стосунків, розумінні, побудові довіри. Хороший парафіяльний Карітас

³ GS, 1.

(і кожен християнин) має шукати шляхів, аби слухати свою спільноту й нужденних людей, які живуть довкола.

Спостерігати означає вміння дивитися довкола, аналізувати територію, ставити запитання, цікавитися. Загалом, якщо у вас є час на спостереження за чимось, ви краще розумієте його властивості та зв'язки з довколишнім світом. Так само й парафіяльний Карітас, витрачаючи час на спостереження за територією, на якій працює, краще розуміє явища, причини й наслідки дій, характери, зв'язки між людьми й інституціями, ресурси спільноти тощо. Тож для Карітасу спостереження за потребами людей означає докладний аналіз того, в якому середовищі вони розвиваються, як народжуються, які їхні причини та можливі розв'язання, як краще допомогти потребуючим.

Розрізняти означає змогу добре обирати: що робити і як, кого залучати, як застосовувати ресурси території, до кого звернути спонуки та заохочення. Парафіяльний Карітас, виходячи із запитів, даних, інформації, зібраної у процесі слухання та спостереження, мусить розуміти, як реагувати, що робити, які проекти пропонувати, як залучати спільноту. Він має вміти розрізняти не тільки те, на що здатен сам, а й те, що може залучити якнайбільше християн зі спільноти та з усієї території. Карітас, який дослухається до потребуючих і вміє спостерігати, але не знає, що робити далі, – це не справжній Карітас.

Усі ці дії необхідні, щоби **надихати** спільноту опікуватися нужденними людьми, які живуть довкола. Хороший парафіяльний Карітас має заохочувати й пропонувати конкретні дії разом із процесом слухання-спостереження-розрізнення, щоби добре реагувати на нові явища та виклики світу.

Уважне спостереження за потребами людей

«Знати територію» можна по-різному: знати конкретні потреби та проблеми, помічати нові проблеми, знаходити причини складнощів, розвивати чутливість громадської думки щодо проблем, співпрацювати й ділитися інформацією з іншими діячами на цьому терені. Усі ці дії парафіяльного Карітасу спрямовані до людських потреб: аби зрозуміти, чому певні особи опиняються за межами суспільства, звідки походять їхні проблеми, що до цього призводить; аби знайти вдалі розв'язання проблем. Тому важливо не тільки «спостерігати», а й «слухати».

Спостереження за потребами людей в тому сенсі, в якому ним займається Карітас, можна описати як інструмент місцевої Церкви, за допомогою якого християнська спільнота систематично визначає, хто на цій території потребує допомоги, живе в бідності й на маргінесах суспільства, та відстежує динаміку ситуації через слухання й зацікавлення громадською думкою. Церковна спільнота в такий спосіб може створити мережу, до якої увійдуть різноманітні соціальні служби, які працюють на її теренах.

Ось кілька способів розвинути спостереження за бідністю в парафіяльному Карітасі:

- створення «консультативних центрів» або схожих закладів, де волонтери та працівники зможуть зустрічатися з потребувачими та вислуховувати їх;
- аналіз явища бідності, визначення проблем, їхніх причин та можливих розв'язань у межах спільноти;
- створення й оновлення інформації про соціальні служби, які діють на території;
- забезпечення інформації щодо чинного законодавства (місцевого чи державного);
- знайомство з групами, які на даній території працюють у соціальній, економічній, культурній, демографічній сферах (соціальні служби, недержавні організації тощо).

Консультативні центри

1. Що таке консультативний центр?

Консультативний центр – це інструмент парафіяльного Карітасу. Це місце, куди можуть звернутися всі нужденні й де їхні проблеми будуть з готовністю вислухані. Це один із найважливіших інструментів, які дозволяють Церкві бути ближче до найбільш потребувачих і до

їхніх потреб. Це також *передавач*, готовий транслювати потреби території та спільноти.

Майте на увазі, що *консультативний центр* не заміняє цілого *парафіяльного Карітасу*. Це тільки його частина.

2. Чого ми прагнемо досягти за допомогою консультативного центру?

Через консультативний центр ми хочемо поширювати християнську культуру солідарності в парафіяльній спільноті та в усьому суспільстві:

- показуючи, що Церква дослухається до нужденних і допомагає їм;
- пояснюючи та підкреслюючи відповідальність парафіяльної спільноти щодо потребуючих на її території.

3. Що ми робимо в консультативному центрі?

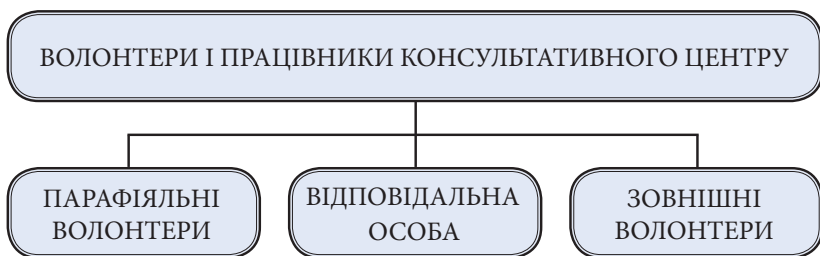
- Ми щиро **вітаємо** кожну людину, в жоден спосіб нікого не дискримінуючи.
- Ми **слухаємо**, намагаючись виразно зрозуміти конкретну проблему й загальну ситуацію того, хто до нас звернувся.
- Ми **скеровуємо**, даючи людині, яка прийшла до нас із потребою, найважливішу інформацію, яка може їй знадобитися.
- Ми **супроводжуємо** людину на її непростому шляху, намагаючись разом розв'язати її проблему.
- І ми не забуваємо давати **конкретні відповіді!**

4. Хто працює в консультативному центрі?

Нема ідеального зразка центру: кожен парафіяльний Карітас може заснувати свій центр, який відповідатиме його ресурсам і потребам. Зазвичай у консультативному центрі є три типи волонтерів і працівників:

- відповідальна особа: зазвичай людина, активно залучена в діяльність парафіяльної спільноти, яка може забезпечити рівномірність, тяглість і однорідність роботи;
- парафіяльні волонтери: кожна особа, молода чи старша, здатна надати підтримку. Усі волонтери парафіяльного Карітасу можуть бути залучені до праці в центрі з певними завданнями;
- зовнішні волонтери: кожен професіонал, навіть з-поза парафії, який може допомогти знаннями й досвідом.

Зазвичай центр працює як мережа, бо це ланка, міст між нужденними та ресурсами, які має місцева громада. Тому важливо добре знати свій терен, встановлювати хороші контакти та стосунки зі спільнотою. *Отже, працювати як мережа – що це означає?*

- Якнайкраще знати територію.
- Бути обізнаним із ресурсами території, як на публічному, так і на приватному рівні.
- знати правила, шляхи доступу до громадських служб і їхні компетенції.
- цінувати, залучати й використовувати наявні ресурси.
- розвивати навички в необхідних сферах, уникати дублювання, накладання й заміни.

Досвід підказує, що працювати самому – часто це шлях до болючої поразки. Але у мережі ви зможете досягнути добрих результатів!

5. Як організувати консультативний центр?

Є різні групи, які можна активувати в межах центру. Кожен парафіяльний Карітас вирішує, хто належить до якої групи і які завдання вони мають.

- Дирекція й координаційна група:
 - представляє центр;
 - координує його роботу;
 - встановлює цілі;
 - керує бюджетом;
 - пропонує зміни, проекти;
 - встановлює контакти з інституціями та професіоналами.

- Група прийому та консультування:
 - займається технічними аспектами;
 - виконує головні функції центру;
 - перебуває в безпосередньому контакті з нужденними, які приходять у центр;
 - вислуховує кожного;
 - вирішує, що робити в конкретному випадку;
 - скеровує людей до громадських служб, професіоналів або служб Карітасу;
 - підтримує робочі контакти з інституціями та професіоналами.

- Експертно-аналітична група:
 - окреслює мапу потреб і ресурсів місцевої громади;
 - дбає про освіту працівників і волонтерів центру;
 - кожні 6 або 12 місяців аналізує та оцінює дані, зібрані Центром;
 - працює задля підвищення суспільної здатності співпереживати бідним та потребуючим людям;
 - створює внутрішні правила центру.

6. Які приміщення необхідні для організації праці в консультативному центрі?

Немає суворих правил щодо того, без яких приміщень не може обійтися центр; це зазвичай залежить від наявності кімнат у парафіях. Зазвичай центри складаються з трьох частин:

- *приймальня* – тут люди чекають, щоб їх вислухали;
- *кімната для розмов* – усамітнене місце, де людина може приватно поспілкуватися з працівником центру;
- *секретаріат* – кімната для керівників центру.

7. Коли відчинений консультативний центр?

Центр не мусить працювати 24 години на добу, сім днів на тиждень: він може бути відчинений тільки три години на тиждень (наприклад, від 13:00 до 16:00 у суботу або від 9:00 до 12:00 у четвер). Важливо, щоби центр працював відповідно до можливостей волонтерів – але також і до потреб відвідувачів. Немає сенсу відчиняти центр у час, коли нужденні не мають змоги туди звернутися.

Найкраще, якщо години роботи центру незмінні, а всі працівники їх дотримуються. Час початку роботи центру має бути виразно вка-

заний зовні на його дверях, аби відвідувачі знали, коли туди можна звернутися. **Не забувайте: консультативному центру потрібні адекватні люди, адекватний простір і адекватний час.**

8. Методологія роботи центру

Важливо розуміти три аспекти спілкування працівника центру з відвідувачем: це проблема, запит і втручання.

- Проблема – це труднощі чи потреби, які людина переживає в цей момент. Труднощі можуть виникати зненацька (наприклад, смерть родича) або бути хронічними (хвороба). Вони можуть тягтися (залежність від алкоголю чи наркотиків) або проявлятися тільки в певні моменти, не тяжіючи над людиною весь час.

Приклад. До консультативного центру приходить чоловік, який каже, що не може знайти роботи. У цьому разі його проблема – безробіття. Але можливо також і таке, що під час розмови працівник центру зрозуміє, що у відвідувача є й інші проблеми: сімейні конфлікти, низький рівень освіти тощо.

- Запит – це те, про що відвідувач напряду просить у розмові з працівником центру. Іноді запит не пов'язаний напряду з проблемою.

Приклад. Чоловік, який не може знайти роботи, просить про їжу й одяг, оскільки не має змоги їх купити. Тож проблема полягає в безробітті, а запит – в одязі та їжі.

- Втручання – це реакція працівника центру на проблему відвідувача. Зазвичай працівник відповідає на запит, але може пропонувати також інші дії. Важливо розуміти, що працівник консультативного центру може запропонувати людині, щоб розв'язати її проблему.

Приклад. Безробітний чоловік просить про їжу й одяг, тож працівник центру радить йому зайти в парафіяльний Карітас, щоб узяти пакунок із необхідним. Але водночас може запропонувати зв'язатися з певними місцевими організаціями, де можуть бути вакансії, або піти на освітні курси, які парафіяльний Карітас проводить для безробітних.

9. Інструменти для роботи зі зверненнями в консультативному центрі

Розмова з людиною – це ядро всієї діяльності центру. Тут мають працювати добре підготовані працівники або волонтери. Розмова зазвичай приватна, зміст її занотовується на папері.

Нотатки можна поділити на орієнтовні чотири частини:

- частина 1: дані щодо обставин (хто з волонтерів спілкується з відвідувачем, де й коли відбувається розмова);
- частина 2: дані щодо відвідувача (особиста інформація, відомості про сім'ю, життєві обставини);
- частина 3: розповідь (проблеми, запити, втручання);
- частина 4: оновлення (якщо відвідувач повертається, тут можна вести нотатки про зміни, нові ситуації, розвиток подій).

Працівник консультативного центру має *вміти працювати з нужденними людьми*, але також *вправлятися з бюрократичними операціями*.

10. Архів

Архів – це не суворя гора паперів, а корисний каталог інформації, яку можуть використовувати працівники консультативного центру. Є дві основні мети архіву:

- 1) внутрішня – архів допомагає розуміти історію відвідувача, в такий спосіб полегшуючи надання допомоги. Доступ до даних має бути зручний;
- 2) зовнішня – ведення архіву дозволяє краще аналізувати загальні потреби й запити, створювати кращі проекти. Важливо підтримувати якомога повнішу збірку інформації.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Нижче подані зразки анкет для бази даних, які можна використовувати в консультативному центрі чи для початку ведення спостережень за потребами людей. Їх потрібно адаптувати до вашої території.

МЕТА: подивитися на місцеву ситуацію та перевірити, що учасники вже знають про наявні потреби людей у своїй парафії.

МАТЕРІАЛ: фліпчарт, папір, кольорові маркери, роздаткові матеріали.

ЧАС: близько години.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на групи по 3-5 осіб.
- Роздайте їм роздаткові матеріали.
- Учасники мають 30 хвилин, щоб відповісти на запитання з роздаткових матеріалів.
- Попросіть представників кожної групи поділитися своїми відповідями.
- Після презентацій запропонуйте дискусію, відштовхуючись від даних відповідей.

Роздатковий матеріал 1.

Вправа для аналізу конкретної ситуації

- Які інструменти парафіяльний Карітас може використовувати, щоб зрозуміти ситуацію з потребами людей в межах своєї території?
 - Інформація від парафіяльних священиків
 - Дані від інших служителів парафії (катехитів, аніматорів)
 - Консультативний центр
 - Дослідження місцевої громади
 - Відвідини сімей
 - Інші засоби (уточніть): _____
- Які форми потреб присутні на території парафії?
 - Старість та самотність
 - Неповносправність
 - Хвороби
 - Проблеми з умовами проживання
 - Безробіття та проблеми з роботою
 - Освітні проблеми
 - Сімейні проблеми
 - Брак доходів (злидні, борги)
 - Узалежнення (наркотики, алкоголь)
 - Інші проблеми (уточніть): _____

Наскільки ознайомлені вказані особи з проблемами парафії?

	Добре	Достатньо	Трохи	Зовсім ні
Парафіяльний священик				
Декан				
Парафіяльний Карітас				
Парафіяльна пасторальна рада				
Інші парафіяльні групи				
Мешканці території				
Єпархіальний Карітас				

Роздатковий матеріал 2.

Картка для спостереження за потребами людей на території парафії⁴

Парафія _____

Кількість мешканців _____

Кількість сімей _____

На території присутні такі явища: _____

Особи, які мають різні види потреб та / або проблем	Зовсім не присутні	Трохи присутні	Достатньо присутні	Дуже присутні
1 Нужденні переселенці				
2 Наркомани та алкоголіки				
3 В'язні та колишні в'язні				

⁴ Матеріал із книжки: *Giovani Bursi, Gianpietro Cavazza, Walter Nanni. «Percorsi di osservazione: Manuale operativo per gli osservatori delle povertà»*. – Roma, 2000.

4 Особи з інвалідністю (фізичною, розумовою, серйозними вадами слуху або зору)				
5 Особи з психічними розладами				
6 Люди похилого віку				
7 Бідні				
8 Нужденні меншини				
9 Молодь у групі ризику				
10 Безробітні				
11 Бездомні				
12 Особи, залучені у злочинну діяльність				
13 Інші категорії потребуючих, характерні у вашій місцевості				

ВИСНОВКИ

Знати конкретні потреби й помічати негаразди на своїй території – важливе завдання парафіяльного Карітасу. Так Карітас може долучитися до розв’язання проблем.

Консультативний центр можна вважати фундаментом парафіяльного Карітасу: це місце, інструмент і передавач, скерований до навколишньої території, а двері його повсякчасно відчинені для людей, які цього потребують.

2. 3. ВИХОВНА РОЛЬ

ВСТУП

Головна роль Карітасу – виховна. Не може бути справжнього парафіяльного Карітасу без піклування про формацію спільноти. Ми покликані служити нужденним, у такий спосіб свідчаючи про християнську любов як шлях до Царства – ту добру новину, яку передав нам Христос. У цій частині ми розглянемо, чому наш обов’язок полягає не тільки в тому, щоби прямувати Його дорогою, а й навчати інших нею йти, показувати іншим, що допомагати ближньому – реально й необхідно.

МОЛИТВА

*Господи, зроби руки мої проявом Твого миру;
і туди, де ненависть, дай мені принести Любов;
і туди, де образа, дай мені принести Прощення;
і туди, де незгода, дай мені принести Єдність;
і туди, де омана, дай мені принести Істину;
і туди, де сумнів, дай мені принести Віру;
і туди, де розпач, дай мені принести Надію;
і туди, де морок, дай мені принести Світло;
і туди, де горе, дай мені принести Радість.
Допоможи мені, Господи,
не стільки шукати розради, скільки утішати;
не стільки шукати розуміння, скільки розуміти;
не стільки шукати любові, скільки любити.
Бо хто віддає — той отримує,
хто забуває себе — знову себе знаходить,
хто прощає — тому прощається,
хто вмирає — той відроджується у Вічному житті.
Амінь.*

Святий Франциск з Асизи

Служіння парафіяльного Карітасу – це не лише особистий досвід. Це також практикування любові на спільнотному рівні. Тому вкрай важливо діяти так, щоб весь час залучати людей довкола нас, ділитися з ними піклуванням про тих, хто в нашій спільноті цього найбільше потребує.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

1972 року, під час першої зустрічі національних і єпархіальних Карітасів у Італії, блаженний папа Павло VI підкреслив роль Карітасу як пасторальної організації, спрямованої на поширення християнської любові в усій християнській спільноті: «Роль Карітасу насамперед виховна: його духовний аспект не можна обчислити чи викласти в бюджеті, його можна лише побачити за здатністю розвивати чутливість місцевої Церкви та окремих осіб до милосердя та християнської любові, які виходять із місцевих потреб».

Інакше кажучи, Карітас – це місце, відкрите для всіх і до всіх. Його центральна роль, виховна, полягає в надиханні спільноти на справи милосердя: Карітас не обов'язково прямо відповідає на проблеми й потреби, а насамперед надихає християн і заохочує їх до активної любові до ближнього, щоб ми всі, як єдине християнське суспільство, разом долали труднощі. Тому можна сказати, що Карітас виконує свою виховну роль, якщо він:

- нагадує спільноті, що любов до ближнього потребує активних дій;
- знає проблеми своєї території й заохочує осіб та групи працювати з ними;
- формує волонтерів, які зможуть ефективно відповідати на виклики;
- співдіє з катехитичним і літургійним життям, аби краще долучитися до поширення християнської любові;
- пропонує людям способи активно показувати любов до ближнього.

Парафіяльний Карітас – не благодійна група волонтерів. Його мета полягає не лише в безпосередній праці з бідними, але у в формації всіх членів спільноти. Великий виклик, натомість, полягає в тому, щоби перетворити цю тезу на реальність своєї парафіяльної спільноти. Потрібно багато працювати, щоби досягти сприйняття Карітасу не просто як парафіяльної соціальної служби, а як організованого вияву соціального служіння Церкви, яке прагне залучити цілу спільноту до поширення любові.

Тому щоразу, коли волонтер каже: «У нашому парафіяльному Карітасі весь час працюють ті самі люди», – або коли хтось з-поза Карітасу говорить: «Я хочу допомагати іншим, але в нашій парафії нічого робити», – це означає, що їхній парафіяльний Карітас занедбав свою виховну роль.

Тож на парафіяльному рівні функція Карітасу полягає також в тому, щоб залучати вірних до активних справ любові, намагаючись змінити

їхнє мислення. Цей аспект часто недостатньо розвинений у парафіяльних спільнотах, оскільки волонтерів і аніматорів не завжди легко навчити комунікувати й підкреслювати для загалу, як і чому вони пропонують саме такі напрямки служіння.

Кожному парафіяльному Карітасу потрібен принаймні один аніматор, відповідальний за пошук і пропонування шляхів, можливостей і цікавих способів, яким можна було б залучати вірних до дієвої любові.

Як виявляти виховну функцію парафіяльного Карітасу?

Виховна функція може проявлятися у три способи: розвиток чутливості та здатності до співпереживання (емпатії), заохочення й формація.

Розвиток здатності до співпереживання

Розвиток здатності до співпереживання спрямований на пробудження у спільноті свідомості щодо певних проблем місцевої громади. Ми інформуємо людей про потреби та негаразди, які потрібно долати разом, через кампанії в медіа, зустрічі, конференції, книжки, брошури та інші засоби.

Важливо підкреслити, що мета парафіяльного Карітасу полягає в поширенні прикладів поведінки, ґрунтованої на милосерді й солідарності, піклуванні про проблеми нужденних нашої спільноти та увазі до глобальних проблем – таких, як війни, несправедливість, недостатній розвиток тощо.

У парафіяльних структурах для розвитку чутливості можна використовувати різні засоби: групові зустрічі, організацію заходів, проповіді та молитви під час Літургії, окремі заняття у процесі катехизації чи передшлюбної підготовки, статті в парафіяльних газетах.

Коли ця діяльність звернена до державних установ, органів місцевого самоврядування, громадських служб чи політиків, її називають лобіюванням (це практика впливу на рішення державних інституцій, яка зокрема поширюється на спроби вплинути на законодавців чи виборців) або адвокацією (цілеспрямоване висловлювання щодо питань, які викликають занепокоєння, для впливу на користь певних ідей чи осіб).

Коли люди вже знайомі з проблемами, парафіяльний Карітас має залучати їх у процес розв'язання, і це відбувається через заохочення.

Заохочення

Методологія Карітасу полягає в тому, щоби слухати, спостерігати й розрізняти, і всі ці дії потрібні, аби якнайкраще надихати парафіяльну спільноту. Заохочення – це процес спонукання осіб до певної діяльності. Для Карітасу це означає здатність залучати членів спільноти до діяльності й служіння на користь нужденних.

Є два типи заохочення: особисте, яке залучає окремих людей через пряме спілкування й особисті зв'язки; і групове, яке дозволяє долучати до діяльності більше людей.

Заохочення – це, по суті, запрошення до активних дій, і в певному сенсі це центральна функція Карітасу, оскільки саме так Добра Новина поширюється до всіх.

Формація

Карітас може виконувати свою виховну роль через освіту волонтерів і працівників, залучених у діяльність парафіяльного Карітасу. Це може бути вивчення богословсько-пасторальних основ діяльності Карітасу, здобуття професійних і технічних навичок, необхідних у конкретній діяльності, чи знайомство з інструментами, потрібними для комунікації зі спільнотою та заохочення її до дій.

Формацію зазвичай пропонує та проводить єпархіальний Карітас, і на чолі її стоять єпархіальні аніматори або кваліфіковані працівники. Якщо ви хочете запропонувати освіту своїм волонтерам або працівникам, неодмінно попросіть підтримки в єпархіального Карітасу: дуже ймовірно, що там є хороші тренери й аніматори, які будуть раді вам допомогти.

Виховання через вчинки

Розвиток здатності до співпереживання, заохочення й формація – це засоби для виконання виховної ролі парафіяльного Карітасу. Але майте на увазі, що не вони лежать у серці виховної діяльності Карітасу.

Основними для цієї діяльності є ініціативи та проекти, які організовує Карітас, і послуги, які він надає. У парафіяльному Карітасі можна започаткувати багато видів соціального служіння (наступний розділ краще пояснить цей вимір), але важливо пам'ятати про «стиль» їхньої роботи: якщо вони віддані бідним, намагаються залучати спільноту, поширюють увагу та опіку про ближнього, то стають найкращим способом передавати Добру Звістку.

Виховання через вчинки можливе в тому випадку, коли соціальна робота й особливий стиль Карітасу не розділені, а складаються в один підхід для допомоги тим, хто її потребує.

Добрий парафіяльний Карітас – це не той, який пропонує найширший спектр форм і напрямків соціального служіння, на чолі яких стоїть невеличка група волонтерів чи працівників. Найкращий Карітас намагається щодня залучати широку парафіяльну спільноту, роблячи це постійно, перетворюючи на звичайну практику. Тож глибинний сенс парафіяльного Карітасу можна підсумувати так: краще, коли багато людей зосереджені на кількох справах, аніж коли багатьма справами займається кілька людей.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: перетворити певну форму соціального служіння на служіння з виховною функцією, залучаючи місцеву громаду.

МАТЕРІАЛ: аркуші паперу, фліпчарт, папір, кольорові маркери, роздаткові матеріали.

ЧАС: 45 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на дві групи.
- Кожній групі дайте одну з версій роздаткового матеріалу.
- За 30 хвилин учасники мають знайти спосіб перетворити описану форму соціального служіння на служіння з виховною функцією. Потрібно знайти спосіб залучити місцеву громаду через розвиток здатності до співпереживання, заохочення, формацію, пошук нових волонтерів тощо.
- Групи презентують результати своєї роботи.

Як виявляти виховну функцію парафіяльного Карітасу?

Після презентацій запропонуйте дискусію, відштовхуючись від даних відповідей.

Роздатковий матеріал 1.

«Банк» речей

Структура вашого парафіяльного Карітасу дуже проста: він складається зі священика й маленької групи волонтерів, які збираються щосуботи пообіді.

У Карітасу є невеличкий консультативний центр, відчинений у суботу із 14:00 до 16:00, де двоє-троє волонтерів зустрічають людей, які приходять розповісти про свої проблеми. У той самий час працює також єдина соціальна служба вашого парафіяльного Карітасу – «банк» речей, продуктів та іграшок, які волонтери роздають потребуючим.

Спочатку людям потрібно звернутися в консультативний центр, а тоді (якщо вони просять про матеріальну допомогу) центр скеровує їх у «банк».

Ви – волонтери парафіяльного Карітасу, які прагнуть змінити цей спосіб діяльності. У вас є 30 хвилин, щоб запропонувати парафіяльному священикові ідеї та план дій, який дозволить розвинути виховну роль «банку».

Роздатковий матеріал 2.

Благодійна їдальня

Структура вашого парафіяльного Карітасу дуже проста: він складається зі священика й маленької групи волонтерів, які збираються щонеділі після Літургії, зазвичай від 10:30 до 13:00.

У Карітасу є невеличкий консультативний центр, відчинений у неділю від 10:30 до 13:00, де двоє-троє волонтерів зустрічають людей, які приходять розповісти про свої проблеми. Після цього, якщо є така потреба, центр скеровує їх у єдину соціальну службу вашого парафіяльного Карітасу – благодійну їдальню, де можна безплатно з'їсти недільний обід і порозмовляти з волонтерами.

Поки працює консультативний центр, від 10:30 до 12:00 інші волонтери готують обід із продуктів, пожертвованих спільнотою за тиждень або принесених ними самостійно. Якщо їжі достатньо, вони також запаковують бідним щось із собою. Благодійна їдальня відчинена від 12:00 до 13:00 і щонеділі роздає 25-30 обідів.

Ви – волонтери парафіяльного Карітасу, які прагнуть змінити спосіб роботи їдальні. У вас є 30 хвилин, щоб запропонувати парафіяльному священикові ідеї та план дій, який дозволить розвинути виховну роль їдальні.

ВИСНОВКИ

Парафіяльний Карітас не тільки відповідає на потреби території, а й має на мені **заохотити до праці цілу парафіяльну спільноту**: так він дозволяє кожному християнину жити активною любов'ю до ближнього. Це так звана виховна роль Карітасу.

Тобто парафіяльний Карітас не лише організовує просте соціальне служіння у спільноті, а й створює його особливий стиль: соціальні служби мають бути віддані потребуючим і намагатися залучати всю спільноту.

Виховання через вчинки, розвиток **здатності до співпереживання**, постійне **заохочення** й активна **формація** – це ті засоби, які й дозволяють здійснювати виховну функцію Карітасу.

2. 4. СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ

ВСТУП

У цьому розділі ми ознайомимосся з важливістю безпосереднього соціального служіння для парафіяльного Карітасу.

Необхідно пам'ятати, що «як тіло без душі мертво, так само й віра без діл мертва» – Карітас мертвий без діяльності. Служити ближньому й допомагати найбільш відкинутим і бідним – це конкретний вияв любові й милосердя. Звісно, не можна допомогти кожному. Але кожен може допомогти комусь!

Є довгий перелік соціальних послуг, які можна запропонувати нужденним. Сьогодення ставить перед нами нові види бідності й нові виклики, і навіть якщо парафіяльний Карітас не може впоратися з ними всіма, він точно здатен працювати для зменшення їх на своїй території.

МОЛИТВА

Яка користь, мої брати, коли хтось каже, що має віру, але діл не має? Чи може його спасти віра? Коли брат або сестра будуть нагі й позбавлені засобів щоденного прожитку, і хто-небудь з вас до них скаже: «Йдіть собі з миром, грійтеся та годуйтеся», і не дасть їм потрібного для тіла, то що це допоможе? Так само й віра, коли діл не має, мертва сама в собі. Та хто-небудь скаже: «Ти маєш віру, а я маю діла. Покажи мені твою віру без діл, а я тобі покажу моїми ділами мою віру». Ти віруєш, що Бог один? – Добре робиш. І біси вірують, та тремтять. Хочеш знати, безглуздий чоловіче, що віра без діл не приносить плоду? Авраам, наш батько, чи не ділами виявився праведним, коли був приніс на жертвник Ісаака, свого сина? Бачиш, що віра співдіяла з його ділами, і його віра удосконалилася ділами. Так здійснилося Писання, яке каже: «Авраам повірив Богові, і це зараховано йому за праведність», і він був названий приятелем Божим. Ви бачите, що чоловік оправдується ділами, не тільки вірою. Так само й Рахав, блудниця, чи ж не ділами оправдалася, прийнявши посланців і випустивши їх іншим шляхом? Як тіло без душі мертво, так само й віра без діл мертва.

Послання Апостола Якова, 2, 14-26

Корені любові потрібно шукати в Біблії. Як каже святий Яків, наша віра мусить бути активна, має відігравати важливу роль у нашому житті – потрібно не тільки слухати, а й виконувати Боже слово. Це особливо помітно в соціальному служінні та ділах милосердя.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Кожному християнинові потрібно робити щось конкретне для своїх ближніх, допомагати їм добрими вчинками: Ісус Христос тут найкращий приклад, адже Своїми добрими й важливими діями Він показав той шлях, який веде до Царства Божого.

Деякі фрагменти Біблії пропонують хороші приклади того, як християни покликані втілювати слова Ісуса в життя, служити смиренно, без упереджень, безкорисливо присвячувати свій час, не вихваляючись цим, і давати надію. Серед цих прикладів – притча про милосердного самарянина (Лк 10, 25-37), притча про Страшний Суд (Мт 25, 31-46), та фрагмент, де вірні діляться своїм майном (Діян 4, 32-37).

Погляньмо на один із цих фрагментів – притчу про милосердного самарянина. Її може бути цікаво прочитати та проаналізувати у групі, відштовхуючись від поданих нижче роздумів і особливо підкреслюючи дії самарянина: це взірєць допомоги іншим (наприкінці притчі Ісус каже законовчителєві: «Іди і ти роби так само»).

«Один чоловік спускався з Єрусалиму до Єрихону й потрапив розбійникам, що його обдерли й побили тяжко та й пішли геть, залишивши півмертвого». Цей чоловік – це кожен, хто в нашій спільноті переживає негаразди, має проблеми, страждає від бідності. Він ішов непростим шляхом (навіть сьогодні дорога з Єрусалима в Єрихон крута і звивиста), можливо, не дуже добре спланувавши подорож: у певному сенсі він сам наразився на небезпеку – тож можна було б закинути йому відповідальність за його погану ситуацію, за його бідність. Але зараз не має значення, як і чому він став бідний: людина перебуває в потребі, тож ми покликані допомогти їй без осуду. Цей чоловік – уособлення бідних, які нас оточують.

«Але один самарянин, що був у дорозі, зненацька надійшов (на нього) й, побачивши його, змилосердився». Нам потрібно, як цьому самарянинові, насамперед бачити бідних і співчувати їм (спостереження за бідністю), а не проминати їх, як це зробили священник і левіт із притчі. У самарянина є своя мета, своя дорога, але він зупиняється: він служить

ближньому не у вільний час, він готовий поступитися своїми планами, щоб допомогти нужденному, бо це стає пріоритетом. І ми покликані йти і робити так само. Не можна сподіватися, що бідні прийдуть до нас, потрібно самим йти й шукати їх.

«Він приступив до нього, перев'язав йому рани, [...] потім посадив його на власну скотину, привів до заїзду й доглянув за ним». Взірець допомоги, яку надає самарянин, поєднує матеріальну поміч і духовну підтримку. Спочатку самарянин, чим міг, допоміг матеріально: олією, перев'язками, скотиною. Він використав усе, що мав. Але ми покликані дбати не тільки про матеріальні потреби бідних (у цьому випадку – рани), а й про духовні (у цьому випадку – потреба опіки й любові; читаючи уважно, ви побачите, що самарянин спав у тому самому заїзді, що й поранений, щоб уночі бути поблизу нього).

«На другий день він вийняв два динари, дав їх господареві». Самарянин – справжній волонтер, готовий безкорисливо віддати щось, що належить йому (гроші).

«Й мовив: Доглядай за ним, і те, що витратиш на нього більше, я заплачу тобі, коли повернуся». Багато дослідників наполягають на тому, що заїзд – це спільнота. Тут самарянин не сам дбає про бідного, а залучає спільноту довкола себе. Це означає, що наші соціальні служби мають робити так само, не просто опікуючись нужденними, а й намагаючись якнайбільше пробудити до цього спільноту (виховна роль). Самарянин мусить йти далі, але виявляє справжнє співчуття до бідного: він каже, що повернеться, він упевнений, що не зможе забути цього чоловіка, який став його ближнім, і прагне підтримувати людські стосунки з ним.

Жоден Карітас не може уникнути конкретних справ милосердя, оскільки служіння ближньому – це автентичний прояв любові. Парафіяльний Карітас не здатен працювати, тільки теоретизуючи та вказуючи на проблеми, бо потрібні активні дії. Якщо парафіяльна спільнота має Карітас і розуміння проблем та потреб на своїй території, вона мусить давати відповіді на них. Ці відповіді – це так звані «соціальні служби».

Соціальне служіння Карітасу становить визначальну його частину. Воно дуже важливе, оскільки без нього Карітас буде свідчити про пасивну віру, віру без учинків. Різноманітні соціальні служби мають бути відповіддю на конкретні проблеми спільноти й остаточним продуктом аналізу потреб на даній території: хороший парафіяльний Карітас реагує на ситуації, коли добре з ними обізнаний.

Отже, перш ніж створювати соціальні служби, потрібно проаналізувати ситуацію. Тільки після цього, коли ви вже знаєте про потреби та про наявні ресурси, можна реагувати на ці потреби. Але просто знати їх – недостатньо.

Є багато викликів, на які треба відповідати: самотність, хвороби, бідність, узалежнення, расизм, війна, маргіналізація, надзвичайні ситуації... Список можна продовжувати до нескінченності. Так само є багато напрямків соціального служіння, які можуть реагувати на і виклики, і в кожному Карітасі вони можуть бути інші, організовані залежно від можливостей. До соціальних служб належать, наприклад, благодійні їдальні, візити до хворих і старших осіб (домашня опіка), забезпечення бідних одягом тощо. Папа Йоан Павло II у пропонує, думаючи про Карітас, пам'ятати, що потрібно використовувати «уяву милосердя»⁵.

Соціальні служби дають спільноті можливість свідчити про Господню любов. Це «знаки» для тих, хто може допомогти, а разом з тим – «голос» тих, кому на цій території потрібна допомога. Для нужденних це найперший знак того, що надія на вихід зі скрутної ситуації таки є.

Пам'ятайте:

- 1) мета соціальних служб Карітасу – найбільш потребуючі;
- 2) Карітас своїми діями дбає про людей, яких забуло суспільство;
- 3) соціальні служби не мають намагатися цілковито усунути проблему, бо Карітас – не розв'язання всіх суспільних проблем.

Цільові групи соціальних служб Карітасу

У Євангелії від Матея Ісус виразно визначає, про кого ми як християни покликані дбати, і дає кілька практичних прикладів для кращого розуміння: «Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідались до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене. Тоді озвуться праведні до нього: Господи, коли ми бачили тебе голодним і нагодували, спрагненим і напоїли? Коли ми бачили тебе чужинцем і прийняли, або нагим і одягнули? Коли ми бачили тебе недужим чи в тюрмі й прийшли до тебе? А цар, відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили» (Мт 25, 35-40).

⁵ Див. Апостольський лист «На початку нового тисячоліття» (*Novo Millennio Ineunte*).

Отже, соціальні служби Карітасу звернені до нужденних. Щоразу, роблячи щось для них, ми практикуємо господню любов, якої нас навчив Ісус. Його приклади чинні для кожного часу й кожної країни: бідні, спрагли, чужинці, нагі, хворі, ув'язнені. Ці люди – і всі люди, які опиняються в ситуації бідності й відкинутості – мають бути нашою цільовою групою.

Виховна роль соціальних служб

Усі соціальні служби Карітасу мають розуміти свою виховну роль. Будь-яка діяльність Карітасу, зокрема й соціальна, мусить мати на меті залучення цілої спільноти. У цьому сенсі Карітас справді має стати парафіяльним Карітасом, а соціальні служби в його межах – свідченням та заохоченням до активної любові.

Поширення соціальних служб принципово важливе; вони мусять бути відкриті для кожного. На жаль, у багатьох парафіяльних Карітасах соціальні служби не діють – у тому сенсі, що не виконують своєї виховної ролі. Люди, які працюють у таких умовах, нарікають, що мають проблеми через брак волонтерів.

Тож коли ви плануєте організувати соціальну службу, думайте також про залучення нових людей – волонтерів. Так соціальні служби зможуть бути відкриті для кожного, хто їх потребує, і так ви дасте особливий і виразний знак спільноті.

Не забувайте залучати до справжньої роботи цілу спільноту, весь час шукайте нових людей. Якщо ви запрошуєте волонтерів тільки тоді, коли в них є крайня потреба, це зазвичай не працює.

Можливі ризики

1. Соціальні служби парафіяльного Карітасу треба бачити не як цілий Карітас, а як одну з його частин. Так ви пам'ятатимете, що вони не можуть «замінити» Карітасу. Парафіяльний Карітас – це щось значно складніше й важливіше, ніж лише соціальні служби.

2. Вибір діяльності також має свої ризики. Обираючи діяльність, подбайте про кілька аспектів:

- потреби й ресурси громади (вони мають бути добре досліджені);
- допомога найбільш маргіналізованим (парафіяльний Карітас має дбати про ці групи);
- виховна роль (обираючи діяльність, потрібно враховувати цілу спільноту, щоб її члени могли долучитися й допомогти).

Критерії хорошої соціальної служби

Плануючи організувати соціальну службу чи керуючи або працюючи з вже наявною, не забувайте аналізувати свою роботу, спираючись на такі критерії:

1. Критерії заснування. Чи соціальна служба...

- це результат аналізу потреб громади?
- це результат усвідомлення, що інших таких служб на території немає (або недостатньо)?
- дозволить цілій спільноті взяти участь у розв'язанні проблеми?
- організована так, що функції й відповідальності добре зрозумілі учасникам?

2. Критерії діяльності. Чи соціальна служба...

- змушує замислитися про нужденних, а не просто дає їм благодійну допомогу?
- це інструмент, який допомагає бідним подолати загальну ситуацію потреби?
- знак для бідних про те, що Бог – це любов, а для християн зразок наслідування Христа?
- не тільки діє, а й допомагає зрозуміти, в чому корені проблеми?
- контактує з громадськими установами та службами?

3. Критерії виховної ролі. Чи соціальна служба...

- дбає не тільки про бідних, а й про залученість усієї спільноти?
- пропонує парафіяльним спільнотам новий світогляд, нові підходи, нові стандарти життя?
- піклується про освіту та формацію волонтерів, працівників і цілої спільноти?

4. Критерії оцінки. Чи соціальна служба...

- діє так, що можлива регулярна оцінка її роботи?
- регулярно аналізує потреби громади, щоби реагувати на нові виклики?
- оптимально використовує ресурси (людей, приміщення, гроші)?

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ В ПАРАФІЇ

МЕТА: Закладення основ соціального служіння для свого парафіяльного Карітасу.

МАТЕРІАЛ: папір, ручки, фліпчарт або дошка.

ЧАС: 90 хвилин.

Перебіг заняття

- Влаштуйте зустріч парафіяльного Карітасу. Запросіть усіх активних членів та потенційних волонтерів.
- Запропонуйте усім коротку дискусію щодо того, які види потреб і проблем присутні на вашій території (запишіть їх на дошці). [20 хв].
- Розділіть учасників на дві групи. Нехай кожна вибере для себе одну з потреб зі списку.
- Групи нотують [30 хв]:
 - важливі частини **парафії** (сімейні групи, молодіжні групи, волонтери, душпастирі) або **служби**, які вже є на території (громадські та приватні), які могли би вплинути на вибрану проблему;
 - де можна отримати **цілісну інформацію** про цю проблему (у соціальних служб на території, які вже, можливо, проаналізували проблему; в найкраще обізнаних мешканців парафії; в інших організацій, які переймаються бідністю на цій території тощо);
 - способи встановлення контакту з людьми, які страждають від даної проблеми. Пам'ятайте, що потребуючі – це не «реципієнти» й не «об'єкти» діяльності: вони мають бути головними героями, суб'єктами процесу, тож підходьте до них із любов'ю й повагою.
- Укладіть схему – основу для дій. Не забувайте про виховну роль. Подана нижче табличка – тільки приклад. [30 хв].
- Кожна група представляє результати роботи. Коротке обговорення. [10 хв].

Необхідні дії	Відповідальна особа	Потрібні матеріали, кошти, люди	Наявні ресурси
Зібрати інформацію про проблему	Андрій	Аналіз бідності, який проводить місцева влада, інформація з лікарень, інтерв'ю зі священником	–
Залучення і навчання волонтерів	Катерина	Кімната для навчання, хороший тренер, принаймні четверо волонтерів	У парафії є вільна кімната
Домашні візити до нужденних людей похилого віку	Оксана	Принаймні четверо волонтерів, архів для збору інформації про візити	Автомобіль парафіяльного Карітасу
Виховна діяльність: інформаційна кампанія для розвитку чутливості, проповідь під час Літургії	Максим	Кошти на друк і поширення 500 брошур	Парафіяльний священник може розповісти про проблему під час Літургії
...	...	...	...

ВИСНОВКИ

Соціальні служби необхідні Карітасу, оскільки вони – це конкретний вияв християнської любові. Це знак для нужденних про те, що є надія й **вихід із найскрутнішої ситуації**. Без соціальних служб Карітас живе неактивною вірою, якій бракує любові.

Цільова група соціальних служб Карітасу – по-перше, найбільш потребуючі; по-друге, ціла спільнота, яку потрібно залучати, щоб виконувати виховну функцію через активні дії.

2. 5. КООПЕРАЦІЯ, КООРДИНАЦІЯ ТА СПІВПРАЦЯ

ВСТУП

Жодна структура не може існувати як без хорошої координації у середині себе самої, так і без співпраці з іншими структурами, присутніми поруч. Цей розділ пояснить, що таке координація всередині парафії та в чому полягає кооперація, координація та співпраця з іншими установами на своїй території.

МОЛИТВА

Слухай, Ізраїлю, Господь Бог наш, Господь єдиний. Любитимеш Господа, Бога твого, всім серцем твоїм і всією душею твоєю, і всією силою твоєю. Оці слова, що їх я заповідаю тобі сьогодні, мусять бути в твоєму серці. Ти накажеш про них твоїм синам і говоритимеш про них, сидівши в хаті й ідучи в дорогу та лягаючи й устаючи.

З книги Второзаконня 6, 4-7

Божа любов – як особистий досвід, так і спільнотна дія. Ось чому необхідно поширювати інформацію про те, що ми робимо, намагатися співпрацювати з іншими й координувати спільні зусилля щодо розв'язання проблемних ситуацій у місцевій громаді. Цей підхід має бути присутній повсякчасно: коли ми сидимо, ходимо, вкладаємося та піднімаємося.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Парафіяльний Карітас – не єдиний діяч у християнській спільноті та суспільстві загалом. Щодня він контактує з іншими сферами парафіяльного життя (парафіяльний священик і єпископ, пасторальна рада, братства й сестрицтва, катехити, інші парафіяльні спільноти та групи, єпархіальний Карітас тощо) і з громадськими організаціями та державними установами (місцеве самоврядування, лікарні, соціальні служби,

служба зайнятості, школи тощо). Так само повсякденні контакти можливі з приватним сектором, наприклад, підприємцями. Зважаючи на функції спостереження за місцевою громадою та заохочення, які має виконувати кожен парафіяльний Карітас, важливо розуміти, як контактувати й підтримувати плідні стосунки з усіма ними.

Є три типи хороших стосунків, які може встановити парафіяльний Карітас, і зазвичай їх позначають аббревіатурою ККС:

- **Кооперація** – тобто розподіл праці: кожна особа чи організація відповідає за частину загальної справи. Кооперація зазвичай неформальна, нема спільної роботи над визначенням цілей чи колективного планування діяльності, але за потреби відбувається обмін інформацією.
- **Координація** – виникають ближчі робочі стосунки, тож потрібне певне спільне планування та краща комунікація.
- **Співпраця** – спільна залученість у координовану діяльність для розв'язання проблеми. Співпраця передбачає спільну роботу, ті самі цілі, розвиток партнерства. Керівництво, ресурси, ризики, контроль і результати спільні для всіх учасників. Так можна досягти значно більшого, ніж працюючи окремо.

Жоден із цих типів не кращий за інші: їхня доречність залежить від запланованої діяльності. Однак усі вони можуть бути **корисні для учасників процесу ККС**: вони дозволяють краще розуміти, що відбувається, забезпечують підтримку ваших дій, дають доступ до різноманітних ресурсів і здібностей, досягають результатів, недоступних окремим організаціям чи особам, створюють дієве ядро, яке може привабити інших, розширюють базу підтримки.

Координація в парафії

Є два головні аспекти координації в парафії:

- координація ролей у парафіяльному Карітасі;
- координація соціального служіння в парафії.

У парафіяльному Карітасі ролі мають бути добре визначені, щоб не виникало плутанини щодо того, хто що має робити. Члени хорошої групи кооперуються, а не змагаються; вони беруть відповідальність за свої особисті функції в досягненні спільної мети, але розуміють, що робота в команді передбачає взаємну підтримку.

Зазвичай люди в успішних командах:

- мають визначені ролі, стосунки, завдання й відповідальності;
- виявляють лідерство у групі й використовують усі людські ресурси (у Карітасі нема одного «великого начальника»);
- уникають амбівалентності, непевності та браку структури;
- цікавляться досягненнями кожного члена й цілої групи;
- відкриті до змін, інновацій та творчих підходів до розв'язання проблем;
- прагнуть триматися теми й розпорядку у груповому спілкуванні, проте дозволяють суперечки;
- пропонують конструктивну критику й корисні зауваги;
- плекають довіру, впевненість і відданість у групі;
- підтримують одне одного й реалістичні у своїх очікуваннях щодо інших.

Базова координація *в парафії* – це постійна співпраця з іншими структурами парафіяльної спільноти. У парафії є багато людей із різними ролями: парафіяльний священик, координатор Карітасу, секретар, бухгалтер, аніматори, волонтери, молодь, монахині, члени парафіяльної ради, члени фінансової ради, братство, сестрицтво, вчителі місцевої школи, катехити – список можна продовжувати.

Якщо ви добре ділитесь інформацією й координуетесь, ваші дії будуть не ізольовані, а сплановані як цілісна праця. Так парафіяльний Карітас діятиме не заради себе, а для парафії й цілої спільноти.

Важливо також залучати до роботи різні групи, оскільки так вплив ваших дій зростатиме. Разом групи можуть укласти річний пасторальний план, де буде прописана діяльність кожної з них.

Приклад: соціальне служіння парафіяльного Карітасу потрібно планувати разом із катехитами, які матимуть змогу розповісти про нього на заняттях катехизації, або з молодіжною чи іншою спільнотою, які можуть взяти активну участь у цій діяльності.

Співпраця на єпархіальному рівні

Не забувайте залучати до служіння ваш єпархіальний Карітас! Підтримуйте з ним стосунки – це важлива точка доступу до інформації. Єпархіальний Карітас може залучати вас у різні тренінги й навчальні програми, а також допомагати з вашими локальними проблемами.

ККС з іншими організаціями у місцевій громаді

Виявлення партнерів

У кожній діяльності найсильніша співпраця та, де зібралися найкращі організації-партнери. Парафіяльному Карітасові після визначення сфери роботи у процесі слухання, спостереження й розрізнення необхідно:

- вирішити, які партнери з громади принесуть найбільшу користь співпраці;
- розглянути можливі варіанти, як серед уже усталених контактів, так і через встановлення нових;
- обрати найкращих партнерів і забезпечити їхню участь.

Приклад: парафіяльний Карітас, вислухавши людей і проаналізувавши потреби громади, вирішує працювати з людьми похилого віку, які самотні, хворі, не можуть рухатися. Парафіяльний Карітас пропонує відвідувати таких людей раз на тиждень, прибираючи в них та даючи можливість спілкування. Це можна зробити й силами самого Карітасу, але уявіть, наскільки краший буде ефект, якщо залучити ще й соціальних працівників, лікарів та представників інших організацій. Вони зможуть ділитися знаннями, інформацією, ресурсами.

Не буде втрачений час, використаний на збір інформації про можливих партнерів, зокрема про їхній досвід у цій сфері (можна читати звіти організацій, перевірити їхній сайт, організувати зустріч, аби спитати про їхню думку).

Визначивши хороші партнерські організації, парафіяльному Карітасові варто зустрітися з відповідальними особами з цих організацій. Зустріч важлива, оскільки саме тоді потенційний партнер зрозуміє, чи хоче співпрацювати. Розкажіть, у чому полягатиме суть співпраці, як ви долучитеся до неї, які позитивні результати від цього можна отримати. Можна організувати також спеціальну зустріч (семінар, обмін досвідом), аби краще зрозуміти особливості співпраці.

Зазвичай забезпечити міцну співпрацю з місцевою владою складніше, ніж із недержавними організаціями: треба докласти багато зусиль, аби переконати їх до активної участі та щоби вказати на результати, які вдасться отримати завдяки діяльності, й цілі, яких вдасться досягти.

Усі сфери мають свої особливі людські, технічні й професійні ресурси. Разом вони можуть запропонувати багато необхідного для здійснення планів.

ККС у державному секторі

Державний сектор складається з різноманітних структур і служб: лікарень, шкіл, комунальних служб, місцевого самоврядування тощо. Він може полегшити доступ до значної кількості інформації та забезпечити кращу стабільність і легітимність діяльності.

Залучати державні установи можна не тільки до справ, які стосуються заохочення, а й на етапі виявлення та аналізу проблем і потреб у місцевій громаді: оскільки вони працюють із маргіналізованими особами, то зазвичай мають необхідну статистику. Така співпраця дуже корисна для парафіяльного Карітасу, коли він потребує інформації, бо дозволить зекономити час на власних дослідженнях і опитуваннях.

Державний сектор також може забезпечити кращу співпрацю на рівні зв'язків із громадськістю – з місцевими журналістами, часописами, радіо й телебаченням. Якщо парафіяльний Карітас встановив хороші зв'язки з державними установами, він краще може просувати свої ініціативи й залучати до роботи більше людей.

ККС у приватному секторі

До приватного сектора зазвичай належать різноманітні підприємці. Основа їхньої діяльності – прибуток. Їхні мотиви інші, ніж у парафіяльного Карітасу, але водночас приватний сектор більш винахідливий, продуктивний, цілеспрямований та швидкий.

Сьогодні організації з приватного сектора дедалі більше уваги приділяють негараздам нашого суспільства, проте часто не знають про можливості стати більш соціальним відповідальними. Карітас може розповісти їм про проблеми й потреби, а також пояснити перспективи: адже фірма, яка дбає про вирішення соціальних проблем, може отримати не так прибуток, як кращий імідж у громаді.

Це комерційні організації. Їх можна залучати в роботу з маргіналізованими групами та реагувати на такі проблеми, як безробіття або ресоціалізація людей з обмеженими можливостями.

ККС із громадськими організаціями

Є багато видів громадських організацій: гуманітарні неурядові організації, профільні асоціації (культурні, екологічні тощо), молодіжні організації, спортивні команди, музичні гурти, політичні партії, профспілки. Головна підвалина громадської організації – це цінності: вони працюють, бо вірять у певні ідеї (солідарність, захист навколишнього середовища, політичні ідеї, боротьба за права тощо). Зазвичай громадянське суспільство швидко реагує, воно інклюзивне та творче. Громадські організації допомагають розвитку суспільства через:

- підтримку індивідуального розвитку та творчості;
- допомогу й послуги для осіб у групах ризику;
- захист спільних суспільних інтересів.

Виходячи з цих пунктів, Карітас можна вважати частиною громадянського суспільства й на цьому рівні встановлювати ККС з іншими його частинами.

Можливі партнери парафіяльного Карітасу в державному секторі	Можливі партнери парафіяльного Карітасу у приватному секторі та з громадськими організаціями
Ветеранські організації Бібліотеки Комунальні служби Соціальні працівники Лікарні Школи Університети Служба зайнятості	Парафіяльні групи Музиканти Асоціації Підприємці НДО Молодіжні групи Спортивні команди Медіа

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

ВСТУПНА ГРА «ГОРДІЇВ ВУЗОЛ»

МЕТА: показати, як координація та спілкування можуть розв’язати навіть складні проблеми (гордієві вузли).

МАТЕРІАЛ: матеріали не потрібні.

ЧАС: 10 хвилин.

Перебіг гри

Гру потрібно провести на самому початку заняття, одразу після молитви.

- Усі гравці стають у коло. Тоді сходяться до середини, поки місця між ними не залишиться.
- Вони піднімають руки вгору, заплющують очі й беруть за руки інших гравців.
- Розплющивши очі, учасники мають розв’язати вузол, який щойно утворили, рухаючись як завгодно, але не відпускаючи рук одне одного.

ЗАНЯТТЯ

МЕТА: встановити ККС на різних рівнях.

МАТЕРІАЛ: роздатковий матеріал.

ЧАС: 30 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на групи по 4-5 осіб.
- Роздайте кожній групі завдання. Учасники мають 20 хвилин, щоб його виконати.
- Кожна група презентує результати своєї роботи, а інші коментують їх і обговорюють приклади кооперації, координації та співпраці.

Роздатковий матеріал 1

Ви – директор епархіального Карітасу, якого запросили на зустріч із пасторальною радою парафії, щоб обговорити діяльність парафіяльного Карітасу. Ви не маєте відомостей про парафію, але знаєте, що рада складається з 10 осіб, які представляють різні сфери діяльності в парафії (бухгалтер, катехит, керівник хору, представник літніх людей, волонтери, які відвідують хворих тощо). Зустріч відбудеться увечері, з 20:30 до 22:30. *Вам потрібно підготувати зустріч.*

Роздатковий матеріал 2

У вашому епархіальному Карітасі справами заохочення до парафіяльного соціального служіння займаються волонтери. Вас як їхнього керівника запрошують до себе аніматори парафії, які хочуть відкрити парафіяльний Карітас. Ви не маєте відомостей про парафію, але знаєте, що аніматорів десятеро і вони залучені в катехитичну й молодіжну роботу. Хтось із них почув про парафіяльні Карітаси й запропонував отаку зустріч. Вона відбудеться по обіді та триватиме три години. *Вам потрібно підготувати зустріч.*

Роздатковий матеріал 3

Ваш парафіяльний Карітас запрошений на зустріч, яка відбудеться на території міської адміністрації та яку організовує місцевий Центр

соціальних служб. Будуть присутні всі організації, які надають соціальні послуги на вашій території. На зустрічі вас просять представити соціальне служіння Карітасу (наприклад, догляд за домом, робота з дітьми з вулиці та безхатніми).

Ваші поточні проблеми

- Потрібні партнери з місцевої лікарні, бо ви хочете почати працювати з хворими дітьми. Як залучити їх у свою роботу й отримати від них інформацію?
- Бракує грошей, а на зустрічі буде присутній керівник найбільшої місцевої компанії, яка виробляє соки...

У вас є 20 хвилин, щоб розповісти про свою діяльність. А також зацікавити людей своєю роботою.

Роздатковий матеріал 4

Ви прагнете ініціювати співпрацю з місцевою владою та представити їй мапу потреб у вашій громаді. Ви працюєте з дітьми, які мають особливі потреби, й утримуєте осередок для денного догляду за особами з психічними розладами.

Ваша мета – щоб місцева влада включила вашу роботу до прикладів хорошої діяльності на локальному рівні. Ви хочете також, щоби місцевий бюджет покривав половину витрат на осередок для осіб із психічними розладами. *Вам потрібно підготуватися до зустрічі з представниками влади.*

ВИСНОВКИ

Жодна організація не може працювати без **визначених ролей і відповідальностей у своїй структурі**. Важливо координувати дії і знати, хто чим займається.

Робота парафіяльного Карітасу покращиться, якщо він подбає про кращу **координацію, кооперацію та співпрацю** з іншими організаціями місцевої громади. Створення мережі, в яку увійдуть інші організації, принесе різноманітні позитивні результати.

РОЗДІЛ 3.

ВОЛОНТЕРСЬКЕ СЛУЖІННЯ

3. 1. ХРИСТИЯНСЬКІ ВОЛОНТЕРИ

ВСТУП

Братства і сестринства здавна були організованими формами волонтерства у нашій Церкві. Адже саме у малій спільноті, якою є братство або сестринство, християнин має можливість не лише поглибити духовне життя, але й реалізувати своє бажання служити Церкві та ближньому відповідно до власного покликання, виявляючи милосердя та солідарність до потребуючих. У цій частині ми розглянемо богословське підґрунтя волонтерського служіння, його мету й сенс. Спинимось також на суті християнського волонтерства й координації співпраці з волонтерами.

МОЛИТВА

Ісус постає перед нами як слуга: «Применив себе самого, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини» (Флп 2, 7). На Тайній Вечері він завершує розмову про любов символічним жестом: «Ви звете мене: Учитель, Господь, і правильно мовите, бо я є. Тож коли вмив вам ноги я – Господь і Учитель, – то й ви повинні обмивати ноги один одному. Приклад дав я вам, щоб і ви так робили, як оце я вам учинив... Щасливі будете, коли так чинитимете».

З Євангелія від Івана 13, 13-17

У щоденній роботі ми схильні забувати, Кому служимо й у Чие Ім'я допомагаємо нужденним. Цей образ – Ісуса як Слуги – завжди має бути перед нашими очима!

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Богословське підґрунтя волонтерства

Слово «волонтерство» походить з латини й означає добровільну військову службу. Цей термін часто використовують, говорячи про неоплачувану роботу або послуги, але насамперед він передбачає

альтруїстичні наміри, які провадять людину до певної мети. У її досягнення особа вкладає енергію, час, знання та вміння.

Волонтер – це той, хто залишається вірний своїм звичайним обов'язкам у школі, сім'ї, на роботі, та водночас прагне долучитися до добрих справ у ширшому масштабі. Це не людина без особистих проблем, а хтось, хто живе в людській реальності, не тільки сам собою, а й через постійні стосунки з іншими.

Термін «волонтерство» для Церкви порівняно новий, хоча ми наголуємо, що з самого початку серед Христових учнів були волонтери – люди, які долучалися до високої місії допомоги ближньому, наслідуючи Ісуса. Може, застосовувати це слово до апостолів дуже сміливо, але у Христових словах, звернених до них, помітний заклик до волонтерства: «Оздоровлюйте недужих, воскрешайте мертвих, очищуйте прокажених, бісів виганяйте. Даром прийняли, даром давайте. Не беріть ні золота, ні срібла, ні дрібних грошей у череси ваші» (Мт 10, 8-9).

Тож християнське волонтерство народжується з хрещення і становить невід'ємну частину місії кожного вірного.

Коли Церква почала замислюватися про те, як збільшити кількість учнів, стали потрібні певні служби, на безкорисливе виконання яких особи погоджувались би добровільно, на користь спільноти. «Тоді дванадцятєро прикликали громаду учнів і сказали: «Не личить нам лишити слово Боже і при столах служити. Нагледіть собі, отже, з-поміж вас, брати, сімох мужів доброї слави, повних Духа та мудрости, а ми їх поставимо для цієї служби; самі ж ми будемо пильно перебувати у молитві і служінні слова»» (Діян 6, 2-4).

Зокрема елементи церковного волонтерства помітні у служінні вдовам. Ситуація вдів у той час добре znana, тож нас не має дивувати, коли хтось публічно за них заступається й через їхню бідність безкорисливо погоджується підтримувати їх. Таке служіння поширюється також на всіх членів Церкви – і на тих, хто прагне до неї приєднатися.

«Бог – любов» (1 Ін 4, 8), – каже улюблений учень, а потім додає, що Божа любов проявляється в нас тою мірою, як ми любимо одне одного (пор. 4, 12). І навіть суворіше: «Коли хтось каже: «Я люблю Бога», а ненавидить брата свого, той не правдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого він не бачить» (4, 20).

Наприкінці земного життя Христос виразно сказав, розповідаючи про остаточний Суд, що Господь запитуватиме нас про те, чи зустріли Ісуса в голодних, спраглих, нагих, хворих, ув'язнених (пор. Мт 25, 31-46), а не про те, скільки ми молилися, як отримували Таїнства, як часто ходили на Літургію, чи переживали містичні досвіди тощо.

Якщо ви вірите в Ісуса Христа, то наслідуватимете його, допомагаючи ближньому в його матеріальній, духовній чи психологічній скруті.

Віра й допомога ближньому – не окремі явища, а складові одної цілості, взаємопроникні та здатні підтримуватися навзаєм. Одне – ключ до іншого. Це безконечне коло. І якщо ми вважаємо, що маємо віру, але не робимо добрих справ, то обманюємо себе. Але якщо тільки допомагаємо ближнім, не пов'язуючи цього зі своєю вірою, ми не відрізняємося від тих, хто вважає, наче людяність походить із волі самої людини, не залежачи від Бога.

У тій самій притчі про Суд Ісус виразно застерігає від спроб підрахувати свою допомогу ближнім. Із Богом не може бути ніяких підрахунків саме тому, що Він – це любов, а де ми зосереджуємося на підрахунку своїх добрих справ, там нема любові. Тому Христос говорить дуже виразно: «А цар, відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили. Істинно кажу вам: те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших – мені також ви того не зробили» (Мт 25, 40.45). Любові нема, якщо вона не втілюється в конкретних справах. Життя вчить нас показувати свою любов дією.

Суть і цінності християнського волонтерства

Дух служіння

Волонтерство показує суспільству нові цінності: прагнення до спільного добра й дух служіння, який зароджується з бажання допомагати іншим. Волонтерська діяльність прагне до того, аби розуміти всю складність проблем, помічати й нові нагальні потреби поряд зі звичними. Це і є «дух служіння»: постійна чутливість до потреб, із якої виникає творче розуміння того, коли потрібне служіння, як його здійснити, коли необхідно щось змінити у ньому.

Крім того, дух служіння означає прагнення ефективної підготовки та постійної освіти, яка не тільки забезпечить успіхи в роботі, а й дозволить аналізувати наступні речі:

- потреби громади;
- служби, які в ній існують;
- закони, які нею керують;
- досвід волонтерів, які займаються іншою соціальною роботою.

Біблійні корені – милосердя й готовність ділитися з іншими – показують, що Господь заохочує нас до служіння іншим. Ісус постає перед нами як слуга: «Применшив себе самого, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини» (Флп 2, 7). На Тайній Вечері він завершує розмову про любов символічним жестом: «Ви звете мене: Учитель,

Господь, і правильно мовите, бо я є. Тож коли вмив вам ноги я – Господь і Учитель, – то й ви повинні обмивати ноги один одному. Приклад дав я вам, щоб і ви так робили, як оце я вам учинив» (Йн 13, 13-15).

Потрібно пам'ятати, що у Великий Четвер ми згадуємо як Ісусову Євхаристію, так і Його служіння: дві дуже пов'язані речі. У повсякденні ми добре пам'ятаємо про Євхаристію, але не про омивання ніг – а їх не можна розділяти. Спільнота, заснована на Євхаристії, це спільнота служіння.

Солідарність і взаємна відповідальність

Інші цінності волонтерства – це відчуття солідарності та взаємної відповідальності. Ці поняття мають низку значень, які відсилають до різних рівнів людського життя, але в будь-якому разі стосуються первинних і незамінних умов співіснування: людина нерозривно пов'язана з іншими особами через спільність середовища й долі, як окремі клітини поєднані в цілісний організм. Ми не можемо уникнути солідарності, бо вона творить наше життя. Вона не обмежує нашої свободи, а надає їй виміру відповідальності: адже свобода людини існує тільки як сукупність загальних свобод, тобто обмежується своєю солідарністю з чужими свободами та відповідальністю за той вплив, який може на них мати.

Про таку солідарність і взаємну відповідальність говорить св. Іван Павло II в енцикліці «Турбота про соціальні речі»: «Солідарність – це не розмите відчуття симпатії до нужденних людей, близьких і далеких. Навпаки, це тверде й міцне прагнення до того, що добре для всіх і кожного, бо ж ми справді відповідальні за всіх»¹.

Тому для християнського волонтера «ділитися з іншим» означає допомагати цьому іншому подолати стан бідності й залежності; «бути з кимось» означає прагнути його розвитку й допомагати йому бути вільним, автономним учасником і протагоністом творення суспільства нарівні з іншими.

Безкорисливість

Волонтер – це той, хто ділиться з іншими своїми часом, силами, грішми, прихильністю, а іноді й домом, жертвуючи їх не заради певної вигоди, а з прагнення добра для інших.

Волонтерство перебуває поза політичними й економічними програмами та структурами, оскільки спроби полегшити людське страждання не приносять матеріальної вигоди: це просто акт любові, близькості й надії.

У суспільстві, яке орієнтується на те, щоб «мати», безкорислива волонтерська праця показує, що людина має цінність сама в собі, не в

¹ Див. *Sollicitudo Rei Socialis*, 38.

тому, що вона творить або з чим працює; вона означає також, що людська праця не обмежується виробництвом засобів. Безкорисливість дозволяє людям розширити простір соціального життя та провадити до переосмислення важливості кожного з нас.

Цінності волонтерів і волонтерства

1. Волонтер – це особа, яка жертвує вільний час, уміння тощо на користь інших, спільноти, до якої належить, чи всього людства. Вона *працює добровільно й безкорисливо*, творчо й ефективно реагуючи на суспільні потреби та сприяючи загальному добробуту.

2. Волонтери діють на індивідуальній основі, у неформальних колективах, у структурованих організаціях; хоча їхні спонуки, культурні основи чи релігійні переконання можуть відрізнятися, усіх їх об'єднує *любов до людей і прагнення створити кращий світ*.

3. Волонтерство – це безкорислива діяльність. Безкорисливість – особливий елемент, який відрізняє волонтерську роботу від інших складників суспільного сектора. Вона передбачає *брак економічної вигоди, свободу від будь-якої форми влади й відмову від прямих та непрямих зисків*. Волонтер відкидає суспільні моделі, зосереджені на споживацтві, та стає надійним свідком свободи від логіки індивідуалізму й економічного утилітаризму. У цьому досвіді безкорисливого віддавання волонтери внутрішньо збагачуються й розвивають свої навички спілкування.

4. Волонтерство, в усіх його проявах, це вияв *цінностей стосунків та обміну з іншими*. У його серці перебувають люди, яких волонтер бачить як гідних і цілісних, у контексті їхніх сімейних, соціальних і культурних стосунків. Кожна людина має громадянські права; волонтер підвищує обізнаність про них і дбає про дотримання цих прав конкретними вчинками, заохочуючи всіх до участі в суспільному розвитку.

5. Волонтерство – це *школа солідарності*, адже воно довершує в людині формування дбайливого та відповідального громадянина. Воно пропонує кожному взяти на себе, відповідно до своїх сил, частину ваги як місцевих, так і глобальних проблем, цією участю докладаючись до суспільних змін. Волонтерство створює мережі, хороші стосунки, зв'язки, які ґрунтуються на впевненості та співпраці між особами й організаціями, приносячи зростання й добробут у соціальне середовище.

6. Волонтерство – це *практичний досвід солідарності й субсидіарності*. Воно працює для розвитку спільноти – місцевої, державної чи міжнародної – та для підтримки найвразливіших її членів, усіх тих, хто опинився в ситуації злиднів і приниження. Солідарність виявляється в кожній дії, спрямованій на дотримання прав, на підвищення

якості життя, на подолання дискримінації, економічної та соціальної несправедливості, на цінування культури та довколишнього середовища. У волонтерстві солідарність ґрунтується на справедливості.

7. Волонтерство – це *відповідальна участь і практика громадянської солідарності*, віддана подоланню економічної, соціальної, культурної, релігійної та політичної несправедливості. Воно поширює, захищає та плекає загальний добробут. Волонтерство не спиняється на визначенні проблем, а пропонує відповіді і проекти, які залучають якомога більше людей у розбудову суспільства, більш придатного до життя.

8. Волонтерство має *культурну функцію*, оскільки діє як критична свідомість, коли йдеться про цінності миру, свободи, верховенства закону, толерантності. Воно дає свідчення про спосіб життя, для якого властиві відповідальність, відкритість, солідарність і соціальна справедливість. Дбаючи про такі цінності, воно допомагає їм стати загальним надбанням усіх.

9. Волонтерство має *суспільно-політичну роль*, адже бере активну участь у суспільному житті, сприяючи розвитку демократичної системи. Насамперед воно наполягає на обізнаності з правами людини й повагою до них, вказує на потреби та фактори, які призводять до виключення й занепаду, пропонує ідеї та проекти рішень та експериментує з ними, допомагає планувати й оцінювати соціальну політику рівної гідності, підтримує установи, найперша мета яких – дбати про права людей².

ЗНАНІ ХРИСТІЯНСЬКІ ВОЛОНТЕРИ

УКРАЇНСЬКІ ПРАВЕДНИКИ. СЛУЖІННЯ ЯК ШЛЯХ СВЯТОСТІ

*Блаженний отець Омелян КОВЧ:
РЯТУВАТИ ПОПРИ ВСЕ*

Греко-католицький священник Омелян Ковч (†1944) став парохом у Перемишлянах 1922 року³. Він активно почав організувати релігійне і суспільно-культурне життя місцевої греко-католицької спільноти. Опікувався бідними, пригортав сиріт, хоча був одруженим та мав шестеро своїх дітей. «Над тією хатою ангели кружляють» – так говорили

² Цінності волонтерів та волонтерства подано за «Carta dei valori del volontariato».

³ Цінності волонтерів та волонтерства подано за «Carta dei valori del volontariato».

перемишлянські парафіяни про скромний будинок сім'ї Ковчів. Це був винятковий дім, відкритий для потребуючих. Члени родини Ковчів настільки присвячували себе потребуючим, що іноді, здавалося, занедбували свої власні потреби.

Як мудрий священик, о. Омелян виявляв ініціативу й у сфері поліпшення умов життя своєї громади, зокрема організував кооперативи. Хоча сам жив у дуже складних обставинах, однак знаходив силу в молитві та у великому довір'ї до Всевишнього. Один зі знайомих згадував, що отця Ковча всі любили – українці, поляки, євреї. Він не дбав про себе, робив добро всім, хто до нього звертався.

Коли почалася II Світова війна, особливої гостроти на теренах Галичини набула ситуація з євреями, яких й у Перемишлянах було чимало. І тут о. Омелян показав свою людяність та відвагу. Його дочка Анна Марія Ковч-Баран розповідала: «Батько завважив дим поблизу церкви і водночас почув розпачливі крики. До хати вбігли кілька євреїв у великій паніці і стали благати в батька порятунку. Німці, кинувши в синагогу, де вони саме зійшлися на молитву, запалювальні бомби, зачинили двері й нікого не випускали. Не замислившись ні на мить, батько побіг туди... В його голові не було іншої думки, крім тієї, що люди горять і просять рятунку. Батько вбіг між юрбу біля синагоги й німецькою мовою, яку знав досконало, крикнув до вояків, щоби покинули її. На диво, вояки сіли в свої мотоцикли і від'їхали в бік своєї станції». Багато євреїв тоді загинуло, але й багато врятувалося. Пізніше о. Омелян теж рятував місцевих євреїв різними способами, а вони справді вбачали в ньому близьку людину.

Такі діяння священика стали причиною того, що його ув'язнили, а згодом – після великих фізичних і духовних знущань – перевезли до концтабору «Майданек» біля Любліна (Польща). У нелюдських умовах мужній священик довершив міру свого героїзму, не забувавши про своє покликання. Він служив там духовною потіхою усім людям, незалежно від походження, релігійної та конфесійної приналежності. У таких трагічних обставинах він зумів зберегти людяність і свою священницьку гідність.

Отець Омелян коштом власного життя виявляв солідарність із тими людьми, які були позбавлені прав, людської гідності. Про його стан духа, його думки в таких обставинах нехай свідчить лист звідти, що дістався поза ґрати, поза табірні дроти. Отець Омелян пише до своїх рідних: *«Я розумію, що стараєтеся про моє визволення. Але я прошу вас не робити нічого в цій справі. Учора вони вбили тут 50 чоловік. Якщо я не буду тут, то хто допоможе їм перейти ці страждання?.. Я дякую Богові за Його доброту до мене. Окрім Неба, це єдине місце, де я хотів би перебувати. Тут ми всі рівні – поляки, євреї, українці, росіяни, латиші, естонці. З усіх*

присутніх я тут самотній священик... Тут я бачу Бога, Який єдиний та однаковий для всіх, незалежно від релігійних відмінностей, що існують між нами. [...] Вони вмирають по-різному, а я допомагаю їм переходити цей місток у вічність. Хіба це не благословення? Хіба це не є найвеличніший вінець, який Господь міг покласти на мою голову?..»

Згодом отець Омелян попав у табірний шпиталь і там помер. Проголошений блаженным 2001 року.

Слуга Божий отець Кирило СЕЛЕЦЬКИЙ: «СКАЖИ МЕНІ, Я ТОБІ ДОПОМОЖУ...»

Кирило Селецький (†1918) – український греко-католицький священик, який служив у Перемиській Єпархії УГКЦ. Він заснував перші два жіночі апостольські монаші згромадження на теренах Галичини. Це Згромадження Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії та Згромадження Сестер святого Йосифа Обручника Непорочної Діви Марії.

Отець Кирило став засновником першої захоронки для дітей (дитячого садка) у Галичині. Він заснував садочок, аби допомогти простим селянам, які під час сезону польових робіт не могли повноцінно опікуватися своїми маленькими дітьми.

Перший на галицьких землях український дитячий садок було відкрито 19 листопада 1893 року в Жужелі. Водночас отець започаткував працю над християнською відновою українського суспільства. До цього його підштовхнула матеріальна та моральна вбогість сільського населення, а також велика кількість покинутих і занедбаних дітей. Співчутливий священик хотів зарадити тій сумній ситуації. Садочки, засновані з його ініціативи, ставали центрами християнського виховання.

Отець Кирило турбувався про своїх вірних, захищаючи їх від злих впливів. Не міг він бути бездіяльним і тоді, коли корчма могла позбавити тисячі людей Царства Небесного, адже через пияцтво українці могли занепасти своє майбутнє. Священик закладав Братства тверезості, а також дбав про поширення освіти серед сільського населення. Він бачив, що люди праці мусять здобувати освіту. Тому заснував у своїх парафіях читальні – бібліотеки, де мешканці села могли безкоштовно брати й читати книжки. Читальні в ті часи вважалися школами для дорослих і були першими твердинями християнізації суспільного життя.

Отець Селецький піклувався і про матеріальне становище вірних. Допомігав найубогішим в селі, а також ініціював виникнення Товариства Івана Милостивого. Члени цього Товариства зобов'язу-

валися надавати матеріальну поміч вдовам, сиротам, самотнім і покинутим людям зі свого села. Крім того, активно співпрацюючи з мирянами, о. Кирило сприяв заснуванню молочарні, а також каси взаємодопомоги.

Також отець щиро цікавився сиротами і робив усе для того, аби вони могли отримати гідне життя та можливість для навчання. Мав звичку говорити до бідних: «Не плач, віддайся на Божу волю, а якщо тобі чогось бракує, скажи мені, я тобі допоможу».

Розпочати беатифікаційний процес, аби визнати о. Кирила Селецького спочатку блаженным, а згодом і святим, хотіли ще Митрополит Андрей Шептицький та Патріарх Йосиф Сліпий. Скоро їхнє бажання може здійснитися: урочисте відкриття беатифікаційного процесу Слуги Божого отця Кирила Селецького відбулося 11 липня 2009 року в місті Сокалі.

Блаженна сестра Йосафата ГОРДАШЕВСЬКА: СЛУЖИТИ ТАМ, ДЕ Є НАЙБІЛЬША ПОТРЕБА

Блаженна Йосафата Гордашевська (†1919) народилася у Львові в незаможній українській родині. У Святому Хрещенні отримала ім'я Михайлина. Її батьки виховали ще восьмеро дітей. Від юності Михайлина була побожною і сповненою чеснот дівчиною. Свій вільний час вона проводила у молитві, або ж навчаючи катехизму дівчат, з якими працювала, чи займаючись іншою харитативною працею.

Коли Михайлині сповнилося 18 років, вона відчула покликання до чернечого життя, водночас усвідомлюючи необхідність духовного і морального піднесення свого народу, який у ті часи був релігійно й матеріально занедбаний. Тому 1892 року вона разом із отцями Єремією Ломницьким і Кирилом Селецьким заснувала першу жіночу чернечу спільноту, покликану до апостольської праці серед людей – Згромадження Сестер Служebниць Непорочної Диви Марії. Михайлина, яка прийняла монаше ім'я Йосафата, хотіла, щоб її Згромадження стало світлом для України. Сестра посидала Служebниць туди, де була найбільша потреба, щоб виховати серце народу, збудувати цілісну людину.

Нива апостольського служіння була широкою і ще не ораною: черниці опікувалися недужими, засновували дитячі садки, навчали молодь і старших засад християнського життя, дбали про охайність сільських храмів, шили церковні ризи, а також брали участь у житті парафій. Тоді часто траплялися пошесті, а люди в панічному страхі перед хворобою боялися наблизитись навіть до найрідніших. Тоді сестри

без страху та з любов'ю доглядали хворих, надаючи медичну допомогу і духовну розраду.

Пошесті, війна, висока смертність залишали сиротами сотні дітей, які жебракували по селах. Сестри організували для них сиротинці, де діти жили, отримували початкову освіту, знання ремесел. Також під вмілим проводом с. Йосафати 15 травня 1893 року у селі Жужіль (а згодом і в інших місцевостях) було відкрито першу захоронку. Селяни, віддаючись важкій праці, часто не мали часу на відповідне виховання та догляд за своїми дітьми. Сестри були покликанні виховувати малечу в християнському та національному дусі. Сестра Йосафата навчала сестер провадити захоронки, вивчала разом з ними різноманітні ігри, поезії та пісні. Вона навіть придбала музичні інструменти, щоби більше зацікавити дітей та привити їм любов до музики й пісні.

Особливою увагою с. Йосафата огортала бідних, хворих та сиріт. Вона мала серце доброго самарянина, надзвичайно чутливе до болю, біди і страждання, якими був переповнений світ навколо неї. Маючи освіту медичної сестри, практично допомагала хворим. Під час розмов із ними с. Йосафата випромінювала любов до Господа і милосердя до ближнього, лікувала не лише тіло, але й душу, піклуючись про її вічне спасіння. Усе це робила, керуючись духом віри, і вбачаючи у хворих терплячого Ісуса, а тому стала зразком медсестри – приятельки хворих і убогих.

Ведена Святим Духом, блаженна Йосафата чітко усвідомлювала, що наслідувати Ісуса Христа можна тільки тоді, коли виявляєш безкорисливу любов до ближніх – послуговуєш і приходиш на допомогу, не очікуючи нічого взамін. Вона вмila відчутти в ближньому Ісуса Христа – це великий подвиг і таємниця її духовної візії. Ці та багато інших проявів милосердя відповідали життєвому кредо Йосафати Гордашевської: «Виховувати серце народу і служити народові там, де є найбільша потреба».

Служіння Сестер Служebниць не обмежилось лише територією Галичини. Глибоко відчуваючи проблеми та духовні потреби емігрантів, с. Йосафата благословляє своїх сестер на служіння до Канади, Югославії та Бразилії.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Вправа 1

Перегляньте спільно фільм про когось зі знамих осіб, активно залучених у християнське соціальне служіння (наприклад, про святу мати Терезу, блаженного Омеляна Ковча, святого Джозеппе Москатті) та обговоріть його.

Вправа 2

Запропонуйте різним групам підготувати презентації про когось зі знамих осіб, активно залучених у християнське соціальне служіння (наприклад, про Жана Ванье або о. Кирила Селецького). Представте і обговоріть їх.

ВИСНОВКИ

Волонтер – це особа, готова безкорисливо долучитися до праці у спільноті. У Євангелії знаходимо чимало прикладів людей, які діють як волонтери. Перш за все, це сам Ісус та Його апостоли. Спонука до їхніх учинків – не тільки добра воля, а й певність у тому, що волонтерство – це спосіб показати християнську любов. І в Церкві, й загалом у суспільстві волонтери представляють **важливі цінності**: дух жертвовності, відчуття солідарності, взаємну відповідальність, безкорисливість.

3. 2. КООРДИНАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО СЛУЖІННЯ

ВСТУП

Як і в багатьох інших недержавних організаціях, у Карітасі варто професійно підходити до волонтерства. Це створить найкращі умови для людей, які прагнуть надати свою допомогу, і забезпечить їхню підтримку на майбутнє. Тому необхідно розуміти, як створити відповідну програму для кожного залученого до праці волонтера.

МОЛИТВА

*Господи, я визнаю, що Ти є той, хто провадив мене,
щоб обрати шлях служіння,
Ти мене благословив на служіння для тих, хто самотній,
бідний і знедолений.
Нехай мені ніколи не забракне Твоєї допомоги.*

*Навчи мене бачити завжди Тебе в особі того, хто страждає,
дай мені силу і натхнення, щоб зробити краще те,
що Ти надихаєш мене робити.*

*Визволи мене від усякої гордості і самозвеличення,
щоб я був зворушений лише Духом Твоїм, і служив, знаючи,
що, подаючи склянку води потребуючому, я подаю її Тобі.*

*Це служіння для найбільш нужденних натхнене глибоким
бажанням служити безкорисливо, без будь-яких розрахунків,
тільки з любові до ближніх, яких Ти створив на образ
і подобу Твою.*

*Допоможи мені служити найбільш необхідним з чистим поглядом,
в найглибшій повазі до братів та сестер, які знедолені,
але в яких найбільше Ти є присутній.*

*Навчи мене бути справжнім прикладом, який би заохотив
інших до служіння.*

*Нехай Твоє Провидіння дає мені сили нести далі
Твій план спасіння.
Дякую, Господи, за будь-яку можливість чинити добро,
яку Ти мені даєш⁴.*

.....

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Є шість основних рівнів створення волонтерської програми:

1. планування роботи;
2. набір волонтерів;
3. інтерв'ювання;
4. орієнтація та тренування;
5. нагляд;
6. визнання.

Правильно розроблена волонтерська програма виконує ці шість кроків по черзі. Спроба скорочення процесу або запровадження пізніших кроків до завершення попередніх згодом може призвести лише до більших проблем. Багато програм, наприклад, поспішає залучати волонтерів перш ніж створити для них робочі позиції. Це призводить до плутанини як для волонтерів, так і для працівників.

Підійдіть до волонтерської програми так само, як і до будь-якої іншої: плануйте ретельно, працюйте систематично – і зусилля дадуть результат. Нерозумний підхід (наприклад, ідея про те, що волонтери – це абсолютно безплатний ресурс) неодмінно принесе проблеми.

Планування роботи

Волонтерам потрібні чіткі й добре продумані завдання. Набір, мотивування й нагляд за волонтерами мають відбуватися згідно інструкції – тобто опису обов'язків та відповідальності особи в організації (наприклад, парафіяльному або єпархіальному Карітасі).

Така інструкція має брати до уваги чотири основні елементи, визначення яких дозволить досягти більшої ефективності меншими керівними зусиллями:

- **Обов'язки.** Це, власне, та робота, якої ви чекаєте від волонтера. Тут міститься як мета, на досягнення якої працює волонтер, так і завдання, які йому доведеться виконувати.

⁴ Фрагмент, взятий з молитви волонтера. Повна версія знаходиться у Молитовнику «Будьте милосердні», з яким можна ознайомитися у Додатках до цього посібника.

- *Авторитет.* Це встановлення параметрів роботи волонтера й пояснення того рівня, на якому він може самостійно вирішувати, як виконувати завдання.
- *Відповідальність.* Волонтерів потрібна мета й орієнтація на результати. Не вважаючи волонтера відповідальним за результати роботи, ви прозоро натякаєте, що його робота неважлива й не має цінності.
- *Критерії.* Вони дозволять волонтерів розуміти, чи він успішно досягнув результатів. Їх потрібно завчасу обговорити й узгодити з волонтером.

Такий підхід, орієнтований на результати, корисний для вас, ваших волонтерів і вашого парафіяльного Карітасу. По-перше, добре спланованою програмою керувати легше, ніж погано спланованою. По-друге, волонтери відчуватимуть, що досягають результатів. По-третє, ваша організація матиме досвід роботи з ефективною програмою, учасники якої розуміють, чого вони мають досягти, а відтак більш налаштовані на працю.

Інструкція – це ваш інструмент, який допоможе волонтерам зрозуміти важливі для діяльності деталі: яких результатів від них чекають, які навички необхідні тощо. Структура, яку вона забезпечує, дозволить створити тяглість завдання в тому разі, якщо волонтер, який його виконує, зміниться. З іншого боку, інструкція – це документ, який можна змінювати у процесі функціонування програми та розвитку волонтерів парафіяльного чи єпархіального Карітасу.

Інструкції – важлива частина вашої волонтерської програми, від якого залежать набір, інтерв'ювання, розподіл та оцінка волонтерів. Ключ до хорошої інструкції – це лаконічність і чіткість.

Набір волонтерів

Набір – це процес знаходження волонтерів. Може здатися, що це доволі просто, але ефективний набір вимагає вміло розраховувати, скільки праці необхідно вкласти в пошук волонтерів на потрібні вам позиції. Як не дивно, занадто успішний набір може бути проблемою, оскільки в результаті ви або візьмете у програму людей, яких не зможете використати, або будете змушені відмовити претендентам і наразитися на їхню образу.

Є три основні методи для планування програм набору. Перший із них – загальний набір. Основа методу – просте поширення інформації про програму: розповсюдження брошур чи плакатів, публічні виступи, оголошення в часописах чи навіть усні повідомлення. Цей метод корисний в одній із двох ситуацій:

- коли впродовж дуже короткого часу буде потрібно дуже багато волонтерів (наприклад, для конкретної події);
- для роботи не потрібні спеціальні навички, за певної підготовки її може виконувати майже кожен.

Другий метод – цільовий набір. Це свідомо спланована кампанія, результатом якої стане донесення вашого повідомлення до невеликої групи потенційних волонтерів. Цільовий набір корисний, якщо робота, для якої ви шукаєте волонтерів, вимагає певних особливих навичок або властивостей. Щоб спланувати таку кампанію, вам потрібно поставити чотири запитання.

- Чого ми потребуємо?
- Хто може це забезпечити?
- Як відбуватиметься комунікація з цими людьми?
- Як ми можемо їх мотивувати?

Відповівши на ці запитання, ви зможете визначити та знайти потенційних волонтерів, які, ймовірно, матимуть потрібні вам навички.

Третій метод називають «набором у концентричних колах». Він передбачає заохочення до волонтерської роботи людей, які вже контактують із вашою організацією. Це можуть бути:

- члени вашої парафії та їхні родини;
- друзі волонтерів і працівників;
- люди з місцевості, у якій ви працюєте;
- люди, що потерпають від проблем, які ви намагаєтеся розв'язати.

Перевага цього методу полягає в тому, що люди, до яких ви звертаєтеся, уже знають про Карітас чи про проблему, з якою ви працюєте, або ж особисто пов'язані з вашими працівниками. Завдяки цим факторам імовірність залучити їх зростає.

Повідомлення про набір. Кожній кампанії з набору волонтерів потрібне привабливе повідомлення, в якому пояснено, чому організація варта того часу, пожертвувати який вона просить волонтерів. Повідомлення має бути коротке, просте й чітко пояснювати волонтерам, що їхня допомога потрібна і що вони можуть зробити добру справу. Не забудьте підкреслити важливість цієї діяльності для цілої громади, а не лише для вашої організації.

Останній крок набору – це, власне, *прямо попросити* людину стати волонтером. Найефективніший варіант – якщо ваші працівники й волонтери звернуться з проханням до своїх друзів чи знайомих.

Ви можете допомогти їм, надавши інформацію, щоб якнайкраще використати потенціал особистого спілкування.

Інтерв'ювання

Керівною у процесі інтерв'ю має бути думка про те, що ви шукаєте найкраще підготовану для певного завдання особу. Тому інтерв'юєру треба добре підготуватися, щоб здобути необхідну інформацію для оцінки кваліфікацій кандидата.

Кожне інтерв'ю має кілька стадій.

- **Початок.** Привітайтеся з волонтером. Перші моменти спілкування можуть бути незручні, і хороший спосіб це подолати – пропозиція чаю або кави. Докладіть усіх зусиль, щоби встановити зв'язок з волонтером і створити комфортні умови спілкування.
- **Розмова.** Плануючи запитання, відштовхуйтеся від вимог посади, для якої шукаєте волонтера. Визначтеся, чи інтерв'ю має бути усним тестом, чи дружньою розмовою – це залежить від навичок, потрібних для роботи. Якщо для того самого завдання у вас кілька кандидатів, неодмінно поставте їм ключові запитання, підготовані завчасу.

Під час інтерв'ю дуже важливо бути впевненим і слухати кандидата. Не перебивайте, коли волонтер відповідає на ваші запитання, і пам'ятайте, що зараз він теж придивляється до вас і вашої організації. Будьте відкриті до запитань і впевніться, що і ви, й волонтер отримали всю необхідну інформацію.

- **Завершення.** Це, мабуть, найскладніша частина інтерв'ю, і тут варто бути лаконічним та оптимістичним. Коротко підсумуйте розмову, щоб переконатися, що обидві сторони розуміють інформацію так само, а потім розкажіть потенційному волонтерові, що відбудеться далі. Важливо виразно показати йому ваш інтерес і повідомити прогнозовану дату остаточного рішення. Це легко, якщо ви зацікавлені у співпраці. Якщо ж людина вам не цікава, скажіть про це одразу. Потрібно бути відвертими з людьми, які приходять до нас. Вони заслуговують знати, чому ми хочемо (або не хочемо) працювати з ними.
- **Нарешті,** подякуйте потенційному волонтерові за зацікавленість і зусилля.

Завдання для волонтера має ґрунтуватися на результатах інтерв'ю. Його потрібно узгодити як із волонтером, так і з його майбутнім керівником. І необхідно завжди пам'ятати, що і волонтер, і керівник мають право передумати, якщо співпраця їх не влаштовує.

Орієнтація та тренування

Орієнтація та тренування – це пов'язані частини процесу, в якому волонтер отримує знання й навички, необхідні для ефективної роботи.

Орієнтація передбачає надання волонтерам адекватної інформації про вашу організацію, її роботу та правила. Це необхідний етап, адже волонтер має бути частиною середовища.

Мета – ознайомити волонтера з контекстом, у якому він надалі працюватиме. Що глибше волонтери розумітимуть, що таке парафіяльний Карітас і як він функціонує, то краще зможуть допасувати свої дії до його цілей і виявляти ініціативу.

Під час *тренування* волонтери здобувають навички, які будуть необхідні в подальшій роботі. Воно потрібне, щоб пояснити волонтерам:

- як вони мають виконувати свою конкретну роботу;
- чого не потрібно робити;
- що робити, якщо виникає надзвичайна або непередбачена ситуація.

Ефективна навчальна програма передбачає визначення тих навичок, знань і поведінки, які будуть важливі для хорошої роботи, та подальшу розробку тренінгів відповідного формату. Вона має бути практична, скерована на здобуття досвіду й адаптована до індивідуальних потреб волонтерів.

До проведення тренінгів корисно залучати як працівників, так і вже наявних волонтерів вашого Карітасу.

Нагляд

Нагляд за волонтерами за суттю не відрізняється від нагляду за будь-якими іншими працівниками організації. Він вимагає того самого піклування та комунікаційних навичок.

Утім, у стосунках із волонтерами потрібно особливо зважати на деякі аспекти нагляду, зокрема:

- *Хто наглядає за волонтерами?* За нагляд відповідає координатор волонтерів чи працівник, із яким вони найтісніше співпрацюватимуть? Працюють обидві системи, але треба впевнитися, що всі знають і погоджуються щодо того, хто відповідає за щоденний нагляд і керівництво.

- *Гнучке керівництво.* У волонтерах потрібно бачити живих людей і розуміти, що мотивації та стилі роботи кожного з них можуть відрізнятися. Нагляд має вміти пристосовуватися до індивідуальних варіацій. Виникають ситуації, яких немає в роботі з оплачуваним персоналом, зокрема пов'язані з тим, що волонтерська позиція може мати менший пріоритет, ніж інші речі, які трапляються в житті особи.
- *Виділення часу для координації волонтерського служіння.* Міф про те, що волонтерська робота не потребує ресурсів, іноді дуже шкодить керівній роботі. Працівники, відповідальні за волонтерів, мусять розуміти, що частину свого часу мають присвячувати координації волонтерів і праці з ними. Потрібно знаходити час для волонтерів, щоб підтримувати з ними як робочий, так і особистий зв'язок.

Визнання

Визнання волонтерів – це нагородження й мотивація тих, які доклалися до успішної роботи парафіяльного Карітасу. Є два основні способи визнання волонтерських заслуг: нагороди й подяки.

Нагороди. Це відзнаки, за допомогою яких ви час від часу виявляєте волонтерам вдячність за їхню працю, як колективно, так і персонально. Вони особливо корисні для формування почуття спільноти у волонтерів, які нечасто мають нагоду зібратися разом.

Нагороди можна розділити на дві категорії. Перша – це предмети, тобто сертифікати, значки, групові фотографії, предмети одягу (футболки тощо), невеличкі подарунки.

Друга категорія – події, тобто обіди та вечери, пікніки, вечірки й урочистості, поїздки та святкування Міжнародного дня волонтера.

Подяки. Це нематеріальні повсякденні знаки визнання й мотивації волонтерів. Вони найкраще працюють у довгому терміні. До них належать слова подяки, вияви поваги й визнання рівного статусу волонтерів, запрошення волонтерів на регулярні засідання персоналу, особиста зацікавленість у волонтері, витрати часу й зусиль на нагляд за волонтерською роботою та надання волонтерові більшої відповідальності.

Інші способи визнання. Крім наведених вище способів визнання, є ще кілька принципів, про які потрібно пам'ятати.

- Привселюдно дякуйте волонтерам, бажано у присутності їхніх колег.
- Визнайте досягнення волонтерів одразу після того, як вони на це заслужили. Затримка робить визнання

значно менш ефективним. Саме тому щоденні нагороди за досягнення такі важливі.

- Допасовуйте подяку до особи. Намагайтеся зрозуміти, яке визнання означатиме для кожного з волонтерів найбільше. Декому важливі публічні подяки, дехто комфортніше почуватиметься, якщо їм дякувати приватно.
- Завжди дякуйте щиро. Штучну або натягнуту подяку легко впізнати, і результат її буде негативний. Якщо ви не думаєте, що волонтер вартий визнання, краще нічого не говорити.
- Завжди дякуйте справедливо. Якщо ви нагороджуєте волонтерів, які цього не достойні, то демотивуєте тих, хто справді працював.

Взаємовідносини волонтерів і працівників

Для ефективної роботи волонтерської програми потрібно, щоб її підтримували налагоджені стосунки між волонтерами та працівниками. Якщо одні з них не розуміють інших або не довіряють їм, волонтерська програма не може ефективно працювати.

Головна функція координатора волонтерів полягає в тому, щоби забезпечити узгоджену й результативну співпрацю волонтерів і працівників. Щоб отримати підтримку працівників, координатор має сформувати в них наступне:

1) розуміння, що залучення волонтерів відповідає загальним інтересам працівників і всієї організації, тобто що здобутки варті необхідних для цього зусиль;

2) відчуття контролю над процесом використання волонтерів, якому зокрема сприяє можливість визначати, як вони будуть залучені, чи навіть можливість не співпрацювати з волонтерами, якщо працівник цього не хотітиме.

Здобувши підтримку персоналу, координатор волонтерів має зосередити зусилля на таких завданнях:

1) поглиблене дослідження попереднього досвіду, який працівники мають щодо роботи з волонтерами – зокрема чи не були вони колись волонтерами самі;

2) залучення персоналу до розробки завдань для волонтерів. Це дозволить створити робочі місця, безпосередньо корисні для працівників і важливіші для Карітасу загалом;

3) залучення персоналу до відбору, орієнтації та підготовки волонтерів. Так працівники знатимуть, що волонтери отримують інформацію, яка підвищить їхню кваліфікацію;

4) запевнення, що працівники й координатор волонтерів погоджуються щодо того, хто за що відповідає, коли йдеться про волонтерів (чіткий розподіл обов'язків дозволить уникнути плутанини та образ);

5) залучення персоналу до нагляду за волонтерами. Це може варіюватися від повної підлеглості волонтерів якомусь працівникові до консультацій із працівниками щодо рішень, які стосуються нагляду. Рівень залучення можна обирати індивідуально для кожного працівника залежно від його власних уподобань щодо обсягу повноважень у цій сфері;

6) надання персоналу інформації про результати волонтерської роботи, про волонтерські здобутки для програми, а також про ефективність їхньої власної співпраці з волонтерами;

7) нагородження і визнання тих співробітників, які результативно працюють з волонтерами.

Волонтери також мають розуміти потреби та проблеми співробітників. Тому з волонтерами варто дотримуватися вказаних вище кроків, впевнюючись, що вони закріплені за відповідними працівниками й добре розуміють свою роль у роботі Карітасу.

Дивіться на стосунки між волонтерами і працівниками не як на змагання між двома групами людей, а як на **триєдину взаємодію працівників, волонтерів і координатора**. Роль останнього в цих стосунках полягає в тому, щоби співпрацювати з обома сторонами, підтримуючи рівновагу та розуміння.

12 основних потреб кожного волонтера

У всіх волонтерів та їхніх керівників є 12 основних потреб⁵. Їх необхідно враховувати, щоб ваші волонтери були успішні та працювали з вами з року в рік. Розуміння цих потреб і вміння їх задовольнити допоможуть вам збільшити кількість волонтерів, які з вами працюють, та переконати їх присвячувати вашій організації більше часу.

1. Конкретне, реалістичне завдання з початком і кінцем.
2. Завдання, яке узгоджується з зацікавленнями і прагненнями, які привели до вас волонтера.
3. Хороша причина для того, щоб виконати це завдання.
4. Письмові інструкції.
5. Обґрунтований дедлайн.
6. Свобода виконувати завдання в той час і в тому місці, які найзручніші для волонтера.
7. Усе необхідне, щоб виконувати завдання без перепон.

⁵ Згідно концепції, опрацьованої Гелен Літл у книжці «Волонтери – як їх здобути, як їх зберегти».

8. Адекватна підготовка.
9. Безпечний, зручний і приязний робочий простір.
10. Перевірка того, чи завдання виконане.
11. Можливість дати відгук, коли завдання виконане.
12. Подяка, визнання й нагорода, які відповідають спонукам до волонтерської праці.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: поглибити знання про волонтерську роботу й дізнатися, як залучити нових волонтерів до праці в нашому парафіяльному Карітасі.

МАТЕРІАЛ: фліпчарт, папір, кольорові маркери.

ЧАС: коротка версія – 45 хв; довга версія – 1 год 30 хв.

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

Заняття розділене на три частини: «Де в нашій парафії можна знайти волонтерів?», «Інструкції для волонтерів» і «Запрошення/набір волонтерів». Розділіть учасників на три групи, а потім визначте, як працюватимете далі.

Перший варіант (коротка версія) полягає в тому, щоб дати кожній групі окремий роздатковий матеріал і 30 хвилин на обговорення, після якого групи матимуть по 5 хвилин, щоб поділитися своїми результатами з іншими. Цей варіант дозволить зекономити час, але кожна група попрацює тільки з одним аспектом волонтерства, а про два інші слухатиме.

Другий варіант (довга версія) передбачає, що групи отримають усі роздаткові матеріали й матимуть по 20 хвилин на обговорення кожного з них. Після цього влаштуйте обговорення на 30 хвилин, під час якого групи поділяться своїми результатами роботи з кожним із матеріалів.

Роздатковий матеріал 1

Де в нашій парафії можна знайти волонтерів?

А. Самостійно дайте відповіді на запитання

В. Поділіться відповідями в маленькій групі

1. Чому люди стають волонтерами? Що їх до цього спонукає?
2. Який ваш особистий досвід волонтерської роботи?
 - Позитивний / негативний?
 - Чому?
3. Які враження у вас виникають від інших парафіяльних волонтерів?
 - Позитивні / негативні?
 - Чому?
4. Де в нашій спільноті можна знайти волонтерів?
 - Чи хтось їх шукає?
5. Як їх зацікавити?
 - Що працює?
 - Що не працює?

Роздатковий матеріал 2.

Інструкції для волонтерів

Створіть одну інструкцію для служби чи програми на ваш вибір. Кожна інструкція має містити:

1. Мета служби чи програми
2. Вимоги до кваліфікації
3. Відповідальності волонтера
4. Час, який займатиме завдання
5. Необхідне навчання

Роздатковий матеріал 3.

Запрошення / Набір волонтерів

Нижче наведені можливі методи набору волонтерів. Оберіть два, які можна застосувати у вашому парафіяльному Каритасі, й детально їх продумайте.

1. Особисті запрошення
2. Літургійний календар (зокрема, варто звернути увагу на Неділю про блудного сина та М'ясопусну неділю і Дні соціального служіння, які є між цими неділями, а також на Неділю про багача і Лазаря та на Неділю про милосердного самарянина).
3. Брошури

4. Свідчення волонтерів
5. Оголошення після Літургії
6. Бюлетень
7. Парафіяльний сайт
8. Парафіяльний часопис
9. Подячні листи благодійникам
10. Зустрічі для парафіяльних груп
11. Програми парафіяльного соціального служіння
12. Майстер-класи
13. Волонтерський ярмарок
14. Освіта
15. Відпочинок

МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ ВОЛОНТЕРА ТА ДЕНЬ БЛАГОДІЙНИЦТВА В УКРАЇНІ

Міжнародний день волонтера (МДВ) святкують 5 грудня. Його встановила Генеральна Асамблея ООН 17 грудня 1985 року. Відтоді уряди, структури ООН і громадські організації більшості країн світу долучаються до волонтерів, щоб святкувати 5 грудня. Мета цього свята – подякувати волонтерам за зусилля та краще ознайомити суспільство з їхнім внеском у спільний добробут.

МДВ відзначають численні неурядові організації, зокрема Червоний Хрест, скаути, тощо. Його підтримують також волонтери ООН. Це свято дає організаціям та окремим волонтерам нагоду разом працювати над проектами та кампаніями, які сприяють внескові в економічний і соціальний розвиток на місцевому, національному й міжнародному рівнях. Об'єднуючи схвалення ООН з підтримкою знизу, МДВ стає унікальною можливістю для державних установ, некомерційних організацій, громадських груп, приватного сектора й волонтерських груп разом іти до спільних цілей.

Проведення МДВ – це зазвичай результат співпраці між структурами ООН, урядами, громадськими організаціями, національними та міжнародними волонтерськими організаціями та відданими особами. До них часто долучаються представники медіа й наукових кіл, фонди, приватний сектор, релігійні групи, спортивно-оздоровчі організації тощо.

Ознайомитися з деталями про МДВ й темами попередніх років можна на сайті волонтерів ООН⁶ та з інших джерел. Тут варто дода-

⁶ Адреси сайтів: www.unv.org, а також www.un.org/en/events/volunteerdays.

ти, що до співпраці волонтерів ООН успішно залучають і єпархіальні Карітаси в Україні – зокрема, Благодійний Фонд «Карітас Самбірсько-Дрогобицької Єпархії УГКЦ».

Щодо Дня благодійництва, то це свято було встановлене в Україні 2007 року. Воно відзначається щорічно у другу неділю грудня «з метою утвердження принципів гуманізму і милосердя, сприяння розвитку благодійної діяльності та на підтримку ініціативи громадських організацій», як ідеться у відповідному указі Президента України.

Кілька ідей до Дня волонтерів

Богословське пояснення й обґрунтування волонтерської праці. Доречно подати християнське пояснення та підґрунтя для волонтерства. Усі християни мають розуміти, що справи милосердя – це не просто питання доброї волі людини, а підставова місія людини, покликаної Ісусом. На День волонтерів Церква може запропонувати проповіді, зустрічі, матеріали з цього приводу (корисні тексти можна знайти в посібнику).

Просування програм і волонтерської праці в медіа. На День волонтера можна спробувати презентувати наші програми в медіа. Особливо нам цікаві світські медіа, та не треба забувати також про церковні. Підготовка до презентації має бути ґрунтовна. Щоб привабити людей, тексти мають містити конкретні історії, випадки з волонтерського життя. Можна запросити представників медіа відвідати наші майстер-класи. Не треба забувати, що журналісти люблять конкретні дані й історії, які допомагають їм створити цікаві статті.

Святкування Дня благодійництва з людьми, відкинутими суспільством. День Благодійництва в Україні припадає на другу неділю грудня. Парафіяльний Карітас може використати це свято по-різному:

- підготувавши дарунки для дітей із бідних сімей;
- влаштувавши культурну програму для нужденних і подарувавши їм невеличкі дарунки;
- організувавши свято з подарунками для своїх працівників і волонтерів.

Публічне обговорення волонтерства. Можна організувати публічне обговорення й запросити до участі в ньому різні організації, церковні, мирянські та інші, які мають стосунок до волонтерства. Вони, наприклад, презентують свої програми та поговорять про суттєві питання (чи віддзеркалює волонтерство цінності нашого суспільства, що робити для поширення солідарності тощо). Необхідно організувати об-

говорення у світському просторі, щоб максимально розширити коло залучених людей. За умови хорошої медійної підтримки (особливо від світських ЗМІ) та відповідної церковної участі, таке обговорення може створити основу для входження Карітасу в публічний простір і просування його діяльності.

Волонтерський ярмарок. Ярмарок у приміщенні єпархії, парафії чи в іншому зручному місці може стати центром для розповіді про волонтерську роботу через плакати, майстер-класи, речі. Тут волонтери відповідатимуть на запитання відвідувачів і, ймовірно, заохочуватимуть людей приєднатися до справи. Можна надати простір також іншим організаціям, а якщо є сумніви щодо кількості відвідувачів, об'єднати ярмарок із іншою подією (наприклад, із тематичним святом або урочистістю).

Рукоділья для розвитку служіння, яке здійснюють волонтери. Людей, які вміють виготовляти щось руками, можна просити пожертвувати їхні твори на користь служіння, яке здійснюють волонтери, неодмінно уточнивши, про які саме види служіння йдеться. На ярмарку ці речі можна продавати за фіксованою ціною, можна також влаштувати аукціон.

Презентація волонтерських програм у школах. Варто заздалегідь налагодити зв'язок із керівництвом шкіл нашої місцевості та узгодити з ними графік роботи на День волонтера. Особливої уваги потребують програми для дітей, насамперед ті, де діти можуть співпрацювати. У цих презентаціях ми намагатимемось заохотити дітей до волонтерства та показати його цінність. Якщо не вдається домовитися про конкретний графік презентацій, можна запропонувати допомогу деяким шкільним проектам. Навіть у разі відмови керівництво школи бачитиме Карітас як гідну довіри організацію й буде більш готове співпрацювати з нами в майбутньому.

Нагородження «найкращого волонтера». День волонтера – хороша нагода, щоб нагородити найкращого волонтера символічною відзнакою. Його можна вибрати самим або влаштувати невеличке змагання між волонтерами чи парафіянами. Така відзнака може стати непоганим стимулом для волонтерів, оскільки покаже, що їхню працю цінують.

Пікнік, свято, паломництво для волонтерів. Щоб показати волонтерам, що ми цінуємо їх, та мотивувати їх до подальшої праці, можна влаштувати пікнік, вечірку, паломництво. Пам'ятаймо: щоб зберегти волонтерів, потрібно робити щось для них. Вони не просять про багато, і навіть маленька подяка може виявитися дуже цінною.

Свята Літургія у намірах волонтерів. Працівники й волонтери Карітасу можуть долучитися до Літургії, яку хтось із представників духовенства відслужить у їхніх намірах.

Роздавання повітряних кульок зі слоганами. До Дня волонтера працівники Карітасу можуть підготувати повітряні кульки з волонтерськими слоганами, повідомленнями від Карітасу чи запрошеннями, та роздавати їх людям на вулиці.

Тренінги для волонтерів. Якщо ви організовуєте в цей період якісь тренінги для волонтерів, завжди можна додати одне заняття, яке стосуватиметься саме волонтерської діяльності: наприклад, про християнське волонтерство, цінності волонтерства, його мету тощо.

Волонтерська дошка оголошень. Цікаву ідею до Дня волонтера запропонувала одна парафія. На церковному подвір'ї вони разом створили місце для розміщення оголошень, малюнків і різноманітної інформації, яка стосується роботи в парафії чи волонтерства загалом. Зрештою, це могла би бути навіть невелика дошка оголошень, які стосуються саме волонтерського служіння.

Скликання волонтерів для спільної праці. Можна зібрати всіх волонтерів, які співпрацюють із Карітасом у певній сфері (допомога людям з особливими потребами, робота з дітьми), і на День волонтера після вступної лекції роздати їм матеріали для виготовлення різдвяних листівок (вам знадобляться фломастери, ножиці, кольоровий папір тощо). Ці листівки, на яких волонтери напишуть побажання на Різдво й Новий рік, потім можна роздати їхнім підопічним.

Презентація проекту парафіяльного соціального служіння. Презентація проекту парафіяльного соціального служіння може бути важлива, оскільки його мета – розвиток волонтерства. Є більша ймовірність, що волонтери долучатимуться до праці, яку ми організовуємо, якщо загалом знатимуть про програму.

Поширення впливу волонтерства: скарбничка ідей. Проведіть кампанію для «жертвування часу», в якій люди обіцятимуть години волонтерської праці конкретним проектам. Допоможіть компаніям розробити корпоративні волонтерські програми. Запустіть національний каталог волонтерських організацій. Створіть національний центр чи фонд для сприяння волонтерству. Організуйте конкурс на написання волонтерського гімну чи пісні. Створіть нагороду або відзнаку. Попросіть представника влади чи якусь відому особу вручити її окремим волонтерам чи волонтерським організаціям. Розпочніть роботу над книжкою, звітом або дослідженням волонтерства у країні. Поширте список усіх служб, яких не було б без волонтерів. Відстоюйте сприятливі для волонтерства закони чи постанови.

Допомога потребуючим і вбогим, покращення освіти: скарбничка ідей. Мобілізуйте волонтерів роздавати їжу та медикаменти бідним і безхатнім. Влаштуйте розважальні та навчальні заходи для сиріт і покинутих дітей. Організуйте прибирання громадського простору, виса-

дження дерев тощо в бідному районі міста. Побудуйте дорогу, стежку, дитячий майданчик чи місце для відпочинку, використовуючи пожертвовані ресурси. Зберіть кошти на підтримку початкової школи або забезпечення навчальних матеріалів для учнів. Запросіть батьків, громадські організації та представників локальної спільноти на обговорення місцевих реалій, потреб, стану освіти тощо.

ВИСНОВКИ

Для парафіяльного Карітасу важливо бачити у волонтерах не бездонний ресурс, доступний будь-коли й безоплатно, а **частину робочої групи**. Тому координатори Карітасу мають проходити в роботі з волонтерами шість підставових кроків: **планування роботи, набір волонтерів, інтерв'ювання, орієнтацію та тренування, нагляд і визнання** їхніх досягнень через подяку й нагороди.

3. 3. ПРАКТИЧНИЙ ПРИКЛАД РОБОТИ ПАРАФІЯЛЬНОГО КАРІТАСУ ЗА УЧАСТЮ ВОЛОНТЕРІВ

ВСТУП

У цій частині ми проаналізуємо конкретні структури й функції парафіяльного Карітасу на прикладі парафії св. влчмч.Димитрія у м. Фастові, міста на Київщині. Цей Карітас було вибрано через його історію, організацію, працівників, діяльність і підходи – він становить цікавий практичний приклад для інших парафіяльних Карітасів, які прагнуть розпочати чи вдосконалити свою роботу. Особливу увагу ми звернемо на опис праці з волонтерами, які в цьому Карітасі численні й активні.

Ми прагнемо показати, як працює добрий парафіяльний Карітас і як він організований, щоби визначити найкращі підходи та досвіди, які можна застосувати і в інших сферах.

МОЛИТВА

*Ісусе, дякую Тобі, що дозволив мені бути тут сьогодні,
що дозволив мені служити бідним.*

*Вчини, щоб я бачив Твоє обличчя в їхніх обличчях,
щоб відчував Твої потреби в їхніх потребах.*

*Ісусе, зроби мене знаряддям Свого милосердя
для кожного, кого я сьогодні зустріну.
Нехай мої слова будуть словами милосердя.*

*Ісусе, вчини, щоб я бачив інших Твоїми милосердними очима,
чув інших Твоїми милосердними вухами,
щоб мої руки й ноги рухалися з милосердям, як Твої.*

*Ісусе, вчини, щоб я ніс Тебе іншим, як Твоя мати,
з великим смиренням і вдячністю...*

Ця молитва, написана невідомим волонтером, допоможе нам придивитися до налаштування, з яким працює парафіяльний Карітас і

люди, в нього залучені. Слухання, спостереження й розрізнення заради надихання – це основи виховної функції Карітасу, до якої у щоденній роботі у спільноті покликаний кожен волонтер і працівник.

Слухати вухами й серцем, даючи простір емоціям; спостерігати очима й розумом; розуміти ситуацію цілісно та краще розрізняти; надихати руками, ногами й волею, щоб залучати спільноту до справ, які засвідчують християнську любов. Усе це дозволяє не тільки нам самим, а й іншим знайти радість в обіймах Марії.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Парафіяльні Карітаси можуть бути по-різному організовані й так само різноманітні підходи до проблем. Це залежить від багатьох факторів: релігійного, соціального й культурного контексту; ставлення парафіяльного священика та спільноти; наявності молоді в місті, де живе парафіяльна спільнота; потреб і тривог спільноти; якихось особливих проявів соціального виключення й бідності тощо.

Ми розглянемо приклад фастівського парафіяльного Карітасу, який організований згідно з типовими пунктами, проаналізованими в цьому посібнику. Це в жодному разі не «ідеальний Карітас» і не «найкраща модель парафіяльного Карітасу» – щонайменше тому, що таких не існує. Це тільки приклад доброго парафіяльного Карітасу, який можна використати, думаючи про наші місцевості, потреби й організації.

Історичний і географічний контекст

Фастів – місто неподалік Києва (70 км), населення якого становить близько 47 тисяч осіб. 1996 року тут було зареєстровано греко-католицьку парафію. У 2005 року вже доволі розвинута й активна парафіяльна громада вітала нового священика, отця Віталія Марцинюка. Згодом до нього доєднався ще один священнослужитель, отець Олег Лучка.

Фастів, на жаль, в негативному сенсі очолює окремі негативні статистичні рейтинги у Київській області – зокрема, якщо йдеться про випадки алкоголізму і наркоманії серед фастівчан. Тут дуже багато осіб працездатного віку страждає від цих залежностей і хвороб. Що, відповідно, тягне за собою складну соціальну ситуацію в місті. Також багато фастівчан працює поза містом, у столиці – це теж має вплив на соціальні проблеми Фастова.

Прибувши на Київщину, отець Віталій одразу зауважив, що місцеві мешканці мають багато потреб, на які можна дати відповідь. Активна громада підтримала свого душпастиря – це і стало точкою відліку для

існування парафіяльного соціального центру, який на сьогодні також називають парафіяльним Карітасом. Він ще не зареєстрований, але цей момент вже зовсім близько. Також служіння фастівської громади вже поширюється далеко за межі міста. Цього року соціальна діяльність фастівської парафії отримала визнання збоку місцевої влади.

Структура парафіяльного Карітасу Фастова

Парафіяльні священики

Як о. Віталій, так і о. Олег активно залучені до соціального служіння. Вони часто виступають головними організаторами соціальних акцій, контактують з іншими Карітасами та жертводавцями, аналізують потреби людей та часто репрезентують собою «консультативні центри» на колесах.

Священики особисто відвідують потребувачих, спілкуються з ними, контактують і співпрацюють з пасторальною радою парафії та з місцевим координатором соціального служіння. Також залучають волонтерів із числа парафіяльної громади до служіння та поширюють інформацію про акції в інтернет-джерелах і в місті. Отець Віталій, крім того, складає звіти для жертводавців.

Парафіяльна пасторальна рада

Пасторальна рада – орган, який на волонтерських засадах допомагає священикам здійснювати і втілювати стратегічне планування соціальних акцій у Фастові та за його межами. На початку року пасторальна рада допомагає скласти великий план соціального служіння.

Також члени пасторальної ради виступають – за потребою – у ролі волонтерів, або ж добровільних помічників священиків. А також підтримують соціальне служіння у парафії різними іншими способами.

Координатор

Одна з парафіянок є волонтером-координатором парафіяльного Карітасу в Фастові. Вона бере участь у стратегічних зустрічах парафіяльної ради, фіксує рішення та плани щодо служіння та відповідає за парафіяльний куток милосердя.

Згодом пані-координатор покроково координує виконання згаданих рішень і займається практичною реалізацією планів щодо служіння. Як свідчить о. Віталій Марцинюк, вона є мотиваційним натхненником і потужним «мотором» парафіяльного соціального центру в Фастові.

Волонтери

До волонтерського соціального служіння у Фастові залучені як парафіяни, так і особи з-поза парафії. По змозі вони приділяють цьому служінню якнайбільше часу, але так, аби не шкодити своїм сімейним і професійним обов'язкам.

Активне волонтерське служіння цікавить перш за все парафіяльну молодь. Оскільки багато проектів пов'язані з відвідуванням будинків для самотніх осіб похилого віку, в служіння їм залучені навіть діти з фастівської парафії, які з радістю допомагають у організації святкових програм для підопічних парафіяльного Карітасу.

Мережа

Парафіяльний Карітас Фастова активно співпрацює з БФ «Карітас Київ». Також фастівська парафія вже фактично стала центром цілої мережі соціального служіння. Воно розповсюджується не лише на Фастівський район, але й в інші місцевості, де служать парафіяльні священники Фастова. Зокрема, благодійне служіння вже існує і в місті Ружині, що на Житомирщині.

Діяльність парафіяльного Карітасу Фастова

Парафіяльний Карітас Фастова пропонує різноманітні проекти і програми. Серед них – окремі випадки допомоги і організовані форми соціального служіння. Зокрема, фастівський Карітас допоміг одній сім'ї фастівчан, які потерпіли від пожежі власного будинку. Спільними зусиллями парафії було відновлено покрівлю даху будинку при допомозі БФ «Карітас-Київ». Згодом парафіяни разом з родиною постраждалих відсвяткували день народження їхнього сина, а також завершення покрівельних робіт.

Напрямки служіння

- Діти (дитячі будинки, будинки сімейного типу та діти з інвалідністю).
- Сім'ї (багатодітні, малозабезпечені, учасники АТО, переселенці).
- Допомога літнім людям (одиноким, незрячим, з інвалідністю).
- Старечі будинки.

Окремі приклади служіння

- Соціальна адаптація дітей-сиріт, напівсиріт, а також дітей, батьків яких було позбавлено батьківських прав. Зокрема, проведення щорічних веселих канікул з Богом для дітей.

- Соціальна адаптація дітей.
- Відвідування дітей, які мешкають у дитячих будинках сімейного типу, а також сімей, де мешкають діти з інвалідністю, багатодітних і малозабезпечених родин, родин учасників АТО.

У співпраці з міською та районними радами:

- допомога вимушено переселеним особам;
- допомога літнім людям, зокрема – літнім людям з інвалідністю;
- підтримка слабозорих та незрячих;
- відвідування старечих будинків у селах Дідівщина та Малополовецьке.

Виховна роль та співпраця зі спільнотами і організаціями

Парафіяльний Карітас Фастова усвідомлює свою виховну роль як у парафіяльній спільноті, так і громаді міста. Священники, парафіяльна рада і волонтери здійснюють різноманітні проекти із залученням організацій різного типу і масштабу, аби приклад соціального служіння надихав потенційних партнерів і волонтерів. Також соціальні проекти враховують душпастирські потреби підопічних Карітасу.

Співпраця парафіяльного Карітасу м. Фастова з церковними, релігійними, державними та громадськими спільнотами і організаціями здійснюється як на міському, так і на обласному і всеукраїнському рівнях. Зокрема, серед партнерів можна назвати:

- «Лицарів Колумба»;
- спільноту «Матері в молитві»;
- Товариство українських студентів-католиків «Обнова»;
- Київську Трьохсвятительську духовну семінарію УГКЦ;
- Спортивний клуб «Каскад»;
- молодь Київської Архиепархії;
- Молодіжну комісію Київської Архиепархії УГКЦ;
- Фастівський районний та міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- Службу в справах дітей та сім'ї РДА та м. Фастів;
- Фастівський державний краєзнавчий музей;
- Козацький курінь українського козацтва;
- Міський осередок Всеукраїнського товариства «Просвіта»;

- Міська станиця Братства ветеранів ОУН-УПА;
- Міська організація «Союз українок»;

Також здійснюються спільні заходи до Дня захисту дітей з Римсько-Католицькою Церквою та співпраця з УАПЦ у допомозі сім'ям, які постраждали внаслідок ЧАЕС. Також ведеться співпраця з організацією ЛОФ «Джинджер».

Слухання й дослідження

Фастівський парафіяльний Карітас уважно досліджує та аналізує соціальні потреби як у парафіяльній спільноті, так і у міській громаді міста Фастова і району. Використовуються як індивідуальні методи (слухання, консультування, аналіз і моніторинг), так і дослідження у співпраці з органами міської влади. У цьому Карітасу сприяють Фастівський районний та міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також Служба в справах дітей та сім'ї РДА та м. Фастів.

Фінансування

Діяльність парафіяльного Карітасу фінансують жертводавці та благодійники з України та з-за кордону. Крім цього, головним партнером Карітасу в Фастові є Благодійний фонд «Карітас-Київ». Завдяки даній співпраці парафіяльний Карітас м. Фастів діє активно, а його допомогу відчують соціально незахищені сім'ї та особи міста і району.

Крім цього, одним із основних ресурсів для діяльності фастівського Карітасу є час, який жертвують його волонтери-співпрацівники. Завдяки їхній активності та відкритості кошти, надані партнерами і жертводавцями, використовуються якнайбільш раціонально.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Уся ця частина була практична, тож нема потреби організовувати окремий майстер-клас. Історія парафіяльного Карітасу у Фастові – це хороша основа для дискусії. Розпочати можна з розповіді про Фастів, скеровуючи розмову наголосами на певних моментах:

- Чи сподобався вам цей приклад?
- Що в ньому близьке, а що не схоже на ваш місцевий досвід?
- Що б ви хотіли перейняти з цього прикладу?
- Що б ви змінили, якби належали до парафіяльного Карітасу Фастова?

- Як підходить фастівський Карітас до роботи з волонтерами? Що забезпечує йому успішний набір і залучення волонтерів?

ВИСНОВКИ

Парафіяльний Карітас можна організувати по-різному залежно від ресурсів і проблем місцевості. У цій частині ми зосередилися на прикладі доброго парафіяльного Карітасу, який працює в місті Фастові, щоби підкреслити деякі **важливі моменти, на які варто зважати, організовуючи Карітас**.

Цей Карітас ще не зареєстрований, але в ньому виразно розподілені **ролі й відповідальності учасників**: парафіяльних священиків, пасторальної ради, координатора, волонтерів. Це дозволяє всім співпрацівникам почуватися важливою частиною парафіяльного Карітасу.

Парафіяльний Карітас у Фастові дбає про слухання і дослідження потреб громади. Волонтери залучені в усю роботу Карітасу залежно від своїх здібностей та кількості вільного часу, вони мають чіткі завдання. Зараз парафіяльні священики замислюються над тим, що прийшов час для організації у Фастові тренінгів і поїздок для волонтерів з метою ще більш активного розвитку виховного виміру служіння та соціальних ініціатив Карітасу.

РОЗДІЛ 4. БАЗОВІ НАВИЧКИ

4. 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗУСТРІЧЕЙ

Організація зустрічі – це цілеспрямовані завчасні планування й підготовка зустрічі, які відбуваються за планом і містять певні невідмінні елементи.

Фасилітація зустрічі – це свідоме керування процесом зустрічі, яке забезпечить дотримання теми, нагоду висловитися для всіх учасників і, зрештою, досягнення встановленої мети зустрічі.

ВСТУП

У цій частині ми обговоримо, як планувати, організовувати і влаштовувати зустрічі, та придивимося до того, чому корисна фасилітація зустрічей. Будуть розглянуті деякі завдання, техніки, підказки й контрольні списки, яких варто дотримуватися, щоб влаштовувати успішні зустрічі.

.....

МОЛИТВА

Боже, дай нам благодать приймати з душевним спокоєм те, що не може бути змінене. Відвагу змінювати те, що має бути змінене. Мудрість, аби відрізнити одне від другого. Проживати вповні і до кінця кожний день, радіти кожною хвилиною. Приймати труднощі як шлях до миру.

Боже, навчи приймати, як Ісус, цей грішний світ таким, яким він є, а не таким, яким ми хочемо його бачити... Уповаючи, що Ти все добре владнаєш, якщо ми піддамося Твоїй волі. Щоби, таким чином, ми могли бути доступною мірою щасливими в цьому житті та нескінченно щасливими назавжди з Тобою у житті вічному. Амінь¹.

.....

Просто робити справу може бути замало. Іноді потрібно зупинитися, сісти й послухати. Прислухатися до Слова Божого, шукати Його волі. Водночас – дослухатися й до інших людей, приймаючи їх такими, якими вони є. Обмінюватися досвідом та ідеями, шукати шлях до спільних рішень. Планувати не тільки діяльність, але й час на спільні зустрічі, спілкування та активне слухання.

¹ З «Молитви про душевний мир» Рейнгольда Нібура.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Що таке зустріч і коли вона потрібна?

Зустріч – це спільне перебування двох і більше людей у в тому самому місці з метою поділитися інформацією, обговорити ситуацію, колективно розв'язати проблему тощо. Для ефективної зустрічі потрібно:

- завчасу встановити причину й мету;
- зібрати відповідних людей;
- наперед підготувати й роздати план порядку денного (з обмеженнями за часом);
- завчасно поширити довідкову інформацію й роздати завдання учасникам;
- цілеспрямовано проконтролювати проведення зустрічі;
- завершити зустріч підведенням підсумків, скласти план дій, роздати завдання;
- після зустрічі поширити записаний протокол.

Питання, які варто поставити перед організацією зустрічі

Упевніться, що зустріч – це відповідний засіб для досягнення поставлених цілей. Скликання і проведення зустрічі доволі дороге, якщо замислитися про час людей, які візьмуть у ній участь. Тож визначте, чи це справді найкращий спосіб розв'язати проблему, вдосконалити процес чи скласти план дій.

- Чи проблему, яка постала, найкраще вдасться розв'язати групою?
- Чи є потреба в комунікації?
- Які стосунки між членами групи? Чи потрібна колективові більша згуртованість або краще порозуміння?
- Що станеться, якщо зустрічі не скликати?

Основні причини неефективності зустрічей полягають в тому, що зустріч була не потрібна, влаштована в поганий час або в невідповідному місці, погано підготована чи проведена, що на неї були запрошені не ті учасники.

Головні функції зустрічі

1. Зустріч визначає склад колективу. Присутні належать до нього, відсутні – ні.
2. На зустрічі колектив переглядає, оновлює та доповнює інформацію, яку знає як група.
3. Зустріч допомагає кожному учасникові зрозуміти спільну мету групи й усвідомити, як його особиста праця допоможе наблизитися до цієї мети.
4. Зустріч розвиває у присутніх відданість рішенням, на ній ухваленим, та цілям, яких прагне досягти колектив.
5. Зустріч може бути єдиною ситуацією, в якій колектив посправжньому існує та працює як команда, а керівника сприймають як лідера.

Підготовка зустрічі

Чого ми хочемо досягти до кінця цієї конкретної зустрічі? Зазвичай цілі зустрічей такі: обмін інформацією, навчання (теорія і практика), пошук творчих підходів до проблем і генерація ідей (мозковий штурм), критичне обговорення (аналіз, встановлення цілей, розв'язання проблем, ухвалення рішень), побудова стосунків і розвиток відданості.

Перш ніж скликати зустріч, визначте її мету, встановивши чіткі цілі й бажані результати.

Наприклад:

Мета 1: Визначити місію парафіяльного Карітасу.

Результат 1: Опис місії.

Мета 2: Скласти план роботи парафіяльного Карітасу.

Результат 2: Чернетка річного плану роботи Карітасу.

Що потрібно зробити під час зустрічі, щоб досягти встановленої мети? З розуміння цілей, яких ви хочете досягти наприкінці зустрічі, виникає те, що на цій зустрічі має відбуватися. Кожен крок до мети потрібно продумати й вирішити, скільки часу на нього потрібно. Розробляючи порядок денний, замисліться:

- Як довго триватиме зустріч?
- Що необхідно зробити, щоб зустріч дала бажаний результат?
- Як найкраще підійти до кожного пункту – як виглядатиме процес?

- Як будуть ухвалені рішення (консенсус, голосування, рішення лідера)?
- Скільки часу потрібно на обговорення кожного пункту?

Плануючи зустріч, дуже важливо передбачити час на висловлення думки, запитання та пояснення причин, які стоять за певною позицією. Спроба зекономити на цьому аспекті комунікації може тільки більше зашкодити спільній роботі.

Кому потрібно прийти на зустріч? Правильні учасники можуть стати одною з ключових причин успіху зустрічі. Критерії для відбору учасників різняться.

1. Головне – відібрати учасників, важливих для теми зустрічі.
2. Вирішувати, кого запросити, потрібно залежно від того, чого ви хочете досягти. Це може здатись очевидним, але ви здивуєтесь, як багато зустрічей відбуваються без присутності правильних людей.
3. Думавши про те, кого запросити, не покладайтесь тільки на себе. Зверніться по пораду ще до кількох людей.

Якщо це можливо, сконтактуйтеся з кожним орієнтовним учасником, щоб розказати йому про зустріч, її мету та причини, чому його присутність важлива.

Велике значення мають стосунки між учасниками зустрічі. Спробуйте завчасу довідатися, чи нема між ними конфліктів тощо.

Що розіслати учасникам перед зустріччю та які матеріали (мани, схеми, звіти тощо) будуть потрібні під час неї? Завчасне розсилання порядку денного дозволить учасникам поставити запитання щодо нього, у разі потреби підготуватися й загалом налаштує на більш робочу атмосферу. Якщо учасникам потрібно прочитати чи відредагувати документи, надішліть їх наперед (але навіть у такому разі корисно буде виділити на це кілька хвилин під час самої зустрічі). Неодмінно розішліть учасникам:

- запрошення;
- порядок денний;
- цілі й бажані результати зустрічі;
- усі необхідні додаткові матеріали;
- організаційну інформацію.

Як найкраще підготувати простір для зустрічі? Місце зустрічі теж може виявитися вирішальне для її успіху. Навіть якщо у вас є розроблений порядок денний, добре підібрані учасники та встановлена мета,

зустріч може не вдатися через технічні причини. Обираючи приміщення для зустрічі, перевірте:

- чи потрібне додаткове озвучення в приміщенні, як функціонують освітлення і вентиляція;
- столи і крісла (подумайте, яке розташування буде найкраще);
- ілюстративні матеріали, обладнання, електроенергію;
- інші фактори, які можуть зіпсувати зустріч;
- процедури евакуації.

Контрольний список підготовки зустрічі

- цілі й бажані результати чіткі та реалістичні
- у порядку денному вказані теми, часові межі, методи й фасилітатор
- обрано відповідних учасників
- завчасу розіслано запрошення й супровідну документацію
- приміщення для зустрічі відповідає її меті

Під час зустрічі

Є різні способи проведення зустрічей. Колись ними керували голови. Зараз поширеною практикою стає запрошення фасилітатора (незалежної відповідальної особи) або призначення на цю роль когось із групи.

Фасилітація перекладається з англійської як полегшення. Це спосіб проводити зустрічі, планувати й організовувати їх. Фасилітація веде групу через процес, результатом якого стане досягнення запланованих цілей.

Фасилітатор – це особа, яка полегшує зустріч і збільшує її продуктивність. Фасилітатор фокусується на **процесі** (як провести зустріч), залишаючи зміст (що буде вирішено) учасникам.

Досконалий варіант – якщо фасилітатор і керівник співпрацюють у підготовці та проведенні зустрічі. Керівник має авторитет лідера й забезпечує реалістичний підхід, тоді як фасилітатор уміє проводити зустрічі, збалансовує участь окремих осіб і краще може провести колектив через дражливі теми, суперечності чи складні проблеми. Ефективний фасилітатор полегшує роботу колективу за допомогою кількох прийомів.

1. Ваша роль має бути якомога **нейтральніша**. Ви тут, аби покращити комунікацію та допомогти групі розв'язати проблеми, використовуючи досвід та ідеї учасників. Якщо ви втручатиметесь зі своїми поглядами, натякатимете або мовою тіла показуватимете, що вважаєте «найкращою» пропозицією, це може зашкодити груповому процесові.

У такій ситуації група може чекати відповідей від вас замість того, щоб знаходити власні, або ж відчувати, що ви стаєте на чийсь бік чи маєте свої приховані цілі.

2. Підготуйте **фізичний простір** завчасу, аби він був затишний для учасників зустрічі і відповідав усім особливим потребам. Упевніться, що необхідне обладнання й матеріали на місці. Фасилітатори не мусять готувати цього самі, але мають переконатися, що зустріч відбудеться в обладнаному просторі.

3. Знайте **цільову аудиторію**, її інтереси та погляди й можливі контроверсійні пункти. Сюрпризи можуть виникнути завжди, але завчасне знання про особливості групи дозволить вам внутрішньо підготуватися. Це має особливу вагу тоді, коли між учасниками зустрічі є значні суперечності.

4. Зовнішнім фасилітаторам потрібно **проглянути порядок денний** разом із командою, яка його планувала, і варто з самого початку долучатися до розробки структури зустрічі. Наприклад: хто відповідальний за вступ, розрядження атмосфери й підбиття підсумків? Хто повідомить групу про технічні деталі на кшталт перерв, розташування туалетів чи користування телефонами? Чи допомагатиме хтось роздавати матеріали? Хто писатиме на фліпчарті? Хто розбиратиметься з обладнанням? Що потрібно записувати і хто це робитиме? Чи потрібні лідери малим групам і чи знатимуть вони, що робити?

5. Вам потрібно розумітися на **груповій динаміці** та поведінці у складних ситуаціях, коли, наприклад, у групі є вороже налаштовані учасники, особи, які не хочуть долучатися, розриви в комунікації або коли від роботи відволікають якісь зовнішні фактори. Пам'ятайте: якщо щось може піти не так, воно найімовірніше піде. Але якщо ви поводитиметесь як спокійний професіонал, то надихнете учасників групи на те саме.

6. Використовуйте **прийоми**, які дозволять підтримувати енергію та сфокусованість групи, заохочуйте творчі підходи, допомагайте дійти згоди й залучайте всіх учасників зустрічі на тому рівні, який для них зручний. Не бійтеся додати до роботи трохи веселощів.

7. Застосовуйте навички **ефективної комунікації**: активне слухання, парафразування коментарів, щоб на них зважила вся група, стеження за мовою тіла й підлаштування тону і темпу зустрічі до потреб учасників.

8. Створіть **відчуття відкритості**. Подбайте, щоби простір, у якому відбувається зустріч, заохочував групове спілкування: використуйте невеличкі круглі столи, розташування крісел у формі підкови чи інші конфігурації, які створюють відчуття рівності та доступності. Якщо учасники не чутимуть одне одного, вони не отримають користі одне від одного.

9. Не переймайтеся через **тишу**. Вона дає простір для роздумів, заохочує інтровертів висловитися й допомагає відчувати, що є час, аби ухвалити зважене рішення.

10. **Не знічуйте** групу чи її окремих учасників. Будьте розсудливі й обережні з гумором. Якщо потрібно наполягти на дотриманні базових правил, щоб група працювала продуктивніше, зробіть це в дусі місії колективу й виходячи зі спільної думки, що завдання вартує спільного зусилля.

Деякі базові навички фасилітаторів

Комунікативні навички. Фасилітатор насамперед відштовхується від слухання й запитування. Слухання дозволяє запам'ятати сказане, передати його учасникам дискусії, візуалізувати на фліпчарті, занотувати реакції інших і вирішити, чи варто детальніше спинитися на цьому, а чи перейти до наступного пункту або мовця.

Підсумовуючи сказане або занотовуючи на фліпчарті, фасилітатор показує мовцеві, що його ідею почули та зрозуміли.

Запитування допомагає контролювати процес і спонукати думання. Запитання вказують на те, як група просувається порядком денним: «Почнімо?»; «Чого ви плануєте досягти до кінця зустрічі?» – або повертають обговорення до теми: «Додаймо цю тему до порядку денного на наступну зустріч?»

Парафразування поєднує комунікаційні навички з умінням аналізувати поточну ситуацію. Фасилітатор показує проблематичні чи негативні наслідки висловлювання й уточнює слушну мотивацію, яка за ним стояла.

Початок зустрічі. Завжди починайте у визначений час: це повага до тих, хто прийшов вчасно, і нагадування тим, хто спізнився, що розпорядок важливий.

- Привітайте учасників і подякуйте за час, присвячений цій зустрічі.
- Прогляньте порядок денний на початку кожної зустрічі, даючи учасникам нагоду зрозуміти запропоновані теми, змінити їх або прийняти.
- Нагадайте, що відповідальна особа вестиме протокол зустрічі (якщо це заплановано) і згодом розішле його учасникам.
- Уже вітаючи учасників, створіть настрій, який знадобиться для зустрічі.
- Уточніть свою роль у зустрічі.

Базові правила. Зрозуміло, що не потрібно розробляти правил для кожної нової зустрічі. Але варто мати кілька базових правил, придатних для застосування на більшості зустрічей, – це, по суті, основні складники, необхідні для успішної зустрічі.

- Чотири базові правила: беріть участь, фокусуйтеся, зберігайте темп і досягайте результату (крім того, може знадобитися правило щодо конфіденційності).
- Зазначте базові правила в порядку денному.
- Якщо на зустрічі присутні нові учасники, які не працювали з вами, може бути корисно нагадати *кожне* базове правило.
- Весь час тримайте базові правила на видному місці.

Дотримання розпорядку. Це, мабуть, одне з найскладніших завдань фасилітатора: час закінчується, перш ніж були виконані всі завдання. Тому так важливо підтримувати темп процесу.

- Можна попросити кожного з учасників самостійно стежити за часом.
- Якщо розпорядок вибивається з-під контролю, повідомте про це учасників і спитайте їхньої думки щодо подальшого плану дій.

Оцінка. Один зі способів налаштувати учасників на робочу самокритику – це попросити їх оцінити зустріч. Які аспекти зустрічі їм найбільше сподобалися? Що не сподобалося? Що варто зробити по-іншому наступного разу? Якщо ви збираєте письмові оцінки, залиште місце на «пропозиції».

Завершення зустрічей. Завжди закінчуйте зустрічі вчасно і, якщо це можливо, на позитивній ноті.

- Наприкінці зустрічі прогляньте завдання та план дій і встановіть час наступної зустрічі, спитавши кожного з учасників, чи зможе він приєднатися, щоб краще їх залучити.
- Наголосіть, що протоколи чи висновки зустрічі будуть розіслані учасникам щонайбільше за тиждень (щоб підтримати темп роботи).

Подальші кроки. Фасилітатор має передбачати, що відбуватиметься на наступній зустрічі чи які будуть подальші кроки для втілення постанов цієї. Це передчуття можна підтвердити, віддавши останні 15 хвилин зустрічі на обговорення того, що колектив робитиме далі, що потрібно, аби рухатися вперед, тощо. Неодмінно підсумуйте, хто і що робитиме, з ким і коли.

Протокол. Це офіційний запис того, що відбувається на зустрічі. Вести протокол варто для того, щоб люди знали, що їх вислухали; це запис, який можна використати на подальших зустрічах для уточнення постанов і нагадування про заплановані дії; у ньому міститься інформація, важлива для осіб, які не змогли приєднатися до зустрічі; учасники менш імовірно говоритимуть про те саме від зустрічі до зустрічі, якщо знатимуть, що їхні питання були занотовані.

Перед зустріччю

- Виберіть інструмент – вирішіть, як вестимете нотатки: на папері, на ноутбуку, записуючи на диктофон тощо.
- Упевніться, що вибраний інструмент добре працює, і про всяк випадок тримайте неподалік запасний варіант.
- Сформулюйте план, користуючись порядком денним.

Під час зустрічі

- Пустіть по колу листок для запису відвідування.
- Коли учасники запишуться, переконайтеся, що знаєте, хто є хто.
- Занотуйте час початку зустрічі.
- Не намагайтеся записувати кожен коментар – вистачить основних ідей.
- Нотуйте пропозиції, імена тих, хто їх подав, і результати голосування, якщо таке було; не потрібно вказувати, хто підтримав пропозицію.
- Фіксуйте всі пропозиції, які потрібно обговорити на наступних зустрічах.
- Зазначте час завершення зустрічі.

Після зустрічі

- Надрукуйте протокол якнайскоріше після зустрічі, доки у вас свіжі спогади.
- Зазначте назву організації та групи, тип зустрічі (щоденна, щотижнева, щомісячна, щорічна, особлива) і її мету.
- Вкажіть час початку й закінчення зустрічі.
- Вчитайте протокол, перш ніж розсилати його.

Що потрібно вказати у протоколі?

- Назву групи, місце, час і дату зустрічі.
- Імена й функції присутніх, а також імена відсутніх на зустрічі.

- Головні теми в тому порядку, як їх обговорювали, короткий опис дискусії (точний запис зазвичай не потрібний), важливі коментарі, рішення, запитання і план подальших дій. Якщо учасникові було призначено якесь завдання, неодмінно вкажіть це.
- Час і дату складання протоколу.
- Ім'я і підпис особи, яка склала протокол.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

ХОРОША І ПОГАНА ЗУСТРІЧ

МЕТА: поглибити знання про зустрічі, ознайомитися з темою й долучитися до обговорення.

МАТЕРІАЛ: матеріали не потрібні.

ЧАС: 60 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на дві групи.
- Попросіть одну групу вийти з кімнати. Завдання цих учасників полягатиме в тому, щоб підготувати й розіграти перед усіма хорошу, на їхню думку, зустріч. На підготовку група має 20 хвилин, а на презентацію – 10 хвилин.
- Група, яка залишилася в кімнаті, теж має підготувати й показати зустріч, але вже погану. Попросіть учасників бути творчими й подумати про найгірші обставини, які можуть зруйнувати зустріч. У них теж є 20 хвилин на підготовку й 10 хвилин на розігрування.
- Коли групи готові, запросіть їх презентувати свої завдання.
- У цій вправі дуже важливе обговорення. Заохотьте його такими запитаннями:
 - Як ви почувалися, граючи?
 - Про що ви говорили під час підготовки?
 - У чому полягала різниця між групами?
 - Чому хороша зустріч була хороша? По чому це було видно?
 - Що поганого було в поганій зустрічі?
 - Які елементи важливі для хорошої зустрічі й чому?

ВИСНОВКИ

Для **успішної зустрічі** важливо завчасу спланувати всі деталі. Під час підготовки необхідно визначити **чітку мету й конкретні результати**. Для найкращого перебігу зустрічі варто залучити зовнішнього **фасилітатора**, який сфокусується на процесі, залишивши зміст учасникам. Під час зустрічі потрібно **залучати всіх присутніх** до продуктивної дискусії та уникати того, що може перешкодити дійти до встановленої мети.

4. 2. ЗГУРТУВАННЯ КОЛЕКТИВУ Й КОМАНДНА РОБОТА

ВСТУП

Праця в парафіяльній спільноті завжди командна, тож знайомство з головними принципами командної роботи дозволить ефективніше долучитися до спільної діяльності. Ця частина дозволить вам дізнатися, що таке колектив, розповість про фактори його успішності та про методи ухвалення рішень, пояснить, що таке лідерство, розв'язання конфліктів і процес згуртування колективу.

МОЛИТВА

Бо як в одному тілі маємо багато членів і всі члени не виконують ту саму роботу, отак і ми: численні – одне в Христі тіло, кожен один одному член.

Із Послання святого Павла до Римлян, 12, 4-5

Мати служіння в парафіяльному Карітасі – як і загалом жити християнським життям – це означає ділитися працею та вміннями з іншими представниками спільноти. Не забувайте, що кожна спільнота є тілом із багатьох членів, які належать одне одному. Тому важливо знати, як правильно організувати роботу у спільноті загалом і в колективі парафіяльного Карітасу зокрема.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Якби істота з іншої планети прибула досліджувати земну цивілізацію, а потім повернулась би додому зі звітом, у ньому, ймовірно, ішлося би про щось таке: «Вони майже все роблять групами. Ростуть групами, вчаться групами, граються групами, працюють групами й живуть групами». Робота у спільноті – це командна робота, і знайомство з її принципами допоможе нам працювати ефективніше.

Колектив. Це згуртована команда людей, які працюють разом для досягнення спільної мети. Ефективний колектив має певні риси, які дозволяють учасникам краще та продуктивніше діяти; має схеми розподілу керівних ролей і відповідальності за спільні досягнення; переносить наголос із окремої особи на спільноту. До мети колективу учасники йдуть разом, створюючи конкретні результати діяльності.

Як це працює? Ефективні колективи розробляють стратегії розв’язання проблем, які не зводяться до обговорення, постанов і делегування справ; разом вони роблять справжню роботу. У разі потреби окремі члени колективу відкладуть своє завдання, щоб допомогти колезі. У злагодженій групі продуктивність залежить не від здатності певного учасника впливати на інших, а від результативності спільної роботи. Винагороди, ґрунтовані на досягненнях цілого колективу, дозволяють підкреслити значення спільної відповідальності.

Ефективність команди.

5 важливих факторів

1. *Впливи середовища.* Йдеться про вплив організації й середовища на роботу колективу. Організація створює контекст, у якому функціонує група.

1. *Політика, процедури й системи організації.* Вони можуть або підтримувати колектив, або заважати його роботі. Хороший приклад – вплив системи винагород на командну роботу. Організації зазвичай винагороджують окремих осіб і дуже рідко – колективи.

2. *Взаємна довіра.* Це віра в чесність, здібності, відданість і щирість, якими керуються члени групи.

3. *Норми та стандарти поведінки, яких група дотримується в роботі.* Вони підказують, що колектив може зробити, а чого ні в певних ситуаціях. Норми – це правила. Наприклад: ми висловлюємо свої почуття щиро, а не за спинами людей; під час дискусії ми не забороняємо іншим пропонувати ідеї; рішення у випадках ... ухвалюємо консенсусом; ви маєте право бути собою, а я маю право бути від вас не в захваті, доки це не заважає роботі групи.

4. *Ухвалення рішень.* Потрібно пам’ятати, що на рішення впливає брак часу: намагаючись економити час, ми втрачаємо якість. Творчі завдання вимагають загальної згоди щодо рішень.

Ознаки критичної ситуації: члени колективу фізично віддаляються одне від одного, недостатньо вкладаються в роботу; бракує визнання вкладу окремих осіб у колективні досягнення.

Цілі – те, чого має досягти колектив. Колектив існує, доки його об'єднує відповідальність за досягнення спільної мети. Ефективність колективу більша, якщо його учасники разом беруть участь у визначенні цілей та регулярному їх перегляді. Реалістичні цілі необхідні для мотивації групи. Продуктивний колектив розуміє та здатний контролювати:

- міру, якою цілі зрозумілі й донесені до всіх учасників;
- рівень відповідальності за спільну мету;
- міру визначеності й реалістичності цілей;
- спільність цілей;
- конфлікти або розбіжності в цілях.

Ознаки критичної ситуації: цілі невиразні або не донесені до всіх учасників; усі роблять своє, не долучаючись до досягнення спільної мети.

Ролі – хто що робить у команді. Чи всі члени колективу розуміють, що треба робити їм та іншим, щоб досягти мети? Чи знають про свої особисті відповідальності й межі повноважень? Створюючи колектив, необхідно присвятити достатньо часу на визначення й обговорення ролей. Зазвичай і в процесі розвитку групи в її часників виникають очікування та припущення, які рідко десь фіксуються – їх теж треба регулярно обговорювати.

Різниця очікувань може призвести до конфлікту між членами колективу. Накладання ролей теж може стати причиною протиріч, особливо якщо кілька осіб вважає себе відповідальними за те саме завдання.

Ознаки критичної ситуації: ролі погано визначені, учасники колективу діють незалежно одне від одного й уникають відповідальності.

Процес роботи – як учасники колективу працюють разом. Коли група вже знає, що потрібно робити і хто цим займатиметься, потрібно визначити, як працювати разом. Зазвичай потрібно зважати на такі пункти:

- ухвалення рішень: як воно відбувається та яку участь бере в ньому кожен учасник групи;
- комунікація – кровоносна система групи, яка переносить ідеї, допомагає знаходити рішення й розв'язувати конфлікти: чим потрібно ділитися з колективом, із ким саме, в який спосіб і як часто;
- зустрічі: чого намагається досягти група, які теми треба заторкнути, хто відповідальний, як відбуватиметься зустріч, кому потрібно її відвідати;

- стиль лідерства – лідер і колектив мають узгодити, як найкраще відповісти на ситуацію; лідер має бути відкритий до реакцій на свою поведінку.

Ознаки критичної ситуації: зустрічі непродуктивні, їх відвідує мало учасників; в ухваленні рішень домінує одна чи двоє осіб; комунікація одностороння; колектив діє без плану.

Стосунки – якість відносин між членами групи. У процесі спільної роботи стосунки між учасниками колективу можуть ускладнюватися. Потрібні способи розв’язання проблем і запевнення хороших робочих стосунків. Ефективні колективи розбираються з конфліктами відверто й чесно. Іноді проблеми у стосунках виникають через різницю в цінностях, характерах чи підходах до роботи. У разі конфлікту керівникам потрібно бути активними в покращенні стосунків. Що більше енергії колектив витрачає на погані стосунки й сильні емоції, то менше її залишається на виконання завдань.

Ознаки критичної ситуації: виникають особисті конфлікти; члени групи конкурують або стають у захисну позицію.

Розвиток колективу. Це процес, спрямований на вдосконалення роботи групи (чи щодо певного окремого, чи щодо всіх 5 факторів ефективності). Ваше завдання як керівника полягає в тому, щоби, проаналізувавши ці фактори, визначити, на чому зосередити працю для розвитку колективу.

Методи ухвалення рішень

«Найкраще рішення» – це те, яке:

- навряд чи спало б на думку якомусь одному учасникові;
- пропонує розумне розв’язання проблеми;
- неупереджено ґрунтується на вкладі всіх учасників колективу;
- допомагає рухатися до спільної мети.

Рішення, ухвалені керівником, які не вимагають групового обговорення. Прості, повсякденні адміністративні постанови; мало часу на ухвалення; колектив буде мало залучений у втілення рішень.

Рішення експертної групи. Результат дуже залежить від певних кваліфікацій; є однозначні експерти; колектив буде мало залучений у втілення рішень.

Рішення, які частково враховують погляди окремих учасників. Мало часу на ухвалення; участь колективу важлива, але тривалі переговори небажані; колектив буде мало залучений у втілення рішень.

Рішення, ухвалені керівником після групового обговорення. Часу достатньо на обговорення, але не на те, щоб дійти згоди; колектив не буде дуже залучений у втілення рішень.

Рішення, ухвалені голосуванням. Часові рами вимагають скоріше визначитися; група погоджується на голосування; колектив буде доволі сильно залучений у втілення рішень.

Рішення, ухвалені консенсусом. Часу достатньо, щоб дійти згоди; група достатньо згуртована, щоб знайти консенсус; колектив буде дуже активно залучений у втілення рішень. Цей варіант ухвалення рішень приносить найкращі довготривалі результати.

Лідерство

Хороші лідери полегшують досягнення мети й розвивають візію колективу. Вони розробляють цінності та системи, необхідні для сталого успіху, і реалізують їх через свої дії й поведінку. У час змін вони дотримуються сталої мети, а в разі потреби можуть змінити напрям руху колективу й надихнути інших на новий курс.

Риси лідера

- Уміння спрямовувати інших
- Чітке розуміння мети й місії
- Ініціативність
- Харизматичне натхнення
- Навички, відповідні меті колективу
- Відданість справі
- Орієнтація на результати – зосередженість на пріоритетах
- Співпраця
- Увага до індивідуального потенціалу
- Самопізнання та самосвідомість
- Здатність «вибрати переможців»
- Уміння слухати
- Надійність

Лідер: відкритий до інновацій; запитує, що й чому; зосереджений на людях; робить правильні речі; розвиває; вселяє довіру; дивиться далеко в майбутнє; готовий порушити статус кво; зазирає за горизонт; творить; оптимізує можливості зростання.	Керівник: адмініструє; запитує, як і коли; зосереджений на системі; робить усе правильно; підтримує; покладається на контроль; дивиться на поточну ситуацію; приймає статус кво; бачить суть справи; наслідує; мінімізує ризики.
--	--

Стилі лідерства

Автократ. Домінує, використовує одноосібний авторитет для досягнення конкретної мети.

Керівник, який діє за принципом невтручання. Мало контролює групу, воліючи, щоб її учасники самі розбиралися зі своїми ролями й обов'язками.

Демократ. Ухвалює рішення, консультуючись із колективом і контролюючи його.

Урегулювання конфліктів

Конфлікт можна визначити як протистояння або змагання між людьми з суперечливими потребами, ідеями, цінностями чи цілями, яке найчастіше виникає через брак належної комунікації. У колективі конфліктів не уникнути, але їхні результати не визначені наперед. Конфлікт може загостритись і призвести до непродуктивних результатів; з іншого боку, його можна розв'язати так, щоб досягти позитивних результатів. Урегулювання конфліктів ґрунтується на тому, що не всі суперечності можна залагодити, але вміння з ними працювати допомагає зменшити імовірність непродуктивних загострень. Для врегулювання конфліктів будуть корисні навички розв'язання конфліктів, обізнаність із типами конфліктів, навички спілкування та вміння створити структуру для роботи з конфліктами у вашому середовищі.

Як люди реагують на конфлікт? У конфліктних ситуаціях ми вдаємося до одної з двох психологічних реакцій: або прагнемо втекти, або готуємося боротися з усіма, хто нам протистоятиме. Незалежно від першого імпульсу, важливо завжди пам'ятати, що реагувати на конфлікт треба свідомо та зважено.

П'ять типів урегулювання конфлікту

1. *Змагання.* Змагальний режим конфлікту – це результат високої певності себе й низької кооперації. Ця реакція доречна в ситуаціях, коли потрібно швидко вживати заходів, ухвалювати непопулярні рішення, розв'язувати життєво важливі проблеми або захищати свої інтереси.

Навички: вміння сперечатися; використання рангу чи впливу; ствердження своїх думок і почуттів; відстоювання своєї території; різне висловлення позиції.

2. *Уникання.* Режим уникання – плід низької певності себе й низької кооперації. Люди часто намагаються уникнути конфлікту, оскільки не впевнені у своїх силах розв'язати ситуацію. Цей тип реакції доречний, коли йдеться про неважливі справи, щоб зменшити напругу чи виграти трохи часу, якщо ви перебуваєте в підпорядкованій позиції.

Навички: вміння відступити й обходити дражливі питання; здатність залишати питання нерозв'язаними; відчуття часу.

3. *Пристосування.* Режим пристосування виростає з низької певності себе та високої кооперації. Він доречний, коли потрібно показати розсудливість, розвинути продуктивність, заохотити добру волю чи зберегти мир. Дехто вдається до пристосування, якщо результат конфлікту мало для нього важить.

Навички: вміння забути про свої бажання; альтруїзм; здатність скоритися; послух наказам.

4. *Компроміс.* Режим компромісу – це результат поміркованої певності себе й кооперації. Хтось визначає його як відмову від своїх прагнень, тоді як інші вбачають у ньому перемогу обох сторін.

Навички: ведення переговорів; пошук золотої середини; розуміння цінності; вміння йти на поступки.

5. *Співпраця.* Режим співпраці – це наслідок високої певності себе й високої кооперації. Він доречний у тих ситуаціях, коли сторо-

ни конфлікту шукають цілісного виходу з нього; коли справа занадто значуща, щоб іти на компроміси; коли корисно поєднати підходи; для вдосконалення стосунків, розвитку відданості справі чи для навчання.

Навички: активне слухання; неагресивне протистояння; уміння пояснити своє занепокоєння; аналіз вкладу у справу.

Схематично п'ять типів урегулювання конфлікту можна зобразити так:

Як обрати слушний тип урегулювання конфлікту? Іноді нам доводиться вирішувати, вступити в конфлікт чи уникати його. У такій ситуації варто брати до уваги подані нижче шість пунктів.

1. Наскільки важливі для вас ці стосунки?
2. Скільки ця проблема значить для вас?
3. Чи маєте ви енергію для конфлікту?
4. Чи знаєте ви про можливі наслідки?
5. Чи готові ви до наслідків?
6. Що станеться, якщо ви уникатимете конфлікту?

Згуртування колективу

Центральна мета згуртування колективу – покращити продуктивність і задоволеність групи, відстежуючи її динаміку й розв'язуючи конфліктні ситуації. На дорозі до цього є десять важливих кроків:

- 1) розуміння ролі кожного члена в колективі;
- 2) усвідомлення функції колективу у структурі цілої організації;
- 3) покращення комунікації між учасниками групи щодо питань, які впливають на ефективність спільної роботи;
- 4) взаємна підтримка між членами колективу;
- 5) розуміння групових процесів – динаміки поведінки колективу, члени якого тісно співпрацюють;

- 6) пошук ефективніших розв'язань для проблем, властивих колективові, – і на робочому, і на міжособистісному рівні;
- 7) використання конфліктів на користь групи;
- 8) співпраця між членами колективу та зменшення конкуренції, шкідливої для окремих осіб, групи й організації загалом;
- 9) вдосконалення співпраці з іншими групами в організації;
- 10) відчуття незалежності в учасників групи.

Практична частина – приклади й питання до дискусії

Заходи для згуртування колективу – це творчі завдання, розроблені, щоб допомогти учасникам групи краще працювати разом. Важлива частина таких вправ – це подальше обговорення того, як учасники виконували завдання, на які думки воно їх наштовхнуло та чого допомогло навчитися. Наприклад, виконання вправи можна зняти на відео, а потім його проглянути, проаналізувати й обговорити, щоб знайти потенційні можливості для навчання і розвитку групи.

Пропонуємо три ігрові вправи для роздумів про згуртування колективу. Їх можна виконати по черзі, або вибрати ту, яка здається найцікавішою, або розділити учасників на три групи й виконати всі вправи одночасно.

ЧАС: 30 хвилин на гру.

Вправа 1. Усе пов'язане

МЕТА: показати важливість активної участі в роботі групи

МАТЕРІАЛ: матеріали не потрібні

Перебіг заняття

- Для цієї гри велику групу варто розділити на менші.
- Попросіть учасників стати в коло й узятися за руки. Зв'яжіть учасникам руки, щоб кожен із них був прив'язаний до двох сусідів.
- Тепер, коли вся група «пов'язана», дайте учасникам завдання, яке потрібно виконати разом. Приклади завдань: загортати пакунки в подарунковий папір і перев'язувати стрічками; приготувати страву; пообідати; налити склянку води для кожного учасника; зробити аплікацію тощо.

- Обговоріть гру. Чи всі учасники брали участь у виконанні завдання? Що відбувалося, коли хтось не допомагав? Чи вдалося виконати завдання і наскільки? Чи ви почуваетесь зв'язаними з кимось, коли разом щось робите? Якщо так, то чому? Як ви впоруетесь з цим відчуттям?

Вправа 2. Висока вежа

МЕТА: показати, як працює колектив

МАТЕРІАЛ: матеріали для кожної групи (папір (і більше нічого); сирі спагеті, желейні цукерки й зубочистки; соломинки для напоїв і скріпки; соломинки для напоїв і скотч; паперовий посуд і пачка жуйок; печиво тощо).

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на команди (у кожній – від двох до шести учасників).
- Дайте кожній команді завдання збудувати якомога вищу вежу, користуючись тільки матеріалами, отриманими від вас.
- На побудову вежі команди мають 15 хвилин. Коли час вийде, попросіть їх показати свої витвори решті учасників.
- Обговоріть гру. Як ви почали свій проект? Почати було складніше чи простіше, ніж будувати далі? У вас був план чи всі просто робили своє? У вашій групі з'явився лідер? Якщо так, що ви з цього приводу думаєте? Якщо ні, то чи хотіли б ви, щоб з'явився? Чи могла б одна людина виконати цей проект? Які переваги того, що ви робили його командою?

Вправа 3. Творіння наосліп

МЕТА: показати значення комунікації й розподілу ролей у колективі

МАТЕРІАЛ: матеріали для кожної групи (папір (і більше нічого); сирі спагеті, желейні цукерки й зубочистки; соломинки для напоїв і скріпки; соломинки для напоїв і скотч; паперовий посуд і пачка жуйок; печиво тощо).

Перебіг заняття

- Оберіть з-посеред учасників одного добровольця. Поділіть решту учасників на кілька невеличких груп.
- У добровольця є 15 хвилин, щоб створити картину, культуру або щось з наданих вами матеріалів.
- Роздайте такі самі матеріали маленьким групам. Їхнє завдання – продублювати витвір добровольця, керуючись тільки його словесними вказівками. Доброволець не має бачити інших учасників; вони не мають бачити ні його, ні об'єкта, який дублюють. Ви можете дозволити учасникам ставити запитання (або ні).
- Коли всі завершили роботу над своїми витворами, дозвольте учасникам роздивитися, хто що зробив.
- Обговоріть гру. Легше було давати вказівки чи керуватися ними? Чому? Це завдання було б складніше чи простіше виконати, якби кожен робив його сам? Чому? Як ви спілкувалися під час вправи? Чому комунікація така важлива в роботі колективу? До проекту долучилися всі чи лише кілька осіб? Чи доводилося вам колись працювати у групі, де кілька осіб усе брали на себе? Як ви почувалися? Як можна підвищити ефективність роботи колективу?

ВИСНОВКИ

Колектив – це **група осіб, яким потрібно взаємозалежно працювати, щоб досягти своєї особистої та командної мети**. Для ефективної роботи колективу потрібно пам'ятати про такі фактори: встановлення правил і процедур (створення середовища); визначення чітких цілей; виразний розподіл ролей, який усі розуміють і приймають; налагоджений робочий процес (комунікація, планування, ухвалення рішень); щирі й довірливі стосунки.

Найкращі рішення колектив ухвалює консенсусом. Іноді умови вимагають **інших способів**: рішення керівника чи експерта, усереднення точок зору групи, рішення керівника після обговорення з групою, голосування.

Хороші лідери полегшують досягнення **місії** й розвивають **візію** колективу. Можна бути керівником і лідером одночасно,

але потрібно розрізняти ці дві ролі й поводитися відповідно. Деякі люди – природжені лідери, та лідерські риси все-таки можна в собі розвинути.

Конфліктів уникнути не вдасться і не всі їх можна розв'язати, але члени колективу мають знати, як регулювати їх, щоб уникати непродуктивної напруги, – тобто які є можливі реакції на конфлікт і коли вони доцільні. Хоч би який хороший був колектив, завжди є простір для вдосконалення за допомогою систематичних зусиль – наприклад, заходів для згуртування групи.

4. 3. РОЗРОБКА ПРОЕКТІВ І ПРОПОЗИЦІЙ

ВСТУП

Мета цієї частини – навчити учасників створювати кращі плани і пропозиції та почуватися впевненіше, спілкуючись із жертводавцями. Ми заторкнемо ключові кроки цього процесу: від аналізу проблеми та розробки проекту й до завершальних стадій оцінки пропозиції. Придивимося до значення проекту і його характеристики та розглянемо загальну концепцію розробки проектів і написання пропозицій.

МОЛИТВА

Я посадив, Аполлос поливав, Бог же зростив, так що ні той, хто садив, є чимось, ні той, хто поливав, а Бог, який зрощує. І хто садить, і хто поливає, є одне; але кожний отримає власну нагороду згідно з своїм трудом. Ми бо співробітники Божі, ви – Божа нива, Божа будівля.

Перше послання Апостола Павла до Коринтян, 3, 6-9

У всьому, що робимо, нам потрібно пильно планувати кожен крок, потім старанно працювати – і тоді можна сподіватися на Божу допомогу. Господь хоче бачити, як ми діємо. Нічого не станеться без наших зусиль.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Проект – це перелік запланованих пов’язаних дій, які доводять до визначеного результату за певний час і в межах вказаного бюджету. Проектний цикл (див. ілюстрацію нижче) показує перелік дій: розробку, планування, виконання, оцінювання, звіт і навчання. Ці елементи пов’язані між собою й більш-менш послідовні. Проектний цикл зображений як коло, тому що навчання й висновки з оцінки попереднього проекту впливають на розробку наступних.

Цей розділ зосередиться на фазі розробки проекту. Якість цього етапу має велике значення, оскільки впливатиме згодом на кожну на-

ступну дію. З іншого боку, розробка – це процес, який триває впродовж усього проекту, а не тільки початкова його точка. Наприклад, нові деталі, які стають зрозумілі під час роботи, мають спонукати керівника проекту до внесення змін у концепцію.

Початок

«Навчання до»

Заохочення

«Навчання у процесі»

Кожен проект можна описати як цикл: ми **готуємо** проект, **втілюємо** його, а наприкінці (іноді – після завершення) **оцінюємо**.

Оцінка має показати, як виконано проект і як він вплинув на проблему, у відповідь на яку був розроблений. Завдяки їй можна навчитися чогось для наступного проекту. Тож оцінка може (але не мусить) привести до підготовки наступного проекту – ось чому ми говоримо про циклічний процес.

Ми зосередимося здебільшого на розробці проектів і менше – на складанні пропозицій і зборі коштів. Це не вказує на відносну значущість елементів, а скоріше підкреслює їхню пов'язаність. Знання про них можна поглибити (є чимало тематичної літератури та веб-сайтів), а тут ми хочемо надати найважливішу інформацію та найкорисніші інструменти для початку проектного циклу в парафіяльному Карітасі.

Частина 1. Розробка

Підготовка проекту

Колектив проекту. Перш ніж починати підготовку, потрібно знати, хто буде залучений у проект. Людина, яка керуватиме проектом, зазвичай також стоїть на чолі підготовчих процесів. Але переважно план проекту розробляє не хтось один – зважаючи на потрібні навички, знання й досвід, значно краще вже на цьому етапі мати колектив, зусилля якого координуватиме одна особа. Де це можливо, люди, які розробляють і втілюють проект, самі мають бути його бенефіціарами. Так вдасться досягти справжньої вмотивованості, проект буде релевантний для цільової групи, і, найважливіше, особи, на потреби яких зорієнтований проект, зможуть скеровувати ресурси у правильний бік.

Планування проектної пропозиції. План містить інформацію про те, що робитиме колектив проекту, чому, коли, де, як, хто виконуватиме завдання і які ресурси будуть використані. План роботи можна скласти й виконувати по-різному, але багато його деталей так чи інакше залишаться в умі. Для початку зазвичай достатньо плану розробки пропозиції з графіком роботи й бюджетом. Діліться планами з усіма учасниками колективу – так вони відчуватимуть глибшу відповідальність за дії, ваш план буде якісніший, а шанси досягти успіху більші.

Оцінка потреб і аналіз проблем

Наступний крок – оцінка потреб і проблем, які ви хочете розв'язати за допомогою свого плану. Це «поле бою», на якому ви працюватимете, тож важливо зібрати якомога більше інформації про нього. Для хорошого аналізу:

- зберіть якнайбільше інформації про проблеми від людей, які, за їхніми словами, від них потерпають;
- використовуйте свої очі й вуха – спостерігайте за людьми, які страждають від аналізованих проблем, слухайте їхні історії, запитуйте;

- намагайтеся на цьому етапі не виносити суджень щодо підставових причин ситуації, а просто дізнатися якомога більше фактів (згайте на те, що до об'єктивних фактів не завжди легко дістатися, коли люди переживають ситуацію емоційно, особливо у стані скрути);
- ведіть нотатки – згодом вони вам дуже знадобляться.

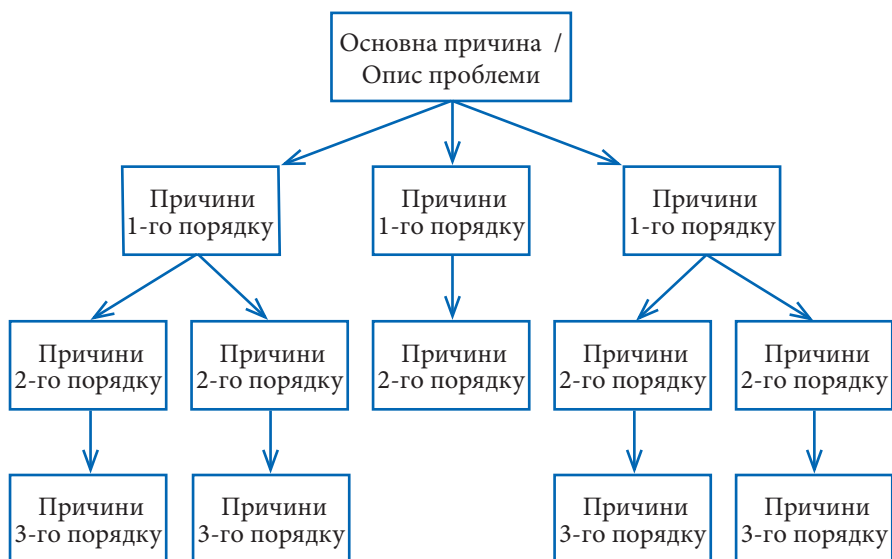
Дослідивши ситуацію, спробуйте оформити факти та спостереження як «дерево проблеми». Шукайте першопричин і їхніх наслідків. Ці наслідки й самі можуть бути причинами інших наслідків і так далі.

Що таке причина? Причина – це основний чинник, який існує в господарстві, громаді, організації або зовнішньому середовищі та призводить до проблеми.

Що таке наслідок? Наслідок – це соціальна, екологічна, політична або економічна ситуація, зазвичай негативна, до якої призводить проблема.

Кожне спостереження та обставину запишіть на окремому аркуші паперу, підсумовуючи у двох-трьох словах. Тоді складіть їх у «дерево», яке розростається знизу догори.

Дерево проблеми

Постановка проблеми

Коли ви проаналізували ситуацію, варто скласти опис проблеми. Це колективна праця всієї команди, яка буде дуже корисна у процесі складання пропозиції. Записана постановка проблеми слугуватиме

виразним дороговказом до того, що з цією проблемою робити. Головні характеристики, які варто зазначити в описі, – це масштаб проблеми, кого вона стосується, у чому полягає проблема, гіпотеза щодо причин, можливі наслідки бездіяльності. Пам'ятайте: *добре описана проблема – це вже половина розв'язання*.

На цьому етапі важливо не намагатися одразу розв'язати проблему. Наприклад, не формулюйте її як «проблема полягає в тому, що ми не маємо центру технічної освіти». Може статися, що центр технічної освіти – це частина розв'язання, а проблема насправді полягає у високому безробітті, недостатніх навичках тощо.

Перетворення «дерева проблеми» на «дерево цілей»

«Дерево цілей» – це своєрідне віддзеркалення проблеми. Негативні висловлювання про проблеми стають позитивними описами цілей. Стосунки між рівнями «дерева проблем» причиново-наслідкові, тоді як на «дереві цілей» ви помітите зв'язки засобів і цілей, як у поданому нижче прикладі.

Приклад

Причини й наслідки:

- Низький врожай основних харчових культур
 - Обмежене використання сільськогосподарських технологій
 - Висока зараженість шкідниками

Засоби й цілі

- **Збільшити врожай основних харчових культур**
 - Застосування сучасних сільськогосподарських технологій
 - Зменшення зараженості шкідниками

Частина 2. Логічна структура

Логічна структура – це чіткий і послідовний спосіб зібрати всю інформацію щодо проекту в таблицю. Вона дуже корисна для розуміння якості проекту, його втілення, моніторингу й оцінки того, чи він розвивається у правильному напрямку.

Коли уперше бачиш логічну структуру, вона може налякати. Але не треба перейматися, вона не така складна (і ми спробуємо послідовно пояснити її елементи).

Логічна структура

	Логіка дій	Об'єктивні показники досягнень	Засоби перевірки	Обмеження
Загальна мета	1. Загальна мета, до якої спрямований весь проєкт. <i>Це довготерміновий, розширений вплив проєкту на людські життя й добробут.</i> Проект – це тільки один із факторів, які докладаються до досягнення загальної мети.	8. Ключові показники, пов'язані з загальною метою	9. Джерела інформації про ці показники.	
Конкретні цілі	2. Цілі, досягнення яких сприятиме рухові до загальної мети. Кожна має бути реалістична, конкретно стосуватися проєкту й піддаватися оцінці результату.	10. Об'єктивні показники того, що цілей було досягнуто.	11. Джерела інформації й методи збору інформації.	7. Фактори й умови, не підвладні бенефіціарам, але необхідні для досягнення цілей. Ризики, які потрібно врахувати.
Очікувані результати	3. Результати – це речі, послуги, знання, вміння, ставлення, вдосконалене середовище тощо, яких дозволив досягти проєкт.	12. Показники того, чи було досягнуто результатів проєкту і наскільки	13. Джерела інформації.	6. Зовнішні умови, з якими потрібно впоратися, щоб досягти очікуваних результатів за графіком.
Дії	4. Ключові дії в логічному порядку. Дії – це те, що потрібно зробити, щоб досягти очікуваних результатів.	14. Необхідні засоби: персонал, обладнання, тренування, навчання, витратні матеріали, робочі приміщення тощо.	15. Джерела інформації про успішність дій. Загальна варіантність роботи.	5. Попередні умови, необхідні для початку роботи. Фактори й умови, не підвладні бенефіціарам (тим, хто отримав допомогу), але необхідні для діяльності.
	Послідовність (причиново-наслідковий зв'язок)	Можливість оцінити		Реалістичність

Цілі, результати, дії

Погляньмо на першу і другу колонки логічної структури. Мета або ціль – це все, чого ви прагнете досягти своїм проектом. *Загальна мета* – це широка мета, до якої спрямований весь проект. Наприклад, загальною метою може бути «Зменшити бідність у нашому місті».

До *конкретних цілей* належить кожна окрема ціль, досягнення якої сприятиме досягненню загальної мети. У нашому прикладі конкретні цілі можуть бути такі: «1. Зменшити рівень безробіття в місті» та «2. Збільшити доходи міських сімей».

Очікувані результати – це те, чого ми плануємо досягти виконанням конкретних цілей. У нашому прикладі очікуваний результат цілі 1 може виглядати так: «У місті створено 100 нових робочих місць».

Дії – це робота, яку ви послідовно виконуватимете, щоб досягти очікуваних результатів. У нашому прикладі дія, спрямована до результату 1, може виглядати так: «Заснувати в місті 15 сільськогосподарських кооперативів».

Ієрархія цієї частини логічної структури:

- якщо досягнуто конкретних цілей, то ми наблизимся до загальної мети;
- якщо отримано очікувані результати, то буде досягнуто конкретних цілей;
- якщо дії виконано як належить, то будуть отримані конкретні результати.

Об'єктивні показники досягнень

Це третя колонка логічної структури. Показник – це щось, що підказує нам, де ми, куди йдемо і як далеко нам до мети; це може бути число, відсоток, оцінка, співвідношення. Показники допомагають зрозуміти, чи успішно відбувається втілення проекту й чи він рухається у правильному напрямку.

Показники потрібно визначати з трьох причин:

- 1) щоб уточнити загальну мету, цілі й результати;
- 2) щоб об'єктивніше керувати проектом;
- 3) щоб створити базу для кращого оцінювання.

Як визначити об'єктивні показники досягнень?

- Основний принцип полягає в тому, щоб збирати необхідний мінімум інформації, яка допоможе керівникам і оцінювачам проекту зрозуміти, чи цілей досягнуто (або чи процес досягнення просувається).

- Конкретизуйте їх для кожної дії та цілі (скільки, що, хто, коли, де, як довго).
- Стежте, щоб показники точно описували загальний стан мети чи результати.
- Дотримуйтеся вказівок і стандартів своїх жертводавців, особливо щодо конкретних цілей і очікуваних результатів.

Критерії для відбору показників

- Чи показник точно відтворює намір мети?
- Чи показник вимірює тільки один фактор?
- Чи вказує він на щось, що можна вдосконалити?
- Чи реалістично збирати дані, щоб стежити за цим показником (чи є потрібні ресурси)?

Засоби перевірки

Це четверта колонка логічної структури. Засоби перевірки – це *документи, звіти* та інші джерела, які надають інформацію, потрібну, щоб оцінити справжній рівень просування до очікуваних результатів і конкретних цілей. Складаючи проект, зазначте:

- хто надаватиме або збиратиме інформацію (наприклад, польові працівники, дослідницькі команди-підрядники, команда проекту);
- як часто вона оновлюватиметься (щомісяця, щокварталу, щороку).

Обмеження

Це п'ята колонка логічної структури. Обмеження – це *зовнішні фактори*, які можуть вплинути на результат проекту (чи навіть визначити його), але перебувають поза контролем керівників проекту. Їх можна передбачити, відповівши на запитання: «Які зовнішні фактори можуть вплинути на втілення проекту та його довготермінові результати, але лежать поза нашим контролем?»

Частина 3. Інші елементи проекту

Бенефіціари. Бенефіціар – це особа або установа, яка одержує – або може отримати право на – вигоди від діяльності проекту. Прямі бенефіціари діяльності – це ті, хто одразу матиме вигоду від неї (наприклад, ви створили 100 робочих місць, тож прямі бенефіціари – ті 100 осіб, які

отримали цю роботу). Непрямі бенефіціари – це ті, хто не залучений у проект безпосередньо, але відчують користь від нього (наприклад, сім'ї 100 працівників, чий рівень життя тепер зростає завдяки більшим доходам). Важливо добре визначити групи бенефіціарів ваших дій.

Ризики. Це екстремальні фактори, невідконтрольні керівникам проекту, які можуть підірвати його успіх. Важливо усвідомлювати, з якими ризиками ви можете зустрітися, й мати стратегії їх нейтралізації.

Діаграма Ганта – графік роботи. Діаграма Ганта графічно показує тривалість завдань на часовій лінії. Це найзручніший інструмент для планування та складання графіків проектів, оскільки вона:

- дозволяє вам оцінити, скільки часу має зайняти проект;
- показує порядок, у якому треба підходити до завдань;
- допомагає побачити залежності між завданнями.

Діаграма Ганта корисна також для моніторингу того, як просувається проект, оскільки дозволяє:

- виразно побачити, чого потрібно досягти в певний момент;
- зрозуміти, як корегувальні дії можуть повернути проект на правильний курс.

Діаграма Ганта визначить наш графік у такий спосіб:

Діяльність	Графік (дні, тижні, місяці)										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Дія 1	x	x	x	x	x						
Дія 2			x	x	x	x	x				
Дія 3								x	x	x	x

Наприклад, наша одиниця виміру – місяць; тоді ми розуміємо, що дія 1 має розпочатися в перший місяць роботи і тривати до п'ятого.

Вплив і подальша робота

Складаючи проектну пропозицію, важливо відповісти на такі запитання:

- Як вплине цей проект на визначену проблему?
- Чи матиме проект мультиплікаційний ефект?
- Що ви робитимете, коли закінчатся кошти жертводавців?

- Як ви забезпечите подальшу роботу?

Моніторування

Моніторувати проект означає збирати інформацію про використання ресурсів, просування роботи та спосіб діяльності. Необхідно запланувати обов'язки й відповідальності щодо моніторування:

- Кому потрібна система моніторування (керівникові проекту, колектові, жертводавцям, бенефіціарам, партнерам тощо) й навіщо?
- Яку інформацію потрібно збирати?
- Які методи (анкети, опитування, колегіальні методи, оцінка знань і навичок, контрольні списки, звіти про діяльність, тематичні дослідження тощо) застосовувати?
- Хто збиратиме інформацію і коли?
- Коли готувати звіти?

Частина 4. Збір коштів

Складання бюджету

Бюджет – це просто список пунктів, на які ви витратите кошти (видатки), і джерел, звідки ці кошти отримуватимете (доходи). Бюджет збалансований, коли видатки й доходи однакові. Розраховуючи *видатки*, будьте дуже уважні до деталей. Якщо не знаєте, скільки щось коштуватиме, не беріть чисел «зі стелі», а витратьте час на те, щоби дізнатися точну інформацію.

Статті видатків	Кількість	Вартість одиниці	Разом
Зарплата			
Координатор програми			
Допоміжний персонал			
Оренда			
Телефон			
Витратні матеріали			
Пальне			
...			

Підходити до доходів теж треба уважно. Можна розподілити припущення на три колонки: найгірший, імовірний і найкращий варіант. «Нуль» – це найгірший варіант. Колонка «Ймовірно» – компромісна. Найкращий варіант – це те, що буде, якщо всі ваші пропозиції здобудуть фінансову підтримку.

Джерело доходів	У найгіршому разі	Ймовірно	У найкращому разі
Основні пожертви			
Нові			
Регулярні			
Члени			
Нові			
Регулярні			
Фонди			
...			
...			

Якщо числа в колонці з видатками близькі до чисел у колонці з імовірними доходами, ваш бюджет можна приймати.

Поради

- Складайте бюджет у форматі, встановленому жертводавцями.
- Будьте докладні й реалістичні.
- Зробіть підрахунки зрозумілими.
- Зважайте на передбачений мінімум і максимум коштів.
- Виразно покажіть зв'язок між діями й витратами.
- Не просіть занадто мало чи занадто багато.
- Визначтеся зі стратегією збору коштів.

Підраховуючи кошти, які надходять у ваш бюджет від окремих осіб, зважайте на *пропорції*. Ваша ситуація хороша, якщо:

- 60% коштів надходить від 10% жертводавців – основних.
- 20% коштів надходить від 20% жертводавців – регулярних.
- Решта 20% надходить від 70% жертводавців – які жертвують уперше.

Проаналізуйте поточний список ваших жертводавців:

- Скільки жертводавців зараз є в цих трьох категоріях?
- Який відсоток із них повертається? (Хороша ситуація – близько 66%.)
- У чому найбільша сила вашої роботи з жертводавцями?
- Кількість ваших жертводавців зросла, впала чи залишилася така сама протягом останніх трьох років?

Частина 5. Створення проектної пропозиції

Переконайте жертводавця

Свою пропозицію ви «продаєте» насамперед в обґрунтуванні. Це тут ви переконуєте жертводавця, що ваш проект може щось змінити в цьому світі (отже, заслуговує на підтримку). Варто торкнутися таких аспектів:

- проблема;
- контекст;
- мета – зокрема визначення бенефіціарів і цільових груп;
- стратегія втілення.

Мова. Якщо ви хочете переконати жертводавця, розмовляйте з ним мовою, яку він розуміє. Найкраща стратегія – бути лаконічним і зрозумілим.

- Пишіть ясно й змістовно.
- Використовуйте короткі речення.
- Говоріть мовою, зрозумілою невтаємниченим.
- Уникайте жаргону та пояснюйте всі аббревіатури.
- Не вдавайтеся до надто академічного тону.
- Розказуйте людські історії, але не будьте занадто настирливі.

Формальності

- Уважно читайте інструкції, форми, будь-які відповідні документи.
- Якщо у вас є сумніви, запитуйте!
- Упевніться, що ви заповнили всі відповідні розділи проектної заявки.
- Поважайте формат і обсяги, запропоновані установою.
- Заздалегідь підготуйте всі необхідні документи, належно підписані.

- Надсилайте всі потрібні документи вчасно та на потрібну адресу.
- Не додавайте документів, про які вас не просили.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

МЕТА: створити проектну пропозицію.

МАТЕРІАЛ: роздаткові матеріали.

ЧАС: 60 хвилин.

Перебіг заняття

- Розділіть учасників на дві групи.
- Дайте кожній групі аркуш із роздатковим матеріалом. Завдання учасників – проаналізувати проблему, скласти логічну структуру (із загальною метою, конкретними цілями та логікою втілення проекту), діаграму Ганта й бюджет.
- Групи мають 40 хвилин на те, щоб виконати завдання. Після цього попросіть їх презентувати й обговорити результати роботи.

Роздатковий матеріал 1

У невеличкій парафії, створеній 1995 року, є добре організований парафіяльний Карітас і чимало молодих волонтерів, готових до праці. Одна з найбільших місцевих проблем – багато хворих людей похилого віку, здебільшого самотніх і покинутих. Священника, який служить і як керівник парафіяльного Карітасу, щодня хтось просить про допомогу. Він хоче залучити волонтерів до підготовки проекту, який дозволить надати хорошу професійну допомогу стареньким парафіянам.

Роздатковий матеріал 2

Найбільша проблема спільноти – підліткова наркозалежність. Парафіяльний Карітас щойно почав тут працювати, і кілька молодих волонтерів готові допомогти місцевому священникові створити проект, спрямований на боротьбу з uzалежненням. Місцева влада готова підтримати Карітас, бо сподівається, що він розв'яже проблему.

ВИСНОВКИ

Розробляючи проект, потрібно взяти до уваги багато деталей.

Під час **планування** важливо знати, як готуватися до проекту, як оцінити потреби та проаналізувати проблеми, як сформулювати проблему.

Логічна структура – це знаряддя, яке дозволяє визначити дії, спрямовані на досягнення мети, об'єктивні показники досягнень, засоби перевірки та можливі зовнішні обмеження.

Інші елементи, на які потрібно звернути увагу, – це бенефіціари, ризики, графік роботи (за діаграмою Ганта), вплив і подальша робота, процес моніторингу.

Розробка **фінансової частини** передбачає складання бюджету, в якому збалансовані витрати й доходи, і вибору стратегії збору коштів.

Нарешті, кілька порад для **написання пропозиції**: переконайте жертводавця, говоріть із ним його мовою, будьте змістовні й лаконічні та дбайте про формальності.

4.4. АДВОКАЦІЯ

ВСТУП

Визначень адвокації – громадянського представництва – є стільки, скільки й груп і мереж, які нею займаються. Але загалом кожне з них звертається до тої самої концепції, і адвокацію можна пояснити як практичне застосування знання заради суспільних змін. Ці зміни можуть стосуватися державної політики, законів, процедур та інших аспектів суспільного життя. Адвокація, отже, – це діяльність, спрямована на підтримку певної справи та запевнення інших у тому, що ця справа варта їхньої підтримки. Це визначення підказує, що не йдеться про односторонню діяльність. Адвокація заохочує та мобілізує спільноту. Починається все з невеличкої групи людей, які стурбовані певною проблемою й готові присвячувати час, уміння та ресурси для того, щоб змінити ситуацію. Процес адвокації займає невизначений час, іноді короткий, але частіше тривалий. Адвокація стратегічна та спрямована на розробку добре продуманих заходів для залучення впливових осіб. Нарешті, вона завжди спрямована на вплив на політику, закони, нормативні акти, програми або рішення про фінансування, ухвалені на найвищому рівні державних або приватних установ. Це бути як точкові, обмежені в часі кампанії, так і тривала поточна робота. Адвокація може охоплювати як локальний, регіональний, так і національний рівень.

МОЛИТВА

Відкрий твої уста на користь німого...

З книги Приповідок 31, 8

«Скільки ж ситуацій невпевненості й страждання у нинішньому світі! Скільки ж ран на тілі багатьох, які вже не мають більше голосу, бо їхній крик ослаб і згас через байдужість багатьох народів. Церква покликана обмивати ці рани оливою потішення, перев'язувати милосердям і лікувати їх солідарністю й належною увагою. Не впадаймо в байдужість, яка принижує, у звичку, яка присипляє дух і не дозволяє відкрити новизну, у

цинїзм, який нищить. Розплющмо наші очі, аби побачити біду світу, рани стількох братів і сестер, позбавлених гідності. Відчуймо себе провокованими, чуючи їхнє волення про допомогу. Наші руки нехай потиснуть їхні руки, притягнімо їх до себе, аби вони відчували тепло нашої присутності, приязні й братерства».

Фрагмент із Булли папи Франциска
«Обличчя милосердя», 15

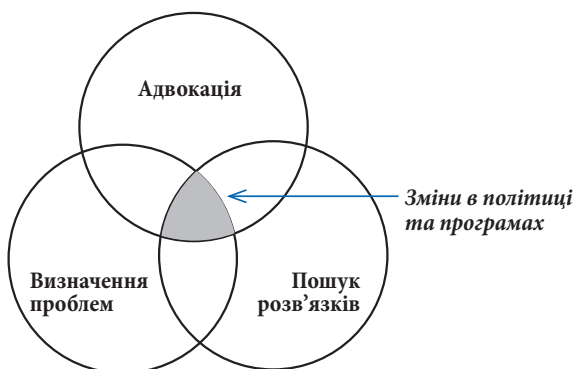
Адвокація означає говорити та просити задля блага інших. У її процесі ми прагнемо вплинути на суспільне ставлення до проблеми за допомогою спланованих і організованих заходів, сподіваючись заохотити своїми діями інших. Для нас адвокація – це розвиток у християнах чутливості до людських потреб, а також здатність і обов'язок Церкви відповісти на цю потребу.

Громадянські представники інтересів «німих» можуть стати голо- сом відкинутих людей до Церкви – і її відповіддю. Вони працюють, щоб підвищити обізнаність про потреби, про можливості залучення до розвитку Церкви, яка працює серед маргіналізованих груп. Такі представники можуть планувати заходи та конференції, досліджувати культуру, збирати й поширювати запити, мобілізувати ресурси, допомагати відкинутим людям повертатись у суспільство й долучатися до розробки стратегічних ініціатив.

Як і підготовка до будь-якого важливого завдання, навчання адво- кації потребує відданості, енергії та наполегливості.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Основні елементи адвокації

Є три різновиди діяльності, спрямовані на зміни в політиці та програмах: виявлення проблем, пошук розв'язань і адвокація. І хоча для сприяння змінам уже давно використовують визначення проблеми та вивчення альтернативних підходів, потребу систематичної адвокації розуміли менше. Діаграма показує, що процес адвокації є вирішальним для прискорення змін у політиці та програмах.

Останнім часом дослідники, керівники, персонал неурядових організацій та інші зацікавлені групи й окремі особи усе більше розуміють важливість адвокації, але часто їм бракує теоретичних і практичних навичок у цій сфері. Поданий у посібнику матеріал скерований на те, щоб забезпечити основні інструменти для адвокації та призначений для того, щоби:

- розповісти широкий аудиторії потенційних представників про адвокацію та її методи;
- розвинути базові навички адвокації;
- посилити використання наявної інформації в адвокаційному процесі;
- заохотити тих, хто вирішив долучитися до адвокаційної діяльності;
- підтримати демократичний процес, навчивши людей, як робити, щоб їхній голос був почутий.

Основні елементи адвокації:

- Цілі
- Дані
 - Аудиторія
 - Повідомлення
 - Презентації
 - Оцінювання
 - Збір коштів
 - Коаліції
 - Адвокація

Хоча конкретні методи та стратегії адвокації різняться, є певні базові елементи ефективної адвокації. Деякі з цих концепцій запозичені з таких дисциплін, як політологія, соціальний маркетинг чи поведінковий аналіз. Нема потреби ні використовувати кожен із цих елементів, ані дотримуватися певного порядку. Можна вибрати й об'єднати ті, які будуть найкорисніші.

Вибір мети. Проблеми можуть бути дуже складні. Щоб адвокація була ефективна, потрібно звузити її мету, керуючись відповідями на

такі запитання: Чи може ця проблема об'єднати різноманітні групи в потужну коаліцію? Чи мета реалістична? Чи справді її досягнення допоможе розв'язати проблему?

Використання даних і результатів досліджень. Дослідження та збір даних важливі для ухвалення того, з якою проблемою працювати, для вибору розв'язок і для встановлення реалістичних цілей. Інформація підказує, чи можете ви досягти мети. Крім того, хороші дані самі можуть стати найпереконливішим аргументом. Які дані можна використати, щоб найкраще підтвердити вашу позицію?

Визначення аудиторії. Коли проблема й мета визначені, потрібно замислитися про те, щоб звернути адвокацію до осіб, які або самі ухвалюють рішення, або мають вплив на цей процес: працівників відповідних установ, радників, керівників, медіа та громадськість. Хто може допомогти вам втілити вашу мету? Хто має вплив на цих осіб?

Розробка й донесення повідомлень. До різних аудиторій потрібно й звертатися по-різному. Наприклад, політика може мотивувати те, що багато виборців із його дільниці переймаються проблемою. Міністра освіти чи здоров'я може підштовхнути до дій деталізована інформація щодо важливості проблеми. Яке повідомлення спонукатиме обрану аудиторію вас підтримати?

Створення коаліцій. Часто силу адвокації визначає кількість осіб, які підтримують вашу мету. Особливо там, де демократія й адвокація доволі молоді, залучення численних людей, які мають різні інтереси, може допомогти адвокації та забезпечити політичну підтримку. Навіть у межах одної організації об'єднання працівників із різних відділів для роботи з новою програмою може докластися до досягнення консенсусу щодо діяльності. Кого можна запросити долучитися до вашої справи? Хто ще може стати союзником?

Переконливі презентації. Доступ до необхідної аудиторії часто обмежений. Політик може погодитися на одну зустріч для обговорення проблеми, у міністра може бути лише п'ять хвилин на розмову з вами. Ретельна підготовка переконливих аргументів і презентацій здатна перетворити ці короткі нагоди на ефективну адвокацію. Якщо ви матимете один шанс поговорити зі впливовою особою, то що скажете і як?

Збір коштів на адвокацію. Більшість справ, і адвокація зокрема, потребують коштів. Довготермінова підтримка адвокаційної діяльності вимагає вкладання часу й сил у збір коштів чи інших ресурсів для підтримки роботи. Як ви збиратимете ресурси, необхідні для адвокації?

Оцінка. Як ви оцінюватимете, чи успішно досягли мети? Як можна покращити ваші адвокаційні стратегії? Ефективна адвокація вимагає постійного зворотного зв'язку й оцінки ваших досягнень.

(Див. Вправу 1.)

Концептуальна структура адвокації

Адвокація – це багатовимірний динамічний процес, у ході якого змінюються дійові особи, ідеї, плани та підходи. Утім, його можна розділити на п'ять умовних етапів: визначення проблеми, дослідження й аналіз, планування, дія й оцінка. Вони відбуваються одночасно або поступово; іноді доводиться зупинитися чи повернутися до початку.

1. *Ідентифікація проблеми.* Визначте проблему, яка потребує втручання. →
2. *Дослідження й аналіз.* Зберіть необхідну інформацію; впевніться, що причини й наслідки проблеми зрозумілі. →
3. *Планування.* Коли ви вирішили, який спосіб втручання буде адекватний проблемі, потрібно сформулювати стратегію, яка міститиме мету, проміжні цілі, показники успіху, засоби вимірювання, методи, дії, ризики, перешкоди, графік роботи та відповідальності учасників. →
4. *Дія.* Дійте, використовуючи доступні методи та заходи. Узгоджуйте й координуйте діяльність із усіма причетними. →
5. *Оцінка.* Спостерігайте за роботою й оцінюйте її результати впродовж усього циклу адвокації – завдяки цьому можна зрозуміти, які потрібні наступні кроки та що варто змінити в майбутньому.

Перший етап діяльності – це ідентифікація проблеми; вона також принципова для розробки плану дій. Проблем, які потребують уваги, є нескінченно багато, але вкласти всі у план дій неможливо. Громадянські представники обирають, у яку саме проблему втрутитися, і намагаються переконати цільову інституцію, що ця проблема потребує дій.

Зазвичай невдовзі після цього розпочинається другий етап – дослідження й аналіз. Представники та інші діячі, які їх підтримують, збирають необхідну інформацію, пропонують можливі розв'язання проблеми та вибирають із них політично, економічно й соціально відповідні.

Третій етап – планування, і починається він, коли вибрано було спосіб втручання, адекватний проблемі. Тепер потрібно сформулювати стратегію, яка міститиме мету, проміжні цілі, показники успіху, засоби вимірювання, методи, дії, ризики, перешкоди, графік роботи та відповідальності учасників.

На четвертому етапі відбувається власне робота; для нього необхідно, щоб проблема була ідентифікована, розв'язання прийняте учасниками й існувала політична воля до дії. Перетин усіх трьох факторів – це зазвичай доволі скороминуща нагода, яку адвокація має вловити. Створювати такі нагоди допомагає розуміння процесу ухвалення рі-

шень і ґрунтовна робоча стратегія. Останнього етапу, оцінювання, часто не досягають, хоча він теж дуже важливий. Хороші представники оцінюють ефективність своїх попередніх заходів і встановлюють подальші цілі, базуючись на досвіді. Особам і організаціям, які займаються адвокацією заради змін політик і підходів варто час від часу перевіряти ефективність цих змін.

1. Ідентифікація проблеми

Перший крок до будь-якого втручання в ситуацію зазвичай полягає у визначенні проблеми, яка потребує розв'язання. Розробка проектів, адвокаційних ініціатив та освіта – це способи розв'язати проблему. Тільки через аналіз причин проблеми спільнота зможе побачити, яке втручання буде найдоречніше. Звісно, проблема може бути очевидна: брак землі, недоступність освіти тощо. Проте іноді це не відразу зрозуміло, і спільнота має ідентифікувати проблему, в яку необхідно втрутитися.

Узгодження пріоритетних потреб. Після дослідження потрібно сформулювати відповіді на запитання згідно з основними потребами, в них висловленими. Те, як ви це зробите, не має особливого значення, якщо люди можуть побачити, що те, як вони виразили своє занепокоєння, знайшло місце у структурі, яку ви їм пропонуєте. Коли запитання згруповані, спільнота може сама вирішити, які з потреб пріоритетні. Якщо до адвокації залучена зовнішня організація, їй потрібно працювати зі спільнотою, щоб разом визначити головні потреби.

- Запишіть усі згруповані потреби на аркуші паперу.
- Попросіть учасників розмістити їх у порядку важливості.
- Розділіть учасників на невеликі групи, щоб обговорити свої відповіді й випрацювати колективний рейтинг.
- Усі учасники збираються разом, обговорюють рейтинги малих груп і різниці між ними, а потім намагаються визначити пріоритетні потреби.
- Альтернативний підхід – виписати кожен з потреб на окрему картку й попросити учасників розташувати їх від найбільш до найменш важливої. Процес пересування карток мотивує до дискусії й переговорів.

2. Дослідження й аналіз

На цьому етапі ви збираєте інформацію, потрібну для кращого розуміння проблем, визначених раніше, перш ніж розпочати адвокаційну діяльність. Будь-яка суспільна робота потребує знайомства з чималим обсягом інформації, але певні дані – наприклад, щодо політичного контексту – особливо значущі для адвокації.

Адвокаційна діяльність мусить завжди базуватися на точних, надійних і достатніх даних. Як і з іншою суспільною роботою, належна інформація важлива, щоби:

- розуміти контекст, у якому ви працюєте, зокрема причини й наслідки певної проблеми, якою плануєте зайнятися;
- забезпечити, щоб будь-яке втручання враховувало всі фактори й було адекватне й ефективне в поточній ситуації;
- усвідомлювати, як змінюється контекст, щоб ваше втручання могло вплинути на можливе майбутнє або допомогло уникнути появи певних проблем;
- обґрунтувати вибраний спосіб діяльності вашій організації, бенефіціарам, жертводавцям, усім, із ким ви працюєте;
- навчатися з минулих помилок і досягнень;
- здобути хороше обґрунтування для своєї позиції;
- розуміти, що роблять інші, щоб не дублювати їхньої роботи, а за нагоди співпрацювати.

(Див. Вправу 2.)

3. Планування

Визначте загальну мету і проміжні цілі. Загальна мета адвокації – це довготермінова мета розв’язати певну серйозну проблему. Кожна така мета потребує кількох проміжних цілей. Адвокація зосереджується на конкретних діях, до яких може вдатися інституція. Ці дії – піддані вимірюванню кроки до мети. Щоби визначити мету адвокації, дайте відповіді на запитання:

- *Що ми хочемо змінити?*
- *Хто може це змінити?*
- *Наскільки?*
- *За який час?*

Інформацію, потрібну для визначення мети та проміжних цілей адвокації, зазвичай можна знайти в документах і звітах, як державних, так і неурядових установ, які порушують і обговорюють питання, наприклад, охорони здоров’я. Міністерські стратегічні плани, робочі плани, щорічні звіти, звіти про робочі наради – це хороші хорошими вихідні пункти. Додаткову інформацію можна знайти у схожих документах, підготованих громадськими організаціями, агенціями та донорами, що займаються питанням.

Перш ніж розпочати програму адвокації, треба створити невелику робочу групу, щоб попередньо оцінити реалістичність і обсяг ініціативи. Дослідіть відповідні документи та влаштуйте мозковий штурм –

розробіть одну чи дві попередні мети й завдання адвокації. Але не прив'язуйтеся до вибраної мети понад міру – щоб адвокація була успішна, більша група чи коаліція груп має долучитися до визначення мети, й у процесі ваші цілі та завдання можуть змінитися.

Приклади мети:

- *Покращити медичне забезпечення для місцевих дітей.*
- *Забезпечити більшу участь жінок в ухваленні рішень.*
- *Подолати корупцію в житті спільноти.*

Проміжні цілі. Проміжна ціль – це вплив, якого має досягти ваша робота, конкретна зміна, до якої ви прагнете. Це найважливіша частина вашої стратегії й наступний крок після визначення загальної мети. Витратити час на формулювання чітких проміжних цілей варто, бо завдяки їм прописувати адвокаційну стратегію буде значно легше й ви зможете ефективніше рухатися до бажаних змін.

Приклад проміжної цілі

Збільшити залученість волонтерів до місцевих парафіяльних Карітасів у певному регіоні на 20% за два роки.

- Ціль конкретна – ідеться про збільшення на 20%.
- Вимірювана – поточну залученість волонтерів легко порахувати.
- Досяжна – зростання на 20% означає, що замість десяти нинішніх ми прагнемо до дванадцяти волонтерів у Карітасах через два роки.
- Релевантна – вона покращить становище існуючих волонтерів.
- Обмежена в часі – має бути досягнута за два роки.

Визначте аудиторію адвокації. Щоб досягти вашої мети, необхідні зміни. Визначте, хто саме має владу внести їх або їм перешкодити – це ті люди, до яких ви хочете достукатися й переконати, що зміни необхідні. Це ваша основна аудиторія. Потім визначте, хто може вплинути на неї – це ваша вторинна аудиторія.

На попередньому етапі адвокації дослідіть вашу аудиторію та систематизуйте базову інформацію для майбутнього моніторингу й оцінки. Дослідження аудиторії починається з картографування. У ваших знаннях буде багато прогалин, тому спостерігайте та аналізуйте інформацію в публічному доступі, щоб їх заповнити. Щоб ефективно переконати потенційних прихильників і впоратися з опонентами, дізнайтеся все, що можливо, про їхню позицію щодо вашої проблеми.

Також ознайомтеся з особистими обставинами та зв'язками своїх опонентів, щоб краще зрозуміти їхню позицію.

Якщо у ваших даних є значні прогалини, спробуйте здобути кошти на інтерв'ю, фокус-групи й опитування. Витрати можна трохи зменшити, якщо досліджуватиме аудиторію ваш персонал. Проте вам знадобляться адекватні кошти й поради експертів, щоб упевнитися, що дослідження відповідає мінімальним стандартам якості. Ненадійні дослідження марнують ресурси.

Картографування аудиторії. Найефективніший спосіб здобути інформацію про вашу аудиторію та зрозуміти, де у ваших знаннях прогалини, – це мозковий штурм, під час якого ви складете своєрідну карту даних.

4. Дії

Позиційний документ. Це стислий виклад позиції вашої організації щодо певної проблеми. Його часто використовують як основу для опису вашої діяльності для громадськості та засобів масової інформації. Кожна людина в колективі чи коаліції має впевнено знати позицію групи щодо цілей і завдань адвокації і могли відповісти на запитання без вагань.

Основні складові позиційного документу

Позиційні документи мають багато форм і слугують різним цілям, але дуже часто містять деякі чи й усі елементи, вказані нижче.

- *Вступ.* Назва організації, основна діяльність, основа, на якій ви існуєте, кого ви представляєте.
- *Резюме* (якщо позиційний документ довгий). Короткий виклад вашої залученості, проблем і причин, чому ви ними переймаєтеся.
- *Наслідки й докази.* Які поточні й можливі майбутні наслідки ситуації для тих, кого ви представляєте? Зазначте дослідження, які ви використовували. Якщо маєте детальну інформацію, долучіть до документу додаток і покликайтеся на нього тут.
- *Причини й відповідальність.* Які групи чи особи призвели до поточної ситуації й відповідальні за неї? Які події її спричинили? Чому певні вчинки погані з точки зору закону, моралі тощо?
- *Розв'язання та поради.* Що потрібно зробити, щоб розв'язати проблему? Хто відповідає за це? Що вже відбувається, для розв'язання проблеми і хто це робить? Які аспекти поточних пропозицій і дій хороші, а які погані, і що потрібно змінити? Які конкретні рекомендації у вас є (тут зазначте проміжні цілі

адвокації)? Які аргументи можуть бути використані проти ваших пропозицій і як ви відповісте на них?

- *Додатки.* Уся інформація, на яку ви покликалися в основному документі.

Позиційні документи можна надіслати або передати представникам вашої основної аудиторії в одній із трьох основних форм:

- короткий позиційний документ (1–2 сторінки; його можна передати під час візиту або надіслати з супровідним листом, у якому наголошено на одному-двох ключових моментах);
- довший інформаційний документ (його можна передати під час візиту або надіслати з супровідним листом, у якому наголошено на ключових моментах);
- лист, написаний для конкретної особи, який містить ключові аспекти позиційного документу.

Позиційний документ – незалежний, але пропонуйте в разі потреби надати додаткові дані. Підхід, який ви виберете, залежатиме від кількості інформації, якою ви хочете поділитися, близькості вашого знайомства з особою, часу, який ви маєте на писання листів тощо.

Додаткові поради

Опишіть свою позицію стисло й чітко (максимум одна сторінка):

- надайте покрокове обґрунтування позиції;
- спирайте свої твердження на серйозні дослідження – надійні дані можуть переконати людей, які ще не визначилися;
- дуже уважно складайте позиційний документ, перш ніж поширити його публічно; неодмінно перевірте, чи нема в ньому:
 - помилок;
 - непослідовностей;
 - двозначностей;
 - тверджень чи висловів, які будуть незрозумілі людям поза вашим середовищем;
 - жаргонізмів;
 - перебільшень;
- попросіть інших перечитати документ, щоб переконатися, що він зрозумілий і добре обґрунтований; нехай ваші читачі уявлять, що дотримуються протилежної позиції, та спробують знайти помилки й непослідовності в ньому.

Довідка

У довідці наведений список фактів про вашу проблему чи якість інше питання. Довідки стисло підсумовують проблему. Вони також часто містять дані, які становлять інтерес для громадськості. Це дуже ефективний спосіб передавати інформацію громадськості, засобам масової інформації чи політикам. Складаючи довідку, упевніться, що використовуєте найсвіжіші дані, які можете знайти, і ставте посилання або вкажіть, звідки ці дані походять. Це посилить довіру до вас.

Робота з медіа

«Медіа» – це радіо, телебачення, часописи й електронні засоби комунікації, наприклад, соціальні мережі чи електронна пошта. Це потужна сила, здатна пробуджувати свідомість щодо проблеми, формувати громадську думку та впливати на політичні рішення. Добре використовуючи медіа, ви можете посилити вплив своєї адвокації та збільшити шанси на досягнення бажаної зміни. Поява на радіо й телебаченні – це один із найефективніших і найдешевших способів донести повідомлення до вашої аудиторії. Обирайте для появи на радіо й телебачення представників, які створять хороше враження, тих, хто добре знає особливості вашої роботи та вміє чітко формулювати. Деякі люди, незалежно від своєї обізнаності, можуть здаватися пригніченими або неприродними, а інші – занадто самовпевненими й агресивними.

Деякі підказки щодо роботи з медіа

- *Розумійте свою мету.* Навіщо вам медійне висвітлення? Щоб достукатися до людей із владою чи до ширшої аудиторії? Щоби пробудити свідомість щодо проблеми чи наполягти на зміні політики?
- *Тримайтеся теми.* Яке конкретне повідомлення ви хочете донести? Упевніться, що воно виразне й узгоджується з вашою адвокаційною роботою.
- *Пам'ятайте, що маєте справу з живими людьми.* Медіа складаються з осіб і відділів, у яких є робота і яким потрібна хороша історія.
- *Звертайтеся до правильних людей.* Щоб добре використовувати медіа, вам потрібно мати хороші стосунки з правильними особами, які симпатизують вашій справі.
- *Поставте себе на місце медіа.* Запитайте себе: «Чому це цікаво? Що привабить увагу глядачів? Яка може бути реакція?»
- *Пам'ятайте, що не буває неупереджених новин.* Більшість медіа мають у своєму підґрунті певні цінності – політичні,

релігійні, соціальні тощо. Неодмінно визначте, які цінності лежать в основі медіа, перш ніж звертатися до нього. Тоді ви добре розумітимете, як воно сприймає вашу проблему.

Прес-реліз. Це один із найпоширеніших способів спілкування з медіа. Прес-реліз можна використовувати, щоби привабити увагу до вашої проблеми. Він має відповідати на п'ять запитань:

- Що відбувається / відбулося?
- Хто це робить / зробив це або говорить про це?
- Де це відбувається / відбулося?
- Коли це відбувається / відбулося?
- Чому це відбувається / відбулося?

Працюючи над прес-релізом, пам'ятайте про запитання: «І що?» – тобто ставте себе на місце читача. Це дозволить вам добре описати проблему та її наслідки. Хороші фотографії можуть значно збільшити шанс появи вашого заходу в часописі. Нарешті, упевніться, що всі факти передані правильно. Надіславши прес-реліз, зв'яжіться з людиною, яка мала його отримати, щоб дізнатися, чи розкаже медіа про вашу історію та чи не потрібні якісь додаткові деталі. *Приклад прес-релізу – в Роздатковому матеріалі 1.*

Інтерв'ю на радіо. Інтерв'ю – це доволі ефективний спосіб виразно та швидко донести повідомлення, але погане інтерв'ю може підважити вашу адвокаційну роботу. Стиль інтерв'ю може варіюватися від дружньої розмови до ворожого допитування. Пам'ятайте: ви маєте інформацію; ви експерт і прийшли, щоб інформувати та просвітити. Хороші інтерв'ю потребують підготовки й досвіду. І якщо досвід приходить із практикою, то навчитися, як готуватися, ви можете вже.

- Дізнайтеся, у прямому ефірі чи в записі вийде ваше інтерв'ю; чи будете ви єдиним гостем у студії чи відбудуватиметься обговорення.
- Перевірте найсвіжішу інформацію та майте перед собою виписані необхідні факти.
- Подумайте, які складні запитання вам можуть поставити, і підготуйте відповіді.
- Складіть список із трьох головних пунктів, про які хочете говорити, – і дотримуйтеся його!
- Підберіть історії або приклади для ілюстрації своїх тез.
- Дізнайтеся, яке буде перше запитання.

- Якщо ви недосвідчені або не дуже певні себе, потренуйтеся перед інтерв'ю з другом або колегою.
- Стежте, щоб стиль вашої розмови не був занадто ускладнений або технічний.

Методи публічної презентації

Підтримуйте візуальний контакт, щоб привернути увагу своєї аудиторії. Якщо аудиторія не цікавиться вами або їй не подобається ваш зовнішній вигляд, їй буде важко встановити з вами зв'язок або повірити у ваші знання й авторитет.

Вигляд	Професійний
Постава	Пряма, голова піднесена
Вираз обличчя	Усміхнений, експресивний
Контакт очей	Встановіть візуальний контакт із двома-трьома особами в аудиторії; не дивіться поперх голів
Рухи	Уникайте похитування, крокування – це відволікає
Жести	Природні

Методи усної комунікації

Тон голосу	Низький, густий
Сила	Наголошуйте на важливих словах
Швидкість	2 хвилини = трохи понад 1 сторінка з подвійним міжрядковим інтервалом; 10 хвилин = майже 3 сторінки з одинарним інтервалом; 135–140 слів на хвилину
Паузи	2 секунди для наголосу; 8 секунд після запитання
Модуляція	Понижуйте тон наприкінці речення
Вимова	Виразна, з добре проговореними закінченнями слів
Виразність	Уникайте монотонності; показуйте своє ставлення
Гучність	Достатня, щоб можна було розчути всі ваші слова

Дослідження показують, що у вас є тільки від двох до чотирьох хвилин, щоб зацікавити аудиторію (не більше, ніж одна сторінка з одинарним інтервалом). Якщо вам не вдалося створити хорошого враження за цей час, ви, ймовірно, не зможете втримати уваги й мотивувати аудиторію. *Додаткові навички ведення переговорів вказані в Роздатковому матеріалі 2.*

Скликання прес-конференції

Щонайменше за тиждень

1. Зарезервуйте приміщення.
2. Встановіть подіум і стільці для журналістів; за можливості забезпечте напої й частування.
3. Призначте час (орієнтуйтеся на дедлайни тих медіа, які писатимуть про подію).
4. Підготуйте оголошення про прес-конференцію. Зазначте теми та промовців, пояснивши їхню кваліфікацію.
5. Розішліть оголошення електронною або звичайною поштою чи передайте їх особисто редакторам, журналістам, блогерам, прибічникам і прихильникам.
6. Підготуйте письмові матеріали для прес-конференції, зокрема інформаційний набір із порядком денним, біографіями промовців та іншими важливими матеріалами.
7. Підготуйте план обговорення й роздайте його мовцям. Упевніться, що всі розуміють, про що мають говорити, щоб під час конференції не було повторів.

Щонайменше за добу

- Зв'яжіться з промовцями, щоби проглянути порядок і теми обговорення.
- Зв'яжіться з представниками медіа, щоб нагадати про прес-конференцію.
- Впорядкуйте матеріали, зокрема додаткові копії для журналістів, яких не буде на конференції.
- Перевірте, чи все гаразд у приміщенні, де відбуватиметься прес-конференція.

У день конференції

- Випустіть прес-реліз із головним повідомленням конференції.
- Ще раз зв'яжіться з редакторами.

- Перевірте приміщення за кілька годин до початку прес-конференції.
- Упевніться, що вхід для журналістів відчинений і що його легко знайти.
- Разом з мовцями прогляньте порядок і теми обговорення.

Під час прес-конференції

- Реєструйте присутність, аби мати імена й адреси журналістів.
- Роздайте журналістам інформаційні набори та візитівки.
- Надайте журналістам список учасників.
- Скажіть вступне слово, представте промовців.
- Призначте необхідні особисті інтерв'ю та подальші інтерв'ю.
- Запишіть прес-конференцію, щоби проглянути її згодом
- Робіть фотографії для внутрішнього вжитку

Після конференції

- Розішліть інформаційні набори журналістам, яких не було.
- Зателефонуйте журналістам, які не прийшли, але виявили зацікавлення.
- Стежте за тим, як повідомляли про прес-конференцію в медіа.
- Збирайте статті та інші згадки про захід.

5. Оцінювання

Необхідно регулярно оцінювати процес адвокації, щоби побачити, чи рухаєтеся ви до мети й чи потрібно щось змінити у вашій стратегії. Моніторування також дуже важливе, оскільки показує, чи все відбувається так, як було заплановано. Моніторування й оцінювання зазвичай поєднані.

Оцінюючи, дайте відповіді на запитання:

- Чи ми досягли того, чого хотіли?
- Якщо ні, то чому і що треба змінити?

Монітуючи, дайте відповіді на запитання:

- Чи зробили ми те, що планували зробити?
- Якщо ні, то чому і що треба змінити?

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА – ПРИКЛАДИ Й ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Вправа 1. Обміняйтеся досвідом із групою. Як ці елементи можуть покращити вашу поточну роботу? Чи якісь із них буде складно застосувати у вашій ситуації? Які й чому?

Вправа 2. Розділіть усіх учасників на дві групи. Обидві влаштовують мозковий штурм: одна – про типи інформації, які можуть знадобитися для адвокації; інша – про джерела інформації, доступні учасникам. Під час спільного обговорення групи порівнюють списки. Результати можна записати й використовувати для подальшої адвокаційної роботи.

Вправа 3. Учасники готують радіо інтерв'ю на обрану тему. Фасилітатор виконує роль інтерв'юера, а решта учасників надають зворотний зв'язок і вчаться.

Роздатковий матеріал 1.

Приклад прес-релізу

Заголовок про новини у вашій справі (в ідеалі – до 80 знаків)

Резюме на початку прес-релізу – це трошки довший підсумок ситуації; воно розвиває повідомлення із заголовку в одному-двох реченнях. Резюме потрібно набирати як звичайне речення, зі стандартними великими літерами й пунктуацією.

Місто, Держава, 1 місяця 2010 – у *першому реченні* міститься найсуттєвіша інформація, підсумована у 25 або менше словах. Привабте увагу читача, зазначивши тут новину, яку маєте оголосити. Не припускайте, що читач проглянув заголовок і резюме прес-релізу; перше речення має бути самостійне.

У прес-релізі, як і в новинах, речення та абзаци мають бути короткі, три або чотири рядки за абзац. *Перші кілька абзаців мають відповісти на запитання хто, що, коли, де, чому і як.* Медіа можуть узяти інформацію з прес-релізу, щоб створити новий матеріал, або ж використати її дослівно, але сам прес-реліз – це не окрема стаття.

Типовий прес-реліз містить 300–800 слів. Його варто набирати у програмі, яка перевіряє правопис. *Заголовок і резюме пишуть останніми*, щоб точно вмістити в них найважливіші елементи прес-релізу.

Решта прес-релізу роз'яснює інформацію, яка міститься в першому абзаці. Тут можна цитувати найважливіших працівників, клієнтів або

фахівців із вашої теми. Прес-реліз містить більше деталей щодо новин, про які ви маєте повідомити та які можуть стосуватися чогось унікального чи контroversійного, видатної людини, місця чи речі.

Типові теми для прес-релізу – повідомлення про новий проект або стратегічне партнерство, про здобуття нагороди, публікацію книжки, випуск нової програми чи запуск веб-сайту. Тон має бути нейтральний і об'єктивний, не переповнений вихваляннями чи рекламним текстом. Уникайте безпосереднього звертання до цільової аудиторії. Використання займенників «я», «ми», «ви» поза межами прямих цитат вказує на те, що текст – це скоріше реклама, а не прес-реліз.

Не вказуйте адресу електронної пошти в тілі релізу. Якщо все-таки робите це, вона має бути захищена від спаму.

Останній абзац традиційно містить матеріал, найменш придатний до того, щоб зробити з нього новину. В онлайн-видаваннях тут часто узагальнюють і підсумовують ключові моменти прес-релізу.

Додаткову інформацію щодо повідомлення прес-релізу (або зразок, примірник, демо-версію) можна отримати,

звернувшись _____
або перейшовши _____

Про організацію. Додайте коротку довідку про організацію або людину, центральну для прес-релізу, перш ніж вказувати ім'я й номер контактної особи.

Контакти: _____

Роздатковий матеріал 2.

Навички ведення переговорів

Хороші навички ведення переговорів допоможуть вам донести сенс свого повідомлення до інших і переконати їх приєднатися до вашого плану дій. Погані навички в цій сфері можуть відвернути від вас аудиторію й підважити ваше повідомлення.

Корисні

- Прагніть до безпрограшності: шукайте розв'язань, які будуть сприятливі для усіх сторін. Будьте готові до певних компромісів, але дуже чітко давайте зрозуміти, чим не поступитеся. Подумайте, що можна запропонувати, щоб інша сторона теж була задоволена.

- Запитуйте, щоб визначити сфери, які будуть вигідні для вас усіх. Це допоможе також уникнути спіралі нападів і захисту.
- Шукайте згоди: це дозволить вам контролювати ситуацію, не змагаючись за право говорити. «Я хотів би запропонувати», «Чи можна запитати» – фрази, які можуть прихилити до вас співрозмовника.
- Уточнюйте й підсумовуйте: упевніться, що всі однаково зрозуміли обговорене та погодилися на план дій. Це допоможе вибудувати довіру й уникнути плутанини та погіршення стосунків згодом.
- Поясніть свої мотиви іншим, щоб вони розуміли, чому ви пропонуєте саме такий план дій. Не змушуйте їх замислюватися про приховані спонуки.
- Будьте чутливі до змін настрою, несподіваних учинків або реакцій, до захисних реакцій, проявів нудьги або незацікавленості – і відповідно змінюйте свій підхід.
- Знайте, коли спинитися: усвідомлюйте, як далеко можна зайти з певною лінією запитань, і будьте готові за потреби зустрітися пізніше.
- Слухайте й залучайте: вислухайте турботи співрозмовників і зреагуйте на них. У разі потреби дозвольте їм говорити першими.

Шкідливі

- Емоційний підхід: суб'єктивні або емоційні висловлювання нічим не допомагають вашій справі, а тільки звинувачують співрозмовників у нечесності чи нерозсудливості.
- Спіраль нападів і захисту: якщо ви не слухаєте інших, а тільки захищаєте свою позицію, може розпочатися сварка, після якої переконати співрозмовників буде значно складніше.
- Перераховування доказів, причин і даних для підсилення своєї позиції може дратувати слухачів і призводити до того, що вони забудуть основні тези.
- Контрпропозиції: коли ви відповідаєте на кожну пропозицію іншої сторони власною, переконати співрозмовників стає складніше.
- Гнів: кричати на когось означає підважувати ваше повідомлення й зізнаватися, що ваші аргументи слабкі.
- Висміювання та неповага: ваш співрозмовник закриється та, ймовірно, вирішить раніше завершити зустріч.

- Перебивання: воно дратує не тільки того, кого ви перебиваєте, а й інших, які вирішать, що ви не слухаєте, і так само реагуватимуть на вас.
- Перехід на особистості: часто ніяк не докладається до суті розмови, зате може образити ваших співрозмовників.

ВИСНОВКИ

У цьому розділі подані деякі (але не всі) методи, які варто застосовувати на початку адвокації для її успіху.

4. 5. ВАРІАНТИ ТРЕНІНГІВ

Окремі зустрічі в парафії (приклад)

Тема	Тривалість	Метод
Біблійне й богословське підґрунтя соціального служіння Церкви	2 год	
Важливі документи (папські енцикліки та звернення Патріарха і Синоду УГКЦ)	2 год	
Суть соціального служіння / парафіяльного Карітасу	3 год	Вступ, молитва, пояснення теорії, запитання, моделювання
Функції ПК: виховна роль	2 год	
Функції ПК: дослідження території	2 год	
Функції ПК: соціальне служіння	2 год	
Функції ПК: координація та співпраця	2 год	
Волонтерська служіння – суть	3 год	
Волонтерська служіння – розбір прикладу	2 год	
Розробка проєктів	3 год	
Командна робота	3 год	
Організація зустрічей	3 год	Вступ, молитва, робота у групі, пояснення теорії

Повний курс тренінгів у єпархії чи деканаті (приклад)

Тема	Тривалість	Метод
<i>Перший день:</i> Основи Карітасу Суть Карітасу		
<i>Другий день:</i> Основні функції ПК		
<i>Третій день:</i> Волонтерське служіння Командна робота		
<i>Четвертий день:</i> Розробка проєктів Організація зустрічей		

Одноденний базовий тренінг (приклад 1)

Тема	Тривалість	Метод
Вступ	30 хв	
Основи Карітасу	60 хв	
Суть ПК	90 хв	
Основні функції ПК	90 хв	
Волонтерське служіння	90 хв	

Одноденний базовий тренінг (приклад 2)

Тема	Тривалість	Метод
Вступ	30 хв	
Суть ПК	60 хв	
Виховна роль	90 хв	
Дослідження потреб місцевої громади	90 хв	
Соціальне служіння	45 хв	
Координація та співпраця	45 хв	

Дводенний тренінг (приклад)

Перший день

Тема	Тривалість	Метод
Вступ	30 хв	
Основи Карітасу	60 хв	
Суть ПК	90 хв	
Основні функції ПК	180 хв	

Другий день

Тема	Тривалість	Метод
Волонтерське служіння	180 хв	
Командна робота	90 хв	
Розробка проектів	90 хв	

4. 6. ВИ ЯК ТРЕНЕР

Розробка та проведення тренінгів – це непроста робота. Потрібно подбати про багато аспектів, якщо ви хочете, щоб учасники активно залучались у тренінг і чогось навчалися. У цьому короткому розділі ми подамо тільки базові речі, необхідні тренерам.

Створення хорошої атмосфери

Хороша навчальна атмосфера іноді важливіша, ніж будь-яка інша навичка або знання тренера. Якщо ви не досягнете мінімального рівня затишку, все, що ви кажете або показуєте, не відповідатиме очікуванням учнів. Ось чому потрібно робити все можливе, щоб створити хорошу атмосферу.

Облаштуйте навчальну кімнату. Упевніться, що в кожного учасника є місце для сидіння та стіл (якщо ви вирішили працювати так) для писання, що кожен може бачити вас і маж ілюстративні матеріали. Спробуйте уникнути привілейованих місць, бо вони порушують рівновагу у групі. Перевірте освітлення та звукоізоляцію навчального приміщення, а в разі потреби – електрику.

Вітайте кожного учасника. Ви маєте бути першою людиною в навчальній кімнаті – не дозволяйте, щоб на вас чекали. Особисто привітайте кожну людину, якщо можливо, спробуйте створити позитивну атмосферу та встановити особистий зв'язок.

Знайте учасників тренінгу. Перш ніж почати навчання, спробуйте якнайбільше дізнатися про учасників: хто вони, якого віку, яка їхня мотивація, ситуація, освіта, чи досвідчені вони в темах, із якими ви будете працювати, чи знайомі з тренінгами. Особливу увагу зверніть на те, чи нема між окремими учасниками конфліктів.

Не забувайте про почуття гумору. До і під час тренувань, а також у неформальному спілкуванні, наприклад, на перервах чи обідах, користуйтеся своїм почуттям гумору. Це допоможе створити хорошу атмосферу й розслабити учасників, але не завадить їм сприймати вас як серйозного і професійного тренера.

Перше враження

Уміння справляти позитивне враження у вступі дуже важливе для успішного навчання. Причина дуже проста: на початку учасники більш зосереджені й зацікавлені. Захопіть їх уже першими реченнями, якщо

хочете, щоб вони були з вами впродовж усього тренінгу. Застосовуйте вступ, щоб мотивувати учасників, пояснити, що і як збираєтеся робити, і встановити зв'язок із очікуваннями та знайомими темами. Утім, не забувайте, що це просто вступ, тому не витрачайте на нього понад 20% часу. Елементи ефективного вступу:

- вплив (*що чекає на мене на тренінгу – зробіть щось ефектне, щоб захопити учасників*);
- потреба (*чому тема важлива*);
- назва (*не забудьте сказати й написати назву тренінгу*);
- обсяг (*час і план роботи*);
- цілі (*що учасники знатимуть і зможуть до кінця тренінгу*);
- метод (*як саме ви працюватимете – презентація, лекція, дискусія, майстер-клас тощо*).

Варіативність

Навичка варіативності дуже важлива, оскільки дозволяє приваблювати й утримувати увагу учасників; вибудовувати зв'язок і позитивні робочі стосунки; заохочувати слухачів до праці й уникати нудьги. Ключові елементи навички:

- візуальний контакт – приблизно однаковий з усією групою, щоб кожен учасник знав, що тренер у ньому зацікавлений;
- рух – цілеспрямований, щоб підтримувати увагу учасників і їхню зацікавленість заняттям;
- участь аудиторії – тренер ставить запитання чи пропонує обговорення чи вправи, щоб аудиторія брала активну участь у тренінгу. Заплануйте групові чи індивідуальні завдання;
- різні типи мовлення – зміна швидкості, гучності, тону чи модуляцій голосу. Розповідаючи про важливі речі, говоріть повільніше й голосніше.

Запитування

Це, ймовірно, найскладніша та найбільш недооцінена навичка тренера. Навчитися добре використовувати запитання означає забезпечити кращі досягнення учасників і створити продуктивніше навчальне середовище. Щоразу, коли ви щось кажете як тренер, ви позбавляєте учасників нагоди сказати це самостійно. Ключові елементи навички:

- фокусування – тренер ставить широкі запитання, щоб залучити якомога більше учасників, а потім переходить до вузких, фокусуючись на певній темі;

- спрямування – тренер ставить запитання всій групі, а потім називає того, від кого хоче почути відповідь;
- пауза – поставивши запитання, тренер замовкає на кілька секунд, щоб учасники подумали про відповідь. Це дуже важливо, якщо ви хочете, щоб вам відповіли;
- прохання про приклади – попросіть учасників навести приклади того, про що йдеться;
- пригадування – запитання, які дозволяють учасникам пригадати ваше повідомлення;
- підкріплення – запитання, які дозволяють зрозуміти, чому прозвучали певні відповіді.

Ключові запитання варто готувати перед тренінгом. Запитуючи, звертайтеся до цілої групи, щоб усі могли замислитися. Тоді дайте учасникам трохи часу, щоб обдумати відповідь, і, як і в постановці запитань, будьте чутливі до відповідей і реакцій.

Метод «вечірніх новин»

Repetitio est mater studiorum (з лат. «Повторення — мати навчання») – це ідея, на яку спирається метод «вечірніх новин». Він дозволяє тренерові не говорити дуже багато про загальні речі, а зосередитися на певних конкретних сферах. У вас завжди є вибір: подати учасникам море нової інформації, яку вони, ймовірно, скоро забудуть, чи повторити ту саму інформацію кілька разів, щоб її зрозуміли й запам'ятали. Метод працює так:

- *Спершу скажіть, що плануєте сказати.* На початку подайте короткий вступ, пояснюючи, що збираєтеся зробити, як і навіщо;
- *Потім власне скажіть.* Центральна частина навчання, під час якої ви передаєте учасникам повідомлення.
- *Потім скажіть, що ви щойно сказали.* Наприкінці тренінгу коротко підсумуйте сказане, повторивши ключові слова й тези.

Ілюстративний матеріал

Ілюстративний матеріал допомагає тренерові донести повідомлення до аудиторії. Це тільки допоміжні матеріали, а не головний інструмент передавання інформації, але їх потрібно застосовувати якнайактивніше. Дорослі краще навчаються через візуальні засоби, а дослідження пока-

зують, що 83% інформації ми отримуємо через зір. Золоте правило ілюстративних матеріалів – стислість і простота. Тому вони мають бути:

- приємні на вигляд;
- легкі для читання;
- лаконічні;
- незагромаджені;
- барвисті.

Це не означає, що створювати ілюстративні матеріали мусить професійний художник чи що вони потребують складних графічних програм. Іноді самостійно зроблені ілюстрації краще працюють і більше впливають на аудиторію. Кілька корисних порад для роботи з ілюстративними матеріалами:

- не читайте зі слайдів, не говоріть, коли пишете на дошці, – розмовляючи з аудиторією, потрібно стояти обличчям до неї;
- не розташовуйте більш ніж 5-7 рядків на одному слайді чи аркуші;
- ілюстративний матеріал мають бачити всі учасники, інакше він вам не потрібен;
- робіть його якомога більшим;
- будьте творчі, використовуйте різні кольори й ілюстрації;
- не записуйте цілих фраз, тільки ключові слова.

Короткий список для підготовки тренінгу

- Знаю, хто бере участь і скільки буде осіб.
- Оглянув аудиторію, в якій ми будемо працювати.
- Уклав конкретний список цілей роботи.
- Підготував короткий вступ про себе (що я казатиму й робитиму, коли і як).
- Підготував основні запитання і приклади.
- Підібрав ще один метод для передачі повідомлення.
- Підібрав ілюстративний матеріал.
- Підготував матеріали для учасників.
- Вирішив, як підсумую обговорене наприкінці заняття.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИЧОК

Адвокація – тут: діяльність, спрямована на підтримку певної справи та запевнення інших у тому, що ця справа варта їхньої підтримки.

Анімація – тут: служіння, яке полягає в організації подій, у підборі методів та ілюстрацій, які будуть використані, та у спонуканні всієї спільноти до служіння милосердя.

Бенефіціар – особа або установа, яка одержує – або може отримати право на – вигоди від діяльності проекту. Прямі бенефіціари діяльності – це ті, хто одразу матиме вигоду від неї. Непрямі бенефіціари – це ті, хто не залучений у проект безпосередньо, але відчують користь від нього.

Глобалізація – загалом означає глобальний процес світової політичної, економічної, а також культурної інтеграції та уніфікації.

Колективізм – система, в якій особа неважлива, вона мусить скорятися правилам, встановленим колективом. Це мета, наприклад, комуністичного суспільства. Індивід мусить жертвувати собою для спільної мети або ним пожертвують інші.

Лібералізм – система, яка відкидає існування спільних моральних цінностей і спільних цілей людського життя й суспільних дій. У ринковому лібералізмі дозволено майже все. Тут кожен сам за себе – соціальної держави не існує.

Фасилітація – свідоме керування процесом зустрічі, яке забезпечить дотримання теми, нагоду висловитися для всіх учасників і, зрештою, досягнення встановленої мети зустрічі. Фасилітація перекладається з англійської як полегшення. Це спосіб проводити зустрічі, планувати й організовувати їх. Фасилітація веде групу через процес, результатом якого стане досягнення запланованих цілей.

Фасилітатор – особа, яка полегшує зустріч і збільшує її продуктивність. Фасилітатор фокусується на процесі того, як провести зустріч, залишаючи її зміст (що буде вирішено) учасникам.

РОЗДІЛ 5. ДОДАТКИ

«БУДЬТЕ МИЛОСЕРДНІ»

МОЛИТОВНИК ВОЛОНТЕРА

Укладач – Тереза Ференц

Анотація

В основі молитовника – давня християнська практика моління псалмами. Окрім псалмів відповідної тематики (прославляння Бога, зміцнення довіри до Господа, християнське милосердя й служіння з любов'ю своїм ближнім у потребі), тут подано також деякі тематичні молитви та релігійні пісні.

Видання призначене для волонтерів Карітасу, а також для усіх тих, хто задіяний у соціальному служінні, зокрема парафіяльних волонтерів.

Молитви, псалми і духовні читання, подані в молитовнику, призначені для чотирьох спільнотних зустрічей, опісля треба починати молитися від початку.

Чотири молитовні зустрічі (дні) спільноти поділено на дві частини. Перша з них – це моління псалмами та молитвами, читання Писання і висловлення вголос молитовного прохання до Господа, співання релігійних пісень. Друга частина — це своєрідне обговорення актуальних потреб ближніх й пошук шляхів їх вирішення.

Молитовник стане у пригоді усім, хто прагне служити з любов'ю і милосердям тим, хто перебуває у потребі.

МОЛИТОВНІ ЗУСТРІЧІ ВОЛОНТЕРІВ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ

Якщо священик присутній, промовляє:

Благословенний Бог наш...

А якщо немає священика, промовляємо:

Молитвами святих отців наших, Господи Ісусе Христе, Боже наш, помилуй нас. Амінь.

Тоді: Слава Тобі, Боже наш, слава Тобі.

Царю небесний... Святий Боже... (3). Слава: І нині. Пресвята Тройце... Господи, помилуй (3). Слава: І нині: Отче наш... Господи помилуй (12). Слава: І нині. Прийдіте, поклонімся...

Тоді:

Перший день

Сьогодні людство шукає знаків надії. Соціальне служіння є необхідним способом визнання нашої християнської віри, проповідування Христового Євангелія, адже воно свідчить про Божу любов. Діла милосердя є живим знаком присутності Бога серед людей, за словами св. Йоана Богослова: «Бог є любов!»

Зі Звернення Патріарха Святослава (Шевчука)
з нагоди Дня соціального служіння та благодійності
в УГКЦ, Київ, 2015.

ПСАЛОМ 26

Господь – світло моє і Спаситель мій;* кого убоюся?

Господь – оборонець життя мого;* кого злякаюся?

Коли наближалися злочинці до мене, щоб пожерти тіло моє,*
гнобителі мої й вороги мої, то знемоглися вони і впали.

Як озброїться полк проти мене, не убоїться серце моє;*
як повстане війна проти мене, у Ньому маю надію.

Одного просив я у Господа і того буду шукати,* щоб жити мені
в домі Господнім усі дні життя мого, щоб бачити красу
Господню* і відвідувати храм Його.

Бо Він скрив мене в оселі своїй у день нещастя мого,* сховав мене
в таємному місці оселі своєї, на скелю підніс мене.
І ось тепер Він підніс голову мою на ворогів моїх.*
Я обійшов і приніс в оселі Його жертву виклику.
Буду славити й оспівувати Господа.
Вислухай, Господи, голос мій, яким взивав я,* помилуй мене
і вислухай мене!
Тобі сказало серце моє: «Я шукаю лица Твого!»* Лиця Твого
шукатиму, Господи.
Не відверни лица Твого від мене,* не відступи у гніві від слуги
Твого; будь помічником моїм.
Не покинь мене і не погорди мною,* Боже, Спасителю мій.
Бо отець мій і мати моя покинули мене,* та Господь прийняв мене.
Закон дай мені, Господи, в путі Твій* і наведи мене на стежку
просту задля ворогів моїх.
Не віддай мене на волю гнобителів моїх,* бо повстали на мене
свідки несправедливі, і наклеп сказала неправда самій собі.
Вірую, що бачитиму блага Господні* на землі живих.
Надійся на Господа, кріпися,* нехай кріпиться серце твоє,
і покладай надію на Господа.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 31

Блаженні ті, що їм беззаконня відпущено* і гріхи покрито.
Блажен муж, що йому Господь не порахує гріха,* і в устах якого
немає лукавства.
Коли я мовчав, зістарілися кості мої через те, що я стогнав
увесь день.*
Бо день і ніч тяжіла надо мною рука Твоя.
Я став нещасний, наче б загналося терня в мене.*
Зрозумів я гріх мій і беззаконня мого не затаїв.
Я сказав: «Відкрию проти себе Господеві беззаконня моє»,*
і Ти простив безбожність серця мого.
За те помолиться до Тебе кожний праведник у час слухний;* на-
віть під час повені вод многих не наближаться вони до Нього.

Ти пристановище моє в біді, що насила на мене;* радосте моя,
визволь мене від тих, що оточили мене.
«Навчу тебе і поставлю тебе на путь тую, що нею ходитимеш;*
зверну на тебе очі мої».
Не будьте, як кінь і мул, що розуму не мають.* Уздечкою й
вудилами стягни щелепи їх, коли не наближаються до тебе.
Багато кар на грішника,* а того, що надіється на Господа, оточить
милість.
Веселіться в Господі і радуйтеся, праведні,* і хваліться, всі правії
серцем!

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 56

Помилуй мене, Боже, помилуй мене,* бо на Тебе надіялася
душа моя, і на тінь крил Твоїх буду надіятися,*
доки не перейде беззаконня.
Буду кликати до Бога Всевишнього,* Бога, що добро чинив мені.
Він послав із неба і спас мене,* а тих, що топтали мене,
дав на зневагу.
Післав Бог милість свою та істину свою* і визволив душу мою
з-посеред молодих левів.
Я спав стривожений,* сини людської, зуби їх – зброя та стріли,
а язик їх – меч гострий.
Вознесися на небеса, Боже,* і по всій землі слава Твоя!
Сіті приготували вони ногам моїм і похилили душу мою.*
Викопали перед лицем моїм яму і самі впали до неї.
Готове серце моє, Боже, готове серце моє:* буду співати і грати.
Встань, славо моя, встаньте, псалтире й гуслі,* я встану рано.
Буду прославляти Тебе, Господи, між людьми,* співатиму Тобі
між народами, бо звеличилась до небес милість Твоя,*
та аж до хмар істина Твоя.
Вознесися на небеса, Боже,* і по всій землі слава Твоя!

На закінчення читання псалмів:

Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині, і повсякчас, і на віки
віків. Амінь.

Алилуя, алилуя, алилуя: Слава Тобі, Боже! (3)

Читання уривка зі Святого Письма.

МОЛИТВА ЗА ДОБРОЧИНЦІВ

Господи Святий, Отче всемогутній, предвічний Боже, від якого походить всякий дар і всяке добро! Дякуємо Тобі за Твої добродійства, що Ти їх щедро подав нашій спільноті, особисто кожному з нас і всім, за кого ми молимося і кому служимо.

Дякуємо за щедрих жертводавців, за ревних волонтерів та за кожного, хто радо допомагає нам у творенні діл милосердя. Боже, благослови їх та їхні родини, віддай їм сторицею, нехай їхня жертва буде на прощення гріхів і на життя вічне. Нехай посіяне ними тлінне процвіте вічним і нетлінним.

Господи, як дотепер Ти милостиво вислуховував наші молитви і виявляв нам свою доброту, так і надалі сповнюй всі наші добрі прохання і виявляй Твою багату милість тим, за кого ми просимо, особливо найбільш потребуючим. Бо Ти щедрий і чоловіколюбний Бог, і Тобі славу возсилаємо, Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Намір на молитву (*тут кожен охочий може висловити свій намір за когось помолитися*).

МОЛИТВА ДО ІСУСА ХРИСТА

Милосердний Ісусе, Добрий Самарянинне людства, віддаємо Тобі наше служіння вбогим, стражденим, хворим і потребуючим.

Додай нам сил, щоб ми, живучи заповідями любові, були правдивими свідками Твого милосердя. Будь з нами всюди, куди нас посилаєш, щоб ми були підтримкою для слабких і безсилих. Просвіти наш розум, щоб ми могли знаходити вихід у важких ситуаціях і з довірою віддавали їх Тобі. Зміцнюй нашу волю в готовності до терпеливої служби ближнім у потребі.

Господи, дай нам бачити Твоє Обличчя в страждаючих і дай нам почути їхні благання про допомогу. Зміцнюй наші руки, щоб охоче служили ближнім. Дай нам благодать радісного служіння тим, хто нас потребує і оберігай від знеохочення і розчарування.

Нехай Твоя благодать допоможе нам зростати в любові до Тебе і людей, щоб ми могли радіти вічним щастям в небі, де Ти нас очікуєш разом з Марією, нашою Матір'ю, ангелами та всіма святими. Амінь.

МОЛИТВА ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Царице наша преблага, надіє наша, Богородице, захисте сиріт, скитальців пристановище, засмучених радосте, скривджених покровителько! Глянь на нашу нужду і на наше горе, поможи нам, немічним, провадь нас, недосвідчених. Ти ж бо наше горе знаєш, розвій його, якщо бажаєш, бо не маємо іншої допомоги, ні захисниці, ні ласкавої розрадниці, крім Тебе, о Божа Мати, бо Ти нас охорониш і захистиш по всі віки. Амінь.

МОЛИТВА ВОЛОНТЕРА (Про покликання до служіння)

Господи, я визнаю, що Ти є той, хто провадив мене,
щоб обрати шлях служіння,
Ти мене благословив на служіння для тих, хто самотній, бідний
і знедолений.
Нехай мені ніколи не забракне Твоєї допомоги.
Навчи мене бачити завжди Тебе в особі того, хто страждає,
дай мені силу і натхнення, щоб зробити краще те,
що Ти надихаєш мене робити.
Визволи мене від усякої гордості і самозвеличення,
щоб я був зворушений лише Духом Твоїм, і служив, знаючи,
що, подаючи склянку води потребуючому, я подаю її Тобі
Це служіння для найбільш нужденних натхнене глибоким
бажанням служити безкорисливо, без будь-яких розрахунків,
тільки з любові до ближніх, яких Ти створив на образ і подобу
Твою.
Допоможи мені, служити найбільш чистим поглядом,
в найглибшій повазі до братів та сестер, які знедолені,
але в яких найбільше Ти є присутній.
Навчи мене бути справжнім прикладом, який би заохотив інших
до служіння бідним та нужденним.
Я переконаний, що Твоє Провидіння повсякчас
даватиме мені сили, щоб нести далі Твій план спасіння.
Дякую, Господи, за будь-яку можливість чинити добро,
яку Ти мені даєш.
Пропонуючи мені можливість служити Тобі в інших,
навчаючи мене бути чутливим до горя та потреби ближнього,
позбавляючи самолюбства.

Дякую Тобі за цю можливість.

Ісусе Христе, Ти прийшов на цю землю, щоб поширити Царство любові, даруючи навіть своє Життя. Допоможи мені зростати, виконуючи Твою волю, щоб йти Твоїми слідами в покірності та у Твоїй благодаті.

Другий день

Нехай заохоченням у служінні ближньому стануть для нас слова св. Йоана Золотоустого:

«Дай хліб і візьми рай! Дай мале та візьми велике! Дай смертне і візьми безсмертне! Дай тлінне й візьми нетлінне!»

ПСАЛОМ 33

Благословлю Господа у всякий час,* хвала Його завжди в устах моїх.

Господом буде хвалитися душа моя;* нехай почують тихі і звеселяться.

Величайте Господа зо мною* і вознесімо ім'я Його вкупі.

Шукав я Господа, і Він вислухав мене,* і від усіх блукань визволив мене.

Приступіть до Нього і просвітяться,* і лиця ваші не засоромляться.

Оцей убогий взивав і Господь вислухав його,* і від усіх скорбот його спас його.

Стане ангел Господній округ тих,* що бояться Його, і визволить їх.

Вкусіте, і побачте, що благий Господь;* блажен муж, що надіється на Нього.

Бійтеся Господа, всі святі Його,* бо не мають недостатку ті, що бояться Його.

Багаті збідніли і зголодніли,* а ті, що шукають Господа, не будуть позбавлені ніякого добра.

Прийдіте, діти, послушайте мене;* страху Господнього навчу вас.

Хто той чоловік, що бажає життя,* що радий бачити щасливі дні?

Здержи язик твій від злого, і уста твої* щоб не говорили лукавства.

Ухилися від злого і чини добро,* шукай спокою і прямуй до нього.

Очі Господні на праведних* і вуха Його до молитви їх.
А лице Господнє проти тих, що чинять зло,* щоб знищити з землі
пам'ять про них.
Взивали праведні і Господь вислухав їх,* і від усіх турбот їх
визволив їх.
Господь близько тих, що сокрушені серцем,* і покірних духом
Він спасе.
Багато скорбот у праведних,* але від них усіх визволить їх Господь.
Охороняє Він усі кості їх,* ні одна з них не сокрушиться.
Смерть грішників люта,* і помиляться ті, що ненавидять
праведного.
Визволить Господь душі слуг своїх,* і не помиляться всі, що
надіються на Нього.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 38

Я сказав: «Буду додержувати путів моїх, щоб не грішити язиком
моїм».* Я поставив сторожу устам моїм, коли грішник став
передо мною.
Я онімів і покорився, і мовчав про добре,* і біль мій відновився.
Запалося серце моє в мені* і в думці моїй розгорівся вогонь.
Я сказав язиком своїм: «Відкрий мені, Господи, кінець мій, і яке є
число днів моїх,* щоб я довідався, скільки залишається мені».
Ось на п'яді Ти відмірив дні мої,* і істота моя, як ніщо,
перед Тобою.
А втім усе єсть суєта* – і кожний чоловік, що живе.
Отак, як тінь, ходить чоловік, лише даремне він непокоїться,*
збирає скарби, і не знає, для кого він збере їх.
А тепер, хто надія моя? Чи не Господь?* І істота моя від Тебе.
Від усіх беззаконь моїх визволь мене,* на зневагу безумному
Ти дав мене.
Я онімів і не відкривав уст моїх,* бо Ти еси той, що сотворив мене.
Відверни від мене удари Твої;* від сили руки Твоєї я знидів.
Докорами за беззаконня карав Ти чоловіка,* і висушив, як
павутиння, душу його; лише дарма непокоїться кожна людина.

Вислухай молитву мою, Господи, і моління моє;*
уважай на сльози мої.
Не оминай, бо я приходень на землі,* і чужинець,
як усі батьки мої.
Дай полегшу мені, щоб спочив я* перше, ніж відійти,
і вже не буде мене.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 40

Блажен, хто уважає на бідного й убогого;* у день лютий визволить
його Господь.
Господь нехай охороняє його,* і нехай продовжить життя йому,
і нехай ущасливить його на землі,* і нехай не віддасть його в
руки ворога його!
Господь нехай допоможе йому на постелі хвороби його,*
всю постелю його ти змінив у час хвороби його.
Я сказав: «Господи, помилуй мене,* зціли душу мою,
бо я згрішив перед Тобою».
Вороги мої говорили зле про мене:*
«Коли він помре і загине ім'я його?»
І коли входив хто побачити мене, надаремне говорило серце його:*
«Зібрав він беззаконня собі»; виходив і говорив те саме.
Проти мене шепотіли всі вороги мої,* проти мене
здумували зло мені.
Слово беззаконне склали на мене:* «Хіба той, що спить,
вже більше не встане?»
І чоловік, що з ним я в мирі, що на нього була надія моя,*
той, що їв хліб мій, підняв змову проти мене.
А Ти, Господи, помилуй мене.* Підведи мене, і я відплачу їм.
З цього я пізнаю, що Ти уподобав мене,* коли не буде тішитись
ворог мій з мене.
А мене за незлосливість прийняв Ти* і утвердив мене
перед Тобою повік.
Благословен Господь Бог Ізраїля від віку й до віку.*
Нехай буде, нехай буде.

На закінчення читання псалмів:

Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Алилуя, алилуя, алилуя: Слава Тобі, Боже! (3)

Вільний вибір уривка читання зі Святого Письма.

МОЛИТВА ЗА ПОТРЕБУЮЧИХ

Владико Чоловіколюбче, поглянь на нас милостивим Твоїм оком, і вислухай наші молитви, що їх з вірою приносимо, як Ти сам учив нас: «Усе, що молячись просите, віруйте, що одержите, і буде вам», та: «Просіть і дасться вам». Тому й ми, хоч грішні й недостойні, все ж, надіючись на Твою милість, просимо Тебе: Даруй благодать Твою і прощення гріхів, хорони від видимих і невидимих ворогів, від усякої напасті, біди і смутку, від недуг і всяких болів, та даруй здоров'я і життя мирне слугам Твоїм, – волонтерам, працівникам, жертводавцям, партнерам, хворим, нужденним, сиротам та всім потребуючим, – щоб вони славили ім'я Твоє святе, Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь.

Намір на молитву (тут кожен охочий може висловити свій намір за когось помолитися).

МОЛИТВА ДО ІСУСА ХРИСТА

Милосердний Ісусе, Добрий Самарянине людства...

МОЛИТВА ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Царице наша преблага, надіє наша, Богородице...

МОЛИТВА ВОЛОНТЕРА (Про співчуття до потребуючих)

Господи, зроби мене другом для усіх, зроби, щоб моя особа викликала довіру у тих, хто страждає, у тих, хто шукає світло там, у тих, хто хотів би почати і не знає як.

Хто хотів би довіритись, але не може наважитися, Господи, допоможи мені, щоб я не минув нікого з байдужим обличчям, закритим серцем, поспішним кроком.

Господи, допоможи мені зрозуміти тих, хто поруч зі мною, тих, хто сповнений неспокою і турбот, тих, хто страждає, не показуючи цього, тих, хто відчуває себе відкинутим.

Господи, дай мені чуйність йти назустріч серцям, визволи мене від егоїзму, тому що лише Ти можеш навчити любити, служити і бачити брата в кожному ближньому.

Третій день

Бажаю всім, щоб ми мали відкриті духовні очі і бачили Бога, який чекає на нас у потребуєчій особі, щоб усі ми були багаті на вчинки милосердя, бо тоді станемо тими, кого Бог покличе праворуч від себе: «Прийдіть, благословенні Отця мого, успадкуйте Царство, уготоване вам від створення світу» (Мт. 25, 41).

Зі Звернення Патріарха Святослава (Шевчука)
з нагоди Дня соціального служіння та благодійності в УГКЦ,
Київ, 2015.

ПСАЛОМ 69

Боже, уваж на поміч мені,* Господи, допоможи мені, поспішися!
Нехай застидаються й засоромляться* ті, що шукають душі моєї!
Нехай повернуться назад! І нехай застидаються ті,
що бажають зла мені.*
Нехай зараз повернуться із сльозами ті, що говорять мені:
“Добре, добре!”
Нехай зрадіють і звеселяться в Тобі всі, що шукають Тебе,*
і нехай завжди говорять:
«Нехай звеличиться Бог!» – ті, що люблять спасення Твоє.
А я бідний і убогий, Боже, допоможи мені!* Ти, Господи,
помічник мій та спаситель мій, – не барися!

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 70

На Тебе, Господи, я надіявся,* нехай не застидаюся повік.
Правдою Твоюю вирятуй мене і визволь мене,* нахили до мене
вухо Твоє і спаси мене.
Будь мені Богом заступником і кріпостью, щоб спасти мене,*
бо Ти твердиня моя і пристановище моє.

Боже мій, визволь мене з руки грішного,* з руки того, хто чинить
 беззаконно і кривдить мене.
 Бо Ти надія моя, Господи, Господи, – * надія моя від молодости моєї.
 На Тобі оперся я від утроби, від лона матері моєї Ти покровитель
 мій;* про Тебе пісня моя повсякчасно.
 Як дивовижа став я для многих,* але Ти помічник мій кріпкий.
 Нехай наповняться уста мої хвалінням,* щоб я виспівав славу Твою,
 увесь день величність Твою.
 Не відкинь мене в час старости;* коли щезатиме моя сила, не
 покинь мене.
 Бо сказали мені вороги мої,* і ті, що стежать душу мою, урадили
 разом, промовляючи:
 «Бог покинув його, поженіте і зловіте його,* бо нема того, хто б
 визволив його».
 Боже, не віддаляйся від мене,* Боже мій, поспіши на поміч мені.
 Нехай засоромляться і щезнуть* ті, що обмовляють душу мою,
 нехай вкриються соромом і соромом* ті, що шукають зла для мене.
 Я ж завжди буду надіятись* та збільшувати всяку хвалу Твою.
 Уста мої звіщатимуть правду Твою,* увесь день спасення Твое, бо
 я в книгах не вчений.
 Силою Господньою увійду, Господи,* пом'яну правду Тебе одного.
 Навчив Ти мене, Боже, від молодости моєї,* і донині я оповідаю
 чуда Твої.
 І аж до старости й віку почесного, Боже, не відкидай мене,* поки
 не розповім про силу Твою всьому родові майбутньому,
 про могутність Твою і правду Твою, Боже,* аж до найвищих діл
 величних, які сотворив Ти.
 Боже, хто подібний до Тебе?*
 Які ж великі та злі скорботи явив Ти мені!
 Але, обернувшись, Ти оживив мене* і з безодень землі знов
 випровадив мене.
 Ти збільшив правду Твою на мені,* але, обернувшись, Ти потішив
 мене і з безодень землі знов вивів мене.
 І тому прославляти буду Тебе,* – на інструментах музичних істину
 Твою, Боже, – на гусях співатиму Тобі, Святий Ізраїлів.
 Зрадіють уста мої, коли співатиму Тобі,* і душа моя, що її
 визволив Ти.

Також і язик мій цілий день навчатися буде правди Твоїї,* коли застидаються і осоромляться ті, що зла на мене шукають.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 76

Голосом моїм до Господа я кликав,* і голос мій дійшов до Бога, і Він вислухав мене.

У день журби моєї шукав я Бога* руками моїми, уночі перед Ним, і не помилився;* відмовилась від потіхи душа моя.

Згадав я Бога і звеселився;* почав роздумувати, і упадав дух мій.

Упередили всі нічні сторожі очі мої,* я стривожився і не говорив.

Я дні давні обдумував,* і літа вічні згадував, і навчався; вночі роздумував я в серці моїм,* і питався дух мій:

«Чи ж навіки відкине Господь* і не продовжить іще благовоління?

Або чи до кінця припинить милість?* Чи скінчив слово з роду в рід?

Чи забуде змилюватися Бог?* Або чи припинить у гніві своїм милосердя своє?»

І я сказав: «Тепер я почав розуміти:* це зміна правиці Всевишнього».

Я згадав діла Господні,* бо від початку згадувати буду чудеса Твої.

І буду повчатись у всіх ділах Твоїх,* безперестанно говоритиму про діяння Твої.

Боже, у святості путь Твоя!* Хто Бог великий, як Бог наш?

Ти єси Бог, що творить чудеса.* Ти показав між народами силу Твою,

Ти визволив раменем Твоїм народ Твій,* синів Якова та Йосифа.

Бачили Тебе води, Боже, бачили Тебе води і злякалися;* стривожилися безодні.

Великий шум вод,* голос видали хмари, бо переходять стріли Твої.

Голос грому Твого в небозводі,* блискавки Твої освітили вселенну, захиталася й затремтіла земля.

У морі путь Твоя, і стежки Твої у водах великих,* і сліди Твої не будуть відомі.

Як вівці, провадив Ти народ Твій* рукою Мойсея й Арона.

На закінчення читання псалмів:

Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Алилуя, алилуя, алилуя: Слава Тобі, Боже! (3)

Вільний вибір уривка читання із Святого Письма.

МОЛИТВА ЗА ВСІХ НЕДУЖИХ

Господи наш, Ісусе Христе! За Твого життя на землі люди приносили Тобі недужих та калік, а часто вони й самі приходили до Тебе цілими громадами і Ти ставив на ноги немічних, очищав прокажених, повертав зір сліпим, німим мову, а глухим слух, і всім тяжко хворим подавав здоров'я душі і тіла. Поглянь, Господи, у своєму милосерді на слуг Твоїх усіх недужих і на кожного, хто зараз чекає на Тебе, лікаря душ і тіл, і, якщо така Твоя свята воля, поверни їм здоров'я. Та якщо тілесне одужання може стати загрозою для спасіння їх душ, а ці недуги є найкращою дорогою, що ведуть їх до Тебе, тоді допоможи їм у своїй ласкавості віддатися Твоїй святій волі, терпеливо, без скарги й нарікання переносити ці немочі. Нехай ці терпіння будуть на відпущення і спокутування їхніх провин та гріхів цілого світу, а також на зібрання заслуг для вічної радості у Твоєму домі любові. Так нехай славиться ім'я Пресвятої Тройці, Отця, і Сина, і Святого Духа, на віки віків. Амінь.

Намір про молитву (*тут кожен охочий може висловити свій намір за когось помолитися*).

МОЛИТВА ДО ІСУСА ХРИСТА

Милосердний Ісусе, Добрий Самарянине людства...

МОЛИТВА ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Царице наша преблага, надіє наша, Богородице...

МОЛИТВА ВОЛОНТЕРА (Про любов до ближніх)

Господи, Ти навчив нас, що найбільшою любов'ю є дати своє життя за друзів своїх. Допоможи віднайти в нашому служінні можливості зустріти не тільки людські страждання, а й Твою живу любов. Відкрий наші очі, щоб розпізнати в кожному бідному Твоє лице, Твою присутність. Відкрий наш розум, щоб оцінити унікальність кожної людини, з її історією і культурою. Відкрий наші вуха, щоб прийняти з готовністю тих, хто просить їх вислухати. Відкрий наші серця, щоб дати надію там,

де є страх, солідарність – там, де є самотність, розраду, там, де є смуток. Допоможи нам, Господи, щоб засвідчити Євангеліє щирою посмішкою, словом і жестом любові. Даруй нам смиренність, щоб визнати, що ми – не світло, а інструмент світла Твого, ми – не любов, але вияв Твоїї любові. Амінь

Четвертий день

Потребуюча особа, яку посилає до нас наш Творець і Спаситель, є тайнством Його присутності: кожна людина, сотворена на образ і подобу Божу, уприсутнює нам самого Ісуса Христа. Ось чому все те, що ми зробили для свого ближнього, – Господь сприймає так, наче б ми це зробили особисто Йому. Він нам сьогодні настійно нагадує: «Те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших, – мені також ви того не зробили» (Мт. 25, 45).

Зі Звернення Патріарха Святослава (Шевчука)
з нагоди Дня соціального служіння та благодійності в УГКЦ,
Київ, 2015.

ПСАЛОМ 101

Господи, почуй молитву мою,* і голосіння мое
нехай дійде до Тебе.

Не відверни лиця Твого від мене у день, коли засумую;*
нахили до мене вухо Твоє; у день, коли призову Тебе,
скоро вислухай мене!

Бо щезли, наче дим, дні мої,* і кості мої, наче хворост, висохли;
піднято мене, наче траву, і висохло серце моє,*
аж забув я їсти хліб мій.

Від голосного зітхання мого* присохло тіло моє до кости моєї.

Став я подібний до неяситі в пустині,* став, як сова, на руїнах.

Я не спав, і був* як самотній птах на даху.

Увесь день знущалися надо мною вороги мої,*
і ті, що хвалять мене, клялися мною.

Бо їв я попіл, як хліб,* і питво моє мішав із сльозами
від гніву Твого та від ярости Твої,* бо Ти звеличив та й кинув
мене; дні мої, наче тінь, промайнули,* і висох я, мов трава.

А Ти, Господи, повік перебуваєш,* і пам'ять Твоя із роду в рід.
Вставши, змилуйся над Сіоном!* Бо вже час змилосердитись
над ним, бо настала пора; бо слуги Твої полюбили каміння
Його* і пил Його жаліти будуть.

І будуть боятися народи імени Твого, Господи,* і всі царі землі –
слави Твоєї; бо Господь відбудує Сіон* і з'явиться в славі своїй;
зглянувся Він на молитву покірних,* і не погорджував
благанням їх.

Нехай буде написано це для роду майбутнього,* і народ
відроджений хвалитиме Господа, бо нахилився Господь з
висоти святої своєї,* з неба на землю поглянув, щоб почути
зітхання зв'язаних,* визволити синів, на смерть засуджених,
щоб звістили вони ім'я Господа в Сіоні* і хвалу Його в
Єрусалимі; коли зберуться разом народи і царі,*
щоб служити Господеві.

Сказав Він йому на путі сили своєї:*
«Скорочення днів моїх вияви мені.

Не відклич мене в половині днів моїх».* У роді родів літа Твої.
Спочатку Ти, Господи, заснував землю,* і діло рук Твоїх – небеса.
Вони загинуть, а Ти перебуваєш;* і всі, як одежа, постаріють,
і, як покривало, звинеш їх, і переміняться; а Ти все той самий,*
і літа Твої не скінчатся.

Сини слуг Твоїх оселяться,* і насіння їх повік утвердиться.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 106

Прославляйте Господа, бо Він добрий,* бо повік милість Його.
Нехай скажуть визволені Господом, що їх Він визволив із руки
ворога* і забрав їх із країв, із сходу та заходу,
і з півночі та від моря.

Блукали вони в пустині безводній, не знаходили дороги до міста
заселеного;* голодні і спрагнені, душа їх умлівала в них.

І кликали до Господа у стражданні своєму,* і Він визволив їх
із недолі їх, і повів їх простим шляхом,* щоб увійшли
до міста заселеного.

Нехай прославляють Господа за милість Його,* і за чуда Його
синам людським!

Бо Він наситив душу спрагнену* і душу зголоднілу наповнив добром – тих, що сиділи в темряві й тіні смертній,* скованих злиднями та залізом, бо вони противилися словам Божим* і волю Всевишнього зневажили, і скорилося в трудах серце їх;* знемоглись вони, і не було, хто поміг би.

І ззивали до Господа у стражданні своїм,* і Він визволив їх від нужди їх, і вивів їх із темряви й тіні смертної,* і розірвав кайдани їх.

Нехай прославляють Господа за милість Його* і за чуда Його синам людським!

Бо розбив Він ворота мідяні* і засуви залізні поламав.

Узяв їх із путі беззаконня їх,* бо за беззаконня свої були вони упокорені; усякою стравою бридилася душа їх,* і наблизились вони до воріт смерті.

І ззивали до Господа в стражданні своїм;* і Він спас їх від нужди їх, послав слово своє і зцілив їх,* і визволив їх від загибелі їх.

Нехай прославляють Господа за милість Його* та за чуда Його синам людським!

І нехай принесуть Йому жертву хвали,* і нехай повідають діла Його в радості!

Ті, що в море плывуть на кораблях,* мають працю на водах великих; вони бачили діла Господні* і чуда Його у глибині.

Він сказав, і знявся буйний вітер,* і повстали хвилі його.

Встають до неба і спадають в безодню!* І завмирала в нещасті душа їх; стривожилися, захиталися, наче п'яні,* і щезла вся мудрість їх.

І ззивали до Господа в стражданні своєму,* і Він вивів їх із нужди їх, і наказав бурі, і стала тиша,* і замовкли хвилі її, і звеселилися, що замовкли вони,* і привів їх до пристані прагнення їх.

Нехай прославляють Господа за милість Його* і за чуда Його синам людським!

Нехай вихваляють Його в громаді народній* і на зборах старшин нехай прославляють Його.

Він обернув ріки в пустиню, і потоки водяні – в суху землю,* землю плодовиту – в солонець, за злобу тих, що мешкають на ній.

Він обернув пустиню в озера, вод повні,* і землю безводну в потоки водяні, і оселив там голодних,* і заклали вони міста заселені.

І обсіяли поля і насадили виноградники,* і збирали плід урожайний.

І благословив їх, і вельми розмножились,* і худоби їх не зменшив.

Але знов стало їх мало, і страждали* від гноблення, лиха та недуги; розлилося пониження на князів їх,* і Він покинув їх, щоб блукали в місці непрохідному, а не дорогою.

І допоміг убогому в біді,* і розмножив родини, як вівці.

Побачать праведні і звеселяться,* і всяке беззаконня замкне уста свої.

Хто мудрий? І збереже це,* і зрозуміє милості Господні.

Слава: І нині.

ПСАЛОМ 112

Хваліте, слуги, Господа,* хваліте ім'я Господнє.

Нехай буде ім'я Господнє благословенне* віднині й до віку.

Від сходу сонця до заходу* – хвальне ім'я Господнє!

Високий над усіма народами Господь,* над небесами слава Його.

Хто як Господь Бог наш?* Він живе на висотах і споглядає на покірних на небі та на землі.

Він з землі підіймає бідного,* і з гною підносить убогого, щоб посадити його з князями,* з князями народу свого.

Неплідну оселяє Він у домі,* як матір, що тішиться дітьми.

На закінчення читання псалмів:

Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Алилуя, алилуя, алилуя: Слава Тобі, Боже! (3)

Вільний вибір уривка читання зі Святого Письма.

МОЛИТВА ЗА СИРИТ І ЗА ВСІХ ДІТЕЙ

Господи, Ісусе Христе, Сину Бога Отця! Ти колись сказав своїм учням: «Пустіть дітей, не бороніть їм приходити до мене, таких бо Царство Небесне» (Мт. 19, 13). Тому й сьогодні ми з особливим проханням віддаємо у Твої люблячі обійми сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, якими піклується наша спільнота, а також тих, яким ми, на жаль, не в силі допомогти: благослови їх та визволи від усякого підступу ворожого, збережи їх у правдивій вірі, в благочесті й чистоті в усі дні життя, відкрий їм безмежну любов нашого спільного Отця, щоб вони досягнули успіху в розумінні та виконванні заповідей Його і стали спадкоємцями Царства Небесного. Бо Ти благий і чоловіколюбець Бог еси, і Тобі славу віддаємо з безначальним Твоїм Отцем, пресвятим, благим і животворним Твоїм Духом завжди, нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Намір про молитву (тут кожен охочий може висловити свій намір за когось помолитися).

МОЛИТВА ДО ІСУСА ХРИСТА

Милосердний Ісусе, Добрий Самарянине людства...

МОЛИТВА ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Царице наша преблага, надіє наша, Богородице...

МОЛИТВА ПРО ПОСЛУХ БОЖІЙ ВОЛІ

О Боже! Вчини нас знаядям Твого миру,
щоб ми сіяли любов там, де панує ненависть;
Прощення там, де панує кривда; мир там, де панує незгода;
Надію там, де панує розпач; світло там, де панує темрява;
радість там, де панує смуток.
Вчини так, щоб ми могли не так шукати відради, як давати її;
Не так шукати розуміння, як розуміти;
не так шукати любові, як любити.
Бо даючи – одержуємо, прощаючи – отримуємо прощення,
А помираючи – народжуємось до життя вічного. Амінь.

ПРО СЛУЖІННЯ МИЛОСЕРДЯ

АПОСТОЛЬСЬКЕ ПОСЛАННЯ ПАПИ ВЕНЕДИКТА XVI «З ВЛАСНОГО ПОЧИНУ»

Вступ

«Найглибша природа Церкви виражена в її троякому завданні: проголошувати слово Боже (*керигма-мартирія*), освячувати (*літургія*) і виконувати служіння милосердя (*дияконія*). Ці завдання передбачають одне одного й невіддільні одне від одного» (*Deus caritas est*, 25).

Служіння милосердя – це також конститутивний вимір місії Церкви і неодмінний вияв її сутності (див. там само); всі вірні мають право й обов'язок здійснювати у своєму житті ту нову заповідь, яку дав нам Христос (пор. Ів. 15:21), пропонуючи сучасній людині не просто матеріальну допомогу, але також і розраду для душі, турботу про її душу (пор. *Deus caritas est*, 28). Церква покликана здійснювати *дияконію* – служіння милосердя також і на рівні спільнот: малих місцевих громад, партикулярних Церков і всієї вселенської Церкви; для цього потрібна «організація як передумова впорядкованого служіння спільноти» (пор. там само, 20), і ця організація може мати, зокрема, й інституційні форми.

Щодо *дияконії* – служіння милосердя, то у своєму окружному посланні *Deus caritas est* я вказував, що «відповідно до ієрархічної структури Церкви єпископи, як наступники апостолів, несуть головну відповідальність за здійснення в партикулярних Церквах служіння милосердя» (п. 32). Водночас я зазначав, що «Кодекс канонічного права в канонах, що стосуються єпископського уряду, не говорить прямо про добротинність як окрему ділянку єпископської праці» (там само). І хоча в «„Керівництві про душпастирське служіння єпископів” предметніше з'ясована суть обов'язку милосердя як невідхильного завдання цілої Церкви й кожного єпископа у межах своєї єпархії» (там само), є потреба заповнити цю нормативну прогалину й належним чином відобразити в канонічному законодавстві суттєве значення служіння милосердя в Церкві та його конститутивний зв'язок з єпископським урядом, окресливши правові аспекти такого церковного служіння, особливо коли воно здійснюється організовано й за безпосередньої підтримки єпископів.

З огляду на все сказане, цим посланням я хотів би задати органічні нормативні рамки, що допоможуть краще врегулювати, принаймні в

загальних моментах, різні зорганізовані форми церковного служіння милосердя, яке тісно пов'язане з дияконійною природою Церкви та єпископського уряду.

Утім, важливо мати на увазі, що «практичної діяльності ніколи не досить, якщо в ній не відчувається любов до людини, любов, наснажена зустріччю з Христом» (там само, 34). Отже, здійснюючи добродійну діяльність, католицькі організації не мають обмежуватися простим збиранням чи розподілом коштів, а повинні завжди виявляти особливу увагу до особи, яка опинилася в нужді, та виконувати в християнській спільноті вельми цінну педагогічну функцію, виховуючи в людях готовність ділитися, повагу та любов у душі Євангелія Христового. Добродійна діяльність Церкви, хай на якому рівні вона здійснюється, не повинна перетворюватися попросту на ще один різновид організованої соціальної допомоги (пор. там само, 31).

Зорганізовані добродійні ініціативи, започатковані вірними в різних місцевостях, дуже різняться між собою і потребують належного керівництва. Особливо сильно розвинулась на парафіальному, єпархіальному, національному та міжнародному рівні діяльність «Карітасу», організації, яка діє за сприяння церковної ієрархії і яка своїм шляхетним і послідовним свідченням віри та реальним задоволенням потреб нужденних заслужено здобула повагу й довіру не тільки вірних Церкви, а й багатьох інших людей по всьому світі. Поряд із цією масштабною ініціативою, яку офіційно підтримує церковна влада, в різних місцевостях з'являється й чимало інших ініціатив, що є вислідом добровільного заангажування вірних, які різними способами прагнуть докласти особисті зусилля до справи конкретного засвідчення любові до нужденних. І ті, й ті ініціативи, хоча й відрізняються походженням та юридичним статусом, однаковою мірою є виявом чуйності та прагнення відгукнутися на той самий нагальний покликання.

Церква як інституція не може стояти осторонь цих зорганізованих ініціатив, що є вільним виявом турботи охрещених про окремих осіб та цілі народи, які перебувають у нужді. Тому пастирі Церкви повинні завжди вітати ці ініціативи як одну з форм участі всіх вірних у післяпастирстві Церкви, шануючи ті особливості й ту автономію в управлінні, що від природи належаться цим ініціативам як вияву свободи всіх охрещених.

Поряд із ними церковна влада з власного почину створила спеціальні агенції, через які вона інституційно, вдаючись до відповідних правових та адміністративних методів, розподіляє пожертви вірних з тим, щоб якнайдієвіше відреагувати на конкретні потреби.

Однак у тих рамках, у яких ця діяльність заохочується самою ієрархією або виразно підтримується авторитетом пастирів Церкви,

треба впевнитися, що їх проведення відповідає вимогам церковного вчення та намірам вірних і що дотримуються всі чинні приписи світської влади. З огляду на це виникла konieczна потреба установити в церковному праві деякі важливі норми, продиктовані загальними міркуваннями канонічної дисципліни, щоб виразно визначити для цієї царини правову відповідальність, яка покладається на всіх залучених суб'єктів, а зокрема окреслити ту роль керівника й координатора, що належиться єпархіальному єпископові. Водночас ці норми мають бути досить широкі, щоб охопити велике різноманіття католицьких по духу інституцій, що діють у цій царині, – як тих, що виникли з почину ієрархії, так і тих, що були створені з почину самих вірних, а згодом були схвалені та підтримані місцевими пастирями. Формулюючи такі конче потрібні норми, слід було зважати й на вимоги справедливості та на відповідальність єпископів перед вірними в тому, що стосується легітимної автономії кожної інституції.

Нормативна частина

Отже, на пропозицію кардинала-голови Папської ради *Cor Unum* та порадившись із Папською радою в справах законодавчих текстів, я постановляю й проголошую таке:

Стаття 1

§ 1. Вірні мають право утворювати об'єднання й засновувати організації, які б займалися різними ділами милосердя, особливо на користь бідних та страждених. Тою мірою, якою ці об'єднання та організації пов'язані з добродійним служінням пастирів Церкви і (або) мають намір використовувати для своїх цілей пожертви вірних, вони повинні подати свої статuti на затвердження компетентній церковній владі й додержувати визначених нижче норм.

§ 2. З таких самих міркувань вірні мають право засновувати фундації для фінансування конкретних добродійних ініціатив згідно з положеннями канону 1303 Кодексу канонічного права (ККП) та канону 1047 Кодексу канонів Східних Церков (ККСЦ). Якщо ці фонди відповідають характеристикам, визначеним у пар. 1, вони також повинні додержувати, *congrua congruis referendo*, норм, викладених у цьому документі.

§ 3. Крім додержання приписів канонічного права, колективні добродійні ініціативи, про які йдеться в цьому посланні, повинні провадити свою діяльність згідно з засадами католицької віри й не повинні брати на себе зобов'язань, що можуть тою чи іншою мірою завадити додержанню цих засад.

§ 4. Доброчинні організації та фундації, засновані інститутами пошвяченого життя або товариствами апостольського життя, повинні додержувати цих норм, а також приписів канону 312 § 2 ККП та канону 575 § 2 ККСЦ.

Стаття 2

§ 1. Статути доброчинних організацій, про які йшла мова в попередній статті, повинні визначати – поряд з інституціональними завданнями та структурою управління згідно з канonom 95 § 1 ККП – провідні засади й мету діяльності цих організацій, спосіб управління їх фондами, характеристики, що вимагаються від залучених до їх діяльності осіб, а також те, які звіти й відомості вони повинні подавати компетентній церковній владі.

§ 2. Доброчинна організація може використовувати назву «католицької» тільки за письмовою згодою компетентної влади, як про це говориться в каноні 300 ККП.

§ 3. Організації, створені вірними для служіння милосердя, можуть мати церковного асистента, призначеного на підставі статуту згідно з канонами 324 § 2 та 317 ККП.

§ 4. Водночас церковна влада, згідно з канонами 223 § 2 ККП та 26 § 3 ККСЦ, повинна пам'ятати про свій обов'язок регулювати здійснення вірними своїх прав, а отже уникати надмірного примноження доброчинних ініціатив, яке могло б піти на шкоду їх активності й ефективності у виконанні своїх завдань.

Стаття 3

§ 1. У попередніх статтях під компетентною владою відповідного рівня розуміється влада, про яку говориться в каноні 312 ККП та каноні 575 ККСЦ.

§ 2. У випадку організацій, за якими не визнано загальнодержавного статусу, хоч вони й діють у різних єпархіях, під компетентною владою розуміється єпархіальний єпископ тої місцевості, де така організація має свій головний осідок. У кожному разі, така організація зобов'язана інформувати єпископів інших єпархій, де вона здійснює свою діяльність, та виконувати їхні вказівки стосовно діяльності різних доброчинних інституцій, що існують у їх єпархіях.

Стаття 4

§ 1. Єпархіальний єпископ (пор. канон 134 § 3 ККП та канон 987 ККСЦ) здійснює належну пастирську турботу про служіння милосердя в порученій йому партикулярній Церкві як пастир, провідник і той, хто несе основну відповідальність за таке служіння.

§ 2. Єпархіальний єпископ має заохочувати й підтримувати в своїй партикулярній Церкві ініціативи та інституції, спрямовані на служіння ближньому, і пробуджувати в вірних дух діяльного милосердя як вияв християнського життя та участі в післанництві Церкви, як про це говориться в канонах 215 і 222 ККП та канонах 25 і 18 ККСЦ.

§ 3. Єпархіальному єпископові належить слідкувати, щоб у діяльності доброчинних організацій та в управлінні ними завжди додержувались норми універсального й партикулярного права Церкви, а також виконувалась воля вірних, що зробили пожертви чи заповіли майно на конкретні доброчинні потреби (пор. канони 1300 ККП та 1044 ККСЦ).

Стаття 5

Єпархіальний єпископ повинен впевнитися, що Церква має право здійснювати доброчинну діяльність, і подбати про те, щоб вірні та інституції, віддані під його нагляд, додержували справедливих вимог світського законодавства в цій ділянці.

Стаття 6

Згідно з канonom 394 § 1 ККП та канonom 203 § 1 ККСЦ єпархіальний єпископ повинен координувати на території своєї єпархії діяльність доброчинних організацій та фондів, як створених ієрархією, так і тих, що постали з ініціативи вірних, ні в чому, однак, не обмежуючи тієї автономії, що належить їм згідно з їх статутами. Зокрема, єпископ повинен подбати про те, щоб у їх діяльності не згасав євангельський дух.

Стаття 7

§ 1. Інституції, про які йде мова в статті 1 § 1, повинні добирати своїх працівників з-поміж людей, які поділяють або принаймні поважають католицьку ідентичність цих інституцій.

§ 2. Щоб забезпечити наявність у служіння милосердя євангельського свідчення, єпархіальний єпископ повинен подбати, щоб працівники доброчинного апостоляту Церкви не тільки мали належну фахову компетенцію, а й подавали приклад християнського життя й засвідчували відповідне виховання серця, демонструючи віру, яка діє в любові. Для цього єпископ повинен подбати про їх богословський та пастирський вишкіл за спеціальною програмою, узгодженою з керівниками різних організацій, та надавати їм належну підмогу в духовному житті.

Стаття 8

Коли це потрібно з огляду на кількість та різноманітність доброчинних ініціатив, єпархіальний єпископ повинен створити в поруче-

ній йому Церкві спеціальне бюро, яке б від його імені спрямовувало й координувало служіння милосердя.

Стаття 9

§ 1. Єпископ повинен заохочувати створення в кожній парафії своєї єпархії парафіяльного осередку «Карітас» чи іншої аналогічної організації, яка б, зокрема, здійснювала в громаді педагогічну працю, виховуючи у вірних готовність ділитися й дух правдивого милосердя. Коли це доречно, таке служіння може бути зорганізоване спільно кількома парафіями тої самої єпархії.

§ 2. Єпископ і парафіяльний священик повинні допевнитися, щоб поряд із «Карітасом» у парафії могли існувати й розвиватися також інші добродчинні ініціативи, за загальної координації з боку пароха. Втім, тут слід мати на увазі положення статті 2 § 4.

§ 3. Єпархіальний єпископ і парафіяльні священики повинні прослідкувати, щоб у цих справах вірні не були введені в оману й не виникло ніяких непорозумінь, а тому не повинні допускати, щоб через парафіяльні або єпархіальні структури рекламувались ініціативи, що, хоч і подаються як добродчинні, але пропонують рішення або методи, суперечні вченню Церкви.

Стаття 10

§ 1. Єпископ повинен пильнувати церковне майно, яким розпоряджаються підпорядковані його владі добродчинні організації.

§ 2. Єпархіальний єпископ повинен прослідкувати, щоб надходження від збірок, які проводяться згідно з канонами 1265 та 1266 ККП, канонами 1014 та 1015 ККСЦ, використовувались для тої мети, для якої їх зібрано (пор. канони 1267 ККП, 1016 ККСЦ).

§ 3. Зокрема, єпархіальний єпископ повинен впевнитися, що підпорядковані йому добродчинні організації не отримують фінансування від груп або інституцій, які ставлять собі цілі, суперечні вченню Церкви. Так само, щоб не згіршувати вірних, єпископ повинен пильнувати, щоб зазначені добродчинні організації не приймали пожертв на ініціативи, котрі під оглядом своєї мети або засобів її досягнення не відповідають ученню Церкви.

§ 4. Єпископ повинен особливо подбати про те, щоб управління тими ініціативами, за якими він наглядає, свідчило про християнську поміркованість. З цією метою він повинен прослідкувати, щоб заробітна плата й адміністративні витрати, відповідаючи вимогам щодо справедливої винагороди та фахового рівня залучених працівників, були пропорційні аналогічним витратам його єпархіальної курії.

§ 5. Щоб церковна влада, про яку йде мова в статті 3 § 1, могла виконувати свій обов'язок нагляду, інституції, згадані в статті 1 § 1, повинні подавати компетентному ординарію щорічний фінансовий звіт, укладений відповідно до його вказівок.

Стаття 11

Єпархіальний єпископ зобов'язаний в разі потреби повідомити своїх вірних про те, що діяльність тої чи іншої доброчинної організації більше не згідна з вимогами церковного вчення, а відтак заборонити цій організації використовувати назву «католицька» й ужити належних заходів там, де йдеться про чиюсь особисту відповідальність.

Стаття 12

§ 1. Єпархіальний єпископ повинен сприяти діяльності поручених його турботі доброчинних організацій на рівні як національному, так і міжнародному, а зокрема їх співпраці з біднішими церковними об'єктами за аналогією з приписами канону 1274 § 3 ККП та канону 1021 § 3 ККСЦ.

§ 2. Пастирська турбота про доброчинну працю, відповідно до обставин місця й часу та до приписів права, може здійснюватися спільно кількома сусідніми єпископами і в стосунку до кількох Церков одразу. Якщо йдеться про спільну доброчинну працю на міжнародному рівні, слід попередньо проконсультуватися з компетентним дикастерієм Апостольського Престолу. Крім того, у випадку доброчинних ініціатив національного рівня доречно проконсультуватися з відповідним бюро національної Єпископської конференції.

Стаття 13

Місцева церковна влада завжди зберігає за собою право давати дозвіл на здійснення католицькими організаціями тих чи інших ініціатив на теренах, що підлягають її юрисдикції, враховуючи при цьому канонічні норми та специфіку конкретних організацій. Єпископ також зобов'язаний допевнитися, що діяльність, яка здійснюється на території його єпархії, відповідає церковному правопорядку, а коли це не так – заборонити таку діяльність або вжити інших конечних заходів.

Стаття 14

Де це доречно, єпископ повинен започатковувати доброчинні ініціативи у співпраці з іншими Церквами чи церковними спільнотами, шануючи при цьому їхню ідентичність.

Стаття 15

§ 1. Папська рада *Cor Unum* повинна забезпечити виконання цих приписів та прослідкувати, щоб вони виконувались на всіх рівнях. Це ніяким чином не обмежує повноважень Папської ради в справах мирян у тому, що стосується об'єднань вірних (відповідно до ст. 133 апостольської конституції *Pastor bonus*), повноважень Відділу в справах відносин з державами Державного секретаріату та загальних повноважень інших дикастерій та органів Римської курії. Крім того Папська рада *Cor Unum* повинна особливо подбати про те, щоб добродійна діяльність католицьких інституцій на міжнародному рівні завжди проводилася спільно з відповідними партикулярними Церквами.

§ 2. До компетенції Папської ради *Cor Unum* належить також канонічне заснування добродійних організацій міжнародного рівня, а відтак і передбачені законом обов'язки щодо регулювання та розвитку їх діяльності.

Наказую, щоб усе викладене в цьому апостольському посланні, виданому «з власного почину», було сповна виконане без огляду на будь-які обставини, що могли б цьому суперечити, хай навіть вони заслуговують окремої згадки, і постановляю оприлюднити це послання в щоденній газеті *L'Osservatore Romano* з тим, щоби воно набуло чинності 10 грудня 2012 року.

*Дано в Римі, в соборі святого Петра,
11 листопада 2012 року, у восьмий рік мого понтифікату.*

СЛУЖІННЯ БЛИЖНЬОМУ – ДИЯКОНІЯ – В ЖИТТІ УГКЦ

ПОСИНОДАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ СИНОДУ ЄПИСКОПІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ДО ДУХОВЕНСТВА, МОНАШЕСТВА І МИРЯН

Що ви зробили одному з Моїх братів найменших –
ви Мені зробили (Мт. 25, 40).

*Всесвітліші та всечесніші отці!
Преподобні брати і сестри в монашестві!
Дорогі браття і сестри в Христі!*

Зібравшись на Священному Синоді в Брюховичах біля Львова 4–11 вересня 2016 року Божого, ми, єпископи УГКЦ, зосередили особливу увагу на дуже важливому аспекті християнського життя, а саме на служінні ближньому – дияконії, тобто на соціальному служінні Церкви. Це служіння випливає з нашої природи як дітей Божих і проявляється на всіх рівнях життя кожного Христового учня: в особистому та сімейному житті, у парафіяльній спільноті, у кожній єпархії та на всецерковному рівні. У сучасному контексті війни та вимушеного переселення багатьох наших співвітчизників із Криму та Донбасу тема служіння ближньому стає особливо актуальною. Тому в цьому Посинодальному посланні бажаємо подати кілька думок для глибших роздумів і вказати деякі напрями для служіння ближньому в нашій Церкві.

Кожен із нас уже в перший момент християнського буття одержав особисте доручення служити ближньому, навіть якщо більшість із нас цього моменту не пам'ятають, бо були ще немовлятами. Адже наприкінці Чину Хрещення священнослужитель подав нам запалену свічку, кажучи такі слова: «Прийми оцю горючу свічку і старайся у всьому житті твоєму просвічуватися світлом віри і добрих діл, щоб, коли прийде Господь, ти міг/могла світло вийти Йому назустріч зі всіма святими й увійти беззаборонно у чертог небесної слави Його і царювати з Ним у безконечні віки. Амінь». Ці «добрі діла», якими ми покликані просвічуватися, – це діла милосердя, через які ми даємо ближньому в потребі можливість пережити присутність всемилостивого Бога у своєму житті. Саме тепер, завершуючи Ювілейний рік Божого милосердя, ми

маємо слухну нагоду пригадати собі, що милостивий Господь спішить допомагати іншим людям нашими ногами, підтримує хворих і немічних нашими руками, вислуховує скривджених нашими вухами, потішає засмучених нашими устами, несе слабких на наших плечах, пригортає інших до Себе нашими серцями. Іншими словами, покликання кожного християнина – бути іконою Божої доброти й любові у світі. А обіцянка, дана нам у Таїнстві Хрещення про царювання з Господом у безконечні віки, припускає, що ми вже тут, на землі, відчуваємо свою «царську» відповідальність за дияконію.

Уже на сторінках Старого Завіту натрапляємо на численні слова та заклики, якими наш Творець вимагає особливої уваги до бідних, котрими є ті, що позбавлені елементарних матеріальних засобів для прожитку, – чужинці, вдови та сироти: «Бо Господь, Бог ваш, Бог над богами й Господь над володарями, Бог великий, могутній і страшний, що не зважає на особу й не бере дарунків, що творить суд сироті й удовиці та милує чужинця, даючи йому хліб і одержу» (Втор. 10, 17–18). Вибраному народові Господь подає чіткі інструкції щодо ставлення до убогих: «Справді, вбогі ніколи не переведуться на землі, тому то я тобі й заповідаю: щедро розтулюй свою долоню для свого брата, для нужденного й для вбогого в твоїй землі» (Втор. 15, 11).

Господь бажає, щоб Божий народ був чутливим до потреб своїх нужденних братів і сестер і щоб віддавав Йому прославу жертвою та милостинею для потребувачих. У Книзі Товита читаємо: «Роби милостиню з того, що маєш. А коли милостиню робиш, око твоє нехай не буде скупим. Не відвертай свого лиця від усякого бідного, і обличчя Боже не відвернеться від тебе» (4, 7-8). У Книзі пророка Ісаї уже говориться про діла милосердя як про світло, яке просвічує душу і все довкілля доброчинця: «...коли голодному ти віддаси хліб твій, наситиш пригніченого душу, тоді засяє твоє світло в пітьмі, тьма твоя буде, немов південь» (58, 10). А в Приповідках читаємо: «Хто чинить бідному добро, той Господеві позичає, і Він йому відплатить за його добродійство» (19, 17).

У Новому Завіті велика частина знаків і Господніх чудес є ділами Божого милосердя. Коли учні Івана Хрестителя питають Ісуса, чи Він є Месія, то чують відповідь: «Ідіть і сповістіть Іванові про те, що чуєте і бачите: сліпі бачать і криві ходять; прокажені очищуються і глухі чують; мертві воскресають і вбогим проповідується добра новина» (Мт. 11, 4–5). Тож Христос дає зрозуміти, що можна пізнати, ким Він є, за Його ділами, і закликає своїх апостолів творити те саме: «Істинно, істинно говорю вам: Хто в Мене вірує, той так само діла робитиме, що їх Я роблю. А й більші від них робитиме, – бо Я вже йду до Отця Мого» (Ів. 14, 12).

Отож Господь заповідає нам усім виходити назустріч тим, хто відчуває потребу в нашій допомозі: «Дай тому, хто в тебе просить, а хто

хоче позичити в тебе, не відвертайся» (Мт. 5, 42). Він вказує нам, що кожне діло милосердя, зроблене ближньому, немовби зроблене Йому: «Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили» (Там само 25, 40). Водночас застерігає нас, щоб, чинячи діла милосердя, ми не були марнославними та честолюбними: «Уважайте добре, щоб ви не чинили ваших добрих учинків перед людьми, які бачили б вас, а то не матимете нагороди в Отця вашого, що на небі. Отож, коли даєш милостиню, не труби перед собою, як роблять лицеміри по синагогах та вулицях, щоб їх хвалили люди. Істинно кажу вам: Вони вже мають свою нагороду. Ти ж, коли даєш милостиню, нехай твоя ліва рука не знає, що робить твоя права: щоб твоя милостиня була таємна, і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі» (Там само 6, 1–4).

Милостиня була складовою частиною життя Церкви апостольських часів. У Діяннях апостолів говориться про Тавиту, яка була «повна добрих діл та милостині, що чинила» (9, 36), і про сотника Корнилія, що «чинив народові великі милостині й завжди Богові молився» (Ді. 10, 2). Святий Павло заохочував Церкви в Коринті та Галатії допомагати братам у потребі: «А щодо збірки на святих, то робіть і ви так, як я був наказав Церквам галатським. Першого дня тижня кожний з вас хай відкладає в себе, збираючи, що може заощадити, щоб збірок не робити тоді, коли сам прийду. А коли прийду, пошлю тих, що їх ви вважатимете, з листами, щоб вони віднесли ваш дар у Єрусалим» (1 Кор. 16, 1–3). В іншому місці св. Павло писав: «Хто скупю сіє, скупю буде жати; хто ж щедро сіє, той щедро жатиме. Нехай дає кожний, як дозволяє серце, не з жалю чи примусу: Бог любить того, хто дає радо» (2 Кор. 9, 6–7).

Новий Завіт особливим чином поєднує дві найбільші заповіді: любові до Бога і любові до ближнього. Пише-бо св. Іван Богослов: «Коли хтось каже: «Я люблю Бога», а ненавидить брата свого, той не правдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого він не бачить. І таку ми заповідь одержали від Нього: хто любить Бога, той нехай любить і брата свого» (1 Ів. 4, 20–21). Коли ми хочемо любити Бога, то мусимо виявити цю нашу любов через добре ставлення і турботу про ближнього. Коли ми в храмі вчимося любити Бога, слухати Його Слово, освячуємося Святими Таїнствами, отримуємо Господню любов, то це для того, щоб, виходячи із храму, ми віддавали те, що отримали: служили «літургію після Літургії», чинячи діла милосердя.

Ми ніколи не будемо вповні християнами, якщо лише прийматимемо, братимемо щось від Бога. Наше покликання любові – служити Богові через служіння потребуючій людині. Християнське життя, як свідчення безкорисливої любові та уваги до іншої особи, має стати нашим повсякденним стилем життя, а не лише епізодичною благочинністю, яка не породжує справжньої відповідальності.

Про незамінність і важливість дияконії в житті Христових учнів свідчить увесь досвід і наука Церкви від початків і аж до нинішніх днів. Так, у своєму Першому посланні до Коринтян св. папа Климент († 99), повчає, що спасіння, дане через віру в Ісуса Христа, не звільняє християн від добрих діл: «Отож що будемо робити, браття? Чи ми станемо лінивими в доброчинності та припинимо практику любові? Боже борони, щоб ми обрали такий шлях! Радше спішімо з усією силою та готовістю ума чинити всяке добре діло» (33, 1).

Особливим чином св. Іван Золотоустий (349–407 рр.) закликав заможних християн столичного Царгорода до дияконії: «Чи ти насправді хочеш віддати шану Тілу Христовому? Тоді не нехтуй Ним, коли Він нагий. Коли ти (у храмі) Його вшановуєш шовковими шатами, не занедабуй Його надворі, коли Він гине від холоду та нагості» (До Євангелія від Матея, Гомілія 50, 4).

У наш час римські архиереї постійно нагадують про особливу місію Церкви, яка полягає в служінні ближньому. Вельми промовистим щодо цього є навчання теперішнього Єпископа Рима, Папи Франциска, який закликає Церкву йти на периферії, щоб занести світло Божої любові й Божого милосердя всюди, де люди зазнають страждання, смутку й недолі: «Скільки ж ситуацій невпевненості й страждання у нинішньому світі! Скільки ж ран на тілі багатьох, які вже не мають більше голосу, бо їхній крик ослаб і згас через байдужість багатих народів. Церква покликана обмивати ці рани оливою потішення, перев'язувати милосердям і лікувати їх солідарністю й належною увагою. Не впадаймо в байдужість, яка принижує, у звичку, яка присипляє дух і не дозволяє відкрити новизну, у цинізм, який нищить. Розплющмо наші очі, аби побачити біду світу, рани стількох братів і сестер, позбавлених гідності. Відчуймо себе провокованими, чуючи їхнє волення про допомогу. Наші руки нехай потиснуть їхні руки, притягнімо їх до себе, аби вони відчували тепло нашої присутності, приязні й братерства» (Булла «Обличчя милосердя», 15).

Святіший Отець Франциск, як справжній учитель віри, не тільки закликає до вразливості щодо убогих. Він сам перший дає приклад жертвового служіння вбогим і знедоленим, зокрема і в ставленні до українського народу. Це засвідчив збір пожертв, проведений в усіх католицьких парафіях Європи, який разом із щедрим особистим даром Святішого Отця став основою гуманітарної акції «Папа для України». Цей безпрецедентний жест милосердя і співчуття, який виявив до нас Папа Франциск, спонукає нас до глибокої вдячності, а водночас до щедрості й жертвовності стосовно тих, хто зазнає несправедливості і кривди.

Українська Греко-Католицька Церква впродовж своєї тисячолітньої історії постійно давала приклад жертвового служіння рідному

народові, особливо в буремні часи утисків, бездержавності й поневолення різними супротивними потугами, як рівно ж і в період внутрішньодержавних та суспільних криз.

Як не згадати велике діло соціального служіння Галицьких митрополитів, зокрема Йосифа Сембратовича (1821–1900 рр.), який своєю діяльністю практично викоренив недугу алкоголізму серед мешканців тогочасної Галичини. Знаменно, що своє Пастирське послання, присвячене протидії пияцтву та алкоголізму, митрополит назвав «О достоїнстві чоловіка», підкреслюючи цим, що будь-яка непорядкована пристрасть чи залежність руйнує самі підвалини людської гідності й самоповаги, а відновлення фізичного та морального здоров'я повертає людині її первісну гідність і красу.

Особливого розвитку соціальне служіння Церкви набуло за митрополита Андрея Шептицького. Священики очолювали кооперативний рух у селах і містах, сестри-монахині засновували дитячі садки – заходьонки. Сам митрополит докладав величезних зусиль до відродження української науки й мистецтва, а своїм пророчим словом утверджував серед вірних здоровий спосіб життя, захищав інститут сім'ї, дбав про виховання молоді в дусі євангельського патріотизму і любові до ближнього.

Упродовж свого довголітнього архиєрейського служіння праведний Андрей Шептицький часто звертав увагу на незамінність діл милосердя як вияву живої віри і любові: «Свою християнську любов треба ділами доказувати! Всяке тут говоріння пусте, коли за ним не йдуть діла!» (Пастирське послання «Найбільша заповідь», 1901 р.). За його словами, «нема певнішого способу заслужити на Боже милосердя, як милосердя стосовно ближніх» (Пастирське послання на Великий піст, 1929 рік). Митрополит Андрей розумів, що в ділах милосердя Євангеліє стає видимим, а наша віра досягає спасенну конкретність.

У часи комуністичного режиму, коли на матірніх землях Церква була переслідувана, ми відчували велику солідарність і щедрю підтримку з боку наших вірних на поселеннях. Там українці, згуртовані навколо своїх пастирів під проводом ісповідника віри патріарха Йосифа розбудовували не тільки церковне життя, а й соціальне служіння: школи, гімназії, вищі навчальні заклади, жіночі й молодіжні організації, будинки для людей похилого віку тощо. Наші парафії ставали місцем дуже активного громадського життя, плекаючи в душах вірних любов до Бога і до рідного стражденного народу.

Вийшовши з підпілля, наша Церква в Україні почала відбудовувати свої структури – парафії, монастирі, навчальні заклади, і відразу посіла активну громадянську позицію, чим здобула авторитет не лише серед власних вірних, а й серед усіх людей доброї волі в Україні. Захист ненародженого життя, рух за тверезість, душпастирські програми подолан-

ня недути корупції, підтримка сімейних цінностей, регулярні відозви за чесність і прозорість політичних процесів, капеланське служіння в українському війську, у в'язницях та лікарнях, духовний супровід мирних змагань народу за власні права й свободи – ось далеко не повний перелік тих ділянок, в яких Церква підносила свій голос на захист гідності людини й гармонійного розвитку всього суспільства на основі Божого закону.

Окремо слід згадати нинішні страждання, спричинені війною в Україні. Важкі випробування, які випали на нашу долю, показали також небувалу жертвовність і самопосяту нашого народу в Україні та на поселеннях суцього. Ми дякуємо Богові за ці благородні пориви української душі, свідками яких ми стали за останні три роки змагань за кращу долю рідного народу. Проте ще надовго залишатимуться закликом до милосердя, солідарності й чинної любові тисячі вбитих, десятки тисяч важкопоранених, мільйони біженців і переселенців. Ми не маємо права звикнути до їхнього страждання, стати нечутливими до їхніх зойків, проходити байдуже попри їхню недолю. Навпаки, нехай виявом нашої живої віри стане ще більша солідарність із постраждалими від війни і нехай ця солідарність набере практичного виміру, залежно від потреб конкретної родини чи людини та відповідно до можливостей парафіяльної спільноти.

Українська Греко-Католицька Церква покликана здійснювати діяконію як на рівні поодиноких членів, так і на рівні спільнот, до яких ми належимо: християнських сімей, братств, сестрицтв, парафій, монастирів і релігійних згромаджень, єпархій, митрополій і всієї нашої помісної Церкви. Основне, щоб кожний відчув особисте покликання послужити ближньому і в такий спосіб дати йому пережити Божу любов у своєму житті. Святий Дух у різний спосіб промовляє до нас: когось Він спонукає допомагати потребуючим, які живуть поруч, а когось запрошує до спільної дії, щоб допомогти братам і сестрам, котрі живуть далеко від нас.

Передумовою впорядкованого служіння спільноти часто виступає певна організація. В Україні на національному та єпархіальному рівнях добре розвинулася діяльність «Карітасу», організації, яка діє під патронатом і за сприяння церковної ієрархії та яка своїм послідовним свідченням віри й реальним задоволенням потреб нужденних заслужено здобула повагу й довіру не тільки серед вірних Церкви, а й серед багатьох інших громадян.

Та все ж ми не маємо права перекладати цей обов'язок служіння лише на якісь структури: державу, соціальні служби чи навіть на згадану щойно церковну організацію. Чинити діла милосердя повинні всі без винятку члени Церкви: єпископ, священник і мирянин, чоловік і

жінка, старший і молодший, багатий і бідний. Служіння ближньому – це не привілей найбільш заможних серед нас, а завдання кожного з нас, бо ми завжди можемо знайти таких, що в гіршій ситуації ніж ми.

При цьому жертвувати слід з відповідним настроєм, тобто з відчуттям любові до людини, створеної на образ і подобу Бога. Здійснюючи добродійну діяльність, церковні благодійні організації та групи не мають обмежуватися простим збиранням чи розподілом коштів і речей чи продуктів, а повинні завжди виявляти особливу увагу до особи, яка опинилася в потребі, та виконувати в християнській спільноті вельми цінну виховну функцію, плачучи в людях соціальну відповідальність, готовність ділитися, повагу, любов та милосердя в душі Христового Євангелія. Благодійність Церкви, хай на якому рівні вона здійснюється, не може перетворюватися просто на ще один різновид організованої соціальної допомоги. Діла милосердя – це жест любові та щирої уваги, скерований до тих, які потребують нашої допомоги, це нагода дати іншому можливість зустрітися з живим Христом.

У рамках програми «Жива парафія» закликаємо кожну парафіяльну спільноту цього року зосередити особливу увагу на дияконії як «зустрічі з живим Христом». У парафії є багато конкретних форм для такого служіння: відвідування хворих, допомога бідним, годування голодних, захист сиріт, підтримка тих, які терплять несправедливо, миротворча діяльність, потіха засмучених, захист ненароджених дітей і т. п. Слід пам'ятати, що насамперед ми несемо відповідальність перед тими потребуючими, які живуть серед нас. А відтак, по змозі, парафія повинна підтримувати харитативну діяльність Церкви на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Якщо цього ще не зроблено, у кожній парафії належить створити харитативну групу чи парафіяльний осередок «Карітасу», які б ставили собі за мету залучати вірних до свідчення милосердної Божої любові, чи то стосовно членів самої парафіяльної спільноти, чи то «у світі». За підтримки єпархіального «Карітасу» такий осередок має бути відповідальним за підготовку всієї парафіяльної спільноти до реалізації обов'язку перетворити віру на конкретні діла милосердя. Він також повинен виховувати осіб та групи, які постійно компетентно працюватимуть у Церкві у сфері благодійної діяльності.

Утім, щоб виявити милосердя і любов до ближнього, не треба йти далеко. Часто ті, хто спраглий нашої уваги, доброти, підтримки, розуміння і любові, є поруч із нами: у сусідньому будинку, на тій самій сходовій клітці, під одним дахом. Передусім маємо глянути милосердними очима на членів своєї родини.

Сім'я є місцем зростання у вірі, школою служіння і любові. Невипадково святий Павло пов'язує стан віри зі станом взаємної під-

тримки і турботи одне про одного в родині: «А коли хтось про своїх, особливо ж про домашніх, не дбає, той віри відцурався: він гірший, ніж невірний» (1 Тим. 5, 8). Навпаки, сім'я, в якій панує дух взаємної любові й підтримки, стає джерелом милосердя, що напуває потоками любові багатьох людей із ближчого і дальшого оточення. Саме до цього скерована і благодать, яку отримує подружжя в день вінчання, засновуючи християнську сім'ю як домашню Церкву – спільноту Божої любові й взаємного служіння. Це служіння, починаючись у родині, поширюється далеко за її межі. Гарно про це говорить молитва з Чину вінчання: «І дай їм від роси небесної з висот і від достатку земного, наповни їх доми пшеницею, вином і оливою, і всяким добром, щоб вони подавали потребуючим».

Вірні УГКЦ покликані також брати участь у різних добродійних і волонтерських заходах, яких з'явилося чимало в цей час воєнного лихоліття. Будь-яка добра ініціатива може стати конкретною відповіддю на крик брата чи сестри в біді. Церква підтримує кожний вільний вияв турботи охрещених про поодиноких осіб та цілі групи, які перебувають у потребі. Тому ми, як пастирі Церкви, завжди вітаємо ці ініціативи як одну з форм участі всіх вірних у харитативному посланництві Церкви.

Дорогі браття і сестри, пам'ятаймо, що бідний Лазар завжди стоїть при воротах нашого дому, подібно як це описано в євангельській притчі. Відкриймо, отже, наші серця йому і проявімо йому Божу любов і милість, якщо не спільною дією Церкви, то приховано й непомітно для людей, щоб нас могли стосуватися слова Господні: «Прийдіть, благословенні Отця Мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо Я голодував, і ви дали Мені їсти; мав спрагу, і ви Мене напоїли; чужинцем був, і ви Мене прийняли; нагий, і ви Мене одягли; хворий, і ви навідалися до Мене; у тюрмі був, і ви прийшли до Мене... Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з Моїх братів найменших – ви Мені зробили» (Мт. 25, 34–36. 40).

Благодать Господа нашого Ісуса Христа, любов Бога і Отця і причастя Святого Духа нехай буде з усіма вами!

Від імені Синоду Єпископів
Української Греко-Католицької Церкви
+ СВЯТОСЛАВ

*Дано в Києві,
при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
у день Святих преподобної Параскеви Терновської
та мучеників Назарія, Гervasія, Протасія й Келсія,
27 жовтня 2016 року Божого*

ПОСТАНОВИ СИНОДУ ЄПИСКОПІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Фрагменти

3. Щоб заохочувати до соціального служіння вірних УГКЦ та плекати в них дух жертковності й милосердя, проголосити в усій УГКЦ:
 - а) неділю Блудного сина – Днем особливої опіки над в'язнями;
 - б) М'ясопусну неділю – Днем соціального служіння та благодійності;
 - в) відновлюючи традицію Суспільних днів, започатковану праведним митрополитом Андреем Шептицьким, дні між вказаними в попередніх пунктах неділями проголосити Соціальними днями і проводити в той час у парафіях відповідні просвітницькі й благодійні заходи;
 - г) рекомендувати правлячим єпископам проводити у визначений ними час збори пожертв на соціальні ініціативи парафій та єпархій.
4. Затвердити Стратегію соціального служіння УГКЦ.
5. Задля кращої координації та розвитку соціального служіння в УГКЦ:
 - а) створити у Патріаршій курії Відділ соціального служіння УГКЦ;
 - б) просити Главу і Отця УГКЦ затвердити Положення про цей Відділ.
6. Доручити Відділу соціального служіння УГКЦ опрацювати Програму розвитку соціального служіння УГКЦ.
7. Доручити Відділу соціального служіння УГКЦ у співпраці з Патріаршою комісією у справах духовенства та Комісією кадрового забезпечення і керівництвом церковних навчальних установ, особливо семінарій, здійснити такі заходи:
 - а) проаналізувати досвід викладання пасторального богослов'я та соціальної доктрини Церкви в навчальних закладах УГКЦ і по-дбати про вдосконалення програм із цих дисциплін відповідно до сучасних потреб;

- б) забезпечити студентам проходження практики із соціального служіння у місцевих організаціях «Карітасу» чи інших подібних церковних установах та організаціях;
- в) використовувати в навчальному процесі опрацьовані й видані структурами Патріаршої курії навчально-методичні матеріали щодо різних аспектів соціального служіння;
- г) розробити і впровадити навчальні програми підвищення кваліфікації для відповідальних за соціальне служіння, а також для всіх душпастирів;
- г) скеровувати студентів здобувати вищу освіту у сфері соціального служіння в навчальні заклади Католицької Церкви за кордоном.

8. У порядку денному кожного Синоду Єпископів УГКЦ передбачити розгляд визначених питань соціального служіння в УГКЦ.

+ СВЯТОСЛАВ
Верховний Архієпископ
Української Греко-Католицької Церкви

+ БОГДАН (Дзюрах),
Секретар Синоду Єпископів
Української Греко-Католицької Церкви

*Дано в Києві,
при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
13 вересня 2016 року Божого*

СТРАТЕГІЯ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ УГКЦ

Соціальне служіння – діяльність, спрямована на розв’язання соціальних проблем та забезпечення соціальної справедливості, що охоплює весь спектр соціальної активності та включає в себе надання волонтерської допомоги, благодійництво і організовані форми надання соціальних послуг потребуючим особам та групам, задля забезпечення їх цілісного розвитку.

Соціальне служіння Церкви має своїм фундаментом та рушієм віру і виражає дияконічну природу Церкви, будучи частиною триєдиної місії Церкви: звіщати Добру Новину (Керигма), освячувати (Літургія) та служити (Дияконія).

«Дияконія, або служіння любові чи «харитативна діяльність» виражає внутрішню природу Церкви та виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія. Це служіння ближньому впливає з нашого закорінення в Христі. Діяльна любов ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Парафіяльний рівень має слугувати фундаментом, на якому будується і діє служіння ближньому. Лише тоді зможемо вважатися живими християнами, коли наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання із хворими. Так об’являтимемо світові материнське обличчя Церкви та станемо живим знаком присутності Бога серед людей...» (З Послання «Жива парафія – місце зустрічі з Живим Христом»).

Дана Стратегія розроблена з метою розвитку спроможності УГКЦ забезпечити гідну відповідь на існуючі та майбутні суспільні виклики і домогтися підвищення ролі нашої Церкви у поширенні християнських цінностей серед суспільства, громад, родин та осіб.

Стратегія соціального служіння УГКЦ має наступні пріоритетні цілі:

1. Плекання духа жертвовності та соціальної відповідальності;
2. Служіння на благо нужденних;
3. Інституційний розвиток та професіоналізація соціального служіння УГКЦ.

**Стратегічна ціль №1.
ПЛЕКАННЯ ДУХА ЖЕРТОВНОСТІ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Актуальні потреби

1. Популяризація соціального служіння

- Представлення та популяризація серед вірних та в суспільстві соціального служіння загалом та УГКЦ, зокрема, з метою формування позитивної настанови та заохочення інших до соціального служіння. Представлення соціального служіння через медіа, фільми, статті, книги;
- Поширення інформації про соціальне служіння УГКЦ, у тому числі у вигляді
- практики проведення «соціальних днів» в парафіях з свідченнями та презентаціями;
- Заохочення до соціального служіння (дияконії) через евангелізацію («віра без діл мертва» Яків, 2.26);
- Формування розуміння та свідомості щодо важливості соціального служіння у мирян, священників та єпископів. Важливість їх особистого свідчення.

2. Системний розвиток

- Формування духа жертовності шляхом залучення вірних до планування, фінансової підтримки та безпосереднього здійснення соціального служіння;
- Виявлення соціальних потреб та пріоритетів на парафіальному, єпархіальному та загальноцерковному рівні рівні;
- Розвиток волонтерського руху;
- Розвиток припарафіальної харитативної діяльності;
- Розвиток соціальної відповідальності бізнесу на місцевому та загальноцерковному рівнях;
- Пропагування соціального підприємництва;
- Вплив на формування державної політики в соціальній сфері;
- Забезпечення фінансовими, матеріальними та кадровими ресурсами діяльності з соціального служіння.

Завдання \ Очікувані результати

1. 1. Збільшення обсягу та якості волонтерської діяльності в межах соціального служіння УГКЦ.

1. 2. Збільшення обсягів фінансових та матеріальних надходжень від благодійників.

1. 3. Збільшення кількості залучених соціально відповідальних бізнесів.

1. 4. Регулярне інформування церковних спільнот та суспільства про успішні практики, проекти та програми соціального служіння УГКЦ.

Стратегічна ціль №2. СЛУЖІННЯ НА БЛАГО НУЖДЕНИХ

Актуальні потреби

1. Системний розвиток служіння.

- Здійснення оцінки потреб в соціальних послугах та видів діяльності з соціального служіння в громадах (парафіях, епархіях) на постійній/регулярній основі;
- Розвиток професійних послуг (соціальні, медичні, освітні, юридичні тощо) для забезпечення потреб соціально вразливих груп;
- Формування стандартів послуг та видів діяльності;
- Систематизація підготовки та мотивації осіб, котрі здійснюють служіння;
- Підвищення кваліфікації та розвиток послуг фахівців з числа християн;
- Урізноманітнення джерел фінансування проектів та видів діяльності з соціального служіння;
- Забезпечення кадрового складу для нових проектів.

2. Представництво інтересів нужденних.

- Формування позиції УГКЦ з оцінки актуальних соціальних проблем, бачення шляхів їх вирішення в Україні та світі, механізмів їх лобювання;
- Формування політики і практики допомоги нужденним у родині, громаді, суспільстві та державі.

Завдання \ Очікувані результати

2. 1. Збільшення обсягу та покращення якості послуг і допомоги нужденним на місцевому та загальноцерковному рівнях.

2. 2. Запровадження нових послуг і видів допомоги \ підтримки відповідно до потреб нужденних та викликів сьогодення.

2. 3. Розвиток послуг з індивідуального та групового представництва інтересів соціально вразливих груп населення на місцевому рівні.

2. 4. Промоція прийняття нових та/або внесення змін до існуючих нормативних актів на національному, регіональному та місцевому рівнях що регламентують забезпечення прав та потреб нужденним.

Стратегічна ціль №3. ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ УГКЦ

Актуальні потреби

1. Визначення засад та принципів соціального служіння.

- Визначення пріоритетів у соціальному служінні УГКЦ на найближчі 5 років, відповідно до зовнішніх викликів/можливостей, внутрішніх сильних сторін;
- Розробка нормативної бази документів (канонічних та юридичних) щодо провадження соціального служіння. Розробити «Соціальний директоріум» (методичні матеріали, кращі практики, програмні документи);
- Розвиток організаційної структури УГКЦ по забезпеченню діяльності з соціального служіння (політики, програми, проекти, персонал, практики);
- Розробка стратегій для всіх структур (комісій, відділів) щодо своєї діяльності, і щодо того, що дана структура може/має зробити в соціальному служінні. Розробка стратегії (єпархіальні та загально церковні, стратегії Комісій) щодо певних напрямків діяльності (діти-сироти і т.п.);
- Забезпечення прозорості і звітності, систематичного інформування про соціальну діяльність;
- Впровадження міжнародних (Карітас Інтернаціоналіс) стандартів послуг, менеджменту, процедур, організаційних процесів, ціннісні/етичні принципи (стандарти).

2. Координація діяльності.

- Збір інформації про проекти, послуги та види діяльності з соціального служіння;
- Належна оцінка та використання існуючого позитивного досвіду соціального служіння УГКЦ;

- Координація різних форм та напрямків соціального служіння різних структур та організацій на загально церковному та єпархіальному рівнях;
- Запровадження діяльності рад/комісій з представників різних організацій та проектів соціального служіння на єпархіальному рівні. Призначити повноважну відповідальну особу за координацію та моніторинг соціального служіння на єпархіальному рівні. Призначення відповідальних за соціальне служіння в парафіях;
- Інтегрування дияконії у загальносуспільний простір, шляхом активного включення соціальних організацій та ініціатив УГКЦ до загальнонаціональних та місцевих платформ, коаліцій та форумів НУО та органів влади, котрі працюють у соціальній сфері;
- Створення інформаційної електронної платформи на єпархіальних та загально церковному рівнях з метою інформування про проекти, методології, технології, джерела фінансування, можливості підвищення кваліфікації тощо.

Професіоналізація.

- Системних підхід до формування кадрового ресурсу в проектах соціального служіння УГКЦ (Комісія кадрового забезпечення). Практика для семінаристів в Карітасах та інших організаціях;
- Організація навчання осіб, котрі задіяні до соціального служіння. Поширити практику вишколів для мирян, лідерів. Налагоджувати співпрацю з навчальними закладами (семінарії, УКУ (соціальна педагогіка) і т.п.) щодо навчання і підвищення кваліфікації.
- Розвиток знань щодо забезпечення життєздатності організацій, проектів та видів діяльності з соціального служіння. Запровадження на постійній основі курсів підвищення кваліфікації священників, керівників організацій та проектів, практичних працівників (соцпрацівників та робітників, соціальних педагогів, психологів тощо).

Завдання \ Очікувані результати

3. 1. Збір інформації та постійний облік видів діяльності, послуг, програм та проектів з соціального служіння УГКЦ.
3. 2. Стандартизація послуг та видів діяльності з соціального служіння УГКЦ.

3. 3. Розробка, вдосконалення та систематизування політик що регламентують соціальне служіння УГКЦ.

3. 4. Забезпечення прозорості, підзвітності та дотримання міжнародних стандартів діяльності з соціального служіння із залученням практик міжнародних організацій (Карітас Інтернаціоналіс).

3. 5. Забезпечення діяльності відповідальних за розвиток соціального служіння УГКЦ осіб \ підрозділів \ відділів на національному, єпархіальному та парафіяльному рівнях.

3. 6. Розвиток парафіяльних Карітасів та діяльності з соціального служіння на парафіяльному рівні.

3. 7. Вдосконалення та забезпечення функціонування системи підготовки семінаристів, священників, керівників та працівників і мирян щодо розвитку та соціального служіння.

3. 8. Функціонування національного веб-ресурсу з метою поширення інформації про соціальне служіння УГКЦ, управління та адміністрування проектів та програм, обмін досвідом та підвищення кваліфікації тощо.

3. 9. Участь організацій, установ та представників УГКЦ в загальнонаціональних та місцевих платформах, коаліціях та форумах НУО та органів влади, професійних об'єднаннях котрі працюють у соціальній сфері.

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

План на 2017 – 2020 роки Очікувані результати: стан Церкви в 2020 році

На патріаршому/всецерковному/синодальному рівні:

1. Вірні УГКЦ знають про соціальне служіння УГКЦ.
2. Представники інших конфесій, які діють там, де знаходяться вірні УГКЦ, поінформовані про соціальне служіння УГКЦ.
3. Представники громадських організацій та ініціатив, які діють там, де знаходяться вірні УГКЦ, поінформовані про соціальне служіння УГКЦ.
4. Представники органів влади та державних організацій, які діють там, де знаходяться вірні УГКЦ, поінформовані про соціальне служіння УГКЦ.
5. Практики соціального служіння (наприклад, Соціальні дні перед початком Великого посту), поширені в цілій Церкві.
6. Добра співпраця з Папською радою для сприяння цілісному розвитку людини.
7. Членство в *Caritas Internationalis* та *Caritas Europa*.

На регіональному/міжєпархіальному рівні:

1. Продовжується активна участь УГКЦ у роботі Комісії соціального служіння Всеукраїнської ради Церков і релігійних організацій та Громадських Рад по співпраці ВРЦіРО з Міністерствами (Україна).
2. Активно діє мережа Карітасу України.
3. Де наші Єпископи є членами місцевих Католицьких Єпископських Конференцій, маємо представника в Соціальній комісії / Карітасі.
4. Плекається співпраця в соціальному служінні з усіма церковними та громадськими ініціативами на територіях, де діє наша Церква.
5. Визначено пріоритети та принципи соціального служіння в регіоні.
6. Створені моделі реалізації соціального служіння в даному регіоні.

На єпархіальному рівні:

1. Кожна єпархія має особу або й структуру, відповідальну за активізацію та координацію соціального служіння.

2. Ефективно діючи особи та структури, відповідальні за соціальне служіння, співпрацюють з Відділом соціального служіння структурами на патріаршому рівні.

3. Єпархіяльне духовенство ознайомлене з посинодальним посланням «Служіння ближньому – Дияконія – в житті УГКЦ», Стратегією розвитку соціального служіння та добре поінформоване про соціальне служіння в єпархії та в УГКЦ.

4. Соціальні дні проводяться та координуються в цілій єпархії.

5. Щороку Єпархія приготує свій план соціальних заходів молитовного, навчально-освітнього та суспільного характеру.

На парафіяльному рівні:

1. В парафіяльній пасторальній раді є особа, призначена бути відповідальною за координацію соціального служіння.

2. Дана особа співпрацює з структурами/особами на єпархіяльному рівні.

3. Здійснюється щорічне пасторальне планування соціального служіння на парафії.

4. Парафія організовує різні заходи з нагоди *Соціальних днів* та пропонує інші практики соціального служіння впродовж року.

5. В парафії існує харитативна спільнота – парафіяльний Карітас.

6. Організуються заходи соціального служіння у співпраці з іншими релігійними, громадськими та державними організаціями.

Кроки та терміни впровадження

На патріаршому/всецерковному/синодальному рівні:

1. Відділ соціального служіння УГКЦ постійно допомагає Патріархові та Синоду Єпископів УГКЦ в координації та розвитку соціального служіння, представляє УГКЦ в різних соціальних заходах.

2. Відділ соціального служіння УГКЦ регулярно звітує Синодові Єпископів про стан справ в соціальному служінні.

3. Розвивається практика соціального служіння УГКЦ базована на документах Католицької Церкви та Синоду УГКЦ, зокрема на *Стратегії розвитку соціального служіння УГКЦ та посинодальному посланні «Служіння ближньому – Дияконія – в житті УГКЦ»* (2016 рік).

4. Поширюються видання нашої Церкви на тему соціального служіння.

5. Поглиблюються співпраця та взаємовідносини між існуючим структурами УГКЦ (*Карітас України, Комісія УГКЦ у справах родини,*

Комісія УГКЦ душпастирства в охороні здоров'я, Комісія УГКЦ у справах молоді, Комісія УГКЦ «Справедливість і мир», Департаментом зовнішніх зв'язків УГКЦ в Україні, Відділом пенітенціарного душ пастирства УГКЦ).

6. Продовжується і поширюється практика щорічних спільних зустрічей з єпархіальними відповідальними за соціальне служіння задля обміну досвідом діяльності структур УГКЦ в Україні та за кордоном.

7. Проводиться аналіз навчальних програм з соціального служіння в Семінаріях та Вищих Начальних Закладах УГКЦ (у співпраці а Патріаршою Комісією для Духовенства).

На регіональному/міжєпархіальному рівні:

1. Проводяться конференції та круглі столи (також міжконфесійні) на тему соціального служіння.

2. Навчально-освітні заходи, семінари, тренінги для духовенства та мирян з соціального служіння.

3. Плекається співпраця з релігійними, громадськими та державними організаціями в кожному регіоні.

4. На регіональних чи митрополичих зустрічах Єпископів УГКЦ періодично обговорюються питання соціального служіння, співпраці та діалогу.

5. Наші єпископи задіяні в соціальних ініціативах Католицької Церкви в даному регіоні.

На єпархіальному рівні:

1. Де ще не зроблено, призначені особи чи створені структури, які відповідають за соціальне служіння.

2. В програмах постійної формації духовенства періодично організуються сесії про різні напрямки та методи соціального служіння.

3. Єпископ нагадує про щорічні соціальні заходи, особливо про *Соціальні дні* та подає відповідний матеріал, виготовлений для цього.

4. Єпархіальна структура дбає про формацію спеціалістів з соціального служіння серед єпархіального духовенства та вірних.

5. Організуються конференції, круглі столи з соціальної тематики на території Єпархії.

6. Підтримується і розвивається співпраця з релігійними, громадськими та державними організаціями в кожній єпархії.

На парафіяльному рівні:

1. Де ще не зроблено, в парафіяльній пасторальній раді призначають особу, відповідальну за координацію соціального служіння.

2. Запровадити пасторальне планування соціального служіння на парафії.

3. Парафія заохочує вірних до участі в різних заходах з нагоди *Соціальних днів* та пропонує інші практики соціального служіння впродовж року.

4. Парафія запрошує з презентаціями-свідченнями різні соціальні ініціативи.

5. Парафія дбає про формацію спеціалістів з соціального служіння серед вірних.

6. В парафії формується постійно діюча харитативна спільнота – парафіяльний Карітас.

7. В міру можливостей та ресурсів організовуються заходи у співпраці з іншими парафіями, релігійними, громадськими та державними організаціями.

ЗВЕРНЕННЯ БЛАЖЕННІШОГО СВЯТОСЛАВА З НАГОДИ ДНЯ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ТА БЛАГОДІЙНОСТІ В УГКЦ

Дорогі в Христі! У неділю, яку називаємо М'ясопусною, Христова Церква готує нас до благословенного часу Великого посту. Євангеліст Матей пригадує нам цього дня, що кожна людина, незалежно від того, чи вірила в Бога, ким вона була, обов'язково стане перед обличчям Божим для того, щоб скласти звіт за прожите життя.

У контексті євангельського читання М'ясопусної неділі важливо звернути увагу на такий момент: грішник буде засуджений не так за те, що він зробив неправильно у своєму житті загалом, як за те, що не зробив для свого ближнього, який перебував у потребі: «Бо голодував я, а ви не дали мені їсти; мав спрагу а ви мене не напоїли; був чужинцем, і ви мене не прийняли; нагим, і ви мене не одягнули; недужим і в тюрмі, і не навідалися до мене» (Мт. 25, 42-43). Милосердя і побожність в Новому Завіті є ключем, що відмикає нам двері Царства Божого. В убогій і потребуєчій людині приходять до нас сам Христос – убогий, спраглий, недужий, ув'язнений. Хто має побожність до Христа убогого, того прийме до свого Царства і Христос прославлений. Беручи до уваги те, що благодійне служіння ближньому є суттєвим елементом християнського життя, від якого залежить спасіння віруючої людини, Синод Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства на 59-й сесії проголосив М'ясопусну неділю Днем соціального служіння, закликаючи в такий спосіб усіх вірних подбати про тих, хто потребує допомоги.

Потребуюча особа, яку посилає до нас наш Творець і Спаситель, є таїнством Його присутності: кожна людина, сотворена на образ і подобу Божу, уприсутнює нам самого Ісуса Христа. Ось чому все те, що ми зробили для свого ближнього, – Господь сприймає так, наче б ми це зробили особисто Йому. Він нам сьогодні настійно нагадує: «Те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших, – мені також ви того не зробили» (Мт. 25, 45).

Євангеліст Іван Богослов навчає нас: «Хто каже, що любить Бога, а не любить ближнього, той є неправдомовець. Бо не можна любити Бога, якого не бачимо, коли не любимо ближнього, якого бачимо» (1 Ів. 4, 20). Християни завжди усвідомлювали, що служіння ближньому є суттєвим виявом віри, невід'ємною складовою особистого почитання Бога та богослужіння християнської громади. Бо неможливо гід-

но шанувати Господа і служити Йому, не служачи ближньому. У часи ранньої Церкви вірні, приходячи на богослужіння, приносили зі собою все необхідне для богослужіння. З-посеред цих дарів священник обирав найкращі хліби та вино для евхаристійного жертвоприношення. І це приношення – просфора спільноти – ставало не лише необхідною частиною Божественної Літургії, з нього також здійснювалося служіння ближньому.

Наша Церква завжди намагалася послужити українському суспільству відповідно до потреб та конкретних історичних обставин. Прикладом такого служіння в ХХ столітті є постать слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, зусиллями якого у співпраці з парафіяльними громадами та чернечими згромадженнями були засновані дитячі захоронки, сиротинці, народні школи, шпиталі тощо. У своєму першому посланні він пише: «Я так дуже хотів би обтерти сльози з очей тих, хто плаче, потішити кожного, хто сумує, покріпити кожного, хто слабкий та немічний, уздоровити кожного, хто хворий, просвітити кожного, хто темний... Я хотів би стати всім для всіх, щоб усіх спасти» («Перше слово Пастиря», 1899 р.).

Будучи вірною стародавній традиції християнського богослужіння та чуваючи над спасінням повірених душ, наша Церква й сьогодні здійснює цілу низку соціальних програм, залучаючи до служіння своїх вірних. Це служіння звершується через парафії та церковні мирянські рухи, що діють при них; через мережу фонду «Карітас України», який є офіційною благодійною організацією УГКЦ; через чернечі чини та згромадження; шляхом співпраці з громадськими благодійними фондами, організаціями і рухами. Для організації та координації цієї роботи в певних напрямках створено відповідні церковні комісії. Адже окрім матеріальних ресурсів, потрібно рівно ж мати відповідні засоби та ефективну структуру донесення цієї допомоги до потребуючих. Сьогодні хочемо подякувати всім тим, хто здійснює це служіння від імені нашої Церкви, хто віддано служить для того, щоб кожна пожертва досягнула своєї мети – була дієвим виявом любові до ближнього.

Розробляючи Стратегію розвитку нашої Церкви до 2020 року «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом», ми відзначили цю особливу роль діл милосердя, адже «дияконія», або «служіння любові» чи «харитативна діяльність», є важливим елементом, який виявляє сутність Церкви та показує, наскільки живою є певна парафія. Власне, успішно звершувати цей наш християнський обов'язок нам допомагають різні спільноти та структури, зокрема організація, яка називається «Карітас» (милосердна любов). Ідея Карітасу полягає в тому, щоб у тій самій громаді (парафії) один віруючий допомагав іншому. Бо не може бути живою та парафія, в якій не здійснюється харитативне служіння.

Як тіло без душі, так віра без діл любові є мертвою, за словами апостола Якова (пор. Як. 2, 26).

Ми живемо в час воєнного лихоліття і розрухи. Поруч із нами багато голодних, травмованих, людей, які страждають від холоду і хвороб. Щоб чинити добро і допомогти їм, не треба бути багатим. Кожен із нас, хто має перед собою шматок хліба, хай подумає, як нагодувати того, хто страждає від голоду. Кожен із нас, хто має теплу постіль, хай подбає про тих, хто страждає від холоду. Якби щодня кожен із нас нагодував одного голодного і допоміг зігрітися тому, хто страждає від холоду, мільйони людей в Україні були б нагодовані й захищені. Пам'ятаймо: усе те, що ми вчинимо для цих потребуючих братів і сестер наших, вчинимо самому Христові, який є в них і сьогодні страждає разом із ними.

Ми повинні діяти передусім на основі тих ресурсів, якими володіємо в наших громадах. Тому звертаюся до священнослужителів із пропозицією створити в храмах кутки милосердного християнина, куди б вірні могли, щонеділі йдучи на Богослужіння, принести потребуючим те, чим можуть із ними поділитися (харчі, одяг, кошти), щоб наші храми стали центром служіння і любові до ближнього. Парафіяльний рівень має слугувати фундаментом, на якому будується і діє служіння ближньому. Якщо все наше церковне тіло не долучиться до цього харитативного руху, то ми – єпископи, священники, миряни – не вповні виконаємо свою християнську місію і колись на суді перед нашим Господом складемо звіт про те, чого ми не зробили для вбогих і потребуючих.

Возлюблені в Христі браття і сестри! Плекаймо в собі чесноту християнського милосердя! Звертаюся до вас з проханням проявити особисту солідарність із тими, кого суспільство забуло і відкинуло, хто сьогодні найбільше потребує нашої дієвої підтримки й солідарності. Особисте служіння кожного з нас та пожертви, які зроблені від щирого серця, навіть коли вони невеличкі, допоможуть нам спільно підтримати людей, що опинилися у складних життєвих обставинах. Ділімося нашими, навіть малими, достатками та нашою послугою з іншими та навчімо так чинити дітей. У такий спосіб ми не тільки відповідатимемо на потреби тих, хто чекає нашої допомоги, а й об'являтимемо світові материнське обличчя люблячої Церкви.

Сьогодні людство шукає знаків надії. Соціальне служіння є необхідним способом визнання нашої християнської віри, проповідування Христового Євангелія, адже воно свідчить про Божу любов. Діла милосердя є живим знаком присутності Бога серед людей, за словами св. Івана Богослова: «Бог є любов!» (1 Ів. 4, 8).

Нехай заохоченням у служінні ближньому стануть для нас слова

св. Івана Золотоустого: «Дай хліб і візьми рай! Дай мале та візьми велике! Дай смертне і візьми безсмертне! Дай тлінне й візьми нетлінне!» (Бесіда про покаяння). Бажаю всім, щоб ми мали відкриті духовні очі і бачили Бога, який чекає на нас у потребуючій особі, щоб усі ми були багаті на вчинки милосердя, бо тоді станемо тими, кого Бог покличе праворуч від Себе: «Прийдіть, благословенні Отця Мого, успадкуйте Царство, уготоване вам від створення світу» (Мт. 25, 41).

† СВЯТОСЛАВ

*Дано в Києві,
при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
5 лютого 2015 року Божого*

ПАСТИРСЬКЕ СЛОВО БЛАЖЕННІШОГО СВЯТОСЛАВА ПРО ДАР ОСІБ З РОЗУМОВОЮ НЕПОВНОСПРАВНІСТЮ

Дорогі у Христі брати і сестри!

Створені на образ і подобу Божу, ми всі народилися для того, щоб виявляти Божу красу, яка всередині нас. І цей дар має кожен із нас. Особи з розумовою неповносправністю також є посудинами цієї краси.

Центр духовної підтримки осіб з особливими потребами «Емаус», мирянський рух спільнот «Віра й Світло», з яким центр «Емаус» має спільне коріння, та інші подібні об'єднання творилися для того, щоб допомогти людям із розумовою неповносправністю віднайти в собі неповторну цінність, красу та дари, дані Богом, і допомогти відкрити це суспільству. Вони ґрунтуються на переконанні, що кожна людина, навіть з великими порушеннями, є повноцінною, унікальною особою. Вона має такі ж права, що й інші люди: передусім, право бути любленою, визнаною й шанованою як особистість і право одержати допомогу, необхідну для її духовного та особистого розвитку.

Нам слід відкривати таїнство осіб з особливими потребами, допомагати проявляти дари, якими вони наділені. Неповносправність сама по собі не є даром – вона є великим стражданням. Осіб, які діткнені нею, люди дуже часто не розуміють, а навіть, хоч це і прикро стверджувати, відкидають, відштовхують. Але є даром те, що сховано всередині: вміння таких людей любити й приймати любов. Скільки вони страждають і все ж можуть бути такими щирими, радісними! Ці особи є даром також і тому, що вчать нас відкриватися до іншої людини і виходити їй назустріч у любові та готовності допомогти.

У цьому виходженні назустріч потребуючим особам ми наслідуємо доброту самого Бога, який у своєму милосерді схиляється над хворим і нужденним, перетворюючи їхню недугу на джерело Своєї благодаті та благословення. Радість виникає зі споглядання того, як Господь бере те, що видається нам непотрібним, і використовує це, щоб дарувати нам Свою любов (пор. 1 Кор. 1, 27–29).

Бог однаково любить кожну людину, здорову чи неповносправну. Кожна людина, навіть найглибше вражена недугою, покликана поглиблювати своє життя в Ісусі, приймати Святі Таїнства і бути джерелом ласки й миру для світу, окремих спільнот і для всієї Церкви. Особи з осо-

бливим потребами, відчуваючи себе любленими, відкривають свої дари, які нам дуже потрібні в церковних громадах та в суспільстві загалом.

Особи з неповносправністю становлять значну частину населення будь-якої країни. То ж дуже правдоподібно, що такі люди знаходяться в багатьох християнських громадах або на території парафії. Ці особи послані до нас як носії особливої Божої благодаті і благословення. Важливо, щоб парафіяльна спільнота була здатна помітити їх і прийняти щирим серцем та розпростертими руками. Прийняття вірного з розумовими порушеннями як повноправного члена парафії не тільки зміцнює спільноту, а й стає проголошенням Євангелія, позаяк кожен із нас покликаний «приймати один одного, як і Христос прийняв нас» (Рим. 15, 7).

Особи з особливими потребами, здавалося б, чекають нашого служіння, але, без сумніву, вони також показують нам приклад справжнього безкорисливого євангельського служіння ближньому. Вони виконують особливу пророчу місію в Церкві через своєрідну євангелізацію. Ці люди є не тільки одержувачами Доброї Новини, а й проповідниками Євангелія власним життям.

Бог захотів проголосити себе особливим чином через людей з фізичною та розумовою неповносправністю, через їхню слабкість і простоту сердець. Завдяки служінню, яке чинять особи з особливими потребами, ми маємо нагоду зустріти через них самого Ісуса в Його добровільній слабкості та вбогості.

Їхня недуга, преображена Святим Духом, робить їх в Ісусі Христі місіонерами на простому інтуїтивному рівні, відображаючи Божу безпосередність і щирість до нас через справжні людські стосунки та цінності: довіру, дружбу, слухання, прийняття, радість і любов. У них своє завдання, не менш важливе: їхні шляхи серця допомагають руйнувати бар'єри страху, їхня вразливість і невинність сприяють винятковій атмосфері любові. А молитва людей з розумовою неповносправністю є особливо сильною: це молитва убогих, деколи без слів, на цю молитву Провидіння ніколи не промовчить, тому що Добрий Батько, передусім, дбає про вразливих і страждених своїх дітей, як запевняє нас Святе Писання: «Як до Всесильного ти звернешся покірно... і підведеш обличчя твоє до Бога. Помолишся до нього, і він тебе почує» (Йов 22, 23–27).

Особи з розумовою неповносправністю особливим чином уміють будувати Царство Боже. Вони терпеливі, бо життя поставило їм підвищені вимоги, вони не вміють приховувати своїх емоцій і не роблять різниці між суспільно важливими людьми і тими, хто такими не є. Як справжні Божі діти, вміють покладатися на Господню волю й у всьому звірятися на Бога-Отця. Вони мають особливу здатність приймати Божі благодаті та ділитися ними.

Блаженний Іван Павло II, напевно, мав саме це на увазі, коли говорив про людей з особливими потребами: «Неповносправні люди є безцінним скарбом Церкви». Він звертався до них із закликом: «Займіть своє місце в серці Церкви».

Тож закликаю насамперед душпастирів, богопосвячених осіб, членів церковних братств і молитовних груп: не відвертайте свого обличчя від потребуючої людини! Відкрийте двері храмів, але ще раніше – двері свого серця перед духовним скарбом, який Господь дає нам у крихкій посудині немічного тіла неповносправної людини. Огрійте цих осіб і їхні родини своєю турботою, яка стане для них знаком Божої близькості й любові. Кожна парафіяльна спільнота нехай стане родинним домом для убогих, неповносправних, потребуючих, щоб таким чином був прославлений Отець наш, що на небі (пор. Мт. 5, 16).

Висловлюю щире визнання і вдячність усім, хто об'являє материнське обличчя Церкви, турбуючись про хворих, немічних, самотніх, неповносправних, чи то в державних закладах, чи в благодійних організаціях, чи в рамках парафіяльної спільноти. Ваше служіння є найбільш переконливою проповіддю Євангелія та виявом живої віри. Нехай не полишає вас ніколи сила Святого Духа і насага надалі творити добро цим нашим братам і сестрам!

Звертаюся до страждених і немічних осіб словами Святішого Отця Франциска, які він нещодавно сказав під час своєї зустрічі із хворими і неповносправними у Римі: «Ваша присутність, мовчазна, проте більш промовиста від багатьох слів, ваша молитва, щоденне пожертвування ваших страждань в єднанні із стражданнями Розп'ятого Ісуса за спасіння світу, сприйняття терпеливе, а навіть радісне вашого стану, – усе це є духовним багатством, надбанням кожної християнської спільноти. Не соромтеся бути цінним скарбом Церкви!» (Аудієнція 12 листопада 2013 року Божого).

Наприкінці огортаю всіх своєю молитвою і любов'ю у Христі, прикликаючи на вас щедре благословення із небес: «Благодать Господа нашого Ісуса Христа, і любов Бога-Отця, і причастя Святого Духа нехай буде з усіма вами!»

† СВЯТОСЛАВ

*Дано в Києві,
при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
12 листопада 2013 року Божого*

ЖИВА ПАРАФІЯ – МІСЦЕ ЗУСТРІЧІ З ЖИВИМ ХРИСТОМ

Допоміжні матеріали Фрагменти

Дорогі у Христі!¹

Церква існує для того, щоб спрямовувати людей до Бога і довести їх до щасливої вічності. Завдання душпастирів, катехитів, провідників спільнот – постійно шукати нові шляхи практичного здійснення цієї мети Христової Церкви.

У цьому дусі, Синод Єпископів УГКЦ, який відбувався у Бразилії у 2011 році, затвердив програму розвитку УГКЦ на період до 2020 року під назвою «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом» як спільний шлях для всієї нашої Церкви.

Провід нашої Церкви визначив, що кожна парафія має бути місцем:

- 1) пізнання правд віри і їх втілення в щоденне життя кожного віруючого. (Боже Слово і катехизація (Керигма));
- 2) участі вірних в літургійному, таїнственному та молитовному житті парафії. (Літургія і молитва);
- 3) приділення особливої уваги потребуючим, як у самій парафії, так і поза нею. (Служіння ближньому (Дияконія));
- 4) служіння єпископа і душпастирів у співпраці з мирянами на спільну користь – управління дарами (часу, таланту і скарбу). (Провід – управління дарами);
- 5) плекання духовної єдності Христової Церкви та сприяння єдності всіх християн (єкуменізм). (Сопричастя – єдність (Кінонія));
- 6) свідчення про своє життя в Христі, запрошуючи інших до участі у ньому. (Місійний дух).

Ці матеріали мають на меті представити вірним парафіяльної спільноти ключові аспекти «Живої парафії». Кожен розділ розкриває одну з шести складових живої парафії, опираючись на Святе Письмо, спадщину Отців Церкви, Катехизм УГКЦ та Кодекс Канонів Східних Церков. Також подаються біблійно-богословські роздуми (на основі Інструментум лаборіс для духовенства), тези для проповідей та зразки проповідей на відповідну тему (для священиків та їхніх помічників). [...]

¹ Звернення Робочої групи з реалізації Стратегії розвитку УГКЦ на період до 2020 року.

Розділ 3. СЛУЖІННЯ БЛИЖНЬОМУ (ДІЯКОНІЯ)

Приділення особливої уваги потребуючим як у самій парафії, так і поза нею

Із Пастирського листа Блаженнішого Святослава...

Служіння ближньому

Ще одним важливим елементом, який виражає внутрішню природу Церкви та виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія, – це діяконія, або служіння любові чи «харитативна діяльність». Це служіння ближньому впливає з нашого закорінення в Христі. Діяльна любов ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Лише віра, чинна любов'ю, провадить до спасіння (пор. Гал 5, 6). Натомість віра без діл – мертва (пор. Як 2, 26). «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших, ви мені зробили» (Мт 25, 40), – каже Господь Ісус.

Погляньмо навколо себе: скільки у світі є нещастя і убогості, самотності і смутку, болю і страждання! Всі ці прикрі явища нашого земного життя – це для нас запрошення до чинної любові, яка є виявом живої віри. Господь хоче відкрити наші очі на нужду світу, щоб ми навчилися по-справжньому любити і виявляли нашим ближнім Божу любов – увагою до них, сердечним співчуттям, підтримкою, словом потіхи і розради, а головню, ділами милосердя. Лише тоді зможемо вважатися живими християнами, а наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання із хворими. Так об'являтимемо світові материнське обличчя Церкви та станемо живим знаком присутності Бога серед людей, згідно зі словами св. Августина: «Якщо бачиш любов, бачиш Пресвяту Трійцю».

Біблійні основи

Мт 25, 31-46

Якже прийде Син Чоловічий у своїй славі, й ангели всі з ним, тоді він сяде на престолі своєї слави. І зберуться перед ним усі народи, і він відлучить їх одних від одних, як пастух відлучує овець від козлів; і по-

ставить овець праворуч себе, а козлів ліворуч. Тоді цар скаже тим, що праворуч нього: Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідались до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене. Тоді озвуться праведні до нього: Господи, коли ми бачили тебе голодним і нагодували, спрагненим і напоїли? Коли ми бачили тебе чужинцем і прийняли, або нагим і одягнули? Коли ми бачили тебе недужим чи в тюрмі й прийшли до тебе? А цар, відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили. Тоді скаже й тим, що ліворуч: Ідіть від мене геть, прокляті, в вогонь вічний, приготований дияволу й ангелам його; бо голодував я, і ви не дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене не напоїли; був чужинцем, і ви мене не прийняли; нагим, і ви мене не одягнули; недужим і в тюрмі, і не навідались до мене. Тоді озвуться і ті, кажучи: Господи, коли ми бачили тебе голодним або спраглим, чужинцем або нагим, недужим або в тюрмі, і тобі не послужили? А він відповість їм: Істинно кажу вам: те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших – мені також ви того не зробили. І підуть ті на вічну кару, а праведники – на життя вічне».

Йо 15, 9-17

Як мене Отець полюбив, так я вас полюбив. Перебувайте у моїй любові! А в любові моїй перебуватимете, коли заповіді мої будете зберігати, як і я зберіг заповіді мого Отця і в його любові перебуваю. Я казав вам так для того, щоб була у вас моя радість і щоб ваша радість була повна. Це моя заповідь, щоб ви любили один одного, як я вас полюбив! Ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає. Коли ви робите все, що я вам заповідаю, то ви – друзі мої. Тож слугами вже не називатиму вас: слуга не відає, що його пан робить. Називаю вас друзями, бо все я вам об'явив, що чув від Отця мого. Не ви мене вибрали, а я вас вибрав і призначив, щоб ви йшли і плід принесли, та щоб тривав ваш плід, а й щоб усе, про що б ви тільки попросили в Отця в моє ім'я, дав вам. Ось, що я вам заповідаю: щоб ви любили один одного!

Ді 2, 41-47

Ті ж, що прийняли його слово, охрестились, і того дня до них пристало яких три тисячі душ. Вони постійно перебували в апостольській науці та спільності, на ламанні хліба й молитвах. І страх напав на кожну душу: багато було чудес і знаків, що їх апостоли робили. Всі віруючі були вкупі й усе мали спільним. Вони продавали свої маєтки та

достатки й роздавали їх усім, як кому чого треба було. Щодня вони од-
нодушно перебували у храмі, ламали по домах хліб і споживали харчі
з радістю і в простоті серця; хвалили Бога і втішалися любов'ю всього
люду. Господь же додавав щодня (до церкви) тих, що спасалися.

Гал 5, 1-6

Христос нас визволив на те, щоб ми були свободні. Тож стійте і під
кормигу рабства не піддавайтеся знову. Ось я, Павло, кажу вам, що
коли ви обрізуєтеся, Христос вам ні в чому не допоможе. Свідчу зно-
ву кожному, хто обрізується: Він мусить увесь закон чинити. Ви, що
шукаєте в законі оправдання, від Христа відлучилися, від благодаті ви
відпали. Ми бо духом з віри очікуємо надії оправдання, бо у Христі
Ісусі нічого не означають ні обрізання, ні необрізання, але – віра, чин-
на любов'ю.

Як 2, 14-26

Яка користь, мої брати, коли хтось каже, що має віру, але діл не має?
Чи може його спасти віра? Коли брат або сестра будуть нагі й позбавле-
ні засобів щоденного прожитку, і хто-небудь з вас до них скаже: «Йдіть
собі з миром, грійтеся та годуйтеся», і не дасть їм потрібного для тіла,
то що це допоможе? Так само й віра, коли діл не має, мертва сама в
собі. Та хто-небудь скаже: «Ти маєш віру, а я маю діла. Покажи мені
твою віру без діл, а я тобі покажу моїми ділами мою віру». Ти віруєш,
що Бог один? – Добре робиш. І біси вірують, та тремтять. Хочеш зна-
ти, безглуздий чоловіче, що віра без діл не приносить плоду? Авраам,
наш батько, чи не ділами виявився праведним, коли був приніс. на
жертвник Ісаака, свого сина? Бачиш, що віра співдіяла з його ділами,
і його віра удосконалилася ділами. Так здійснилося Писання, яке каже:
«Авраам повірив Богові, і це зараховано йому за праведність», і він був
названий приятелем Божим. Ви бачите, що чоловік оправдується діла-
ми, не тільки вірою. Так само й Рахав, блудниця, чи ж не ділами оправ-
далася, прийнявши посланців і випустивши їх іншим шляхом? Як тіло
без душі мертво, так само й віра без діл мертва.

1 Пт 4, 7-11

Будьте мудрі й тверезі, здатні до молитов. Насамперед майте велику
любов один до одного, бо любов силу гріхів покриває! Будьте гостинні
один до одного – без нарікання. Служіть один одному, кожен тим да-
ром, що його прийняв, як добрі домоуправителі різноманітної Божої
благодаті. Говоріть лише у глузді Божих слів, служіть лише у душі тієї
сили, яку дає Бог, щоб у всьому прославлявся Бог через Ісуса Христа,
якому слава й сила по вічні віки! Амінь.

1 Йо 3, 11-24

Бо це та звістка, яку ви від початку чули: щоб один одного любити, а не як Каїн, який був від лукавого й убив брата свого. Та й за що він забив його? Бо лихі були його вчинки, а брата його – справедливі. Не дивуйтеся, брати, коли світ вас ненавидить. Ми знаємо, що ми перейшли від смерти до життя, бо любимо братів. Хто не любить, той у смерті перебуває. Кожен, хто ненавидить брата свого, – душогубець, а ви знаєте, що ніякий душогубець не має в собі життя вічного, що в ньому перебувало б. З цього ми спізнали любов, бо він за нас поклав свою душу; і ми також повинні за братів душі класти. Коли хтось має достатки цього світу і бачить брата свого в нестачі й замикає перед ним своє серце, то як любов Божа може перебувати в ньому? Дітоньки! Не любимо словом, ані язиком, лише – ділом і правдою. З цього ми спізнаємо, що ми від правди, і заспокоїмо перед ним серце наше; коли б нас обвинувачувало серце: Бог більший, ніж наше серце, і він усе знає. Любі! Коли серце не винує, то ми маємо довір'я перед Богом, і що б ми не просили, одержуємо від нього, бо заповіді його бережемо і чинимо те, що йому вгодне. А ось його заповідь: Вірувати в ім'я його Сина Ісуса Христа й любити один одного, як він дав був нам заповідь. Хто його заповіді зберігає, той і перебуває в нім, а він у ньому; і ми знаємо, що він у нас перебуває, від Духа, що його він дав нам.

1 Йо 4, 7-16

Любі, любім один одного, бо любов від Бога, і кожен, хто любить, народився від Бога і знає Бога. Хто не любить, той не спізнав Бога, бо Бог – любов. Цим виявилася до нас любов Божа, що Бог свого єдинородного Сина послав у світ, щоб ми жили через нього. Любов же полягає не в тому, що ми полюбили Бога, а що він полюбив нас і послав Сина свого – примирення за гріхи наші. Любі, коли Бог так полюбив нас, то й ми повинні один одного любити. Бога ніхто ніколи не бачив. Коли ми любимо один одного, то Бог у нас перебуває, і його любов у нас досконала. Що ми перебуваємо в ньому, і він у нас, ми пізнаємо з того, що він дав нам від Духа свого. І ми бачили і свідчимо, що Отець послав Сина – Спаси світу. Хто визнає, що Ісус – Син Божий, Бог у тому перебуває, і він у Бозі. Ми пізнали й увірували в ту любов, яку Бог до нас має. Бог є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі, і Бог перебуває в ньому.

ВИСЛОВЛЮВАННЯ СВЯТИХ ОТЦІВ

Хто любить, як належить, ближнього, той не відмовиться служити йому покірніше за всякого раба.

Св. Йоан Золотоустий

Подавати гроші тим, які цього потребують, можуть багато, а самому служи ти потребуючим і робити це з готовністю, любов'ю та братнім розположенням – для цього потрібна висока, велика та любомудра душа.

Св. Йоан Золотоустий

Прикраси язик твій лагідністю і покорою, зроби його гідним Бога, якого призиваєш, наповни благословенням і великою милістю – адже можна і словами творити милостиню.

Св. Йоан Золотоустий

Пам'ять про свої добрі справи робить нас недбайливими, веде до зарозумілості. Не згадуй про свої добрі справи, щоб пам'ятав їх Бог.

Св. Йоан Золотоустий

Благодіяння приносять вигоду і користь не стільки тим, хто приймає, скільки тим, котрі подають, оскільки дарує їм відвагу перед Богом.

Св. Йоан Золотоустий

Діла свого служіння виконуй благовидно й ретельно, наче б служив самому Христові.

Св. Василій Великий

Не дозволяй іншому виконувати справ, які покладені на тебе, щоб і винагорода не була забрана у тебе й віддана іншому і щоб інший не прославився твоїм багатством.

Св. Василій Великий

Ніщо не робить людину так подібною до Бога, як добрі діла.

Св. Григорій Богослов

Коли тобі випаде черга служити іншим, додай до тілесної услуги слово потіхи, покажи братню любов тим, що їм служиши. Нехай твої послуги будуть їм милі, як страва, сіллю приправлена.

Св. Василій Великий

Один подає милостиню задля того, щоб благословилося його поле. Інший подає милостиню задля того, щоб врятувався його корабель. Ще інший подає її за дітей своїх, і Бог рятує і зберігає його дітей. Бог не відкидає нікого, але кожному подає те, чого він бажає, якщо це не шкодить його душі. Але всі ці вже отримали винагороду свою, і Бог нічого не винен їм, тому що вони нічого корисного не шукали своїй душі у Нього, і мета, яка була у них, не мала жодного відношення до їх духовної користі. Бог віддає тобі плату, за яку ти робив.

Св. авва Доротей

Один подає милостиню для того, щоб визволитися від майбутніх мук: цей подає її для користі своєї душі, подає заради Бога. Проте він не такий, як хоче Бог, бо він ще знаходиться в стані раба. Інший подає милостиню для того, щоб отримати винагороду, цей вищий за першого, але і цей не такий, як хоче Бог, бо він ще, як найманець, виконує волю пана свого, щоб отримати від нього заплату і прибуток, і отримує. Ми ж повинні подавати милостиню ради самого добра, ради співчуття один одному... І ось це розумна милостиня: так ми доходимо до стану сина.

Св. авва Доротей

Блаженний, хто багатом чинить добро, на суді він знайде багато захисників.

Св. Ніл Синайський

Добре робити добро друзям, краще – всім потребуючим, а найкраще – навіть ворогам. Перше виконують і митарі, і погани, друге – ті, котрі підкоряються Божественному закону, а третє – ті, котрі ведуть спосіб життя, гідний неба.

Св. Исидор Пелусіотський

Якщо забезпечуєш кого, давай таємно і уникнеш пихатості.

Св. Єфрем Сирійський

З КАТЕХИЗМУ УГКЦ

129. Образ Божий визначає гідність людини вже в її тілі, яке є добрим. Добрість тіла, зокрема, полягає в тому, що через нього людина в спілкуванні спроможна виражати себе як особу. Цю спроможність людина отримує як дар Божий. Тіло людини здатне приймати в себе Духа Божого, тому й апостол Павло називає тіло людини «храмом Духа Святого» (пор. 1 Кр 6, 19). У цьому – «таїнство» тіла й повнота його призначення. Саме тому християнство ставиться до людського тіла як до святині, посвяченої для служіння Богові та ближньому.

286. Кожна місцева Церква виявляє єдність Церкви в ієрархічній упорядкованості різних служінь довкола єпископа: пресвітерського і дияконського, монашого і мирянського. Завдяки служінням цих «різних членів» одного Христового Тіла, «кожне тіло, складене та споєне всякою в'яззю допомоги, згідно з відповідним діянням кожного члена, від нього бере зріст на будування самого себе в любові» (Еф 4, 16). Єпископ у своєму служінні розпізнає дари Святого Духа у вірних і покликає їх до різних служінь у Церкві.

294. Христос покликав дванадцятьох апостолів (українською «посланців»), заснував на них Церкву й послав їх у світ проповідувати Євангеліє: «Покликав тих, що їх сам хотів, і вони підійшли до Нього. І Він призначив дванадцятьох, щоб були при Ньому та щоб їх посилати із проповіддю» (Мр 3, 13-14).

Апостольське служіння триває в служінні церковної ієрархії та посланництві всіх вірних. «Церква, розсіяна по всьому світу, одержала від апостолів та їхніх учнів правдиву віру, старанно її зберігає і проповідує цю правду, неначе б вона мала одні уста»¹. Саме тому в Символі віри сповідуємо Христову Церкву «апостольською». Апостольськість Церкви здійснюється в служінні єпископів, священників, дияконів, чернецтва і мирян, які взаємодіють заради спасіння всього світу.

299. Апостольство мирян полягає в оцерковленні всіх ділянок суспільного життя: «Стараючись про речі земні та впорядковуючи їх по-Божому, шукати Царства Божого, щоб... [речі земні] стали немов закваскою на освячення світу з нутра»². В освяченні світу миряни по-

¹ Іринеї Ліонський, Проти єресей, I, 10, 1.

² II Ватиканський Собор, Догматична конституція про Церкву «Світло народів» (лат. *Lumen gentium*, 31).

кликані до тісної співпраці з ієрархією. Святий Йоан Золотоустий закликає своїх вірних розділити з ним його служіння: «Не полишайте все на учителів, не перекладайте усіх трудів на предстоятелів»³.

392. Божественна Літургія «нині» закінчилася, однак продовжується в щоденному житті вірних як їхнє служіння у світі, тобто «літургія після Літургії». Дійсність прийдешнього віку, щойно пережита літургійно, поширюється на цілий світ і переображує його. «Христос, що воскрес із мертвих, істинний Бог наш... помилує і спасе нас» і посилає у світ, щоб через нас, оновлених у Христі, діяти. Своїм остаточним «Амінь» літургійна спільнота виражає очікування повноти звершення Божого Царства.

921. Церква є життєдайним середовищем для освячення людини, її особистого вдосконалення. У Церкві людина може вдосконалитися також і у своєму суспільному вимірі. Свята людина, яка живе любов'ю до Бога і ближнього в Дусі Святому, керується законом Божим і є взірцем законослухняного громадянина. Саме прагнення до святості відкриває християнина для служіння ближньому і суспільству. Тому християнин і є творчим учасником громадянського суспільства.

925. Церква, наслідуючи Спасителя, звершує свою місію (апостольство) у суспільстві через служіння: «Син Чоловічий прийшов не для того, щоб Йому служили, але послужити й дати життя своє на викуп за багатьох» (Мт 20, 28). Найвище покликання Церкви – не в пануванні, а в служінні. Церква не владарює, а допомагає: вона не бореться за впливи та матеріальний зиск, а служить убогим, хворим і нужденним.

926. Церковне розуміння суспільної діяльності як служіння виражається в принципі субсидіарності (допоміжності)⁴. Згідно з ним, об'єднання громадян різних рівнів діють кожне в межах своєї компетенції. Це дає змогу на кожному рівні (місцевому, регіональному, загальнонаціональному) змобілізувати максимум ініціативи та творчої енергії. Вищі органи державної влади не повинні втручатися в повноваження місцевих громад, ані підміняти їх собою. Таке втручання, виникаючи з прагнення панувати, обмежує ініціативність громадян і їхніх громад. Принцип допоміжності ґрунтується на тому, що суспільні групи вищого рівня мають допомагати тоді, коли нижчі групи не справляються. Така допомога (допоміжність), будучи суспільним

³ Йоан Золотоустий, Коментар на Послання до євреїв. Гомілія 30, 2.

⁴ Пор.: Компендіум соціальної доктрини Церкви, 186.

озвученням служіння, вносить у суспільні відносини правду, справедливість, свободу та любов – головні «стовпи» суспільного життя⁵. Втрата духу служіння руйнує допоміжність і призводить до надмірного контролю з боку держави або ж до розпаду громади.

3 КОДЕКСУ КАНОНІВ СХІДНИХ ЦЕРКОВ

Кан. 352 – § 1. Пастирський вишкіл слід пристосовувати до умов місця і часу, до якостей питомців, неодружених і одружених, і до потреб служінь, до яких вони себе готують.

§ 2. Питомці повинні вивчати насамперед катехитику й гомілетику, літургичну відправу, управління парафією, діалог євангелізації з невірними або менше ревними вірними, суспільний апостолят, не легковажачи допоміжні предмети засобів соціальної комунікації, як психологія і пастирська соціологія.

Кан. 353 – Згідно з приписом партикулярного права, слід застосовувати вправи і випробування, особливо корисні для утвердження пастирського вишколу, як-от: суспільне або харитативне служіння, катехитичне навчання, особливо початки пастирської діяльності після завершення філософсько-теологічного вишколу і дияконська практика перед пресвітерським свяченням.

БІБЛІЙНО-БОГОСЛОВСЬКІ РОЗДУМИ, ПРОПОВІДЬ

Третій аспект служіння в Церкві охоплює її соціальну місію: діла милосердя (т. зв. Дияконія) і старання про справедливість. Цей аспект служіння звичайно у Церкві називаємо царським. До царського служіння також входить харизма уряду-керівництва та сумлінне опікування різними духовними, людськими і матеріальними дарами на добро. Цей другий аспект царського служіння будемо розглядати в наступному, четвертому, розділі «Провід – управління дарами».

Щоб зрозуміти біблійну символіку того, до чого й ми покликані, тут знову треба глянути у Старий Завіт і згадати таких царів, як Саула, Давида, Соломона чи Йосію. В давнину цар мав нагляд над матеріальним добробутом і суспільним ладом в народі. Добрий цар захищав своїх підлеглих від усяких небезпек, зберігав мир, плекав справедливість,

⁵ Святий Папа Іван XXIII, Енцикліка «Мир на землі» (лат. *Pacem in terris*, 11 квітня 1963), 5.

спасав народ, коли нападали вороги, дбав про найслабших, про вдів, сиріт та чужинців. Цар також сприяв культові та матеріально підтримував релігійне життя країни.

Біблійна традиція остаточно вважала, що Господь Бог був єдиним істинним царем Ізраїля, а царі були Його намісниками та мали успіх тільки тоді, коли вони цього не забували. На жаль, частіше дійсність не відповідала ідеалові. Та з часом в Ізраїлі зродилось очікування Нового Царя – нового Помазаника-Месії, який насправді володів би Ізраїлем у Дусі Божому – в ревності, мудрості, справедливості, мирі та зі страхом Божим.

Цікава сцена, коли учні Йоана Хрестителя приходять до Ісуса і питаються: «Ти той, що має прийти, чи іншого маємо чекати?» Ісус так відповідає: «Ідіть і сповістять Йоана про те, що чуєте й бачите: сліпі бачать і криві ходять; прокажені очищуються і глухі чують; мертві воскресають і вбогим проповідується Добра Новина» (Мт. 11, 2–6). Йоан Хреститель, який добре знав писання, відразу міг зрозуміти, що ці слова Ісуса Христа, це цитати з Книги пророка Ісаї саме про Месію – Господнього Помазаника (див. Іс. 35, 5; 42, 7). Іншими словами, коли Ісус говорить про сліпих, кривих, прокажених, глухих... він немов каже: «той, про кого писав Ісаї – ЦЕ Я!». Сам титул «Христос» вказує на цю дійсність, оскільки це грецький переклад слова «месія» (євр. машіях), Помазаник Божий.

Та про що Ісус Христос найбільше проповідує? Про Боже Царство. Він пояснює Царство Боже різними притчами: воно як бенкет, що його справив Господар, воно подібне до скарбу, схованого в полі, що чоловік знаходить і радіє ним; воно подібне до зерна гірчиці – таке дрібне, але розростає до великого куща, в якому птахи гніздяться.

Царська гідність кожного християнина

Коли Ісус Христос говорить про Боже Царство, він торкається двох аспектів. Перший – що це Царство, яке ще має прийти. Другий – що Царство Боже вже є тут. Царство Боже прийде у повноті у відповідний час, призначений Господом (в молитві «Отче Наш» ми молимося: «Нехай прийде Царство Твоє»). Але Церква – це вже Царство Боже на землі. У Христовій Церкві ми вже маємо частку в тому Царстві, і то не як піддані, а як діти Небесного Володаря. Це означає, що ми – діти Великого Царя, що ми – царського роду! Як це розуміти? Багатий чи бідний, вчений чи простий, чоловік чи жінка, молодий чи старший – усі ми маємо царську гідність силою святого Хрещення. А царська гідність означає, що ми також несемо царську відповідальність як у Церкві, так і в світі.

Пригадаймо собі слова, які священник відмовляв над нами, коли при нашому Хрещенні подав нам горючу свічку: «Прийми оцю горючу свічку і старайся у всьому житті твоєму просвічуватися світлом віри і добрих діл, щоб, коли прийде Господь, ти міг світло вийти йому назустріч його зі всіма святими й увійти беззаборонно у чертог небесної слави його і царювати з ним в безконечні віки. Амінь» (на основі Мт. 5, 16).

Служіння ближньому в парафіяльному житті

У парафіяльному житті наше царське служіння проявляється різними формами «дияконії», чи то у самій парафіяльній спільноті, чи то поза нею «у світі». Кожний добрий душпастир вміє подбати, щоб у його спільноті відбувалось: відвідування хворих, допомога бідним, їдальня для голодних, захист сиріт, підтримка тих, які терплять несправедливо, миротворча діяльність, потіха засмучених, захист ненароджених дітей і т. ін. Наше царське служіння найчастіше виконуємо у тій самій спільноті (парафія, село, місто), в якій живемо чи служимо, бо потребуємо, які живуть серед нас є нашою першою відповідальністю. А відтак, в міру можливостей ми підтримуємо харитативну діяльність Церкви на єпархіальному, регіональному та всецерковному рівнях. Коли ми чинимо якесь добре діло, ми даємо іншим пізнати Христа, Царя миру і любові, Лікаря душі і тіла.

Треба нам так жити, щоб слова Господні стосувались також нас: «Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідалися до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене... Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили». (Мт. 25, 34-36. 40).

Особистий іспит сумління

1. Чи я беру безпосередню участь у харитативній діяльності та підтримую таку діяльність у Церкві?
2. Як я реагую, коли людина в потребі з'являється перед дверима мого дому або коли я зустрічаю таку людину на вулиці?
3. Оскільки я покликаний бути іконою Христа, Князя миру і любові, Лікаря душі і тіла, чи своєю поведінкою я даю іншим нагоду зустрітись з Ним?

4. Чи я заохочую словами і живим прикладом членів своєї сім'ї, а особливо своїх дітей (якщо вони є) до харитативної діяльності?

5. Чи я дотримуюся постів літургійного року, чинячи добро ближньому?

Іспит сумління для парафіяльної спільноти

1. Чи наша парафія здійснює заходи соціальної опіки або допомоги?

2. Чи в нашій парафії організована підтримка старших, немічних, сиріт, неповносправних?

3. Чи миряни беруть участь у цих заходах, чи все – на плечах священика-душпастиря?

4. Чи наша парафіяльна спільнота служить потребуючим, особливо тим, які живуть у нашому селі, містечку, місті?

5. Чи наша парафія має спрямованість на особу, тобто переконання, що Христос є Дорогою, Правдою і Життям для кожної людини.

Тези для проповідей

Про що треба пам'ятати?

Ми віримо в Бога, Творця і Вседержителя. Серед широчезного простору всесвіту Господь створив цю малесеньку земну кулю і поселив нас тут на цій землі та дав нам усе, що потрібне для життя і спасіння. Та не кожний одержує ту саму міру. Одних Господь обдаровує великим добром і здоров'ям, розумом і всякими талантами. А інші приходять на світ не у великих добробутах, не так обдаровані, а ще й недужі та немічні. Виглядало б, що одні завжди мають «щастя», а в інших постійне терпіння і недоля. Де ж тут Божа справедливість? Біблійна традиція завжди розуміла, що добра і чесна людина зазвичай щось залишає «для приходня, для сироти й для вдовиці» (див. Втор. 24, 19-22) і що благословенням, одержаним від Господа, треба ділитись із потребуючим (пор. Втор. 15, 14).

На початку свого земного служіння Ісус Христос відразу почав зціляти «всяку хворобу й всяку недугу в народі» (Мт. 4, 23). Він навчав милосердя у таких притчах, як «Добрий самарянин», «Про Лазаря і багатого чоловіка». І Він наголосив, що кожне добре діло, зроблене «найменшому» – зроблене Йому: «Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли» (Мт. 25, 35).

Тому Блаженніший Святослав звертає нашу увагу на віру «чинну в любові», тобто на покликання кожної парафії і кожного християнина

займатись т. зв. дияконією, тобто благочинною чи харитативною діяльністю. І Блаженніший нагадує, що «віра без діл мертва» (Як. 2, 26). Не дивно, що де комуністи встановлювали свій лад, там відразу закривалася всяка благодійна діяльність Церкви. Тому так важливо відновити «материнське обличчя Церкви».

Якщо ми покликані бути живою парафією, то дияконією не можна нехтувати, особливо щодо тих, кого Господь посилає до наших дверей. Відтак, коли тільки прозвучить заклик допомогти комусь у біді, слід підтримати кожну ініціативу своєї єпархії і Церкви загалом. Коли ми служимо ближньому в потребі, ми даємо людині пізнати, що Бог насправді є любов.

ПРИКЛАДИ ПРОПОВІДЕЙ

Обов'язок християнського милосердя

Християнське милосердя є тільки порадою? А може воно є нашим обов'язком? Ось що про це говорить Христос: «Дай кожному, хто тебе просить... Будьте милосердні, як і Отець ваш милосердний. Дайте, то й вам дасться: міру добру, натоптану, потрясену, переповнену дадуть вам. Якою-бо мірою ви міряєте, такою й вам відміряють» (Лк. 6, 30–38). «Даром прийняли, даром давайте» (Мт. 10, 8).

Діяльна любов ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Лише віра, чинна любов'ю, провадить до спасіння (пор. Гал. 5, 6). Натомість віра без діл – мертва (пор. Як. 2, 26). «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших, ви мені зробили» (Мт. 25, 40), – каже Господь Ісус. Якщо ми віримо в Христа, то очі нашої віри мають допомогти нам побачити Його в нашому ближньому й спонукати нас до певних діл. Для віруючої людини це одночасно є і особливим благословенням: ми, допомагаючи потребуючій людині, маємо нагоду зустрітися з самим Христом. Ми шукаємо зустрічі з Богом, і тут Христос нам чітко каже: ви можете зустрітися зі мною, якщо будете чинити діла милосердя.

Св. Йоан Золотоустий щодо милостині висловлює найвищі похвали: «Милостиня – цариця чеснот, швидко підносить людей у небесні зводи, вона – найкраща заступниця. Велике діло – милостиня... Високий політ у милостині: вона розтинає повітря, проходить місяць, зноситься понад проміння сонця, досягає самих небес. Але й там вона не зупиняється; навпаки, переходить і небо, обходить і збори Ангелів, хори Архангелів і всі вищі Сили, і стає перед самим царським престолом».

лом... Дай хліб і візьми рай! Дай мале та візьми велике! Дай смертне і візьми безсмертне! Дай тлінне й візьми нетлінне!» Св. Апостол Павло пригадує, що зовнішні добра не наші, а Божі: «Ми-бо не принесли на світ нічого, та й винести нічого не можемо» (1 Тим. 6, 7).

Погляньмо навколо себе: скільки у світі є нещастя й убогості, самотності й смутку, болю й страждання! Все це є для нас запрошенням до діяльної любові, яка є виявом живої віри. Господь хоче відкрити наші очі на нужду світу, щоб ми навчилися по-справжньому любити і виявляли нашим ближнім Божу любов – увагою до них, сердечним співчуттям, підтримкою, словом потіхи і розради, а головню, ділами милосердя. Лише тоді ми можемо вважатися живими християнами.

Дияконія, або служіння любові, чи «харитативна діяльність», також виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія. Лише коли наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання із хворими, лише тоді об'являтимемо світові материнське обличчя Церкви та станемо живим знаком присутності Бога серед людей, згідно зі словами св. Августина: «Якщо бачиш любов, бачиш Пресвяту Тройцю».

Користі милосердя

Милосердних Бог благословить і їх нагороджує вже тут на землі. У Святому Письмі в Книзі Сираха читаємо: «Воздавай Всевишньому згідно з Його даром – щедро за твоїми власними статками; Господь бо тобі відплатить, поверне тобі всемеро... А й бідному простягни свою руку, щоб звершилось твоє благословення» (35, 9–10 і 7, 32). В Книзі Приповідок читаємо: «Хто чинить добро бідному, той Господу позичає, і Він йому відплатить за його добродійство» (19, 17).

Добрими ділами ми також виявляємо нашу покуту за гріхи перед Богом. У Книзі Товита сказано: «Молитва з постом – річ добра, однак милостиня зі справедливістю – ліпші... Ліпше творити милостиню, ніж нагромаджувати золото. Милостиня від смерті вибавляє, вона усякий гріх очищає» (12, 8–9). А Христос каже: «Блаженні милосердні, бо вони зазнають милосердя» (Мт. 5, 7). Св. Йоан Золотоустий про силу милостині навчає: «Нема гріха, що його не можна б очистити, що його не могла б знищити милостиня. Всякий гріх нижче від неї. Вона – пригожий лік на всяку рану».

Стихира на вечірні в часі Великого посту нам проголошує: «Полюбімо, браття, милостиню, бо вона поєднана з постом, вибавляє людину від смерті. Їй немає рівні й вона достатня, щоб спасти душі

наші». Св. Йоан Золотоустий, заохочуючи нас до діл милосердя, каже: «Велике діло – милостиня. Полюбім її, вона не має нічого собі рівного. Вона може змити гріхи й охоронити від засуду. Ти мовчиш – а вона стоїть і тебе охороняє. Що більше, тоді, як ти мовчиш, тисячі уст дякують за тебе».

Ісус Христос нас запевняє: «Син Чоловічий має прийти у славі Отця свого з ангелами своїми і тоді віддасть кожному згідно з його ділами» (Мт. 16, 27). До тих, що за життя робили добрі діла, Він на Страшному Суді заявить: «Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідались до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене» (Мт. 25, 34–36).

Потребуючі є особливим місцем зустрічі з Богом, котрий обіцяв свою присутність з ними і в них. Ці особи є місцем Богоявлення. Потребуючі, за словами св. Івана Милостивого, – скарб Церкви, і як кожен скарб, цей скарб Божої присутності потрібно віднайти, очистити, прийняти. Це потребує нашого труду, послуги, але ж і нагорода велика. Святий Максим Ісповідник так і каже: «Служіння – це шлях обожествлення».

Як творити милосердя?

Кожна людина, аби належно сповнити мету свого життя, мусить виконати потрійний обов'язок: щодо Бога, щодо себе і щодо своїх ближніх. Звідси висновок, що цим трьома цілями мають служити всі матеріальні добра. Ісус Христос каже: «Від усякого, кому дано багато, багато від нього й вимагатимуть; а кому повірено багато, від того більше зажадають» (Лк. 12, 48).

Діла милосердя двоякі: щодо тіла і щодо душі. Катехизм, услід за Святим Євангелієм, визначає такі діла милосердя щодо тіла: голодного нагодувати, спраглого напоїти, нагого зодягнути, подорожнього в дім прийняти, недужому допомогти, в'язня відвідати, померлого похоронити. Окрім діл милосердя щодо тіла, є ще діла милосердя щодо душі. Вони такі: грішника навернути, невіжу навчити, в сумніві порадити, сумного потішити, кривду терпеливо зносити, образу зі серця прощати, за живих і померлих молитися.

Завжди існує дискусія, чи варто давати всім, хто просить. На жаль, часто буває, що за такими проханнями стоїть просте заробітчанство. На це є кілька відповідей... Можна дати, і Господь судитиме тебе за те,

відгукнувся ти на потребу ближнього чи ні. З іншого боку – маючи розум, ми можемо відповідальніше підходити до того, як чинити діла милосердя. Тобто ми повинні знати чи наша милостиня буде сприйнята на користь. Адже дуже часто те, що даємо, не йде на користь тому, хто просить. І одна з порад – не допомагати грошима. Хіба в дуже особливих випадках, як то на операцію... Навіть якщо, скажімо, просять на квиток, то краще купити той квиток самому, ніж давати гроші в руки. Допомагати послугою – найкращий спосіб чинити милосердя.

Інший момент – якщо ми можемо допомогти грошима, то є благодійні організації, які займаються конкретно допомогою потребуючим. Також у Церкві є свої благодійні організації Карітас. Майже при кожній громаді є служіння милосердя, яке допомагає нужденним. Так ми можемо допомогти певними коштами, що будуть спрямовані на ті чи інші потреби. Проте треба все-таки пам'ятати про особисту зустріч з потребуючим. Може, наприклад, будучи волонтером прийти й, скажімо, в Карітасі послужити нужденному. Вийти особисто йому назустріч – це для християн має бути особливим завданням, оскільки це нагода зустрічі з самим Христом.

Спектр вчинків милосердя є дуже широкий, тому кожна людина, яка має бажання чинити милосердя, знайде спосіб, яким можна це бажання реалізувати. Ба більше, обов'язком кожної людини є вміти бачити, в чому полягає потреба нашого ближнього. Адже жоден із нас не є настільки бідним, щоб не підтримати добрим словом, не проявити співчуття, щоб просто не подарувати усмішку іншій людині. [...]

ПАСТОРАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ ПАРАФІЯЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ

Для успішного пасторального планування парафіяльного соціального служіння потрібно використовувати Посібник з пасторального планування з серії «Жива парафія місце зустрічі з живим Христом»¹. Він розглядає складові живої парафії і загальні характеристики УГКЦ, а також подає загальні положення щодо пасторального планування включно з основною роллю пароха у ньому.

Посібник містить обґрунтування пасторального планування та його схему, а також окрему схему пріоритетів і цільових груп пасторального планування. Для прикладу подано і розпорядок зустрічей для здійснення пасторального планування.

Особливу увагу при плануванні парафіяльного соціального служіння варто звернути на розділ «Аналіз ситуації». Він допоможе дослідити те, які внутрішні та зовнішні чинники сприяють чи перешкоджають нам у сповненні нашої місії як Церкви, а також здійснити комплексний аналіз ситуації на основі пріоритетів «Живої парафії».

Пасторальне планування здійснюється за наступним планом сесійних зустрічей (до кожного пункту додається відповідна анкета):

- З'ясування наявних у нас Божих дарів.
Як ми виконуємо свою місію як Церква?
- Прагнення і сподівання.
Що можна чи потрібно здійснити для кращого виконання нашої місії як Церкви?
- Оцінювання і визначення.
Що можна зробити і що принесе найкращі плоди у місії нашої парафії?
- Планування / відповідальність.
Конкретний план дій для сповнення нашої місії як Церкви.

¹ Розроблено Робочою групою для реалізації стратегічного розвитку Української Греко-Католицької Церкви на період до 2020 року. «Жива парафія», Львів, 2014. Електронна версія Посібника з Пасторального планування знаходиться за посиланням https://drive.google.com/file/d/0B84A-XQc_xceOc0lwaTBGNm4zbUk/view [доступ станом на 17 серпня 2017].

ПРОПОЗИЦІЇ НА СОЦІАЛЬНІ ДНІ

1. Презентації, проповіді, свідчення про потребу соціального служіння в парафіяльній спільноті (євангелізувати про служіння).

- Виконуючи рішення Синоду єпископів УГКЦ, заохочувати до соціального служіння вірних УГКЦ та плекати в них дух жертковності й милосердя такими заходами:
 - а) в неділю Блудного сина – День особливої опіки над в'язнями;
 - б) в М'ясопусну неділю – День соціального служіння та благодійності;
 - в) дні між вказаними вище неділями проголосити Соціальними днями і проводити в той час у парафіях відповідні просвітницькі й благодійні заходи;
 - г) проводити у збори пожертв на соціальні ініціативи парафії та єпархії.
- Ознайомити вірних з Посинодальним посланням «Служіння ближньому – Дияконія – в житті УГКЦ»¹.
- Ознайомити вірних з Посланням Блаженнішого з нагоди Дня соціального служіння та благодійності².
- Використати для проповіді матеріали програми «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом» щодо соціального служіння («Допоміжні матеріали»³).
- Запрошувати представників різних соціальних ініціатив до парафії для свідчень-презентацій (різних напрямків діяльності Карітасу, в'язничних капеланів, спільноти «Віра і світло» тощо).

¹ Див. додатки до цього посібника.

² Див. додатки до цього посібника.

³ Див. додатки до цього посібника.

- Проведення в ці дві неділі тематичних катехитичних занять про служіння ближньому в катехитичних школах.
- Перегляд фільмів у припарафіяльних спільнотах (зокрема молодіжних) про пенітенціарне служіння та соціальне служіння УГКЦ⁴.
- Соціальне служіння УГКЦ ув'язненим на каналі «Живе Телебачення».
- Соціальне служіння УГКЦ дітям на каналі «Живе Телебачення».
- Соціальне служіння УГКЦ людям з особливими потребами.
- Слово Блаженнішого Святослава на Форумі «Соціальне служіння УГКЦ» на каналі «Живе Телебачення».
- Сюжет телеканалу «Буковина» про парафіяльне соціальне служіння.
- Соціальне служіння на парафії.

2. Виявлення соціальних потреб. Визначення сфер та методів діяльності.

- У парафійній спільноті обговорити різні кола відповідальності і солідарності:
 - 1) наша парафія / наш мікрорайон чи наше місто;
 - 2) наша єпархія, митрополія / наша країна;
 - 3) УГКЦ у світі, Католицька Церква, інші християнські спільноти / світова спільнота (особливо у випадках раптової потреби).
- Провести пасторальне планування соціального служіння (з залученням мирян), беручи до уваги ці кола відповідальності та солідарності.

⁴ Приклади фільмів згідно назв ви знайдете через пошуковий рядок на інтернет-сайті YouTubeUA за посиланням <https://www.youtube.com/>, а також на диску з мультимедійними матеріалами.

ЦЕРКВА ДЛЯ ДІТЕЙ-СИРИТ

*Фрагмент Практичного poradника у служінні дітям,
які позбавлені батьківської опіки «Я потребує тебе...»¹*

Бог називає себе Батьком сиріт і особисто опікується їхньою долею. Він усіх закликає проявити любов до кожної такої дитини і зробити все можливе, щоб у неї була сім'я. Служіння дітям-сиротам є не просто соціально значима та благодійна справа – це Євангеліє в ділах! А також нагадування усім християнам, що вони свого часу також були усиновлені в Божу сім'ю, стали «дітьми Божими» завдяки хресній жертві Ісуса Христа.

Спільна молитва віруючих та їхні практичні справи у служінні дітям-сиротам є головною передумовою того, що Україна стане країною без сиріт. Церква, благодійним організаціям та всім зацікавленим людям потрібно змінити парадигму у справі допомоги дітям-сиротам. Розуміючи всю необхідність допомоги інтернатам та дитячим закладам, в яких живуть діти, потрібно звернути особливу увагу на підтримку кризових сімей та родин, які беруть на виховання дітей-сиріт. Звертаємося з проханням до кожної християнської громади розглянути можливість систематичної підтримки хоча б однієї такої сім'ї.

Послухайте, що кажуть самі діти

Бог закликає нас відвідувати сиріт з певної причини. Коли ми бачимо їх на власні очі, вони стають для нас реальними і ми більше дізнаємося про те, хто вони. Найкращий спосіб змусити серце почути цих дітей – відвідати їх. Коли ми їх побачимо, познайомимось з кожним, як із особистістю, то ми переконаємося, що є безліч можливостей піклуватися про них. Кожен з нас має унікальний талант, який можна використати для того, щоб піклуватися про дітей-сиріт. Роблячи оцінку власних талантів, майте на увазі, що ми відрізняємося одне від одного і цей факт є важливим для того, щоб вирішити, яку роль можна відіграти в усиновленні або піклуванні про сиріт. Можливості кожного можуть бути різними, але надзвичайно важливими.

¹ Нагірняк о. Андрій, Саквук Марія, Карачева Олена. Я потребує тебе... Практичний poradник у служінні дітям, які позбавлені батьківської опіки – Львів: Колесо, 2014. 116 С.

Заплануйте це служіння у парафії²

Як ми бачили, діти-сироти дуже дорогі для Бога і тому, вони мають бути дорогими і для всього Тіла Христового. А, як відомо, усі члени Тіла Христового становлять Церкву. Тому було б розумно, якби родини мали змогу звернутися до Церкви за інформацією про усиновлення та служіння дітям-сиротам. Християни по всій Україні мають змогу здійснити визначний вплив на життя дітей, позбавлених батьківської опіки. А також прийняти їх у власні родини, таким чином, подаючи приклад усій нації та демонструючи людям, що ми живемо так, як нас закликає жити Христос. Проблема існування в нашій країні сиріт не може вирішити окрема група людей, одна християнська громада чи одна деномінація. Вирішення цієї проблеми полягає у тому, щоб величезна кількість віруючих із різних куточків країни вирішили протистояти проблемі сирітства, рятуючи окремі життя. Це – надзвичайне бачення, яке може прийняти будь-яка християнська громада. Отже, час діяти! Це унікальна можливість для членів Тіла Христового продемонструвати свою відповідальність щодо цих дітей і стати лідерами у вирішенні кризи сирітства.

Як найкраще допомогти дитині-сироті?

Поширений стереотип:

Більшість із нас вважає, що для цього достатньо матеріально підтримувати інтернати, дитячі будинки і дарувати дітям, які там знаходяться, подарунки. Логіка проста – адже сироти живуть в інтернатах. І дійсно, поки в цих будинках є хоча б одна дитина, ми повинні зробити все можливе, щоб допомогти їй. Але чи це найкращий підхід?

Новий підхід:

Якщо ми хочемо допомогти дитині, яка вже є сиротою або може нею стати, нам потрібно всіляко підтримати сім'ю. Які сім'ї потребують підтримки? Це, в першу чергу, кризові сім'ї – родини, які опинилися в дуже скрутному становищі, де батьки не можуть чи не хочуть виконувати свої обов'язки. Допомагаючи їм, ми можемо не допустити, щоб дитина стала сиротою. Також слід особливу увагу приділити сім'ям, які приймають дітей-сиріт – усиновителям, опікунам, прийомним батькам та батькам-вихователям. Підтримуючи їх, ми найбільш ефективно допоможемо дітям-сиротам і покажемо потенційним батькам, що вони не залишаться сам на сам із викликами такого батьківства.

² У плануванні допоможе Посібник з Пасторального планування, який знаходиться за посиланням https://drive.google.com/file/d/0B84AXQc_xceOc0lwaTBGNm4zbUk/view [доступ станом на 17 серпня 2017].

Хіба держава не допомагає таким сім'ям?

Дійсно, державою передбачена фінансова допомога для родин, які приймають дітей-сиріт. Для усиновителів це одноразова допомога, як при народженні першої дитини. Для опікунів та прийомних батьків – щомісячна допомога в розмірі двох прожиткових мінімумів. Крім того, прийомні батьки додатково отримують невелику зарплатню і можуть сподіватися на соціальний супровід. Це все добре, але... Труднощі, з якими має справу кожна така сім'я, є надзвичайно серйозними, особливо в разі виховання старших дітей, дітей з хворобами або тих, які перенесли емоційні травми! Допомога, на яку можуть розраховувати родини, часто не є адекватною відносно тих проблем, які їм доводиться вирішувати.

Як церковна громада може підтримати таку сім'ю?

- Духовно: молитися за цю родину, підтримувати батьків у духовному вихованні дітей.
- Емоційно: виявляти вдячність батькам за їх працю, відвідувати їх, надавати можливість отримати консультування.
- Матеріально: збирати пожертви на особливі потреби, давати можливість батькам відпочити та відновити сили, надавати регулярну фінансову підтримку.
- Запрошувати такі сім'ї на обід, познайомитись з ними і почати будувати дружні стосунки.

Які будуть результати нашої допомоги?

- Сім'ї стануть міцнішими: діти не будуть ставати сиротами, усиновителі та прийомні батьки перестануть «вигорати».
- Більше родин захочуть і зможуть узяти дітей-сиріт на виховання.
- Сімейні цінності в громаді та в країні, в цілому, зміцняться.

Як знайти таку сім'ю?

Скоріше за все, у вашій громаді вже є така сім'я. Якщо ж ні, зверніться до місцевої Служби у справах дітей або благодійних організацій, які займаються цим питанням і вони допоможуть вам знайти таку родину.

З чого почати служіння дітям-сиротам?

- Зберіть інформацію. Важливо, щоб людина, яка має бажання розпочати служіння, була добре поінформованою стосовно основних принципів захисту прав дітей-сиріт у державі. Перегляньте закони. Дізнайтесь, які служіння вже існують у вашій місцевості,

у вашій єпархії. Проаналізуйте, яка частина роботи потребує розвитку. Не обов'язково ставати експертом з усиновлення перед тим, як розпочати справу. Однак, майте на увазі, що Ви будете тією людиною, до якої звертатимуться за інформацією. Почніть зі збору необхідних матеріалів. Якомога більше дізнайтеся про процес усиновлення і служіння сиротам у своїй області та в Україні. Більшість інформації Ви можете отримати в Альянсі «Україна без сиріт». Решту фактів необхідно буде дослідити на місцевому рівні.

- Зберіть команду відповідальних людей. Не намагайтеся зробити все самі – зберіться разом з особами або родинами із вашої парафії або місцевості, які зацікавлені питаннями усиновлення та допомоги сиротам.
- Зберіться разом, почніть з молитви, спілкування та дослідження ситуації.
- Розпочніть регулярні зустрічі, на яких ви зможете розробити спільне бачення та розуміння служіння сиротам.
- Попросіть когось із вашої команди налагодити зв'язки з дитячим будинком, що знаходиться неподалік від вашої парафії.
- Поговоріть із директором дитячого будинку про потреби дітей та про те, яким чином Церква може допомагати цим дітям.
- Довідайтеся, чи можливо, щоби діти з найближчого до вас дитячого закладу для дітей-сиріт відвідували вашу парафію.
- Поміркуйте про створення програми наставництва, у якій зможуть брати участь члени вашої громади, які займатимуться зі старшими дітьми, подаючи їм правильний приклад дорослого життя.
- Спробуйте підняти рівень свідомості у своїй парафії. Якщо ви досі цього не робили, обов'язково поговоріть із парафіяльною радою, лідерами припарафіяльних спільнот, сестрицтв, братств. Можливо, варто підготувати духовну та інформативну презентацію про сиріт та усиновлення й провести її у цих групах. Що ще можна зробити?
- Підготуйте програму за участю дітей та молоді вашої парафії і відвідайте інтернат.
- Організуйте спортивні події на базі інтернату.
- Домовтесь із керівництвом інтернату, щоб відпустили дітей на вихідні (наприклад, на «Веселі канікули з Богом») і візьміть їх у сім'ї, проведіть з ними час, побудуйте дружні стосунки і продовжуйте з ними спілкуватись надалі.
- Організуйте лекцію чи зустріч з учнями / студентами в середній школі або в іншому навчальному закладі, розкажіть їм про стан сиріт. Домовтесь із директором закладу про проведення

ярмарку. Зібрані кошти організатори можуть самостійно передати на потреби дітей-сиріт.

- Проведіть навчання для тих, хто бажає більш активно долучитися до служіння сиротам. Для цього ви можете звернутися в одну з організацій, чії контакти є в кінці книжки.
- Організуйте спільну зустріч для молитви за сиріт священнослужителів різних конфесій у вашій місцевості.

Розробіть систему підтримки

Щойно у громаді з'являться особи, які хочуть бути наставниками, створити прийомну сім'ю чи родини, які вирішать усиновити дитину, ви маєте стати для них системою підтримки, до якої вони зможуть звернутися за допомогою. Продумайте, як громада може згуртуватися навколо осіб та цих родин, щоб надати їм фізичну та емоційну допомогу:

- готувати їжу;
- допомагати піклуватися про дітей;
- купувати підгузки або дитячі іграшки;
- зустрічатися з родиною для спільного проведення часу, підтримувати їх у тому, що вони роблять;
- створити спільноту для прийомних сімей та родин усиновителів, підтримувати їх у радості і труднощах.

Програма «Одна церква – одна дитина»

Аби допомогти дітям, що позбавлені батьківської турботи, ваша громада може взяти відповідальність хоча б за одну дитину-сироту, яка проживає у вашій місцевості. Під відповідальністю ми маємо на увазі знайомство і супровід вибраної вами дитини:

- отримати інформацію щодо конкретної дитини – фото, історія життя, особливості характеру та здоров'я, здібності тощо;
- у своїй громаді ви можете визначити людину, яка виступатиме в ролі координатора щодо відносин із цією дитиною (розповсюдить інформаційні матеріали серед прихожан, контролюватиме стан справ дитини тощо);
- ви можете обрати певні дні, у які різні спільноти вашої парафії зможуть молитися за спасіння і зміни життя цієї дитини на краще;
- оскільки кожен парафіянин у вашій громаді володіє певними здібностями чи ресурсами, це дозволить надавати дитині необхідну допомогу (навчати праці з комп'ютером, підвищувати рівень її освіти, навчати ремеслам, надавати консультаційну та іншу професійну допомогу, брати дитину на певний час у свою сім'ю, гуляти та спілкуватись із нею тощо);

- ви можете обрати духовного опікуна для дитини, постійне спілкування з яким допоможе їй розвиватись, як особистості, та зростати духовно, щораз більше пізнаючи свого Небесного Отця.

Ви можете розмістити фото дитини-сироти у приміщенні своєї церкви, розповсюджувати його серед прихожан, знайомих та друзів з проханням молитись за цю дитину. Хай молитва за неї стане невід'ємною частиною вашого молитовного часу. Ми впевнені, що кожна молитва, присвячена цій конкретній дитині, обов'язково допоможе їй потрапити у нову, люблячу та турботливу родину. Для того, щоби бажання вашої громади допомогти поширювалося і на інших сиріт, ми пропонуємо вам ознайомитись із ресурсом, який містить анкети цих дітей. У базі даних національного порталу усиновлення «СИРІТСТВУ – НІ!» знаходяться фото та анкетні дані більш ніж 14 000 дітей-сиріт. Якщо у вас чи у ваших знайомих виникнуть запитання щодо усиновлення цієї дитини, зателефонуйте у відповідну Службу у справах дітей, номер якої вказаний на анкеті.

Допоможіть здійсненню мрії хоча б однієї дитини:

- Зайдіть на сайт www.sirotstvy.net;
- Оберіть фото дитини зі свого чи іншого регіону;
- Почніть цілеспрямовано молитись за цю дитину;
- Запропонуйте своїм знайомим та друзям зробити теж саме;
- Розкажіть іншим про дітей з порталу www.sirotstvy.net.

Щоб взяти участь у програмі «Одна церква – одна дитина», зверніться в Альянс «Україна без сиріт»: bezsyrit@gmail.com.

Взаємодійте з іншими

Дізнайтесь, які ще парафії або громадські організації здійснюють подібне служіння. Станьте партнерами, які стимулюють один одного у добрій справі. А тепер прийшов час розпочати! Пам'ятайте, що сироти мають особливе місце у серці Бога і, коли ми будемо вшановувати Його через своє служіння, Він буде працювати серед нас. Так само, як кожна дитина має цінність у Божих очах і право на захист, так і кожен християнин має покликання допомагати дітям-сиротам. Ми віримо, що в результаті нашого служіння цим дітям, велика кількість «малих цих» отримують досвід любові й будуть служити Господеві, прославляючи Його своїм життям. Будь ласка, повідомте єпархіальне управління та Комісію у справах родини про розвиток свого служіння, щоб ми мали загальну картину відносно того, де робота з сиротами в нашій

Церкві вже відбувається. Також повідомте, якщо ви потребуєте яких-небудь додаткових ресурсів. Ми будемо дуже раді нашій співпраці з вами і очікуємо того дня, коли разом побачимо Україну такою країною, де кожна дитина має родину та захист.

Як правильно допомагати дітям діти з сімей, які потрапили у складні життєві обставини

- Медична допомога (придбання ліків, оплата медичних послуг).
- Навчання (позакласні гуртки, навчальні курси, індивідуальні заняття).
- Матеріальна допомога сім'ї (облаштування житла, придбання одягу, навчального приладдя).
- Допомога дітям під час лікування чи реабілітації батьків.

Інтернати та будинки дитини

- Підтримка дітей у їх бажанні вчитися, реалізовуватися у суспільстві.
- Організація корисного і пізнавального дозвілля (скаутські табори, волонтерство).
- Соціалізація дітей (фінансова грамотність, самостійне приготування їжі, клуб читачів тощо).
- Надання можливості зустрічей з людьми, які можуть бути прикладом для наслідування.
- Створення стипендій, заохочення до навчання.

Чого не варто робити!

- Допомогати епізодично і «для галочки» (приїжджати в інтернати з подарунками і концертами 1-2 рази на рік).
- Переводити інтернатам гроші без чіткого цільового призначення і розуміння куди фактично вони підуть.
- Дарувати дітям дорогі речі, щоби не формувати споживацького ставлення і звички думати, що все в житті прийде «само собою».

***ТУРБОТА – це не так матеріальна допомога,
як моральна відповідальність за конкретну дитину!***

Міжнародний благодійний фонд
«Карітас України»

ЛЮБОВ'Ю СЛУЖІТЬ ОДИН ОДНОМУ

*Посібник для організації
соціального служіння у парафіях*

Редактор та упорядник
о. Андрій НАГІРНЯК

Редакційна група
о. Володимир ЧОРНИЙ, о. Ігор КОЗАНКЕВИЧ,
о. Андрій СИНЕЙКО, о. Василь КОЛОДЧИН,
Ірина МАКСИМЕНКО, Григорій СЕЛЕЩУК

Переклад з англійської
Галини ГЛОДЗЬ

Художник
Ольга ШИНГУР

Препрес
Роман ГЕРА

МБФ Карітас України
www.caritas-ua.org
e-mail: secretary@caritas-ua.org

Видавництво «Логос»
пл. Музейна 1, 79000 Львів
тел.: +380 32 235-61-00
Львів • 2017
Наклад 1500 прим.